

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν

Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ**

«Διαχείριση της Σχολικής Μονάδας και Δια βίου Μάθηση»

**Ειδίκευση: Εκπαίδευση Ενηλίκων. Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και
Δια Βίου Μάθηση**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: *«Διερεύνηση των αντιλήψεων και των επιμορφωτικών αναγκών των νηπιαγωγών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης: η περίπτωση των νηπιαγωγών που υπηρετούν σε δημόσια και ιδιωτικά νηπιαγωγεία του νομού Αττικής»*

Topic: *“Investigating the perceptions and educational needs of kindergarten teachers in matters of sexual education and pedagogy : the case of kindergarten teachers working in public and private kindergartens in the prefecture of Attica ”*

Όνοματεπώνυμο : Μαστροδήμα Σοφία

ΑΜ: 7981180220111

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Τσιμπουκλή Άννα

Συν-επιβλέπουσες καθηγήτριες: Λαζαράκου Ελισάβετ, Τσώλη Κωνσταντίνα

Αθήνα, Μάρτιος 2024

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό θέλω να ευχαριστήσω τα άτομα που στάθηκαν δίπλα μου και με βοήθησαν σε αυτό το εγχείρημα. Οι συμβουλές τους και η υποστήριξή τους μου έδωσαν δύναμη να προχωρήσω και να ολοκληρώσω τον στόχο μου.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την πρώτη επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας, κα Άννα Τσιμπουκλή. Η βοήθειά της υπήρξε οδηγός για την τελική απόφαση στην επιλογή του θέματος της εργασίας αυτής, ενώ οι συμβουλές της και οι συζητήσεις μας υπήρξαν αρκετά διαφωτιστικές για την πορεία και διεξαγωγή της έρευνας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις συνεπιβλέπουσες καθηγήτριες, κα Ελισάβετ Λαζαράκου και κα Νάντια Τσώλη, για την εμπιστοσύνη που έδειξαν στο πρόσωπό μου καθώς και για τα ενδιαφέροντα μαθήματα που μας παρέδωσαν κατά τη διάρκεια των σπουδών.

Έπειτα, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς όσους/όσες φίλους/φίλες και συναδέλφους νηπιαγωγούς παρείχαν κάποιον από τον πολύτιμο χρόνο τους για να συμπληρώσουν είτε το ερωτηματολόγιο της ποσοτικής έρευνας της παρούσας εργασίας είτε να συμμετάσχουν οικειοθελώς στη συνέντευξη της ποιοτικής προσέγγισης.

Τέλος, το πιο μεγάλο ευχαριστώ θα ήθελα να το πω στην οικογένειά μου, τον σύζυγο και τα παιδιά μου για τη στήριξη και την παρότρυνση που μου παρείχαν, όχι μόνο στην παρούσα διαδικασία, αλλά και σε όλη την ακαδημαϊκή μου πορεία.

Περίληψη

Εισαγωγή:

Η σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα που απασχόλησε και απασχολεί μέχρι και σήμερα τις κοινωνικές και εκπαιδευτικές αρχές, καθώς αποτελεί αντικείμενο διαμάχης, με συνεχείς συζητήσεις γύρω από την εφαρμογή της στο σχολικό πρόγραμμα. Παρά τις διάφορες ανησυχίες που επικρατούν και τις αρνητικές απόψεις που εκδηλώνονται για την εισαγωγή της στα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι έρευνες τόσο Πανελλαδικά όσο και διεθνώς, αποδεικνύουν ότι διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στο να βοηθήσει τους νέους να αποκτήσουν καλύτερη κατανόηση του εαυτού τους και του σώματός τους (Yoost et al., 2021), ενώ η UNESCO προτρέπει την εκπαιδευτική κοινότητα να αναλάβει δράση εφαρμόζοντας ολοκληρωμένα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης (UNESCO, 2018).

Σκοπός:

Η παρούσα εργασία διερευνά τις αντιλήψεις και τις επιμορφωτικές ανάγκες των νηπιαγωγών που εργάζονται στη δημόσια ή και στην ιδιωτική εκπαίδευση στην περιφέρεια της Αττικής, σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης.

Μέθοδος:

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε διπλή μεθολογική προσέγγιση. Αφενός, χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική έρευνα όπου συμμετέχοντες συμπλήρωσαν μέσω του διαδικτύου ένα ερωτηματολόγιο, προκειμένου να επιτευχθεί η συλλογή πρωτογενών δεδομένων σχετικά με το θέμα της έρευνας. Αφετέρου, χρησιμοποιήθηκε και η ποιοτική μεθοδολογία, μέσω της υλοποίησης προσωπικής συνέντευξης σε εν ενεργεία νηπιαγωγούς που υπηρετούν στη δημόσια εκπαίδευση, με σκοπό την εμβάθυνση ορισμένων στοιχείων, όπως για παράδειγμα του τρόπου που αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο, των εμποδίων που αντιμετωπίζουν κατά την εφαρμογή της στο εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα καθώς και των πραγματικών επιμορφωτικών αναγκών τους ως προς το θέμα αυτό.

Στοιχεία έρευνας:

Ο τίτλος της διπλωματικής αυτής εργασίας «Διερεύνηση των αντιλήψεων και των επιμορφωτικών αναγκών των νηπιαγωγών που υπηρετούν στη δημόσια ή την ιδιωτική εκπαίδευση στην Περιφέρεια της Αττικής, σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και

διαπαιδαγώγησης», φανερώνει τόσο τον σκοπό όσο και τα γενικότερα ζητούμενα. Συγκεκριμένα, διερευνώνται οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών ως προς την ύπαρξη ή μη, θετικής στάσης αυτών απέναντι στη σεξουαλική αγωγή και κατά πόσο οι νηπιαγωγοί αναλαμβάνουν και υλοποιούν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό τους έργο. Διερευνώνται η βαθμίδα έναρξης της σεξουαλικής αγωγής, το πλαίσιο εφαρμογής της και η θεματολογία που θα περιλαμβάνει, καθώς και τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει ο/η υπεύθυνος εκπαιδευτικός που εφαρμόζει προγράμματα σεξουαλικής αγωγής. Παράλληλα, εξετάζεται ο βαθμός επάρκειας των νηπιαγωγών στο να υλοποιούν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, αν υπάρχουν ανασταλτικοί παράγοντες που εμποδίζουν την υλοποίηση της σεξουαλικής αγωγής και ποιοι είναι αυτοί. Τέλος, η παρούσα έρευνα διερευνά και στοχεύει στην ανάδειξη των επιμορφωτικών αναγκών των νηπιαγωγών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης. Διερευνώνται, λοιπόν, τόσο τα κίνητρα που ωθούν όσο και τα εμπόδια που δυσχεραίνουν τους/τις νηπιαγωγούς να συμμετέχουν σε επιμορφωτικά προγράμματα, ανιχνεύοντας, ταυτόχρονα, τις προτιμήσεις των εν λόγω εκπαιδευτικών σχετικά με το περιεχόμενο, τον τρόπο και τις μεθόδους επιμόρφωσης τόσο σε γενικά επιμορφωτικά προγράμματα όσο και σε συγκεκριμένα προγράμματα για τη σεξουαλική αγωγή.

Αποτελέσματα:

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ποσοτικής και ποιοτικής, αναδεικνύεται ξεκάθαρα η παιδαγωγική σπουδαιότητα της υλοποίησης προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο σχολείο και μάλιστα από τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου κιόλας, τονίζοντας, έτσι, την ευαισθητοποίηση όλων των νηπιαγωγών σε θέματα που άπτονται της σεξουαλικότητας, της ταυτότητας φύλου, της προστασίας της γενετήσιας αρχής. Ακόμη, σύμφωνα με τα αποτελέσματα, ενώ αναδεικνύεται η θετική στάση των νηπιαγωγών απέναντι στην υλοποίηση σεξουαλικής αγωγής στο σχολείο, οι δραστηριότητες εφαρμογής σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης στο διδακτικό τους έργο είναι περιστασιακές ή ανύπαρκτες στην πλειοψηφία του δείγματος. Από την επεξεργασία των δεδομένων, φάνηκε ότι οι νηπιαγωγοί δεν έχουν παρακολουθήσει ποτέ ή σχεδόν ποτέ μαθήματα ή επιμορφωτικά σεμινάρια για τη Σεξουαλική Αγωγή και Διαπαιδαγώγηση και γι' αυτό δεν αισθάνονται επαρκώς εξοικειωμένοι σε θέματα σεξουαλικής αγωγής. Το γεγονός αυτό, υπογραμμίζει ρητά την ανάγκη των νηπιαγωγών για επιμόρφωση πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, καθώς οι ίδιοι οι

νηπιαγωγοί τονίζουν στις απαντήσεις τους ότι βασική αιτία της μη υλοποίησης προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό τους έργο είναι η έλλειψη επιμόρφωσής τους. Ακόμη, αναδεικνύεται η ανάγκη για ύπαρξη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και η υποστήριξη από επίσημους φορείς, όπως το Υπουργείο Παιδείας και η συνεργασία με άλλους επιστήμονες (ψυχολόγους, νοσηλευτές, κοινωνικούς λειτουργούς κ.α.)

Λέξεις κλειδιά: σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση, νηπιαγωγείο, αντιλήψεις νηπιαγωγών

Abstract

Introduction:

Sexual education and pedagogy is a particularly important issue that preoccupied and still preoccupies social and educational authorities, as it is the subject of controversy, with ongoing discussions surrounding its implementation in the school curriculum. Despite the various concerns and negative views expressed about its introduction into educational programs, research, both nationwide and internationally, proves that it plays a crucial role in helping young people gain a better understanding of themselves and their bodies (Yoost et al., 2021), while UNESCO urges the educational community to take action by implementing comprehensive sexuality education programs (UNESCO, 2018).

Purpose:

This assignment investigates the perceptions and educational needs of kindergarten teachers who work in public or private education in the region of Attica, in matters of sexual education and pedagogy.

Method:

In the present research, a dual methodological approach was used. On the one hand, quantitative research was used where participants filled out a questionnaire via the internet, in order to achieve the collection of primary data on the subject of the research. On the other hand, the qualitative methodology was also used, through the implementation of a personal interview with active kindergarten teachers who serve in public education, with the aim of deepening certain elements of the subject to be investigated.

Research elements:

The title of this thesis, "Investigation of the perceptions and educational needs of kindergarten teachers who serve in public or private education in the Region of Attica, in matters of sexual education and pedagogy", reveals both the purpose and the general requirements. Specifically, the perceptions of kindergarten teachers are investigated as to whether or not they have a positive attitude towards sex education and to what extent do they undertake and implement sex education programs in their educational work. The starting level of sex education, the context of its implementation and the topics it

will include are investigated, as well as the characteristics that the teacher responsible for implementing sex education programs should possess. At the same time, the degree of competence of kindergarten teachers in implementing said programs is examined, whether there are inhibiting factors that prevent the implementation of sex education and who they are. Finally, this research investigates and aims to highlight the educational needs of kindergarten teachers in matters of sexual education and pedagogy. Therefore, both the motivations that push and the obstacles that make it difficult for kindergarten teachers to participate in training programs are investigated, detecting, at the same time, the preferences of the teachers in question, regarding the content, manner and methods of training both in general training programs as well as in specific programs on sexuality education.

Results:

According to the results of the research, both quantitative and qualitative, the pedagogical importance of the implementation of sex education programs at school, even from the kindergarten level is clearly highlighted, thus emphasizing the awareness of all kindergarten teachers in matters related to sexuality, gender identity, protection of the genital principle. Furthermore, according to the results, while the positive attitude of kindergarten teachers towards the implementation of sex education at school is brought out, the activities of implementing sex education and education in their teaching work are occasional or non-existent in the majority of the sample. From the data processing, it appeared that the kindergarten teachers have never or almost never attended courses or educational seminars on Sexuality Education and Pedagogy and therefore do not feel sufficiently familiar with sexuality education issues. This fact clearly underlines the need of kindergarten teachers for training on this specific topic, as they themselves emphasize in their answers that the main reason for the non-implementation of sex education programs in their educational work is their lack of training. Moreover, the need for appropriate educational material and support from official bodies, such as the Ministry of Education and collaboration with other scientists (psychologists, nurses, social workers, etc.) is highlighted.

Key-words: sex education and pedagogy, kindergarten, kindergarten teachers' perceptions

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	2
Περίληψη.....	3
Abstract.....	6
Συνοπτομογραφίες	10
Πρόλογος.....	11
Εισαγωγή	14
Α' ΜΕΡΟΣ: Θεωρητικό πλαίσιο	17
Κεφάλαιο 1: Υγεία και Αγωγή Υγείας.....	17
1.1. Η έννοια της υγείας – Ορισμός	17
1.2. Η έννοια της Προαγωγής της Υγείας	19
1.3. Η έννοια της Αγωγής Υγείας	21
1.4. Η Αγωγή Υγείας στο σχολείο.....	22
Κεφάλαιο 2: Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική αγωγή.....	25
2.1 Σεξουαλικότητα (Sexuality).....	25
2.1.1 Σεξουαλική συμπεριφορά (Sexual Behavior).....	28
2.1.2 Σεξουαλική υγεία (Sexual Health)	29
2.1.3 Σεξουαλικά δικαιώματα (Sexual Rights).....	30
2.2 Σεξουαλική Αγωγή (Sex Education/ Sexuality Education).....	31
2.2.1 Έννοια και ορισμοί	32
2.2.2 Στόχοι της σεξουαλικής αγωγής	35
2.2.3 Οφέλη της σεξουαλικής αγωγής	36
2.3 Αναγκαιότητα της σεξουαλικής αγωγής.....	38
2.4 Σεξουαλική αγωγή και νηπιαγωγείο	41
2.4.1 Περιεχόμενο της σεξουαλικής αγωγής για το νηπιαγωγείο.....	43
2.4.2 Ο ρόλος των νηπιαγωγών.....	45
Κεφάλαιο 3: Προγράμματα σεξουαλικής αγωγής.....	47
3.1 Προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στην Ελλάδα: σύντομη ιστορική αναδρομή	47
3.2 Εμπόδια στην εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής στην Ελλάδα	51
3.3 Προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες του κόσμου	53
Β' Μέρος: Ερευνητικό πλαίσιο	57
Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία έρευνας.....	57
4.1 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα	57
4.2 Εργαλεία συλλογής δεδομένων.....	59

4.2.1 Το ερωτηματολόγιο.....	59
4.2.2 Η Συνέντευξη	60
4.3 Υλοποίηση της ποσοτικής έρευνας.....	61
4.4 Ηθική και δεοντολογία	62
4.5 Περιορισμοί της ποσοτικής έρευνας.....	62
Κεφάλαιο 5: Ανάλυση δεδομένων.....	63
5.1 Στατιστική ανάλυση.....	63
5.2 Θεματική ανάλυση	91
Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα- συζήτηση.....	102
6.1 Συζήτηση.....	102
6.2 Συμπεράσματα-Προτάσεις.....	105
Βιβλιογραφία	111
Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο ποσοτικής έρευνας.....	106
Παράρτημα Β: Διαγράμματα και πίνακες στατιστικής ανάλυσης	139
Παράρτημα Γ: Πρωτόκολλο Συνέντευξης.....	153
Παράρτημα Δ: Υλικό συνεντεύξεων	155

Συντομογραφίες

Σεξουαλική Αγωγή	Σ.Α.	Sex/Sexual Education
Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας	Π.Ο.Υ W.H.O	World Health Organization
Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα	Σ.Μ.Ν	
Ολιστική Σεξουαλική Αγωγή	Ο.Σ.Α	
Περιεκτική Σεξουαλική Αγωγή	Π.Σ.Α	
Διεθνής Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού	IPPF	
Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τον πληθυσμό	UNFPA	
Εκπαιδευτική Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών	UNESCO	
Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	Ο.Η.Ε	
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής	Ι.Ε.Π	

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία, υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εκπαίδευση Ενηλίκων-Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Επιχειρεί να προσεγγίσει και να διερευνήσει θέματα που αφορούν στη Σεξουαλική Αγωγή και Διαπαιδαγώγηση στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο.

Βασικό ερέθισμα για την ερευνητική αυτή μελέτη αποτέλεσαν οι προσωπικοί προβληματισμοί της ερευνήτριας, που δημιουργήθηκαν καθώς έχει διαπιστωθεί εμπειρικά και ερευνητικά (Φρούντα, 2014) ότι οι εκπαιδευτικοί και ιδίως οι νηπιαγωγοί αποφεύγουν να ασχοληθούν με το θέμα αυτό, φοβούμενοι τις αντιδράσεις των γονέων, αλλά και λόγω της έλλειψης κατάρτισης και επιμόρφωσής τους πάνω στη σεξουαλική αγωγή (Γερούκη, 2011, Goldman & Coleman, 2012, Γκαλέτση, 2019).

Επιπρόσθετα, σοβαρά περιστατικά βίας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, που καθημερινά έρχονται στο φως της δημοσιότητας, ως μέρους του γενικότερου κοινωνικού φαινομένου που επικρατεί και αναδεικνύει την τάση της εποχής για βία, αποκλεισμό, εκφοβισμό και κακοποίηση, με ώθησαν στην απόφαση να μελετήσω το ζήτημα της σεξουαλικής αγωγής και να το θέσω ως θέμα της διπλωματικής μου εργασίας. Ως νηπιαγωγός, επέλεξα ως δείγμα τους/τις νηπιαγωγούς, οι οποίοι αμέσως μετά τους γονείς και την οικογένεια, είναι ο σημαντικότερος φορέας κοινωνικοποίησης, μετάδοσης αξιών και στάσεων στη ζωή του παιδιού.

Η Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση, κατά το σχολικό έτος 2021-2022 εντάχθηκε σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες του ελληνικού σχολείου, από το Νηπιαγωγείο ως και το Λύκειο, ως μία από τις ενότητες του μαθήματος των «Εργαστηρίων Δεξιοτήτων» (<https://iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs>).

Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω διατύπωση, η έρευνα προσπαθεί να διαπιστώσει κατά πόσο αυτή η θέση είναι υλοποιήσιμη στο σχολικό πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται αν και πόσο συχνά υλοποιούνται προγράμματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης στο νηπιαγωγείο, και αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που εμποδίζουν τους/τις νηπιαγωγούς να εφαρμόσουν προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης στο διδακτικό τους έργο. Διερευνώνται, ακόμη, και παρουσιάζονται οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών σε ζητήματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική αγωγή καθώς και οι

επιμορφωτικές ανάγκες τους πάνω στο θέμα. Αναλυτικά, η έρευνα εστιάζει στους/στις εν ενεργεία νηπιαγωγούς που εργάζονται στη δημόσια ή ιδιωτική εκπαίδευση στις περιοχές της περιφέρειας της Αττικής και διερευνά τις αντιλήψεις τους και την ανάγκη επιμόρφωσής τους ζητήματα σεξουαλικής αγωγής.

Μέσω της ερευνητικής διαδικασίας, γίνεται μια προσπάθεια να διερευνηθούν ευρύτερα οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών αναφορικά με τη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση, με στόχο τη συλλογή δεδομένων για την ανάδειξη της αναγκαιότητας της οργάνωσης και υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων προς βελτίωση των γνώσεων των νηπιαγωγών για τα ζητήματα αυτά. Παράλληλα, διερευνώνται τα κίνητρα που ωθούν αλλά και τα εμπόδια που δυσχεραίνουν τη συμμετοχή των νηπιαγωγών σε επιμορφωτικά προγράμματα και εξετάζονται επιμέρους στοιχεία, όπως οι προτιμήσεις και οι απαιτήσεις τους ως προς το περιεχόμενο, τι μεθόδους, τον χρόνο, τον φορέα υλοποίησης των επιμορφωτικών αυτών προγραμμάτων για τη σεξουαλική αγωγή.

Η εργασία προσπαθεί να επιβεβαιώσει την υπόθεση ότι στο ελληνικό νηπιαγωγείο οι εκπαιδευτικοί δεν υλοποιούν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, διερευνώντας τους λόγους για τους οποίους παρατηρείται αυτό το φαινόμενο, καθώς και να καταγράψει και να παρουσιάσει τις επιμορφωτικές ανάγκες του εν λόγω πληθυσμού στο συγκεκριμένο θέμα. Σημειώνεται ότι η εργασία λαμβάνει υπόψη τις παλαιότερες έρευνες, οι οποίες διεξήχθησαν στο χώρο, κυρίως, της δημοτικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και έδειξαν ότι τόσο οι γνώσεις όσο και οι απόψεις των εκπαιδευτικών στο Δημοτικό σχολείο, το Γυμνάσιο και το Λύκειο σε θέματα σεξουαλικής υγείας και αγωγής είναι ανεπαρκείς με αποτέλεσμα να καθίσταται απαραίτητη η επιμόρφωσή τους πάνω στα θέματα αυτά.

Η εργασία διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, που αφορά στο θεωρητικό πλαίσιο, περιέχει τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται οι έννοιες της Υγείας και της Αγωγής Υγείας, στο δεύτερο οι έννοιες που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και προσδιορίζεται η έννοια της σεξουαλικής αγωγής, τονίζοντας την αναγκαιότητα αυτής στο σχολικό πλαίσιο και τα οφέλη που προκύπτουν από την υλοποίησή της. Στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα προγράμματα Σεξουαλικής Αγωγής στην Ελλάδα, στην Κύπρο και σε ορισμένες χώρες τις Ευρώπης, όπως στην Ολλανδία, τη Φινλανδία και τη Γερμανία, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, στην Ασία και την Αφρική. Επίσης, αναφέρονται οι λόγοι που εμποδίζουν την εφαρμογή της σεξουαλικής

εκπαίδευσης στη χώρα μας. Στο δεύτερο μέρος, που αποτελείται εξίσου από τρία κεφάλαια, παρουσιάζεται η έρευνα και η μεθοδολογία της. Συγκεκριμένα, το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στον σκοπό, τους στόχους, τα ερευνητικά ερωτήματα και τη μεθοδολογία υλοποίησης της έρευνας. Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση και η συζήτηση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας και τέλος, στο έκτο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα, με την ελπίδα να συμβάλλουν ενισχυτικά στον εμπλουτισμό των γνώσεων των νηπιαγωγών για το θέμα της σεξουαλικής αγωγής και την ανάπτυξη προγραμμάτων επιμόρφωσης βασισμένων στις διαπιστωμένες ανάγκες του πληθυσμού στόχου, με την υποστήριξη, πολιτική και οικονομική, του Υπουργείου Παιδείας.

Εισαγωγή

Η σεξουαλικότητα αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης, περιλαμβάνοντας έννοιες όπως αυτές της σεξουαλικής πράξης, της σεξουαλικής ταυτότητας, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ερωτικής ευχαρίστησης με ιδιαίτερη έμφαση στην αναπαραγωγή του ανθρωπίνου είδους (Dyson & Smith, 2012). Κατά τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, World Health Organization (2010), «η σεξουαλικότητα επηρεάζεται από πάρα πολλούς παράγοντες και την μεταξύ τους αλληλεπίδραση, όπως βιολογικοί, πολιτικοί, θρησκευτικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί, ψυχολογικοί, ιστορικοί, νομικοί, πνευματικοί και άλλοι». Πρόκειται για έναν ευρύ όρο όπου καλύπτονται πτυχές βιολογικές και φυσικές, συμπεριλαμβάνοντας τον κύκλο της ανθρώπινης σεξουαλικής αντίδρασης (Chike Eze, 2016). Αναντίρρητα, ο σεξουαλικός προσανατολισμός ενός ατόμου επηρεάζει αναπόδραστα το ενδιαφέρον του και την έλξη του για κάποιο άλλο άτομο. Η σεξουαλική συμπεριφορά κάποιου μπορεί να μεταβληθεί κατά τη διάρκεια της ζωής του μέσα από τα ιδεώδη του «εγώ» και από μορφοποιητικές ταυτότητες (De Graaf & Rademakers, 2011). Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί ότι η σεξουαλικότητα επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται από τις κοινωνικές νόρμες, πολιτικούς, πολιτιστικούς, ηθικούς και θρησκευτικούς παράγοντες (Byers, Sears & Weaver, 2008).

Τις τελευταίες δεκαετίες μεταβάλλεται η στάση απέναντι στη σεξουαλικότητα στις αναπτυγμένες, κυρίως, χώρες, καθώς παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στη δομή των σύγχρονων κοινωνιών συγκριτικά με παλαιότερα (Γερούκη, 2011). Χαρακτηριστικό των σημερινών κοινωνικών ομάδων είναι η ανομοιογένεια, εφόσον, συμβιώνουν άτομα με διαφορετικά χαρακτηριστικά είτε πρόκειται για γλωσσικά, πολιτισμικά, θρησκευτικά κλπ, είτε πρόκειται για διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005). Η γιγαντιαία εξάπλωση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης καθώς και τα προβλήματα που σχετίζονται με Σεξουαλικώς Μεταδιδόμενα Νοσήματα, χρήζουν επιτακτικής ανάγκης την ενημέρωση και εκπαίδευση των νέων γύρω από το σεξ. Η σεξουαλικότητα και ο προσανατολισμός ενός ατόμου είναι πολυδιάστατο και πολύπλοκο μέρος της ανθρώπινης ύπαρξης, για αυτό και είναι καθοριστικής σημασίας η έγκυρη σεξουαλική αγωγή των παιδιών (UNESCO, 2018). Οι γνώσεις και οι πληροφορίες που θα προσφερθούν στα παιδιά, θα διασφαλίσουν την προστασία τους και θα συνδράμουν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφορά τους, καθώς επηρεάζουν

την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την ποιότητα των σχέσεων που δημιουργούν με άλλα άτομα.

Αρχικά, θα πρέπει να αποσαφηνιστεί η έννοια της «σεξουαλικής αγωγής» όπου σύμφωνα με τον WHO (2010) «ως σεξουαλική αγωγή ορίζονται οι γνωστικές και εκπαιδευτικές διαδικασίες προς απόκτηση γνώσεων σχετικά με τις γνωστικές, συναισθηματικές, κοινωνικές, διαλογικές και σωματικές πτυχές της σεξουαλικότητας. Βρίσκει εφελτήριο κατά την παιδική ηλικιακή περίοδο και προοδεύει κατά την εφηβεία και την ενηλικίωση». Βασικοί στόχοι της σεξουαλικής αγωγής τόσο στην παιδική, όσο και στην εφηβική ηλικία είναι η παροχή αξιόπιστων πληροφοριών για την αναπτυξιακή πορεία της σεξουαλικής ζωής, χωρίς να υπάρχουν διακρίσεις (ηλικιακών) ομάδων και «ταμπού», έχοντας ως γνώμονα όλα τα φύλα και τις ερωτικές σχέσεις. Επιδιώκεται η δυνατότητα ορθής αξιολόγησης των διαμορφωμένων αξιών και συμπεριφορών, μειώνοντας, συνάμα, τον βαθμό εμφάνισης συνεπειών από τις διάφορες εκφάνσεις της σεξουαλικότητας (Davies & Robinson, 2010). Πρόκειται, επί της ουσίας, για μια ολιστική προσέγγιση όπου διερευνώνται συναισθηματικοί και κοινωνικοί παράγοντες, για αυτό και η εν λόγω διαδικασία είναι απαραίτητο να διαδραματίζεται στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος, αξιοποιώντας καινοτόμες παιδαγωγικές μεθόδους εκμάθησης για την αποσαφήνιση της σεξουαλικότητας (Dyson & Smith, 2012).

Περιλαμβάνονται ποικίλες θεματικές που σχετίζονται με την αναπαραγωγική διαδικασία, τη συντροφικότητα, τη σύναψη υγιών ερωτικών σχέσεων και την ερωτική ευχαρίστηση. Ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της εφηβείας, υπάρχει η αναζήτηση του σεξουαλικού προσανατολισμού και του πειραματισμού, για αυτό και κρίνεται απαραίτητο να υπάρχει εχέγγυα ενημέρωση των νέων, λαμβάνοντας υπόψιν την ιδιοσυγκρασία τους. Σύμφωνα με έρευνα της Margaritidou (2010) τα στάδια της σεξουαλικής αγωγής, έτσι όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί έως και σήμερα είναι τα εξής: «η ανθρώπινη αναπτυξιακή εξέλιξη όπου σε αυτό το στάδιο περιλαμβάνονται η ανατομική ανάπτυξη και η βιολογική ως επί των πλείστων του συστήματος αναπαραγωγής, η διαμόρφωση της εξωτερικής σωματικής εμφάνισης, ο προσδιορισμός της σεξουαλικότητας (πιο πολύ στους εφήβους), ύστερα, η σύναψη σχέσεων όπου εδώ περιλαμβάνεται η σύναψη όλων των ειδών των σχέσεων. Είτε αυτές έχουν φιλικό, είτε ερωτικό, είτε οικογενειακό χαρακτήρα. Ωστόσο πρωταγωνιστούν οι αναπτυσσόμενες σχέσεις ανάμεσα στα άτομα των δύο αντιθέτων φύλων, οι σεξουαλικές συμπεριφορές και γίνεται αναφορά στο πώς αναλύεται η σεξουαλικότητα σε όλη τη διάρκεια του βίου,

την αυτοικανοποίηση, τις σεξουαλικές συμπεριφορικές ενέργειες, κακοποιητικές σεξουαλικές συμπεριφορές, κατόπιν, *η σεξουαλική υγεία* όπου παρουσιάζονται μέτρα προφυλάξεως κατά τη σεξουαλική επαφή, αμβλώσεις, αφροδίσια νοσήματα (μετάδοση, πρόληψη και θεραπεία) και, τέλος, *η κοινωνία και κουλτούρα*: κοινωνική στρωμάτωση των δύο φύλων, θρησκευτικές αντιλήψεις και ερωτικές σχέσεις, σεξουαλικός προσανατολισμός και διαφορετικότητα».

Επομένως, η σεξουαλική αγωγή δεν αφορά μόνο θέματα αναπαραγωγής και τον τρόπο σύλληψης των παιδιών, αλλά περιλαμβάνει ένα πολύ μεγάλο φάσμα θεματικών που κρίνονται απαραίτητες για την μετέπειτα ζωή τους, αντιμετωπίζοντας με σεβασμό και υπευθυνότητα τη σεξουαλική ποικιλομορφία, χωρίς να υπάρχουν διακρίσεις (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005). Καθίσταται σαφές ότι η ίδια η οικογένεια καθώς και το σχολείο πρέπει να μεριμνήσουν για τη σεξουαλική αγωγή των παιδιών και των εφήβων, ώστε να αποφευχθούν προβλήματα ιατροκοινωνικής φύσεως, όπως τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, οι εκτρώσεις και η σεξουαλική κακοποίηση. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, η σεξουαλική αγωγή δεν έχει ενταχθεί ολοκληρωτικά στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών πολλών χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας (Καδιγιαννόπουλος, Καραβίδα, Γαλανοπούλου & Γαλανόπουλος, 2020).

Το θέμα της σεξουαλικής αγωγής συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο διαμάχης, με συνεχείς συζητήσεις γύρω από την εφαρμογή της στα σχολεία. Πολλά άτομα έχουν αρνητικές απόψεις για την εισαγωγή της σεξουαλικής αγωγής στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, φοβούμενοι ότι μπορεί να προωθήσει τη σεξουαλική δραστηριότητα μεταξύ των μαθητών. Ωστόσο, η έρευνα έχει δείξει σταθερά ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία μπορεί πραγματικά να συμβάλει σε πιο υγιεινούς τρόπους ζωής για τους μαθητές. Η UNESCO αναφέρει ότι μόλις 34% των νέων παγκοσμίως γνωρίζουν για την πρόληψη και τον τρόπο μετάδοσης του HIV. Επιπλέον, σε πολλές χώρες, δύο στα τρία κορίτσια δεν κατανοούν την έμμηνο ρύση και τις επιπτώσεις της. Ως αποτέλεσμα, η UNESCO προτρέπει την εκπαιδευτική κοινότητα να αναλάβει δράση εφαρμόζοντας ολοκληρωμένα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης (UNESCO, 2018).

Παρά τις διάφορες ανησυχίες και έρευνες σχετικά με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στο να βοηθήσει τους νέους να αναπτύξουν καλύτερη κατανόηση του εαυτού τους και του σώματός τους (Yoost et al., 2021).

Α' ΜΕΡΟΣ: Θεωρητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 1: Υγεία και Αγωγή Υγείας

Για την καλύτερη κατανόηση των βασικών όρων της παρούσας εργασίας, οι οποίοι είναι η σεξουαλική αγωγή και η διαπαιδαγώγηση και κατ' επέκταση η σεξουαλική υγεία, θεωρήθηκε απαραίτητη η αναφορά στις έννοιες της υγείας, της προαγωγής της υγείας και της αγωγής υγείας.

1.1. Η έννοια της υγείας – Ορισμός

Η αξία της υγείας, ως ένα από τα πολυτιμότερα αγαθά του ανθρώπου, φαίνεται πως είχε αναγνωριστεί από τα αρχαία ακόμη χρόνια, όταν οι άνθρωποι, μέχρι και τον 5^ο π.Χ. αιώνα, πίστευαν ότι συνιστά δώρο των θεών, ενώ η έλλειψη υγείας, δηλαδή η οποιαδήποτε ασθένεια, σχετιζόνταν με την τιμωρία τους (Tan, Haththotuwa & Fraser, 2017, Κούτσια, 2022). Ο Βιργίλιος (70-19 π.Χ.) αναφέρει ότι «η υγεία είναι το μεγαλύτερο αγαθό», ενώ ο Πλάτωνας έλεγε ότι «δεν υπάρχει τίποτα πιο ευχάριστο από το να είσαι καλά, αλλά πριν να αρρωστήσεις δεν έχεις παρατηρήσει ότι αυτό ήταν το πιο ευχάριστο πράγμα» (Φρούντα, 2014). Ο Ιπποκράτης (460-377 π.Χ.), ο οποίος θεωρείται ο πατέρας της ιατρικής, υποστήριξε ότι το ανθρώπινο σώμα περιέχει τέσσερα υγρά (αίμα, φλέγμα, κίτρινη χολή, μαύρη χολή) και η υγεία είναι αποτέλεσμα της ισορροπίας αυτών των υγρών, ενώ η ασθένεια είναι μια μορφή ανισορροπίας αυτών (Ling, 2019; Parveen, Ahmad, Parveen, Parveen & Iqbal, 2022). Στην αρχαία Ρώμη και την Ελλάδα, η υγεία σήμαινε την ευρωστία του σώματος και του νου («νους υγιής εν σώματι υγιή») (Khan, Raza & Khan, 2015; Thumiger, 2018; Christodoulou et al., 2018).

Με το πέρασμα των χρόνων, έγιναν πολλές προσπάθειες να ερμηνευτεί η έννοια της υγείας και να αποδοθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Κάτι τέτοιο όμως δεν ήταν εφικτό καθώς η υγεία αποτελεί μια πολυδιάστατη και πολυσύνθετη έννοια και κάθε ορισμός της αντανακλά μία διαφορετική αντίληψη, θεώρηση, φιλοσοφία και εποχή (Αυγερινού, 2010; Alslman, Ahmad, Bani Hani & Atiyeh, 2017; Bickenbach, 2017).

Ένας από τους πληρέστερους ορισμούς για την υγεία δόθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (World Health Organization) στη Διεθνή Διάσκεψη Υγείας, στη Νέα Υόρκη και τέθηκε σε ισχύ το 1948 (Nobile, 2014; Conti, 2018). Σύμφωνα με τον ορισμό του Π.Ο.Υ., «η υγεία είναι μια κατάσταση πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι απλώς η απουσία ασθένειας ή αναπηρίας» (Σώκου, 1994; Kühn & Rieger, 2017; Christodoulou et al, 2018). Επιπρόσθετα, στη Διάσκεψη αυτή, η υγεία αναγνωρίστηκε ως βασικό δικαίωμα κάθε ανθρώπου, ανεξαρτήτου ηλικίας και διάκρισης, καθώς η εξασφάλιση της υγείας αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για την υγιή ανάπτυξη όλων των ατόμων, ειδικά των παιδιών, η οποία διασφαλίζεται από την αρμονική διαβίωσή του σε ένα ευμετάβλητο συνολικό περιβάλλον (World Health Organization, 2020).

Ο ορισμός αυτός αποτελεί την πρώτη προσπάθεια για επίτευξη ομοφωνίας προς μία κοινή θέση σχετικά με την έννοια της υγείας (<http://indy.gr/projects/o-imiorofos/ti-einai-ygeia>). Χρησιμοποιείται από όλους τους επιστημονικούς κλάδους καθώς τονίζει την ολιστική διάσταση της υγείας αφού για την προάσπισή της είναι απαραίτητη η διεπιστημονική συνεργασία (Αυγερινού, 2010). Ακόμη, ο συγκεκριμένος ορισμός, που χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα, υπογραμμίζει όχι μόνο τη θετική διάσταση της υγείας αλλά και την έννοια της κοινωνικής ευημερίας, τονίζοντας τη σημασία του κοινωνικού περιβάλλοντος και των συνθηκών εργασίας (Svalastog, Donev, Kristoffersen & Gajovic, 2017 όπως αν. στο Μυλωνά, 2021). Επιπρόσθετα, με βάση αυτό τον ορισμό, η υγεία θεωρείται πλέον ως ένα αγαθό προς κατάκτηση, ως κάτι που ο άνθρωπος επιδιώκει να πετύχει, ως υψηλός στόχος ανθρώπου και κοινωνίας, σε αντίθεση με την παραδοσιακή έννοια σύμφωνα με την οποία η υγεία θεωρείτο ως μία κατάσταση στατική, δηλαδή ως ένα αγαθό που ο άνθρωπος έχει και αγωνίζεται για να το διατηρήσει (Φρούντα, 2014; Αθανασιάδης, 2015; Naidoo & Wills, 2016). Η ποιότητα της υγείας αποτελεί παράγωγο πολλών μεταβλητών (βιολογικών, ψυχικών, κοινωνικών, οικονομικών κ.ά.) (Σώκου, 1994), ενώ η προάσπισή της σημαίνει την ισορροπία μεταξύ του τρόπου ζωής και των συνθηκών διαβίωσης (Αθανασίου, 2007).

1.2. Η έννοια της Προαγωγής της Υγείας

Στη «Διακήρυξη της έννοιας και των αρχών της Προαγωγής της Υγείας» του Π.Ο.Υ. (1984), ο όρος της *Προαγωγής της Υγείας* αποκτά ολική διάσταση και αναγνωρίζεται ως η ανάγκη για αλλαγή στους τρόπους και τις συνθήκες διαβίωσης με σκοπό τη βελτίωση της υγείας (Σώκου, 1994; Sharma, 2021; Edelman & Kudzma, 2021).

Λίγο αργότερα, το 1986, ο Π.Ο.Υ. ορίζει την Προαγωγή της Υγείας ως την: «*διαδικασία που δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ελέγχουν και να βελτιώνουν την υγεία τους*» (World Health Organization, 1986), ενώ παράλληλα θέτονται οι στόχοι της, οι οποίοι είναι η υπεράσπιση της υγείας, η ισότητα όλων των ανθρώπων να έχουν πρόσβαση σε έναν υγιεινό τρόπο ζωής, η ενεργοποίηση όλων των παραγόντων που συμβάλλουν θετικά στην υγεία και η ενεργή δράση και συνεργασία όλων των φορέων για την εξασφάλιση της υγείας (WHO, 1986). Η ενδυνάμωση της υγείας φαίνεται ότι είναι το βασικό χαρακτηριστικό στην έννοια της Προαγωγής της Υγείας, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, καθώς βασικός σκοπός της είναι αναπτύξει στα άτομα ικανότητες ευθύνης και ελέγχου των συνθηκών εκείνων που επιδρούν στην υγεία τους (Scriven, 2010; Woodall, Cross, Tones & Green, 2015; Sharma, 2021) ενώ ακόμη, τονίζεται όχι μόνο η ατομική συμπεριφορά και ευθύνη, αλλά και οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές παρεμβάσεις για την βελτίωση της υγείας (Short & Mollborn, 2015; Hastings, 2019). Με άλλα λόγια, η Προαγωγή της Υγείας σημαίνει μια διαδικασία κοινωνική και πολιτική, μια στρατηγική διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει δράσεις με στόχο την ενίσχυση των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων των ατόμων και μέτρα που έχουν ως στόχο την αλλαγή της κοινωνικής, περιβαλλοντικής και οικονομικής κατάστασης, προκειμένου να μειωθούν τα αρνητικά αποτελέσματα στη δημόσια και ατομική υγεία (Φρούντα, 2014; Rudnicka et al., 2020; Sharma, 2021).

Κατά την πάροδο των χρόνων πραγματοποιήθηκαν αρκετές προσπάθειες για την ανάπτυξη της πολιτικής που θα ακολουθηθεί σχετικά με την προαγωγή της υγείας και την ενίσχυση των αρχικών της στόχων. Το 2005, ο Π.Ο.Υ διατύπωσε τις ενέργειες και τις δράσεις που πρέπει να πραγματοποιηθούν προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της Προαγωγής Υγείας, δηλώνοντας με σαφήνεια ότι η συνεργασία όλων των φορέων και των κυβερνήσεων είναι απαραίτητη, ενώ η βελτίωση της υγείας και η ισότητα όλων των ανθρώπων σε έναν υγιεινό τρόπο ζωής αποτελεί την προτεραιότητα της παγκόσμιας και εθνικής ανάπτυξης όλων των χωρών (World Health Organization,

2005; World Health Organization, 2015; Σταματοπούλου, Σταματοπούλου, Χανιώτης, Παπαγεωργίου & Χανιώτης, 2021).

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική και αξιοσημείωτη για την κατανόηση της έννοιας της Προαγωγής της Υγείας, είναι η λεγόμενη Έκθεση «Lalonde» που δημοσιεύτηκε από την Κυβέρνηση του Καναδά το 1974 (Σταματάκη, 2018; Τίκα, 2020; Φιλαλήθης, 2021). Στην έκθεση αυτή προτάθηκαν πέντε στρατηγικές, μία εκ των οποίων είναι και η Προαγωγή της Υγείας, για την βελτίωση του επιπέδου της υγείας των Καναδών, το οποίο εξαρτάται και επηρεάζεται από τη βελτίωση του περιβάλλοντος, τις μειώσεις των αυτό- επιβαλλόμενων κινδύνων (self- imposed risks) καθώς και τη γνώση της ανθρώπινης βιολογίας (Σταματάκη, 2018; Τίκα, 2020; Φιλαλήθης, 2021). Όσον αφορά την Προαγωγή της Υγείας, οι πιθανοί τρόποι δράσης, που σχετίζονται με την εκπαίδευση είναι οι εξής (Φρούντα, 2014; Σταματάκη, 2018; Τίκα, 2020; Sharma, 2021; Φιλαλήθης, 2021):

- *«εκπαιδευτικές εκστρατείες για μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση ως προς τη σοβαρότητα και τα βαθύτερα αίτια των τροχαίων ατυχημάτων, των θανάτων και των τραυματισμών»*
- *«ενημερωτικές εκστρατείες για την αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού σε προβλήματα υγείας που οφείλονται στην κατάχρηση του αλκοόλ, τα ναρκωτικά, τον καπνό και τα αφροδίσια νοσήματα»*
- *«προώθηση και συντονισμό του σχολείου και της εκπαίδευσης των ενηλίκων για προγράμματα υγείας ιδιαίτερα από τους επαγγελματίες υγείας και τους εκπαιδευτικούς του σχολείου»*
- *«στήριξη του εκπαιδευτικού συστήματος για αύξηση των ευκαιριών που παρέχονται στην πλειονότητα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στα κολέγια και στα πανεπιστήμια».*

Από τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι η έννοια της Προαγωγής της Υγείας ως εξελισσόμενη, δεν εννοείται ως μία διαδικασία υγειονομικής περίθαλψης, αλλά διευρύνεται και αναφέρεται ως μία διαδικασία σύνδεσης αλληλένδετων παραγόντων και πλαισίων όπως ο χώρος εργασίας, το σχολείο, η κοινότητα, η οικογένεια, η κοινωνία, τα οποία αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους (Φρούντα, 2014; Sharma, 2021; Φιλαλήθης, 2021). Είναι λοιπόν κοινά παραδεκτό ότι, η βελτίωση του περιβάλλοντος, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης μπορεί να επηρεάσει θετικά ή αρνητικά την υγεία των μελών της (hc-sc-gc.ca, n.d.; Kutsyuruba, Klinger & Hussain, 2015; Sharma, 2021).

1.3. Η έννοια της Αγωγής Υγείας

Η Αγωγή Υγείας είναι ουσιαστικά το κύριο μέρος της Προαγωγής της Υγείας (Σώκου, 1994) και δεν θα πρέπει να ταυτίζεται, όπως λανθασμένα γίνεται, με την έννοια της Προαγωγής της Υγείας (Αθανασίου, 1994). Για την απόδοση ενός ορισμού της Αγωγής Υγείας, λαμβάνονται υπόψη οι διαστάσεις του όρου «αγωγή», οι οποίες σημαίνουν την αλλαγή, την επίδραση ή την μεταβολή που ασκείται στον άνθρωπο, καθώς και τη διαφοροποίηση αυτής της άσκησης της επίδρασης των συγκεκριμένων παραγόντων (Πυργιωτάκης, 1999; Φρούντα, 2014; Sharma, 2021). Υπό αυτή την διάσταση, η Αγωγή Υγείας στοχεύει στην αλλαγή στάσεων και θέσεων και στην υιοθέτηση θετικών και υγιεινών συμπεριφορών για τη βελτίωση της υγείας (Τούντας, 2001; Βασιλείου, 2019; Βασιλείου, 2021).

Ο στόχος αυτός διαφαίνεται σε όλες τις προσπάθειες απόδοσης ενός ορισμού για την Αγωγή Υγείας, καθώς από όλους τους επίσημους φορείς αναγνωρίζεται η αλληλένδετη σχέση μεταξύ της υγείας του ατόμου και του τρόπου με τον οποίο ζει (Βασιλείου, 2019; Βασιλείου, 2021).

Το 1972, ο Π.Ο.Υ. (W.H.O.) ορίζει ότι η Αγωγή Υγείας είναι *«η διαδικασία που γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ της πληροφόρησης για την υγεία και της πρακτικής για την υγεία»* (Περράκης, 1994), ενώ λίγο αργότερα, το 1979, προβαίνει σε έναν πιο λεπτομερή ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο η αγωγή υγείας νοείται ως *«μία εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία περιέχει δραστηριότητες που οδηγούν στην κατανόηση των προβλημάτων υγείας και στην ενίσχυση της υπευθυνότητας και της ισότητας του ατόμου, για τη λήψη σωστών αποφάσεων σε ό,τι αφορά στην προσωπική του ευημερία αλλά και την ευημερία της οικογένειάς του και της κοινωνίας στην οποία ανήκει»* (Kickbusch, 2003; Γκούβρα- Κυρίδη- Μαυρικάκη, 2005; Baum & Fisher, 2014; Sharma, 2021).

Ακολούθως, με τη διακήρυξη του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (1984), η Αγωγή Υγείας ερμηνεύεται ως *«μία εκπαιδευτική διαδικασία που αποβλέπει στη διαμόρφωση ή/και τροποποίηση προτύπων συμπεριφοράς, τα οποία οδηγούν στην προάσπιση, προαγωγή και βελτίωση του επιπέδου υγείας»* (Αθανασίου, 1995).

Ένας σημαντικός και αξιοσημείωτος ορισμός για την αγωγή υγείας δόθηκε το 1986 από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ερμηνεύει τον εξεταζόμενο όρο ως την *«διαδικασία η οποία βασίζεται σε επιστημονικές αρχές και χρησιμοποιεί ευκαιρίες προγραμματισμένης*

μάθησης, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στα άτομα, είτε αυτά ενεργούν ατομικά είτε συλλογικά, να το κάνουν συνειδητά πάνω σε θέματα που επηρεάζουν την υγεία τους» (Commission of the European communities) (Παπαθανασίου, 2009; Ståhl, 2018)

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι η Αγωγή Υγείας δεν έχει στόχο την απλή ενημέρωση ή την απόκτηση γνώσεων που αφορούν στην υγεία. Η σύγχρονη διάσταση της Αγωγής της Υγείας αποβλέπει στη διαμόρφωση στάσεων και θέσεων, στην απόκτηση δεξιοτήτων και στην υιοθέτηση θετικών συμπεριφορών που προάγουν την υγεία του ατόμου (Gardner & Rebar, 2019; McKenzie, Neiger & Thackeray, 2022). Απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους, εφαρμόζεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής και περιλαμβάνει όλες τις φυσικές, διανοητικές, πνευματικές, συναισθηματικές και κοινωνικές πλευρές του ανθρώπου (Φρούντα, 2014; Sharma, 2021).

Μία ακόμη σημαντική διαπίστωση είναι το γεγονός ότι η Αγωγή Υγείας λειτουργεί ως φορέας της πολιτικής για την υγεία. Αυτό σημαίνει ότι οι υγειονομικές υπηρεσίες δεν κατέχουν την απόλυτη και αποκλειστική ευθύνη για την αγωγή υγείας, αφού όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η αγωγή υγείας απευθύνεται σε όλους και προτρέπει τη συμμετοχή ολόκληρου του πληθυσμού στην ενεργό δράση για την προάσπιση της υγείας (World Health Organization, 2017; Σταματάκη, 2018). Με άλλα λόγια, η συμμετοχή και εμπλοκή όλων των ατόμων σε θέματα που αφορούν τόσο την υγεία όσο και την παιδεία, επιτυγχάνεται μέσω της Αγωγής Υγείας, η οποία ως διεπιστημονικός κλάδος, απαιτεί τη συνεργασία των Υπουργείων Υγείας και Παιδείας (Ιωαννίδη, 2007; Βασιλείου, 2019).

1.4. Η Αγωγή Υγείας στο σχολείο

Το σχολείο θεωρείται όχι μόνο φορέας απόκτησης γνώσεων και ικανοτήτων αλλά και χώρος ανάπτυξης δεξιοτήτων ζωής, διαμόρφωσης αντιλήψεων και θέσεων (Λογαράς, 2017). Η δημιουργία μακροχρόνιων θετικών συνηθειών, συμπεριφορών και στάσεων ξεκινά από την προσχολική κιόλας ηλικία, τονίζοντας ότι τόσο η οικογένεια όσο και το σχολείο αποτελούν τα πρώτα σημαντικά περιβάλλοντα ατομικής και κοινωνικής ανάπτυξης του ατόμου (Symons, Cincelli, James & Groff, 1997; Σταμπόγλη, 2014; Φρούντα, 2014; Drever et al., 2015; Berk, 2015).

Τα παιδιά βρίσκονται στην κατάλληλη ηλικία διαμόρφωσης του χαρακτήρα τους και της προσωπικότητάς τους και μαθαίνουν τον κόσμο κυρίως σωματικά και νοητικά, αλλά και συναισθηματικά. Ειδικά η περίοδος της προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη για τη δημιουργία και υιοθέτηση υγιεινών προτύπων και συμπεριφορών (Παπαθανασίου, 2009; Σταμπόγλη, 2014; Φρούντα, 2014, Τσιώλη & Κάργατζη, 2021). Η Αγωγή Υγείας στο σχολείο είναι το μέσο διευκόλυνσης προκειμένου να γνωρίσουν τα παιδιά τον εαυτό τους, το σώμα τους και τους άλλους (Λαδοπούλου, 2022) και να κατανοήσουν ότι οι αποφάσεις που θα κληθούν να πάρουν και οι τελικές ενέργειες και πράξεις τους σχετικά με την υγεία, θα επηρεάσουν τη σχέση τους με το κοινωνικό και φυσικό τους περιβάλλον (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη; 2001; Σταμπόγλη, 2014).

Η ανάπτυξη της σχολικής Αγωγής Υγείας, ως υποσύνολο της Αγωγής Υγείας, στοχεύει αρχικά στον εφοδιασμό όλων των μαθητών, ανεξαρτήτως διακρίσεων, με δεξιότητες και κίνητρα ώστε να μπορούν να διαχειρίζονται θέματα υγείας και κατά δεύτερον στην απόκτηση βασικών γνώσεων, πάνω στις οποίες θα στηριχτεί η μετέπειτα πιο εξειδικευμένη γνώση (Δ.Σ του ΚΕΜΕΤΕ, 2001; Σταμπόγλη, 2014).

Η σχολική Αγωγή Υγείας ορίζεται επομένως ως το σύνολο των οργανωμένων και εκπαιδευτικά σχεδιασμένων διαδικασιών που υλοποιούνται στο σχολείο, με στόχο να αναπτυχθούν η κριτική και ορθολογική ικανότητα των μαθητών ώστε να μπορούν στη συνέχεια να αποφασίζουν συνειδητά και υπεύθυνα για θέματα που αφορούν στην υγεία τους (Γκούβρα κ.συν., 2005; Λογαράς, 2017).

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι η βαθιά κατανόηση της έννοιας της υγείας και η αναγνώριση της αξίας της για την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής, είναι ιδιαίτερα σημαντική και χαρακτηρίζει απόλυτα τη σχολική Αγωγή Υγείας, η οποία αποτελεί το μέσο απόκτησης αυτής της γνώσης και της υιοθέτησης αξιών που την προάγουν (Ιωαννίδη, 2003; Λογαράς, 2017). Ως μία τυπική εκπαιδευτική διαδικασία στηρίζεται σε νομοθετημένα παιδαγωγικά πλαίσια, χρησιμοποιεί συγκεκριμένα εργαλεία και μεθοδολογικές προσεγγίσεις, περιλαμβάνοντας επιστημονικά δεδομένα (Γκούβρα, Κυρίδης, & Μαυρικάκη, 2005).

Κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα, τα θέματα της σχολικής Αγωγής Υγείας, αφορούσαν την εκπαίδευση σε σχέση με τα οινοπνευματώδη ποτά, ενώ στο τελευταίο μισό, η θεματολογία της Αγωγής Υγείας στο σχολείο αφορά θέματα όπως η διατροφή,

η στοματική υγιεινή, η κυκλοφοριακή αγωγή, η ψυχική υγεία, το AIDS, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και τη σεξουαλική αγωγή (Αυγερινού, 2010; Φρούντα, 2014; Σταμπόγλη, 2014; Λαδοπούλου, 2022; Γεωργούλα, 2022).

Στη σύγχρονη εποχή άπτεται θεμάτων που απασχολούν τις σημερινές κοινωνίες, όπως είναι τα ανησυχητικά φαινόμενα της χρήσης τοξικών ουσιών, της παραβατικότητας, της βίαιης συμπεριφοράς και των διαπροσωπικών και σεξουαλικών σχέσεων και επιδιώκει την πρωτογενή πρόληψη (Σταμπόγλη, 2014; Λαδοπούλου, 2022; Γεωργούλα, 2022). Για το λόγο αυτό θεωρείται περισσότερο αποτελεσματική από τη δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη, αφού επικεντρώνεται στην εκπαίδευση των υγιών ομάδων του πληθυσμού και μπορεί να αποτρέψει τις εν δυνάμει επικίνδυνες για την υγεία τους καταστάσεις (Παυλόπουλος & Τσιάντης; 2000, Στρέκλα, 2015).

Τόσο το περιεχόμενο όσο και οι στόχοι της Αγωγής Υγείας, αλλάζουν και μεταβάλλονται ανάλογα με τις ανάγκες των ατόμων και τις συνθήκες που διαμορφώνονται σε όλα τα επίπεδα ζωής (Βελονάκης & Τριχοπούλου, 1986; Γεωργούλα, 2022).

Κεφάλαιο 2: Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική αγωγή

Προτού γίνει αναφορά και ανάλυση της έννοιας της Σεξουαλικής Αγωγής (Σ.Α.), κρίνεται αναγκαία η προσπάθεια προσδιορισμού ορισμένων βασικών όρων της, όπως η σεξουαλικότητα, η σεξουαλική υγεία και τα σεξουαλικά δικαιώματα, προκειμένου να κατανοηθεί με μεγαλύτερη σαφήνεια το θέμα.

2.1 Σεξουαλικότητα (Sexuality)

Η σεξουαλικότητα τόσο ως φυσικό, όσο και ως φυσιολογικό στοιχείο, είναι αναπόσπαστο μέρος της προσωπικότητας κάθε ατόμου (Kauth, 2012), ενώ μπορεί να εκδηλωθεί ποικιλοτρόπως σε κάθε είδους ανθρώπινης δραστηριότητα, είτε αυτή είναι σωματική, συναισθηματική, πνευματική ή διαπροσωπική (Crooks, Baur & Widman, 2020; Γερούκη, 2011). Οι άνθρωποι είναι σεξουαλικά όντα αφού η σεξουαλικότητα, ως θεμελιώδης διάσταση και ουσιαστικό κομμάτι του εαυτού τους, αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα από την γέννησή τους ακόμη (Weeks, 2017; Williams, Thomas, Prior & Walters, 2015; Greenberg, Bruess & Oswalt, 2014). Ο Φρόυντ (1905) συσχέτισε την έννοια της σεξουαλικότητας με τη «λίμπιντο» των ανθρώπων και υποστήριξε ότι υπάρχει σε όλα τα άτομα, ανεξαρτήτου ηλικίας, με σκοπό να ικανοποιήσουν τις σεξουαλικές τους ανάγκες (Simon, 2017).

Πρόκειται για έναν ευρύ και πολυσύνθετο όρο, οποίος, ως προς το περιεχόμενό του, περιλαμβάνει την ίδια σημασία που περιέχουν οι λέξεις «σεξουαλικός» και «σεξ». Αρχικά, υποδηλώνεται η ύπαρξη των δύο φύλων -αρσενικού και θηλυκού- όπως υποστηρίζει και η επιστήμη της βιολογίας και δεύτερον υποδηλώνονται οι σεξουαλικές διαφορές (ανατομικές, φυσιολογικές, ψυχολογικές) μεταξύ ανδρών και γυναικών (Herdt, 2020; Oakley, 2015; Γερούκη, 2011). Επιπρόσθετα, υποδηλώνεται η έννοια της σεξουαλικής έλξης, η οποία ωθεί τα δύο φύλα σε βιολογική και ψυχική συνένωση (Toates, 2014; Κρουσταλάκης, 1995), αλλά σε κάθε περίπτωση δεν θα πρέπει να θεωρηθεί συνώνυμη της σεξουαλικής επαφής (Toates, 2014; Κιντής, 1998).

Σε όλα τα παραπάνω συγκλίνει και ο ορισμός που δόθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (W.H.O., 2010), σύμφωνα με τον οποίο η σεξουαλικότητα αποτελεί βασικό στοιχείο της ανθρώπινης προσωπικότητας και ακολουθεί το άτομο σε όλη τη

διάρκεια της ζωής του. Ως έννοια περιλαμβάνει το βιολογικό και κοινωνικό φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τον ερωτισμό, την ευχαρίστηση και την αναπαραγωγική διαδικασία (Rao & Nagaraj, 2015). Η σεξουαλικότητα ως πολυδιάστατο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης, μπορεί να εκδηλωθεί με πολλούς τρόπους και να εκφραστεί μέσα από σκέψεις, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές, επιθυμίες, πράξεις και σχέσεις (Dewitte, 2014; Herek & McLemore, 2013; W.H.O., 2006). Επηρεάζεται από την αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων μέσα στις κοινωνικές δομές και υφιστάμενες αξίες που επικρατούν στην οικογένεια, τη θρησκεία, την εκκλησία, τους θεσμούς και τους νόμους (Weeks, 2017; Mills, 2017; W.H.O., 2010).

Παρόμοια, το 2017, η UNESCO, ορίζει την σεξουαλικότητα ως μία βασική διάσταση του ανθρώπου που περιλαμβάνει την κατανόηση και τη σχέση με το ανθρώπινο σώμα, τη συναισθηματική προσκόλληση και την αγάπη, το φύλο, το γένος, την ταυτότητα του φύλου, το σεξουαλικό προσανατολισμό, τη σεξουαλική οικειότητα, την ευχαρίστηση και την αναπαραγωγή. Η σεξουαλικότητα είναι περίπλοκη και έχει βιολογικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, πνευματικές, θρησκευτικές, πολιτικές, νομικές, ιστορικές, ηθικές και πολιτισμικές διαστάσεις που εξελίσσονται σε μια διάρκεια ζωής (Bolin, Whelehan, Vernon & Antoine, 2021; UNESCO, 2017; Greenberg, Bruess & Oswalt, 2014).

Αντίστοιχα, το Συμβούλιο Σεξουαλικής Πληροφόρησης και Εκπαίδευσης των Ηνωμένων Πολιτειών (SIECUS), ορίζει τη σεξουαλικότητα ως σύνολο συστατικών που περιλαμβάνουν το βιολογικό φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου, τις σεξουαλικές πρακτικές, τις σεξουαλικές φαντασιώσεις, τις στάσεις και τις αξίες που σχετίζονται με το σεξ (Starrs & Anderson, 2016; Sinclair, Unruh, Lindstrom & Scanlon, 2015). Η σεξουαλικότητα περιγράφει με άλλα λόγια, τον τρόπο με τον οποίο κάποιος αντιλαμβάνεται και εκφράζει τον εαυτό του ως σεξουαλικό ον. Ξεκινά να αναπτύσσεται κατά τη γέννηση και συνεχίζεται κατά τη διάρκεια της ζωής του (Future of Sex Education Initiative, 2020; Weeks, 2017; Williams, Thomas, Prior & Walters, 2015; Greenberg, Bruess & Oswalt, 2014; Katz-Wise & Hyde, 2014).

Προς έναν παρόμοιο ορισμό αναφέρεται και η Μπρουσκέλη (2017:215), σύμφωνα με την οποία, η σεξουαλικότητα ως βασική πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης, περιλαμβάνει έννοιες όπως το σεξ, τις σεξουαλικές ταυτότητες και τους ρόλους, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τον ερωτισμό, την ευχαρίστηση, την οικειότητα και την

αναπαραγωγή (Ventriglio & Bhugra, 2019; World Health Organization, 2016; Rao & Nagaraj, 2015).

Ακόμη, η σεξουαλικότητα εξισορροπεί και εναρμονίζει την έννοια του φύλου, μέσω της δημιουργίας και ενδυνάμωσης των διαπροσωπικών σχέσεων και δεσμών (13^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Σεξολογίας, Διακήρυξη για τα σεξουαλικά δικαιώματα, Βαλένθια, Ισπανία, 1997). Σύμφωνα με την επιστήμη της ψυχολογίας, η σεξουαλικότητα συνδυάζει, με στόχο να ισορροπήσει, στοιχεία της ατομικότητας, της αυτοαντίληψης και της ταυτότητας, ενώ κατά την κοινωνικό-πολιτιστική της διάσταση στηρίζεται και αναπτύσσεται πάνω σε ευρύτερες ιδέες, αξίες και νοοτροπίες (Ventriglio & Bhugra, 2019; Γερούκη, 2011).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η σεξουαλικότητα διαχωρίζεται από την σεξουαλική επαφή (Κιντής, 1998), ενώ σύμφωνα με την Αντωνοπούλου (1997) η σεξουαλικότητα περιγράφεται ως η ανάγκη των ανθρώπων για αγάπη και προσωπική ολοκλήρωση, αναφερόμενη στους ψυχολογικούς παράγοντες που διέπουν την ανθρώπινη σεξουαλική συμπεριφορά, αφού υπό αυτή τη διάσταση περιλαμβάνει έννοιες όπως ο πόθος, η ικανοποίηση, η αγάπη, η απώλεια, ο πόνος, η οικειότητα, η μοναχικότητα, η στοργή, η αμοιβαία ανταπόδοση, η ζήλια, η απόρριψη, η αυτοεκτίμηση και η χαρά (Lehmiller, 2017; McConaghy, 2013; Αντωνοπούλου, 1997, σσ.178,179).

Από τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι η έννοια της σεξουαλικότητας αφορά όχι μόνο τα γεννητικά όργανα του ανθρώπου και την αναπαραγωγική διαδικασία, αλλά κυρίως το σώμα, το πνεύμα, την ψυχή και γενικά ολόκληρη την προσωπικότητά του (Greenberg, Bruess & Oswalt, 2014; Salisbury, 2013). Είναι έννοια πολύπλοκη και πολυδιάστατη, η οποία δεν μπορεί να αναλυθεί πλήρως με έναν μόνο ορισμό, καθότι διαφέρει μέσα στο χρόνο και τις κοινωνίες, αφού επηρεάζεται σημαντικά από παράγοντες κοινωνικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς, πολιτικούς και οικονομικούς, οι οποίοι μεταβάλλονται και μετασχηματίζονται συνεχώς (Bolin, Whelehan, Vernon & Antoine, 2021; Greenberg, Bruess & Oswalt, 2014; Βενετίκου & Μπενετάκου, 2013).

Άμεση συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι ότι η μετάδοση αξιών, αντιλήψεων και στάσεων από τη μια γενιά στην άλλη, δημιουργεί αρκετές φορές αντιθετικά και συγκρουόμενα μεταξύ τους μηνύματα σχετικά με τη σεξουαλικότητα (UNESCO, 2009a:5). Οι νέοι αντιμετωπίζουν συχνά τη σεξουαλικότητα με ντροπή, φόβο και ανησυχία καθώς δεν λαμβάνουν επαρκή προετοιμασία και κατάλληλη ενημέρωση σε

σημαντικά θέματα (π.χ. οι αλλαγές στην εφηβεία, η σεξουαλική αφύπνιση, η έναρξη των σχέσεων και της σεξουαλικής ζωής, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, ο σεβασμός στην ποικιλομορφία, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, η αντισύλληψη) που αφορούν στη σεξουαλική ζωή και υγεία (Ashcraft & Murray, 2017; McDaniels & Fleming, 2016; Vassilikou & Ioannidi-Kapolou, 2014; Van Ouytsel, Walrave & Van Gool, 2014; Stone, Ingham & Gibbins, 2013; Kimmel, 2013). Σε αυτή την περίπτωση, λόγω της έλλειψης κατάλληλης και έγκυρης ενημέρωσης, οι νέοι και τα παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας κινδυνεύουν περισσότερο να υποστούν στη ζωή τους σεξουαλική βία και κακοποίηση, ή άλλου είδους σεξουαλικό εξαναγκασμό (Russell, Higgins & Posso, 2020; Lloyd, 2018; Abbasi, Saeidi, Khademi, Hoseini & Moghadam, 2015; David-Ferdon & Simon, 2014; UNESCO, 2009a:2).

Ο κίνδυνος αυτός αυξάνει καθώς οι σύγχρονοι νέοι και ειδικά τα παιδιά είναι εκτεθειμένα σε πληθώρα μηνυμάτων σεξουαλικού περιεχομένου μέσα από τις διαφημίσεις, τα Μ.Μ.Ε και το διαδίκτυο (Sanborn, 2022; Marwick & Lewis, 2017), με αποτέλεσμα να υπάρχει παραπληροφόρηση, η οποία κατ' επέκταση οδηγεί στο να είναι τα παιδιά ευάλωτα σε κάθε είδους σεξουαλική εκμετάλλευση και τους νέους σε ανεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά (Ybarra, Strasburger & Mitchell, 2014; Vivancos, Abubakar, Phillips-Howard & Hunter, 2013). Η ανάγκη για υπεύθυνη έκφραση και διαχείριση της σεξουαλικότητας και της σεξουαλικής συμπεριφοράς αποτελεί επιτακτικό αίτημα της σύγχρονης εποχής και καθιστά τη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση απαραίτητη σε όλες τις ηλικίες (Crooks, Baur & Widman, 2020; Haberland & Rogow, 2015, Bancroft, 2009).

2.1.1 Σεξουαλική συμπεριφορά (Sexual Behavior)

Ο όρος της σεξουαλικότητας συνδέεται με αυτόν της σεξουαλικής συμπεριφοράς. Κατά τον Tremblay (1998), ως σεξουαλική συμπεριφορά ορίζεται το σύνολο των δραστηριοτήτων που εκφράζουν τη σεξουαλικότητα ενός ατόμου (Simon, 2017). Αποτελεί στοιχείο έκφρασης της κοινωνικής ζωής, αφού εκδηλώνεται στο κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει και αναπτύσσεται το κάθε άτομο (DeLamater, 2014). Αυτό σημαίνει, ότι κάθε κοινωνικό περιβάλλον διέπεται από ξεχωριστές αξίες, αρχές και πεποιθήσεις σχετικά με την σεξουαλικότητα (Cole, 2022; Parker, Russo, Sommer &

Yaeger, 2018, Warner & Shields, 2013). Με άλλα λόγια λοιπόν, η σεξουαλική ζωή του ατόμου, όπως αυτό εξελίσσεται μέσα στο πλαίσιο του ζευγαριού, της οικογένειας, του σχολείου και της κοινωνίας επηρεάζεται και καθορίζεται ως ένα σημείο από τους κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες που επικρατούν (Cole, 2022; Parker, Russo, Sommer & Yaeger, 2018; Warner & Shields, 2013; Γερούκη, 2011:28).

Σύμφωνα με τον Διεθνή Αμερικανικό Οργανισμό Υγείας (PAHO) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO), με τον όρο ‘σεξουαλική συμπεριφορά’, εννοείται η επιδίωξη ικανοποίησης και απόλαυσης του ατόμου. Η υπεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά διαθέτει στοιχεία αμοιβαιότητας, αυτονομίας, σεβασμού, προστασίας, ικανοποίησης και απόλαυσης από τους συμμετέχοντες (Pan American Health Organization & World Health Organization, 2000).

2.1.2 Σεξουαλική υγεία (Sexual Health)

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η σεξουαλική υγεία αφορά την προαγωγή της σεξουαλικότητας, η οποία θα πρέπει να συντελείται με υγιή τρόπο και με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα (World Health Organization, 2015; Berglas, Constantine & Ozer, 2014; Lottes, 2013). Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (2017), αναγνωρίζει την σεξουαλική υγεία ως θεμελιώδες δικαίωμα των ανθρώπων και τονίζει την εξέχουσα σημασία της, καθώς επηρεάζει τη φυσική υγεία και ευημερία τους και κατά συνέπεια την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των κοινοτήτων (World Health Organization, 2017).

Ως Σεξουαλική Υγεία, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO), εννοείται μία κατάσταση συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας σε σχέση με τη σεξουαλικότητα του ατόμου. Το 2004, ο Π.Ο.Υ , επισήμανε την ανάπτυξη της σεξουαλικής υγείας ως μία εκ των πέντε στρατηγικών πτυχών που εγκρίθηκαν για την προαγωγή της αναπαραγωγικής υγείας (WHO, 2004). Σκοπός της σεξουαλικής υγείας είναι να αποκτήσουν τα άτομα αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση ώστε να βελτιώσουν την ποιότητα της σεξουαλικής τους ζωής (Κούτσια, 2022; Τζιριβήλα, 2020; Anderson, 2013). Υπό αυτό το πρίσμα, η σεξουαλική υγεία δεν στοχεύει αποκλειστικά στην πρόληψη από τυχόν νόσο, δυσλειτουργία ή αναπηρία, αλλά αφορά στη θετική προσέγγιση της σεξουαλικότητας και την ασφαλή και ευχάριστη σεξουαλική εμπειρία,

η οποία είναι αποκομμένη από τη βία και τον εξαναγκασμό (Mitchell, Lewis, O'Sullivan & Fortenberry, 2021; World Health Organization, 2017a; Anderson, 2013; Douglas Jr & Fenton, 2013; WHO, 2010:3).

Πιο αναλυτικά, η σεξουαλική υγεία είναι η ικανότητα του ατόμου να αγκαλιάζει και να απολαμβάνει τη σεξουαλικότητά του σε όλη τη διάρκεια της ζωής του δείχνοντας σεβασμό στον εαυτό του και τους άλλους και αποτελεί σημαντικό μέρος της σωματικής και συναισθηματικής υγείας (Mitchell, Lewis, O'Sullivan & Fortenberry, 2021; World Health Organization, 2017a; Lottes, 2013).

Με πρωτοβουλία της Παγκόσμιας Ένωσης Σεξουαλικής Υγείας (World Association for Sexual Health- WAS, 2010), καθιερώθηκε η 4^η Σεπτεμβρίου και γιορτάζεται κάθε χρόνο από το 2010, ως η Παγκόσμια Ημέρα Σεξουαλικής Υγείας τονίζοντας έτσι την εξέχουσα σημασία της στην γενικότερη προαγωγή της υγείας των ατόμων. Σκοπός της Παγκόσμιας Ημέρας Σεξουαλικής Υγείας (World Day Of Sexual Health), είναι η ευαισθητοποίηση του κοινού για το ρόλο της σεξουαλικότητας στην ανθρώπινη υγεία και η ανάδειξη του γεγονότος ότι η σεξουαλική υγεία είναι εφικτή μόνο μέσα από τα σεξουαλικά δικαιώματα του ανθρώπου.

2.1.3 Σεξουαλικά δικαιώματα (Sexual Rights)

Φαινόμενα έντονης έμφυλης βίας και κοινωνικής διάκρισης που άρχισαν να παρατηρούνται τον 20^ο αιώνα, κατέστησαν άμεση την ανάγκη για νομιμοποίηση των σεξουαλικών δικαιωμάτων (Crooks, Baur & Widman, 2020; Kelly, 2013; Evans, 2013). Το 1968 σε Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη και αφορούσε στα ανθρώπινα δικαιώματα, τα σεξουαλικά δικαιώματα αναγνωρίστηκαν ως μέρος των βασικών δικαιωμάτων των ανθρώπων και ενσωματώθηκαν σε αυτά. Το 1995 ο Διεθνής Οργανισμός Οικογενειακού Προγραμματισμού (International Planned Parenthood Federation) δημοσίευσε τον χάρτη των αναπαραγωγικών και σεξουαλικών δικαιωμάτων. Ακολούθησαν τέσσερις σημαντικές συσκέψεις των Ηνωμένων Εθνών (Βιέννη 1993; Κάιρο 1994; Κοπενχάγη 1995; Πεκίνο 1995) με στόχο όχι μόνο την εξασφάλιση και διατήρηση των σεξουαλικών δικαιωμάτων, αλλά και την εξάλειψη της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (Foucault, 2019; Ali, Kowalski & Silva, 2015; Κρεατσάς, 2003:27).

Από το 1990 τα Ηνωμένα Έθνη ξεκίνησαν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων για τα δικαιώματα των παιδιών, έχοντας ενσωματώσει σε αυτά τα σεξουαλικά δικαιώματα και τα δικαιώματα σχετικά με την ισότητα των φύλων (Kowalski & Silva, 2015). Επιπρόσθετα, επισημάνθηκε η ανάγκη για την εφαρμογή μιας εκπαιδευτικά κατάλληλης σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης καθώς και η υποχρέωση των αρμόδιων κρατικών και πολιτειακών φορέων κάθε χώρας μέλους για την παροχή ενός τέτοιου προγράμματος (European Commission, 2020:2-4; Crooks, Baur & Widman, 2020; Haberland & Rogow, 2015; Bancroft, 2009).

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη των Σεξουαλικών Δικαιωμάτων (Kismödi, Corona, Maticka-Tyndale, Rubio-Aurioles & Coleman, 2017; Χονγκ Κονγκ, 1999), τα σεξουαλικά δικαιώματα κάθε ατόμου είναι :

1. Δικαίωμα στη σεξουαλική ελευθερία.
2. Δικαίωμα στη σεξουαλική αυτονομία, σεξουαλική ακεραιότητα και ασφάλεια του σεξουαλικού σώματος.
3. Δικαίωμα στη σεξουαλική ιδιωτικότητα.
4. Δικαίωμα στη σεξουαλική ισότητα.
5. Δικαίωμα στη σεξουαλική ευχαρίστηση.
6. Δικαίωμα στη συναισθηματική σεξουαλική έκφραση.
7. Δικαίωμα στην ελεύθερη σεξουαλική ένωση.
8. Δικαίωμα σε ελεύθερες και υπεύθυνες αναπαραγωγικές επιλογές.
9. Δικαίωμα στη σεξουαλική πληροφόρηση βάσει επιστημονικής έρευνας.
10. Δικαίωμα στην ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση.
11. Δικαίωμα στη σεξουαλική υγειονομική περίθαλψη.

(worldsexology, n.d.)

2.2 Σεξουαλική Αγωγή (Sex Education/ Sexuality Education)

Η πιο σημαντική δράση πρωτογενούς πρόληψης που στοχεύει στην προάσπιση και διαφύλαξη της σεξουαλικής υγείας και των σεξουαλικών δικαιωμάτων των νέων και των παιδιών, είναι η Σεξουαλική Εκπαίδευση, η οποία αφορά στην ενημέρωση και

εκπαίδευση των παιδιών και των νέων σχετικά με τα θέματα αυτά (Κουβατσίδου, 2022; Κούτσια, 2022; Haberland & Rogow, 2015).

2.2.1 Έννοια και ορισμοί

Για την περιγραφή του όρου ‘Σεξουαλική Εκπαίδευση’ έχουν χρησιμοποιηθεί διεθνώς αρκετοί όροι όπως ‘*Εκπαίδευση για το σεξ και τις διαπροσωπικές σχέσεις*’, ‘*Σεξουαλική εκπαίδευση και αναπαραγωγική υγεία*’, ‘*Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση*’ ή ‘*Ολιστική Σεξουαλική Εκπαίδευση*’ (Κούτσια, 2022). Αυτό οφείλεται στο γεγονός της ύπαρξης διαφορετικών κοινωνικών και πολιτιστικών καταστάσεων, οι οποίες επηρεάζουν και το επίπεδο αποδοχής και εξοικείωσης με τη Σεξουαλική Αγωγή (Haberland & Rogow, 2015; Walter & Milton, 2006).

Η «Αγωγή περί Σεξ» είναι ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε αρχικά, ο οποίος όμως λόγω ότι επισημαίνει τα βασικά βιολογικά χαρακτηριστικά που αναφέρονται στα δύο φύλα (αρσενικό και θηλυκό) θεωρήθηκε ως αρκετά περιοριστικός (Τσεσμελή, 2018). Εκ των πραγμάτων, η χρήση αυτού του όρου προδιαθέτει μία διάκριση ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες, ενώ στην ελληνική εννοιολογική απόδοσή του σημαίνει τη σεξουαλική δραστηριότητα, αντιδιαστέλλοντας την αγγλική σημασία της λέξης «sex» που σημαίνει και βιολογικό φύλο (Γερούκη 2011; Τσεσμελή, 2018).

Ένας άλλος όρος που χρησιμοποιήθηκε για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση είναι «Εκπαίδευση περί του Σεξ και των Σχέσεων» (Sex Relationship Education), ο οποίος θεωρείται πιο διευρυμένος. Αναφέρεται στις σεξουαλικές και αλληλεπιδραστικές σχέσεις των ατόμων (Kane, 2008) ενώ περιλαμβάνει και προσεγγίζει θέματα που σχετίζονται με την εικόνα του εαυτού, του σώματος, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη σεξουαλική επικοινωνία και τους προσωπικές αξίες (Τσεσμελή, 2018)

Ο όρος «Σεξουαλική Αγωγή Υγείας» (Sexual Health Education) συνδέει τους δύο προηγούμενους όρους που αναφέρθηκαν και ταυτόχρονα τονίζει ότι η Σεξουαλική Αγωγή είναι η τεχνική με την οποία μπορεί να επιτευχθεί η διαφύλαξη της δημόσιας και σεξουαλικής υγείας των ατόμων. Υπό την έννοια αυτή, η σεξουαλική αγωγή υγείας αποτελεί μέσο υποστήριξης και προστασίας της σεξουαλικής ανάπτυξης των ανθρώπων, αφού ενδιαφέρεται για τις συναισθηματικές και νοητικές λειτουργίες σε σχέση πάντα με τη σεξουαλικότητα (Schaal, Abraham, Gilmore & Kokma, 2004 οπ. αν. στο Τσεσμελή, 2018).

Ένας περισσότερο ευρύς όρος που συνδέει και εντείνει όλα τα επιμέρους στοιχεία που αναλύθηκαν παραπάνω και αφορούν στη Σεξουαλική Αγωγή, είναι αυτός της «Αγωγής περί της Σεξουαλικότητας» (Sexual Education). Η σεξουαλικότητα, όπως έχει ήδη αναφερθεί και στην αρχή του κεφαλαίου αυτού, αποτελεί θεμελιώδης πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης που περιλαμβάνει γνώσεις για το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τον ερωτισμό, την ευχαρίστηση, την οικειότητα, τη συνεύρεση και τη διαδικασία αναπαραγωγής. Πρόκειται για μία έννοια με πολλαπλές διαστάσεις, αναπόσπαστη από τη ζωή του ατόμου και εμπεριέχει όλα εκείνα που θεωρούνται από τα άτομα σεξουαλικά, τον βαθμό ελέγχου και αυτενέργειας πάνω σε αυτά καθώς και τη σημασία και αξία που τους αποδίδουν (Ponzetti, 2016).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και το Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη, (Π.Ο.Υ., 2010) (WHO & BzGA, 2010), η διαδικασία μάθησης για την απόκτηση γνώσεων που αφορούν στις «συναισθηματικές, κοινωνικές, σωματικές και διαδραστικές πτυχές της σεξουαλικότητας» ορίζεται ως σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση (σελ. 20). Όσον αφορά τα παιδιά και τους νέους, στοχεύει στην υποστήριξη και προστασία της σεξουαλικής τους ανάπτυξης, ενώ ταυτόχρονα τους ενδυναμώνει βοηθώντας τους να αναπτύξουν δεξιότητες ζωής και θετικές αξίες, ώστε να μπορούν να χαίρονται τη σεξουαλικότητά τους και να την ορίζουν με τρόπο τέτοιο που να εξασφαλίζει ποιότητα σεξουαλικής υγείας και ευημερίας, ατομικής και κοινωνικής (Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού, χ.η.).

Η ονομασία «Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Αγωγή» είναι αυτή που χρησιμοποιήθηκε από την Διεθνή Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού (IPPF, 2010) για να οροθετηθεί η έννοια της Σεξουαλικής Αγωγής, η οποία στοχεύει στον εφοδιασμό των νέων ανθρώπων με γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες που είναι απαραίτητες ώστε τα άτομα να ορίσουν και να ευχαριστηθούν τη σεξουαλικότητά τους (σωματική, συναισθηματική, ατομική, κοινωνική). Υπογραμμίζει τη σημασία της απόκτησης δεξιοτήτων ζωής και την ανάπτυξη θετικών στάσεων και αξιών για τη σεξουαλικότητα (σελ. 6).

Η Εκπαιδευτική Επιστημονική και Πολιτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO, 2018) αναφέρει ότι η «Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Αγωγή» είναι διδακτική και μαθησιακή διαδικασία που στηρίζεται σε προγράμματα σπουδών που στοχεύουν

στην ανάπτυξη των γνωστικών, συναισθηματικών, σωματικών και κοινωνικών πτυχών της σεξουαλικότητας (σελ. 16).

Λαμβάνοντας υπόψη τα όσα ορίζουν οι παραπάνω διεθνείς οργανισμοί, η σεξουαλική αγωγή διακρίνεται από ορισμένα χαρακτηριστικά. Αρχικά, είναι μια δια βίου διαδικασία μάθησης που έχει ως σημείο έναρξης την γέννηση και εξελίσσεται στην εφηβεία ως και την ενηλικίωση. Είναι κατάλληλη ως προς την ηλικία και το επίπεδο ανάπτυξης, αντίληψης και κατανόησης των παιδιών. Στόχος της είναι η προστασία και η υποστήριξη της σεξουαλικής ανάπτυξης και υγείας, καθώς προσφέρει ηλικιακά προσαρμοσμένες και κατάλληλες πληροφορίες, ώστε τα παιδιά και οι νέοι να αναπτύξουν δεξιότητες, στάσεις και αξίες που θα τους οδηγήσουν σταδιακά στο να κάνουν συνειδητές επιλογές σχετικά με τη σεξουαλική τους ζωή (UNESCO, 2009 α:2). Η Σεξουαλική Αγωγή προσφέρει έγκυρες και επιστημονικά τεκμηριωμένες γνώσεις και αποτελεί καθολικό πανανθρώπινο δικαίωμα, καθώς η ίδια στηρίζεται στις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως είναι η ισότητα, η αυτοδιάθεση και η αποδοχή της διαφορετικότητας (WHO, IPPF, 2010; UNESCO, 2018; Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού, χ.η.).

Ο οδηγός προδιαγραφών Σεξουαλικής Αγωγής για την Ευρώπη (Standards for Sexuality Education in Europe – SFSEE) που κυκλοφόρησε το 2010 από την Ευρωπαϊκή Ομάδα Εξειδικευμένου Προσωπικού Σεξουαλικής Αγωγής, υπό την επίβλεψη του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Κέντρου Προαγωγής Υγείας, υπογράμμισε την ολιστική διάσταση του θέματος και ανέπτυξε την έννοια της Ολιστικής Σεξουαλικής Αγωγής (Holistic Sexuality Education) (Fraus, 2016). Η Ολιστική ή Περιεκτική Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση, είναι κατοχυρωμένο δικαίωμα των παιδιών και διασφαλίζεται σε Διεθνείς Συνθήκες, Συμφωνίες και Συμβάσεις, με απώτερο σκοπό την προαγωγή της σεξουαλικής ευημερίας (UNFPA, 2014). Ορίζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού καθώς και στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των παιδιών ενάντια στη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση (Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού, χ.η.).

Στην ελληνική βιβλιογραφία έχουν χρησιμοποιηθεί περισσότερο οι όροι *‘Γενετήσια Αγωγή’*, *‘Αγωγή των διαπροσωπικών σχέσεων και επικοινωνία’*, *‘Διαφυλικές σχέσεις’* (Κουβατσίδου, 2022; Κιντής, 1998). Οι διαφορετικές αυτές ονομασίες δηλώνουν τις

διαφορετικές κοινωνικές και πολιτιστικές εξελίξεις που επικρατούσαν κάθε φορά στον ελληνικό χώρο και είτε προσπαθούσαν να περιορίσουν τον όρο ‘Σεξουαλική’ Αγωγή, είτε να αποδώσουν μια πιο ευρεία διάσταση σε αυτόν (Crooks, Baur & Widman, 2020; Millett, 2016; Κιντής, 1998). Σε καμία περίπτωση και ανεξάρτητα από τη χρήση οποιασδήποτε ονομασίας, η Σεξουαλική Αγωγή δεν σημαίνει τεχνικές που αφορούν στη σεξουαλική πράξη (Πλουμίδης, 2022)

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται ο όρος «Σεξουαλική Αγωγή και Διαπαιδαγώγηση», ως πιο ευρύς, ως πιο συμβατός με τους όρους που χρησιμοποιούνται στα επίσημα ελληνικά κείμενα και όπως είναι η ονομασία της αντίστοιχης θεματικής που εφαρμόζεται στο πλαίσιο του μαθήματος «Εργαστήρια Δεξιοτήτων» υπό την επίβλεψη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, χ.η.).

2.2.2 Στόχοι της σεξουαλικής αγωγής

Από την ως τώρα ανάλυση των εννοιών, διαπιστώνεται ότι η σεξουαλική αγωγή έχει ως γενικό σκοπό την προαγωγή της σεξουαλικής υγείας του ατόμου. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση δεν έχει ως μόνο σκοπό να ενημερώσει για θέματα που σχετίζονται με την αναπαραγωγική διαδικασία, τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα, τις ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες και τους τρόπους αντισύλληψης. Η σεξουαλική αγωγή αφορά σε ένα ευρύτερο πεδίο θεμάτων με σκοπό τα παιδιά και οι νέοι να αναπτύξουν θετική στάση για τη σεξουαλικότητά τους και να υιοθετήσουν αξίες και συμπεριφορές που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν υγιείς κοινωνικές, φιλικές και ερωτικές σχέσεις (Hill, 2016).

Σύμφωνα με τον Εκπαιδευτικό και Πολιτιστικό Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO, 2018), η σεξουαλική αγωγή ως διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης, έχει βασικό της στόχο τον εφοδιασμό των παιδιών και των νέων, με γνώσεις, δεξιότητες και αξίες που θα τους ενδυναμώσουν ώστε να αντιληφθούν καλύτερα την έννοια του ευ ζην, της ευημερίας και της αξιοπρέπειάς τους, θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν υγιείς κοινωνικές και σεξουαλικές σχέσεις που χαρακτηρίζονται από σεβασμό, να συνειδητοποιήσουν ότι οι αποφάσεις που λαμβάνουν επηρεάζουν τόσο τους ίδιους όσο και τα υπόλοιπα άτομα και τέλος θα τους βοηθήσουν να κατανοήσουν και να διασφαλίσουν την προστασία των δικαιωμάτων τους σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Κατά την Γερούκη (2011) οι στόχοι της Σ.Α κατηγοριοποιούνται σε γνωστικούς, συναισθηματικούς και στόχους συμπεριφοράς.

Ως προς τους γνωστικούς στόχους, αυτοί επιδιώκουν την απόκτηση γνώσεων πάνω σε θέματα της ανατομίας και της φυσιολογίας του σώματος, του αναπαραγωγικού συστήματος, την ορολογία των οργάνων, τη σεξουαλική διαδικασία, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, την εγκυμοσύνη, την αντισύλληψη, τις διαπροσωπικές σχέσεις (Γερούκη, 2011; Luo et al., 2021).

Η ανάπτυξη συναισθημάτων, η καλλιέργεια στάσεων και αξιών και η απόκτηση θετικών συμπεριφορών αναφέρονται ως οι συναισθηματικοί εκείνοι στόχοι που θα οδηγήσουν στην αναγνώριση και αποδοχή της σεξουαλικότητας, του εαυτού, του σώματος και θα προετοιμάσουν κατάλληλα τα παιδιά ώστε να κάνουν υπεύθυνες επιλογές στη μετέπειτα σεξουαλική τους ζωή (Γερούκη, 2011; Corcoran et al., 2020).

Οι στόχοι που αφορούν στη συμπεριφορά περιλαμβάνουν την απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων, όπως η ικανότητα επικοινωνίας, διαπραγμάτευσης, λήψης αποφάσεων και ανάληψης ευθυνών καθώς και η ικανότητα αντιμετώπισης και διαχείρισης δύσκολων καταστάσεων. Για να επιτευχθούν οι συγκεκριμένοι στόχοι, θα πρέπει προηγουμένως να έχουν επιτευχθεί οι γνωστικοί και συναισθηματικοί στόχοι, έτσι ώστε η όλη διαδικασία να λειτουργεί αξιολογικά ως προς την επιτυχία υλοποίησης του προγράμματος της σεξουαλικής αγωγής (Γερούκη, 2011; Krugu et al., 2018).

2.2.3 Οφέλη της σεξουαλικής αγωγής

Σύμφωνα με τον Π.Ο.Υ (2018), η μακροχρόνια εφαρμογή προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής συμβάλλει στη μείωση των Σεξουαλικά Μεταδιδόμενων Νοσημάτων και της λοίμωξης του ιού HIV στις ηλικίες 15-24 ετών, στη μείωση της ανεπιθύμητης εφηβικής εγκυμοσύνης και των αμβλώσεων καθώς και στη μείωση περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης και ομοφοβίας. Ακόμα, παρατηρείται ότι τα άτομα που συμμετέχουν σε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής καθυστερούν την πρώτη τους ερωτική επαφή και κάνουν χρήση προφυλακτικού. Συνοπτικά, οι νέοι μαθαίνουν τα δικαιώματά τους και τα όριά τους πάνω στο σώμα τους, μαθαίνουν να σέβονται και να αποδέχονται τα δικαιώματα και τα όρια των άλλων, αναγνωρίζουν και ενισχύουν την ισότητα των

φύλων, γίνονται καλύτεροι στη λήψη αποφάσεων και αποκτούν ικανότητες ουσιώδους επικοινωνίας, συνάπτοντας υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις (UNESCO, 2018).

Ειδικά στα παιδιά μικρότερης ηλικίας και στα παιδιά του νηπιαγωγείου, τα βοηθά να κατανοήσουν τις διαφορές τους με το άλλο φύλο και να περιορίσουν ορισμένες συμπεριφορές σεξουαλικής «περιέργειας», όπως είναι η απογύμνωση και η θώπευση (Ασκητής, χ.η.)

Η ολοκληρωμένη σεξουαλική αγωγή διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην αντιμετώπιση της βίας και των διακρίσεων, ενώ προάγει το σεβασμό της διαφορετικότητας. Εκτός από την παροχή πληροφοριών αποκλειστικά για την αναπαραγωγή και τους κινδύνους για την υγεία που συνδέονται με τη σεξουαλικότητα, τα οφέλη της σεξουαλικής αγωγής στο σχολικό περιβάλλον αφορούν την πρόληψη και την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (Gudyanga et al., 2019). Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση, αναφέρει ότι τα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης παρέχουν στα παιδιά πληροφορίες που αφορούν στους κινδύνους σεξουαλικής κακοποίησης, καθώς παρέχουν μέσα για την προστασία τους, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (UN Committee on the Rights of the Child, 2016).

Η ολοκληρωμένη σεξουαλική αγωγή δεν είναι ζωτικής σημασίας μόνο για την πρόληψη της βίας και των διακρίσεων, αλλά και για την προώθηση της ισότητας των φύλων. Θα πρέπει να ξεκινά από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης και «περνάει» σημαντικά μηνύματα που αφορούν την ισότητα των φύλων, τους μη στερεότυπους ρόλους των φύλων, τον αμοιβαίο σεβασμό κ.ά. (Yoost et al., 2021).

Μια πλατφόρμα για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και την ισότητα θα μπορούσε να προσφέρει εκπαιδευτικό υλικό, πληροφορίες και πόρους για την πρόληψη των σεξουαλικών ασθενειών, την αντισύλληψη και την ασφαλή έκτρωση. Θα προωθούσε την ισότητα των φύλων, τη σεξουαλική αυτονομία και την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων. Επιπλέον, θα παρείχε υποστήριξη και συμβουλές για την ψυχολογική και σωματική υγεία των νέων. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) αποκαλύπτει ότι χώρες χωρίς υποχρεωτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση,

όπως η Βουλγαρία και η Γεωργία, τείνουν να έχουν υψηλότερα ποσοστά εφηβικών κυήσεων (World Health Organisation, 2018). Οι πρώιμες εγκυμοσύνες όχι μόνο έχουν επιζήμιες επιπτώσεις στην υγεία των έφηβων κοριτσιών αλλά περιορίζουν επίσης σοβαρά τις εκπαιδευτικές τους ευκαιρίες. Η σεξουαλική αγωγή μπορεί να προσφέρει πολλά οφέλη και να λειτουργήσει ενισχυτικά, παρέχοντας αντικειμενικές και μη στιγματιστικές πληροφορίες σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα το φαινόμενο της ομοφοβίας, δημιουργώντας ένα περιβάλλον μάθησης που θα είναι ασφαλές για όλους. Εκπαιδευτικά πλαίσια που περιλαμβάνουν αυτές τις πτυχές μπορούν να προωθήσουν την ανοχή, τον αμοιβαίο σεβασμό και την πολυμορφία, δημιουργώντας ένα πιο πλουραλιστικό και προοδευτικό περιβάλλον για όλους τους μαθητές (Sotiropoulou et al., 2022).

2.3 Αναγκαιότητα της σεξουαλικής αγωγής

Η ανάγκη για ολοκληρωμένη σεξουαλική αγωγή, τόσο στον ελληνικό όσο και στο διεθνή χώρο, έχει προκύψει λόγω των μεγάλων κοινωνικών αλλαγών και των τεχνολογικών εξελίξεων που έχουν πραγματοποιηθεί τις τελευταίες δεκαετίες. Οι αλλαγές και εξελίξεις αυτές περιλαμβάνουν τη γυναικεία χειραφέτηση, τις σεξουαλικές ελευθερίες, την αλλαγή σύστασης της οικογενειακής δομής, την παγκοσμιοποίηση, την άφιξη διαφορετικών πολιτισμικών και κοινωνικών ομάδων, την ταχεία ανάπτυξη των νέων μέσων ενημέρωσης όπως το διαδίκτυο και η χρήση κινητών συσκευών. Συνδυαστικά με την πολύ σοβαρή απειλή των σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων, του ιού HIV και AIDS, την άμβλωση, τη στειρότητα, τη σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση παιδιών και εφήβων καθώς και την αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών απέναντι στη σεξουαλικότητα μεταξύ των νέων (Saucier et al., 2022), η ανάγκη για εξειδικευμένη και προσεκτική διδακτική προσέγγιση, είναι επιτακτική περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Η σεξουαλική εκπαίδευση κρίνεται ζωτικής σημασίας προκειμένου να προσφέρει κυρίως στα παιδιά και τα νέα άτομα, τις απαραίτητες πληροφορίες και ικανότητες για να διαχειριστούν τη σεξουαλικότητά τους με ασφαλή και ικανοποιητικό τρόπο μέσα στα νέα κοινωνικά και τεχνολογικά συστήματα.

Διεθνή στατιστικά στοιχεία που δείχνουν το μεγάλο ποσοστό εφηβικών κυήσεων, τη διακοπή κυήσεων χωρίς την τήρηση ιατρικών προδιαγραφών, του πρόωρου ή καταναγκαστικού γάμου, τη σεξουαλική βία κατά των γυναικών και τον ακρωτηριασμό

των γεννητικών τους οργάνων καθώς και το υψηλό ποσοστό περιστατικών διαδικτυακού εκφοβισμού εντός των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πλιόγκου, Καρακατσάνη, 2022), τονίζουν την άμεση ανάγκη για σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση.

Οι έφηβοι στην Ελλάδα, σύμφωνα με σχετικές έρευνες (Λιακόπουλος & Μπάρδα, 2012; Σιδηροπούλου, 2018), έχουν ανεπαρκή, λιγοστή ή ακόμα και λανθασμένη πληροφόρηση και ενημέρωση όσον αφορά τα Σ.Μ.Ν. Σύμφωνα με ορισμένα δημοσιεύματα (Γερούκη, 2011; Θανοπούλου, 2020; Δημητρίου, 2021) ένα από τα υψηλότερα ποσοστά κυήσεων και το μεγαλύτερο στην Ευρώπη, παρουσιάζεται στην Ελλάδα. Η άγνοια των εφήβων στην Ελλάδα σχετικά με ζητήματα σεξουαλικότητας και σεξουαλικής συμπεριφοράς, αποδεικνύεται και σε έρευνα των Vassilikou και Ioannidi-Karolou (2014), η οποία δείχνει ότι η σεξουαλική ζωή των Ελλήνων εφήβων αρχίζει χωρίς ο συγκεκριμένος πληθυσμός να έχει επαρκείς πληροφορίες ή να έχει παρακολουθήσει σχετικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο σχολείο.

Ακόμη, στοιχεία του Ινστιτούτου Ψυχικής και Σεξουαλικής Υγείας, δηλώνουν ότι 40,000 έφηβα κορίτσια στην Ελλάδα κάθε χρόνο προβαίνουν σε διακοπή ανεπιθύμητης κύησης (Ινστιτούτο Ψυχικής και Σεξουαλικής Υγείας, όπ. αν. στο Θανοπούλου, 2020). Επίσης, έρευνα της Ελληνικής Εταιρείας Οικογενειακού Προγραμματισμού Αντισύλληψης και Αναπαραγωγικής Υγείας, ανέδειξε ότι η διακοπτόμενη συνουσία χρησιμοποιείται από το 40% των εφήβων στη χώρα μας (Μουζάλας, 2018). Τα στοιχεία αυτά φανερώνουν τις ελλείψεις γνώσεις των νέων σε ουσιαστικά σεξουαλικά θέματα και υπογραμμίζουν την ανάγκη έγκυρης και επιστημονικά τεκμηριωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης.

Η ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση μπορεί να προσεγγίσει την πλειοψηφία των παιδιών και των νέων. Ενώ οι γονείς, οι φίλοι και άλλοι έχουν κρίσιμο ρόλο στη διδασκαλία σχετικά με τις ανθρώπινες σχέσεις και τη σεξουαλικότητα, οι άτυπες πηγές πληροφοριών μπορεί συχνά να είναι ανεπαρκείς λόγω της περίπλοκης φύσης θεμάτων όπως η αντισύλληψη, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, η συναισθηματική ανάπτυξη και η επικοινωνία. Πολλοί γονείς αισθάνονται ανήσυχοι ή απροετοίμαστοι να ασχοληθούν οι ίδιοι με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και υποστηρίζουν ότι τα σχολεία πρέπει να αναλάβουν αυτήν την ευθύνη. Επιπλέον, τα νεαρά άτομα συχνά

αναζητούν εναλλακτικές πηγές πληροφόρησης πέρα από τους γονείς τους, καθώς μπορεί να αντιλαμβάνονται τις αντιλήψεις και παραδοχές των γονιών τους ως στενές ή μεροληπτικές. (Lindberg et al., 2016).

Έρευνες, δείχνουν επίσης ότι οι έφηβοι στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν διάφορα θέματα που τους απασχολούν, αναζητούν λύσεις στο διαδίκτυο, καθώς έχουν άμεση και εύκολη πρόσβαση σε πολλές και διαφορετικές πηγές, που μπορεί όμως να προσφέρουν ανακριβείς και διαστρεβλωμένες πληροφορίες (Advocates for Youth, 2020).

Περισσότεροι νέοι σήμερα στρέφονται στους ψηφιακούς χώρους προκειμένου να αναζητήσουν πληροφορίες που σχετίζονται με το σώμα, τις σχέσεις και τη σεξουαλικότητα. Η εύκολη και γρήγορη πρόσβαση, η ιδιωτικότητα και η ανωνυμία που προσφέρει ο κόσμος του διαδικτύου είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα που ωθούν τα νεαρά άτομα να μην συζητούν με τους γονείς τους ή άλλους ενήλικες τα θέματα που τους απασχολούν. Η UNESCO, σε έρευνα που διεξήγαγε, διαπίστωσε ότι το 71% των νέων ηλικίας 15-24 ετών, αναζήτησαν πληροφορίες που αφορούσαν στη σεξουαλική εκπαίδευση στο διαδίκτυο (UNESCO, 2023). Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το διαδίκτυο και οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να παρέχουν λανθασμένες αντιλήψεις για τη σεξουαλικότητα και να μην αντιμετωπίζουν επαρκώς τις συναισθηματικές πτυχές που αναφέρονται σε αυτή, κινδυνεύοντας έτσι να λάβουν επιστημονικά ανακριβείς πληροφορίες (Yoost et al., 2021). Σε σχετική έρευνα στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε ότι το 23% των παιδιών αντλούν πληροφόρηση για τα σεξουαλικά θέματα, από το διαδίκτυο. Κατά συνέπεια, αρκετές φορές προσφέρονται λάθος μηνύματα και πρότυπα, καθώς δεν υπάρχει έλεγχος από μέρους των γονέων για το παρεχόμενο των ιστοσελίδων που παρακολουθούν τα παιδιά τους (Λιάκα, 2010). Ταυτόχρονα, οι νέοι βομβαρδίζονται από διαφημιστικά και άλλα μηνύματα πορνογραφικού περιεχομένου, με αποτέλεσμα την αύξηση περιστατικών παιδικής πορνογραφίας και φαινομένων προσέγγισης και συναναστροφής με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση μέσω του διαδικτύου. Η έρευνα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκστρατεία 'Ένα στα πέντε' στην Κύπρο, έδειξε ότι ένα στα τέσσερα παιδιά πέφτει θύμα κάποιας μορφής σεξουαλικής παρενόχλησης και κακοποίησης (Sigmalive, 2014) επιτάσσοντας άμεσα την εφαρμογή και υλοποίηση σεξουαλικής αγωγής στο σχολικό πρόγραμμα.

2.4 Σεξουαλική αγωγή και νηπιαγωγείο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι σχολείο αποτελεί τον επίσημο φορέα κοινωνικοποίησης και αγωγής των ατόμων, σε έκθεσή του σχετικά με την κατάσταση της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, τονίζει την παροχή ολοκληρωμένης και κατάλληλης για την εκάστοτε ηλικία σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και καλεί τα κράτη μέλη να αναπτύξουν ολοκληρωμένα προγράμματα σπουδών για τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Το 2015, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και οι ηγέτες του κόσμου, συμφώνησαν στην Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη θέτοντας συγκεκριμένους στόχους. Αποτέλεσμα αυτού ήταν το 2018, η UNESCO, να δημοσιοποιήσει την επικαιροποιημένη και βελτιωμένη έκδοση της Ατζέντας 2030, η οποία περιέχει χρήσιμο υλικό, ιδανικό για την εκπαιδευτική προσέγγιση του ευαίσθητου θέματος της σεξουαλικής αγωγής, και απευθύνεται σε όλους τους μαθητές και μαθήτριες από 5 ως 18 ετών. Η δημιουργία αυτού του τεχνικού οδηγού είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα της σεξουαλικής αγωγής ως εκπαιδευτικό εργαλείο για την ασπίδα της ατομικής και κοινωνικής σεξουαλικής υγείας και ευημερίας (Πιλόγκου & Καρακατσάνη, 2022).

Τόσο το σχολείο γενικά όσο και το νηπιαγωγείο στη προκειμένη περίπτωση, παρέχει οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, προσεγγίζοντας έτσι όλα τα παιδιά, καθώς αυτά διανύουν την πιο ευαίσθητη ηλικία τους και επηρεάζει τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους (Φρούντα, 2014). Μέσα στο σχολικό περιβάλλον, αναπτύσσονται και ωριμάζουν όλες οι κρίσιμες διαδικασίες, νοητικές, βιολογικές και σωματικές, συναισθηματικές και ψυχικές, που οδηγούν σταδιακά στην ολοκλήρωση της ατομικής και κοινωνικής οντότητας (Coyle, Anderson, & Laris, 2016).

Σύμφωνα με την κείμενη ελληνική νομοθεσία, το νηπιαγωγείο, μέσω των παιδαγωγικά σχεδιασμένων προγραμμάτων, έχει στόχο να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά (ΔΕΠΠΣ, Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2014). Σκοπός του νηπιαγωγείου είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, η ευημερία του και η διαμόρφωση της προσωπικότητας του δημοκρατικού πολίτη. Η εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο, λαμβάνοντας υπόψη τα αναπτυξιακά

χαρακτηριστικά αυτής της ηλικίας, προάγει την ανάπτυξη ικανοτήτων που βοηθούν το παιδί να ανταποκριθεί με κριτικό και δημιουργικό τρόπο στις προκλήσεις του περιβάλλοντος (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2021).

Μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελούν τα προγράμματα αγωγής και προαγωγής υγείας, όπως είναι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο έχει αμφισβητηθεί και συνεχίζει να αμφισβητείται αρκετά μέχρι και τις μέρες μας (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Η αμφισβήτηση αυτή προέρχεται κυρίως από διάφορους κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που υποστηρίζουν ότι η γνώση για θέματα σεξουαλικής αγωγής είναι ακατάλληλη για τις μικρές ηλικίες (Davies & Robinson, 2010).

Τη διατύπωση αυτή, έρχονται να αντικρούσουν αρκετές έρευνες καθώς τα αποτελέσματα αυτών δείχνουν ότι η ηλικία της προσχολικής εκπαίδευσης, δηλαδή του νηπιαγωγείου, είναι κατάλληλη για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Την ίδια θέση υποστηρίζει και ο Π.Ο.Υ και το Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη (2010), αναφέροντας ότι τα νήπια πρέπει να λαμβάνουν σεξουαλική αγωγή ως μέρος της συνολικής τους εκπαίδευσης, με στόχο την ανάπτυξη θετικών στάσεων για τον εαυτό τους, το σώμα τους και την καλλιέργεια της αυτοπεποίθησής τους καθώς και της υπεράσπισης των προσωπικών ορίων τους, αφού οι σεξουαλικές τους συμπεριφορές και οι απορίες τους για σχετικά θέματα, χρήζουν κατάλληλης παιδαγωγικής διαχείρισης. (WHO Regional Office for Europe and BZgA, 2010).

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση να συμπεριληφθεί η σεξουαλική αγωγή στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, ιδιαίτερα για μαθητές δευτεροβάθμιας ή μεταδημοτικής εκπαίδευσης. Από τον Νοέμβριο του 2019, 19 κράτη μέλη είχαν καταστήσει υποχρεωτική για τα σχολεία την παροχή κάποιας μορφής σεξουαλικής εκπαίδευσης, ενώ σε οκτώ κράτη μέλη παρέμεινε προαιρετική. Η ηλικία κατά την οποία τα παιδιά λαμβάνουν για πρώτη φορά σεξουαλική διαπαιδαγώγηση ποικίλλει σημαντικά. Ορισμένες χώρες προσφέρουν κάποια μορφή σεξουαλικής αγωγής από το δημοτικό έως το λύκειο ενώ άλλες την παρέχουν μόνο στο Γυμνάσιο και το Λύκειο (δευτεροβάθμια εκπαίδευση) (Saucier et al., 2022).

Στην Ελλάδα, το σχολικό έτος 2021-2022 σηματοδότησε ένα σημαντικό ορόσημο για τη σεξουαλική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας έλαβε την απόφαση να εισαγάγει τη Σεξουαλική Αγωγή ως μέρος των εθνικών υποχρεωτικών προγραμμάτων σπουδών για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέσω των «Εργαστηρίων Δεξιοτήτων». Για σχεδόν τρεις δεκαετίες, η σεξουαλική αγωγή στην Ελλάδα προσφερόταν μόνο ως μέρος μη υποχρεωτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως προγράμματα αγωγής υγείας ή «Θεματικές Εβδομάδες». Αυτό υποδηλώνει ότι η ελληνική κοινωνία δεν ήταν πλήρως έτοιμη να ενσωματώσει την πρώιμη εκπαίδευση σε αυτά τα θέματα στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα. Στις αρχές του 2021 η παρουσία του κινήματος #MeToo στην Ελλάδα πυροδότησε συζητήσεις σχετικά με τη γνώση και κατά πόσο είναι ευαισθητοποιημένοι οι νέοι σε θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα, το σεβασμό, τη διαφορετικότητα, τις σχέσεις των φύλων (Sotiropoulou et al., 2022).

2.4.1 Περιεχόμενο της σεξουαλικής αγωγής για το νηπιαγωγείο

Το περιεχόμενο των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής επηρεάζεται και καθορίζεται σημαντικά από τις πολιτικές και κοινωνικές διατάξεις, το ηθικό, κοινωνικό και πολιτιστικό σύστημα αξιών, τους διαθέσιμους πόρους και τα αποτελέσματα ερευνών και μελετών σχετικά με το θέμα (Dake, Price, Baksovich & Wielenski, 2014).

Το περιεχόμενο αυτό θα πρέπει πάντα να είναι προσαρμοσμένο στο ηλικιακό και νοητικό επίπεδο των μαθητών και μαθητριών, στους οποίους απευθύνεται, να καλύπτει τις μαθησιακές, γνωστικές και συναισθηματικές τους ανάγκες και να στοχεύει στην ενδυνάμωσή τους, κοινωνική και ατομική, ώστε να κάνουν υπεύθυνες επιλογές σχετικά με τη σεξουαλικότητά τους (European Parliament, 2019).

Όσον αφορά στο νηπιαγωγείο, το περιεχόμενο των προσφερόμενων προγραμμάτων θα πρέπει να καλύπτει βασικές ανάγκες και απορίες των παιδιών που σχετίζονται με τα δύο φύλλα, την αναπαραγωγή και τη γέννηση, τις διαπροσωπικές σχέσεις. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ, 2021), τα θέματα προς επεξεργασία στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου αφορούν στα συναισθήματα, τις επιθυμίες και τη φιλία. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νηπίων περιέχει την καλλιέργεια δεξιοτήτων αυτομέριμνας και υγιεινής, τη διάκριση του καλού και του κακού ως προς την εκμετάλλευση και τη γενετήσια αξιοπρέπεια, την ενσυναίσθηση και την καλλιέργεια

σχέσεων εμπιστοσύνης με τους ενήλικες. Το περιεχόμενο των προγραμμάτων καθορίζεται σημαντικά από τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης 2030 και μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην πρόληψη και μείωση φαινομένων σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης (ΙΕΠ, 2021).

Η σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση, εντάσσεται υποχρεωτικά πλέον στο Αναλυτικό πρόγραμμα του ελληνικού σχολείου, μέσα από το θεσμό των «Εργαστηρίων Δεξιοτήτων». Η συγκεκριμένη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως τον Αύγουστο του 2021 και αποτελεί την πιο ουσιαστική, μέχρι τώρα προσπάθεια των πολιτικών και εκπαιδευτικών αρχών για παροχή ολοκληρωμένης σεξουαλικής αγωγής (ΙΕΠ, 2021).

Τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων διακρίνονται σε 4 κύκλους: α) Δεξιότητες 21^{ου} αιώνα, β) Δεξιότητες Ζωής, γ) Δεξιότητες της τεχνολογίας και δ) Δεξιότητες του νου. Ως προς το περιεχόμενό τους, υποκατηγοριοποιούνται σε 4 θεματικές ενότητες, οι οποίες αποτελούνται από άλλες επιμέρους υποενότητες και είναι πάντα σύμφωνες με τις προσταγές από τους Παγκόσμιους Δείκτες Αειφόρου Ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, οι ενότητες αυτές είναι : 1) Ζω καλύτερα-Ευ ζην: α) Υγεία: Διατροφή-Αυτομέριμνα, Οδική ασφάλεια, β) Ψυχική και συναισθηματική υγεία – Πρόληψη, γ) Γνωρίζω το σώμα μου - Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση, 2) Φροντίζω το περιβάλλον: α) Οικολογία- Παγκόσμια Τοπική Φυσική Κληρονομιά, β) Φυσικές καταστροφές, Πολιτική προστασία, γ) Παγκόσμια και Τοπική Πολιτιστική Κληρονομιά, 3) Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ- Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη: α) Ανθρώπινα Δικαιώματα, β) Εθελοντισμός- Διαμεσολάβηση, γ) Συμπερίληψη: Αλληλοσεβασμός και Διαφορετικότητα, 4) Δημιουργώ και Καινοτομώ- Δημιουργική Σκέψη και Πρωτοβουλία: α) STEM/ Εκπαιδευτική Ρομποτική, β) Επιχειρηματικότητα- Αγωγή σταδιοδρομίας- Γνωριμία με Επαγγέλματα (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, χ.η.)

Η θεματική για τη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση περιλαμβάνεται στην ενότητα ‘Ζω καλύτερα-Ευ ζην’ και ‘Ενδιαφέρομαι και ενεργώ- Κοινωνική συναίσθηση και ευθύνη’. Ειδικά για το νηπιαγωγείο, προσφέρεται και μπορεί να αναλυθεί μέσα από τις ενότητες ‘Γνωρίζω το σώμα μου’, ‘Ανθρώπινα Δικαιώματα’ και ‘Συμπερίληψη: Αλληλοσεβασμός, Διαφορετικότητα’ (Υ.Α.94236/ΓΔ4). Όσον αφορά για τις προβλεπόμενες ώρες των θεματικών που περιλαμβάνονται στα Εργαστήρια

Δεξιότητων, αυτές ορίζονται σε 3 διδακτικές ώρες και μπορούν να διαμοιραστούν σε 2 ή 3 φορές την εβδομάδα (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, χ.η.).

2.4.2 Ο ρόλος των νηπιαγωγών

Υπεύθυνοι για την εφαρμογή και υλοποίηση των προγραμμάτων των ‘Εργαστηρίων Δεξιότητων’ στο νηπιαγωγείο είναι οι εκπαιδευτικοί της ειδικότητας ΠΕ60, οι οποίοι έχουν την επιλογή να υλοποιήσουν τη θεματική ενότητα που επιθυμούν με βάση το νοητικό επίπεδο και τη δυναμική των μαθητών και μαθητριών καθώς και με τα ενδιαφέροντά τους (Υ.Α.Φ.31/94185/Δ1).

Ο ρόλος των νηπιαγωγών είναι πολυδιάστατος και απαιτητικός, ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή, που οι προκλήσεις είναι πολλές. Ο/η νηπιαγωγός λειτουργεί ως πρότυπο για τα παιδιά καθώς ταυτόχρονα είναι ο οδηγός αλλά και συνοδοιπόρος τους στη διαδικασία της μάθησης και εξέλιξής τους. Με την προσωπική του στάση, τη διαχείριση και τον τρόπο αντιμετώπισης καταστάσεων, δυσκολιών και προβλημάτων διδάσκει συμπεριφορές και δημιουργεί παραδείγματα προς μίμηση (ΥΠΕΠΘ, 2014).

Βασικός στόχος του/της νηπιαγωγού είναι να αποκτήσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τους μαθητές και τις μαθήτριες, να εξασφαλίσει συνθήκες ασφάλειας και οικειότητας, ώστε να μπορέσουν οι τελευταίοι να εκφραστούν ελεύθερα και δημιουργικά (Γιουτανή, και συν., 2017). Ο/η νηπιαγωγός οφείλει να ανταποκρίνεται με ειλικρίνεια και αλήθεια στις ερωτήσεις των παιδιών που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και τα σχετικά ζητήματα, παρέχοντας ορθή και κατάλληλη ενημέρωση, βασισμένη σε έγκυρες επιστημονικές πηγές και να αναζητά τη βοήθεια των ειδικών όποτε αυτό είναι αναγκαίο (ΥΠΕΠΘ, 2014).

Ως προς την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής, οι νηπιαγωγοί και γενικότερα οι εκπαιδευτικοί πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Αυτές αναφέρονται στην επαγγελματική διάθεση, να νιώθουν άνετα δηλαδή στη διαπραγμάτευσή τους με θέματα σεξουαλικής αγωγής, στην ποικιλομορφία και ισότητα, επιδεικνύοντας σεβασμό σε ατομικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και άλλες πτυχές των μαθητών/ μαθητριών τους, στη γνώση περιεχομένου, να έχουν δηλαδή έγκυρες επιστημονικές γνώσεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τα ζητήματα που αναφέρονται σε αυτή. Ακόμη, οι εκπαιδευτικοί (νηπιαγωγοί, δάσκαλοι, καθηγητές) θα πρέπει να διακρίνονται από νομική και επαγγελματική δεοντολογία, με το να γνωρίζουν

την ισχύουσα νομοθεσία και τους όρους επαγγελματικής δεοντολογίας, να έχουν την ικανότητα σχεδιασμού, ώστε να σχεδιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα με στόχο την ηλικία των μαθητών, τις μαθησιακές και εκπαιδευτικές τους ανάγκες, έχοντας υπόψη τις πολιτικές αρχές και κοινωνικές αξίες, να χρησιμοποιούν ποικίλες εκπαιδευτικές στρατηγικές και τεχνικές, κάνοντας ελκυστική για τα παιδιά τη μαθησιακή διαδικασία και τέλος να έχουν ικανότητες αξιολόγησης με στόχο την βελτίωση του διδακτικού έργου και της σεξουαλικής αγωγής (Advocate for Youth, 2020)

Κεφάλαιο 3: Προγράμματα σεξουαλικής αγωγής

3.1 Προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στην Ελλάδα: σύντομη ιστορική αναδρομή

Το ζήτημα της σεξουαλικότητας και της σεξουαλικής αγωγής των ανθρώπων, ιδιαίτερα των νέων, έχει απασχολήσει τους ελληνικούς εκδοτικούς οίκους περίπου 100 χρόνια. Υπάρχουν βιβλία Ελλήνων συγγραφέων που έχουν ασχοληθεί διεξοδικώς με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και την ανάπτυξη των νέων ήδη από το 1930 (Γερούκη, 2011). Με την πάροδο του χρόνου, θεωρήθηκε σημαντικό να ενσωματωθεί η σεξουαλική αγωγή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ωστόσο, παρουσιάζεται συγκεντρωτικό και δεν υπάρχουν περιθώρια αυτονομίας, ώστε να συμβούν με ευκολία εκπαιδευτικές αλλαγές (Margaritidou, 2010). Το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής, μέχρι πρότινος, δεν περιλαμβανόταν ως υποχρεωτικό μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών των ελληνικών σχολείων, αν και κατά καιρούς είχαν γίνει κάποιες κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

Παρά τη σημαντικότητα του θέματος, οι προσπάθειες για την εφαρμογή της σεξουαλικής αγωγής χαρακτηρίζονταν από βραδύτητα και κατέληγαν άκαρπες. Ο ίδιος ο γενικός γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, ο Ευάγγελος Παπανούτσος, το 1964 επιβεβαιώνει τις δυσκολίες που είχαν προκύψει, δηλώνοντας σε συνέντευξή του: «Το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης δεν έχει μέχρι σήμερα τεθεί επίσημα. Δεν υπάρχουν σχέδια, δεν υπάρχει πρόγραμμα, υπάρχει όμως η βεβαιότητα πως το ζήτημα θα απασχολήσει σύντομα και το Υπουργείο Παιδείας» (Παρασκευόπουλος 1995, 429). Ενώ επισημάνθηκαν τα προβλήματα, 37 χρόνια χρειάστηκαν, προκειμένου να εκδοθεί από το αρμόδιο Υπουργείο σχολικό βιβλίο με θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαφυλικές σχέσεις. Το βιβλίο ονομάστηκε «Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση και Διαφυλικές Σχέσεις» με επιμέλεια του Δρ. Παπαθανασίου, πρόεδρος του Ελληνικού Σεξολογικού Ινστιτούτου. Αυτά τα χρόνια ήταν λίγες οι προσπάθειες και οι αναφορές στο αναπαραγωγικό σύστημα αναφέροντας κυρίως στο μάθημα της Βιολογίας, χωρίς να δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα της σεξουαλικότητας του ατόμου και στη συναφή θεματολογία.

Σύμφωνα με το Άρθρο 1 του Νόμου 1566/1985, η Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση αποβλέπει στην ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών ολοπλεύρως και με αρμονία (Μπρουσκέλη, 2017).

Παράλληλα, επισημαίνεται ότι οι πειραματικές δοκιμές, οι αξιολογήσεις, η κατάρτιση των εκπαιδευτικών είναι σύμφωνες των κοινωνικών αναγκών, συμβαδίζοντας με τις επιστημονικές ανακαλύψεις και εξελίξεις (Κούτα & Αθανασοπούλου, 2009). Παρά τα οφέλη της σεξουαλικής αγωγής, δεν αποτέλεσε αυτοτελές μάθημα, ωστόσο, έγιναν προσπάθειες να ενσωματωθεί στο μάθημα της Αγωγής Υγείας τη δεκαετία του 1990. Μέχρι τότε κάθε εγχείρημα δεν είχε ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Έτσι, με Προεδρικό Διάταγμα 35/1991 αποφασίστηκε η ένταξη του μαθήματος «Αγωγή Υγείας», καθώς το μάθημα «Θέματα Αγωγής και Υγείας» δεν ήταν υποχρεωτικό στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Κιντής, 2008). Δυστυχώς, δεν υπήρξε καμία κατεύθυνση σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας και τη διδακτέα ύλη, ενώ όλες οι διαδικασίες βρισκόταν στην κρίση του εκάστοτε εκπαιδευτικού, ύστερα από έγκριση του Διευθυντή (Μπρουσκέλη, 2017). Συνεπώς, διαφαίνεται ότι τα σεξουαλικά ζητήματα βρίσκονταν σε δεύτερη μοίρα, διότι επηρεάζοντας από τις προτιμήσεις της εκπαιδευτικής ηγεσίας κυρίως.

Κατόπιν, στην Υπουργική Απόφαση Γ2/4867 (28-8-1992) γίνεται αναφορά στο AIDS στην προτεινόμενη θεματολογία του μαθήματος της Αγωγής Υγείας, ωστόσο, θα έπρεπε να δοθεί σημασία και σε άλλα θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική αγωγή και τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα, το οποίο, δυστυχώς, δε συνέβη (Γκερμότση, Μοσχοβάκου & Παπαγιαννοπούλου, 2017).

Ύστερα από 8 έτη, βάση του άρθρου 7 του Νόμου 2817/2000 εφαρμόζεται επίσημα το πρόγραμμα Αγωγή Υγείας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ενώ με Υπουργική Απόφαση Γ2/9921 (31-01-2002) καθιερώνεται η διδασκαλία του μαθήματος «Ανατομία και Φυσιολογία» στην Α' τάξη των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων, προκειμένου οι μαθητές να εξοικειωθούν με την ανατομία και τη μελέτη του γεννητικού συστήματος των δύο φύλων (Margaritidou, 2010). Πρέπει να τονιστεί ότι δεν υπήρχε αναφορά στη σεξουαλική λειτουργία του ατόμου. Έπειτα, με την ίδια υπουργική απόφαση ενσωματώθηκε στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών η «Νοσολογία» στον τομέα Υγείας Πρόνοιας, όπου αναφέροντα ορισμένα ΣΜΝ, με ξεχωριστή υποενότητα για το AIDS, χωρίς να υπάρχει σφαιρική πληροφόρηση για τον τρόπο μετάδοσης όλων των ΣΜΝ (Alderson, 2007).

Ο Φακίνος (2010) που πραγματοποίησε έρευνα σχετικά με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα ελληνικά σχολεία ανέφερε πολλές ασυνέπειες στην ανασκόπηση

της βιβλιογραφίας για αυτό το θέμα. Σύμφωνα με τα πορίσματά του, το Υπουργείο Παιδείας εφαρμόζει μια γενική πολιτική ενός μη υποχρεωτικού προγράμματος σπουδών που περιλαμβάνει τα Προγράμματα Αγωγής Υγείας (Προγράμματα Αγωγής Υγείας). Οι διευθυντές εκπαίδευσης για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και ο Σχολικός Σύμβουλος για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση ενεργούν ως «σύνδεσμοι» μεταξύ σχολείων σε μια δεδομένη περιφέρεια και του Υπουργείου. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και οι σχέσεις των φύλων (διαφυλικές σχέσεις) στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση προσφέρεται εκτός του κανονικού σχολικού προγράμματος και διεξάγεται από 1-2 εθελοντές δασκάλους που λαμβάνουν κατάρτιση, εκπαιδευτικό υλικό και συνολική βοήθεια από τον εποπτεύοντα περιφερειακό διευθυντή Αγωγής Υγείας (Φακίνος, 2010).

Σύμφωνα με την Chioni (2008) τα πρώτα επίσημα βήματα για την εισαγωγή της σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία έγιναν το 1995 με τον διορισμό δεκατριών Λειτουργών Αγωγής Υγείας στους αντίστοιχους νομούς της χώρας. Τα Προγράμματα Αγωγής Υγείας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση μπορούν να παραδοθούν από σχεδόν οποιονδήποτε δάσκαλο, μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα σπουδών και μπορεί να καλύπτουν μια μεγάλη ποικιλία θεμάτων όπως υγιεινές διατροφικές συνήθειες (Μπρουσκέλη, 2017).

Το 2002 μεταξύ των είκοσι τεσσάρων θεμάτων που προτείνει το ελληνικό Υπουργείο μέσω των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, μόνο τρία σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα με Υπουργική Απόφαση Αριθ. Γ2/43520), εκ των οποίων αυτά είναι: σεξουαλική διαπαιδαγώγηση - θέματα φύλου (ο όρος «σχέσεις φύλου χρησιμοποιείται αντί για «σεξουαλική διαπαιδαγώγηση», για να αποφευχθεί ο όρος «σεξ»), σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και AIDS-Ηπατίτιδα Β (Καδιγιαννόπουλος, Καραβίδα, Γαλανοπούλου & Γαλανόπουλος, 2020). Τα υπόλοιπα θέματα αφορούν τη χρήση ναρκωτικών, τον καρκίνο και το κάπνισμα, την περιβαλλοντική και κυκλοφοριακή αγωγή. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι μέχρι στιγμής το θέμα της σεξουαλικής αγωγής προσεγγίζεται επιφανειακά με προαιρετικά προγράμματα Αγωγής Υγείας, εκτός σχολικού ωραρίου και με εθελοντική συμμετοχή των μαθητών (Fakinos, 2010).

Προγράμματα σεξουαλικής αγωγής προσφέρονται επίσης από διάφορους φορείς, όπως το Κέντρο Ελέγχου Λοιμωδών Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ), η Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας ή το Ερευνητικό Κέντρο Ισότητας των Φύλων (ΚΕΘΙ). Ωστόσο, αυτές οι

πρωτοβουλίες βασίζονται σε προσωρινή βάση και δεν είναι ενσωματωμένες στο πρόγραμμα σπουδών και σίγουρα δεν μπορούν να καλύψουν τις σοβαρές ανάγκες σε αυτά τα θέματα (Κούτα και Ιωαννίδη-Καπόλου, 2010). Ο Φακίνος (2010) επισημαίνει, επίσης, ότι με τον τρόπο που εκτελούνται τα Προγράμματα Σεξουαλικής Αγωγής υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ένας μεγάλος αριθμός μαθητών να περάσουν από την υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα χωρίς να λάβουν ελάχιστη, έως καθόλου, σεξουαλική εκπαίδευση. Είναι προφανές ότι στο πλαίσιο αυτό η οικογένεια έχει τον κύριο ρόλο για τη μετάδοση αυτής της εκπαίδευσης στα παιδιά.

Ανατρέχοντας στα προγράμματα σπουδών της Αγωγή Υγείας, τόσο στο Νηπιαγωγείο, όσο και στο Δημοτικό η διδασκαλία επικεντρώνεται στην κατανόηση και εφαρμογή ορισμένων αρχών σχετικά με ζητήματα προσωπικής υγιεινής, ατομικής φροντίδα και αυτοεκτίμησης, δεξιοτήτων στη σύναψη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων (Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2017). Επίσης, στην Α΄ Γυμνασίου μελετάται η ενότητα «αλλαγές στην εφηβεία», όπου γίνεται αναφορά κυρίως στις σωματικές αλλαγές κατά την περίοδο της εφηβείας και στην αφύπνιση της σεξουαλικότητας, στη Β΄ Γυμνασίου διδάσκεται το υποκεφάλαιο: «Η σχέση μου με το άλλο φύλο» όπου υπάρχει συσχέτιση με τη σεξουαλική συμπεριφορά και, τέλος, στη Γ΄ Γυμνασίου προσεγγίζεται το θέμα των στερεοτύπων και της αποδοχής της διαφορετικότητας μεταξύ των δύο φύλων (Μπρουσκέλη, 2017).

Μελετώντας, επομένως, τα μαθήματα της Αγωγής Υγείας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, διαπιστώνεται ότι το ζήτημα της σεξουαλικότητας και των διεμφυλικών σχέσεων τίθεται ουσιαστικά σε δεύτερη μοίρα, καθώς το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε άλλους θεματικούς άξονες, χωρίς να δίδεται έμφαση στην προστασία των νέων από Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα, στην αντισύλληψη, στις εκτρώσεις, στον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη σεξουαλική επιθυμία και ευχαρίστηση, θεωρώντας ότι είναι πολύ ευαίσθητα θέματα που δεν είναι κατάλληλο να συζητηθούν σε μια ελληνική τάξη (Γερούκη, 2011).

Στο εκπαιδευτικό προσκήνιο δεν υπήρξε κάποια ουσιαστική μεταρρύθμιση, μέχρι την ψήφιση του Νόμου 4692/2020, όπου εισήχθη δοκιμαστικά στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μέσω του μαθήματος «Εργαστήρια Δεξιοτήτων» στο οποίο συμπεριλαμβάνονται ποικίλες θεματικές στο πρόγραμμα Σπουδών, υποχρεωτικά (Καδιγιαννόπουλος, Καραβίδα, Γαλανοπούλου & Γαλανόπουλος, 2020). Το

καινοτόμο πρόγραμμα ξεκίνησε τη σχολική χρονιά 2020-2021 όπου υπήρχαν τέσσερις θεματικές ενότητες, εκ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση με Υπουργική Απόφαση ΓΔ4/Φ.7/79511.

Παρατηρούμε ότι πλέον γίνονται σημαντικές προσπάθειες για την υποχρεωτική ένταξη της Σεξουαλικής Αγωγής, ωστόσο, τα βέλτιστα αποτελέσματα θα σημειωθούν με οργανωμένες δράσεις, αποβλέποντας στην κατάλληλη κατάρτιση της εκπαιδευτικής κοινότητας, προσθέτοντας τη σχετική θεματολογία σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2017).

3.2 Εμπόδια στην εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής στην Ελλάδα

Σε πολλές περιπτώσεις στην Ελλάδα, δεν αποδόθηκε στη Σ.Α η εκπαιδευτική αξία και η σημαντικότητα που της αρμόζει, γεγονός που οφείλεται στις κοινωνικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις που επικρατούσαν και συνεχίζουν να επικρατούν μέχρι σήμερα, επηρεάζοντας καταλυτικά την παρεχόμενη σεξουαλική αγωγή (Gerouki, 2008, 2009).

Σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας, στην υλοποίηση των σεξουαλικά προσανατολισμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, είναι η Ορθόδοξη Ελληνική Εκκλησία. Καθόλου τυχαία, η ονομασία του Υπουργείου Παιδείας, ως Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, και την Εκκλησία να παρεμβαίνει και να επηρεάζει τις αποφάσεις των εκπαιδευτικών αρχών, σε θέματα που αφορούν στα προγράμματα Σ.Α και στην εφαρμογή τους (Gerouki, 2010). Η Ορθόδοξη Εκκλησία, δεν αποδέχεται την ομοφυλοφιλία και ούτε κι εκείνους που εκδηλώνουν διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό (Gerouki, 2010). Στα εκπαιδευτικά βιβλία και στο εκπαιδευτικό υλικό για τη σεξουαλική αγωγή, η απόδοση των δύο φύλων και των εικόνων, πρέπει να γίνεται με βάση τα δικαιώματα και τον σεβασμό σε αυτά και όχι λαμβάνοντας υπόψη τις στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους ρόλους και την ταυτότητα των φύλων (Ι.Ε.Π, 2018). Εκπρόσωποι της εκκλησίας, επίσημοι κληρικοί έχουν ανοιχτά εκφράσει τις αντιδράσεις τους με έντονο και προκλητικό ακόμη ύφος ενάντια στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής στο ελληνικό σχολείο (βλέπε Μητροπολίτης Καλαβρύτων

Αμβρόσιος, Μητροπολίτης Πειραιώς Σεραφείμ, Μητροπολίτης Γλυφάδας Παύλος) (Η Εφημερίδα των Συντακτών, 2019).

Πολλές αντιδράσεις γονέων, που εναντιώνονται στην υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο και παρεμποδίζουν το διδακτικό έργο των νηπιαγωγών, οφείλονται στις βαθιά ριζωμένες θρησκευτικές, πολιτιστικές και ηθικές παραδόσεις που επικρατούν ακόμη και σήμερα (Rasmussen, 2015). Σε άλλες περιπτώσεις, τόσο οι γονείς όσο και τα υπόλοιπα μέλη του κοινωνικού συνόλου, βρίσκονται καθηλωμένοι σε αναχρονιστικές και απαλλοτριωμένες πεποιθήσεις, λόγω της συχνής και λανθασμένης σύνδεσης του όρου της σεξουαλικότητας με τη σεξουαλική επαφή. Παράλληλα, η σύγχυση αυτή επιδεινώνεται από την ακόμη μία λανθασμένη παραδοχή των γονέων, ότι τα παιδιά είναι απαλλαγμένα από οτιδήποτε σεξουαλικό και ταυτίζονται με την έννοια της αθωότητας. Γεγονός που δεν ισχύει, αφού πρώτος ο Φρόυντ (1904), μελέτησε και παρουσίασε τα στάδια της σεξουαλικής ανάπτυξης των παιδιών, πάνω στα οποία στηρίχτηκαν ψυχολογικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές θεωρίες.

Σημαντικό τροχοπέδη φαίνεται ακόμη να είναι η έλλειψη ενημέρωσης των γονέων για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Οι γονείς που έχουν περιορισμένες πληροφορίες σχετικά με το σεξ και τις σχέσεις δυσκολεύονται να εμπλακούν σε συζητήσεις σχετικά με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση με τα παιδιά τους, όπως επίσης, και με τους εκπαιδευτικούς των παιδιών τους (Gagnon & Simon, 2011). Η πληθώρα απόψεων των γονέων ως προς το τι είναι κατάλληλο να διδαχθεί, πολλές φορές επιβραδύνει ή και περιορίζει καταλυτικά τις διαδικασίες. Πολλοί γονείς δεν επιθυμούν καθόλου να διδάσκεται η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στο σχολείο, καθώς θεωρούν τα σχολεία ως ακατάλληλο φορέα διαπαιδαγώγησης, όπου τα παιδιά ωθούνται -μέσω του μαθήματος- σε πρόωμη σεξουαλική δραστηριότητα (Γερούκη, 2011). Τα συγκεκριμένα εμπόδια αποδεικνύουν ότι η σεξουαλικότητα και η αγωγή για αυτήν, αντιμετωπίζονται ως θέματα «ταμπού», θεωρούνται ως ένα ευαίσθητο θέμα και γνωστοποιούν ότι η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται από έντονο συντηρητισμό (Σιέττου & Σαρίδη, 2011). Συνεπώς, παρεμποδίζεται το έργο των εκπαιδευτικών, διότι δεν υπάρχει η ελευθερία έκφρασης γύρω από το θέμα.

Παράλληλα, μεγάλη μερίδα εκπαιδευτικών δεν είναι έτοιμη και κατάλληλα προετοιμασμένη, ώστε να προσεγγίσει το ζήτημα της σεξουαλικότητας, ιδιαίτερα σε

μικρότερες ηλικίες. Αρχικά, οι νηπιαγωγοί δεν έχουν λάβει καμία ακαδημαϊκή προετοιμασία, αφού το διδακτικό αντικείμενο της σεξουαλικής αγωγής δεν διδάσκεται στις προπτυχιακές σπουδές (Cohen, Byers, & Sears, 2012, Herr, Telljohann, Price, Dake, & Stone, 2012). Το Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική του Πανεπιστημίου Θράκης, είναι ίσως το μοναδικό στον ελληνικό χώρο, που διδάσκεται μάθημα σχετικό για τη σεξουαλική αγωγή. Όμως, η διδασκαλία μόνο ενός μαθήματος, δεν κρίνεται ικανοποιητική ώστε οι νηπιαγωγοί να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι και να νιώθουν σιγουριά ως προς τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Η έλλειψη επιμορφωτικών προγραμμάτων υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας οδηγεί τους/τις νηπιαγωγούς σε μεγάλο δισταγμό και έντονη απροθυμία να διδάξουν σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο (Cohen, Byers, & Sears, 2012)

Ας μη λησμονηθεί επίσης, ότι όλα τα σχολεία αντιμετωπίζουν προβλήματα χρηματοδότησης. Εκλείπουν οι διαθέσιμοι πόροι, καθώς από το αρμόδιο Υπουργείο δεν παρέχεται πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό, καθιστώντας αδύνατη τη διεξαγωγή των projects και της διεξοδικής έρευνας (Κιντής, 2008). Παράλληλα, ο όγκος των πληροφοριών και ο αριθμός των θεμάτων που πρέπει να διδαχθούν ως μέρος του πλήρους προγράμματος σπουδών υπερβαίνει τον διαθέσιμο χρόνο. Έτσι, η επιμελής κάλυψη του υλικού είναι συχνά αδύνατη στον χρόνο που προβλέπεται. Εφόσον, λοιπόν, οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να διαχειριστούν τον όγκο της θεματολογίας σε ορισμένο χρόνο, προκειμένου να καταστεί σαφές και κατανοητό το αντικείμενο μελέτης, συχνά παραλείπονται θέματα που αφορούν τη σεξουαλική αγωγή, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον σε ζητήματα που είναι λιγότερο ευαίσθητα, όπως η προσωπική φροντίδα ή η υγεία ενός ατόμου (Σιέττου & Σαρίδη, 2011).

3.3 Προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες του κόσμου

Το περιεχόμενο κάθε προγράμματος σεξουαλικής αγωγής, όπως επίσης, και το ευρύτερο ιδεολογικό πλαίσιο, καθώς και η ηλικία που θα αρχίσουν να διδάσκονται τα παιδιά για τη σεξουαλικότητα διαφέρει αισθητά από χώρα σε χώρα (Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2017). Στην Ελλάδα διαπιστώθηκε ότι οι διαδικασίες για ολιστική

σεξουαλική διαπαιδαγώγηση χαρακτηρίζεται από σημαντικές ελλείψεις και εμπόδια. Η πρώτη χώρα που εισήγαγε τη σεξουαλική αγωγή στην Ευρώπη ήταν η Σουηδία το 1955, η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα εκσυγχρονισμού και προόδου, για αυτό και ασχολήθηκε διεξοδικώς με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, ύστερα, ακολούθησε η Γερμανία το 1968, η Αυστρία, η Δανία, η Φιλανδία το 1970 όπου ακολούθησαν περίπου παρόμοια πορεία και διαχείριση του θέματος της σεξουαλικότητας (Καδιγιαννόπουλος, Καραβίδα, Γαλανοπούλου & Γαλανόπουλος, 2020).

Υπόδειγμα αυτονομίας αποτελούν τα προγράμματα σπουδών στην Ολλανδία, όπου στο μάθημα της βιολογίας υπάρχουν υποενότητες που αναφέρονται στα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα και στη διαχείριση των σχέσεων. Φυσικά, υπάρχουν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής: «Σχέσεις και Σεξουαλικότητα» που διδάσκονται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση «Ζήτω η αγάπη/ ο έρωτας» (Lang Leve de Liefde)» όπου μελετιούνται ζητήματα αυτοεικόνας, γυμνότητας, ώστε να εξοικειωθούν με τη μορφή των σωμάτων, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στις αλλαγές που συμβαίνουν στην εφηβεία, ενώ στη Δευτεροβάθμια η θεματολογία σχετίζεται γύρω από τον έρωτα, το σεξ, τη σεξουαλική ευχαρίστηση αλλά και την κακοποίηση (Guttmacher Institute, 2017). Άξιο επισημάνσης είναι ότι αυτά τα προγράμματα αναθεωρούνται και προσαρμόζονται κάθε πέντε έως δέκα έτη, παρέχοντας πλούσιο ψηφιοποιημένο υλικό, εικονογραφημένα βιβλία, εκπαιδευτικά εγχειρίδια, δίδοντας ακόμη και προφυλακτικά προς επίδειξη (De Graaf & Rademakers, 2011).

Η Φιλανδία, όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηρίζεται από φιλελεύθερες απόψεις και πρακτικές και τα μαθήματα σεξουαλικής αγωγής διδάσκονται σε μικρές ηλικιακές ομάδες, ενώ οι προσπάθειες ξεκίνησαν από τη δεκαετία του '70 (Bhana, 2016). Οι σχολικές μονάδες συνεργάζονται με εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό και το αρμόδιο Υπουργείο, προκειμένου να καταρτιστούν κατάλληλα οι διδάσκοντες, παρέχοντας σφαιρική πληροφόρηση στους μαθητές (Davies & Robinson, 2010). Θεματικές γύρω από τη σεξουαλικότητα και τις ανθρώπινες σχέσεις περιλαμβάνονται από την προσχολική ακόμη ηλικία, ενώ στις εκπαιδευτικές τάξεις που αντιστοιχούν στο ηλικιακό εύρος 7-10 περιλαμβάνεται θεματολογία «η σπουδαιότητα της οικογένειας», «η φιλία», «η αναγνώριση της σημασίας των συναισθημάτων στην ευεξία και την ψυχολογική υγεία» (National Foundation for Educational Research, 2009). Στις ηλικίες

11-12 διδάσκονται για την ανατομία του σώματος, τα όργανα και τις ζωτικές λειτουργίες τους, ενώ σε ηλικίες 13-15 διερευνώνται θέματα για την σεξουαλικότητα του ατόμου και το αναπαραγωγικό σύστημα. Σε ηλικίες άνω των 15 μοιράζονται εκπαιδευτικά φυλλάδια και πλούσιο υλικό περί σεξουαλικότητας, δίνοντας και προφυλακτικά, ώστε να κατανοηθούν οι τρόποι αντισύλληψης (Chike Eze, 2016).

Κατόπιν, στη Γερμανία τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας έχουν ενσωματώσει στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών μαθήματα για τη σεξουαλική αγωγή του νέου, τα οποία προσαρμόζονται βάσει της ηλικίας και της ωριμότητας των παιδιών (Jensen, 2013). Μαθαίνουν για τη συντροφικότητα, περίπου στην ηλικία 14-16, και τη σεξουαλικότητα, συμπεριλαμβάνοντας θέματα για την αναπαραγωγή, την ισότητα των φύλων, τα ΣΜΝ και η διδασχία τους άπτεται κυρίως της ευχέρειας κάθε εκπαιδευτικού (Kane, 2013). Στην Ευρώπη, επομένως, είναι έκδηλη η ευαισθητοποίηση γύρω από το θέμα της σεξουαλικότητας και της προστασίας των παιδιών από ΣΜΝ, καλλιεργώντας προσωπικότητες που σέβονται τα δύο φύλα, αποφεύγοντας έτσι τα ενδεχόμενα κακοποίησης (Κατσιφή-Χαραλαμπίδη, Ζουγανέλη, Μαστροθανάσης & Τσέλος, 2017).

Από την άλλη, στις ΗΠΑ οι απόψεις σχετικά με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση δίστανται, καθώς υπάρχουν δύο προσεγγίσεις, η «πολύπλευρη (comprehensive) μορφή σεξουαλικής αγωγής» όπου δίδονται πληροφορίες για μορφές αντισύλληψης, τα ΣΜΝ, ώστε να προστατεύονται τα παιδιά από κινδύνους, και η «η σεξουαλική αγωγή της αποχής και της εγκράτειας (abstinence)», όπου αποφεύγονται οι σεξουαλικές επαφές μέχρι τον γάμο, προκειμένου να προστατεύονται από επικίνδυνες συμπεριφορές, κάτι το οποίο απορρίπτεται φυσικά από την επιστημονική κοινότητα (Hunt, Castagnaro & Monterrosas Castrejón, 2014). Η αγωγή της αποχής επικράτησε στις ΗΠΑ για αρκετές δεκαετίες καθώς οι πολιτικές και θρησκευτικές επιρροές αποτελούσαν σημαντικό τροχοπέδη για οποιοδήποτε προοδευτικό εγχείρημα, ιδιαίτερα για τη σεξουαλική αγωγή των νέων (Guttmacher Institute, 2017). Ιδιαίτερα στη Λατινική Αμερική οι κοινωνικές ανισότητες είναι σε υψηλά επίπεδα με τα παιδιά να βρίσκονται σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, έχοντας λιγότερες ευκαιρίες, χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν οι ανάγκες και οι επιθυμίες τους (Jensen, 2013). Σταδιακά, σημειώνονται βήματα προόδου, ωστόσο από τις 50 πολιτείες μόνο οι 38 έχουν ψηφίσει το νομοθετικό πλαίσιο που προωθεί τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση (Hunt, Castagnaro & Monterrosas

Castrejón, 2014). Σε αυτές θίγονται θέματα σεξουαλικότητας, τα ΣΜΝ με έμφαση στον ιό HIV, οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες και οι περιπτώσεις αμβλώσεων.

Στην περίπτωση της Ασίας, σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από την UNESCO (2012) υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις στα θέματα που πραγματεύονται στις σχολικές μονάδες, καθώς επικεντρώνονται κυρίως στον ιό HIV, στο AIDS και την αναπαραγωγική υγεία, εντούτοις, υστερούν σε θεματολογία, όπως στη συμβουλευτική, στον γονεϊκό ρόλο και στην ισότητα των φύλων (Liu & Su, 2014).

Τέλος, στην Αφρική η θεματολογία επικεντρώνεται στην προστασία από τον ιό HIV και στην ευρύτερη υγεία, λαμβάνοντας υπόψιν τις δυσκολίες που βιώνουν (International Planned Parenthood Federation (IPPF), 2010; UNESCO, 2013). Τα προγράμματά τους χαρακτηρίζονται από ανεπάρκειες, διότι οι θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις δεν επιτρέπουν μια ολόπλευρη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Αντιλαμβανόμαστε, επομένως, ότι όλες οι χώρες ανά τον κόσμο θα πρέπει να είναι πλήρως ενημερωμένες γύρω από το θέμα της σεξουαλικότητας των ατόμων, μεριμνώντας για την αγωγή των παιδιών από μικρή κιάλας ηλικία, ώστε να αποκρυσταλλωθούν προσωπικότητες ώριμες και υπεύθυνες, σεβόμενες τη διαφορετικότητα (Stanger-Hall & Hall, 2011).

Β' Μέρος: Ερευνητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία έρευνας

Η ερευνητική διαδικασία αφορά στη πραγματοποίηση συγκεκριμένων σταδίων με στόχο να συγκεντρωθούν και να αναλυθούν τα δεδομένα εκείνα που θα οδηγήσουν στην βέλτιστη κατανόηση του προς μελέτη θέματος. Ο Creswell (2016), αναφέρει τρία βασικά βήματα: τον ορισμό του ερωτήματος (ή ερωτημάτων), τη συλλογή δεδομένων και την απάντηση στο ερώτημα (ή ερωτήματα).

4.1 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Οι νηπιαγωγοί καθημερινά καλούνται να ανταποκριθούν στις σύγχρονες και προκλητικές εκπαιδευτικές συνθήκες, που απαιτούν έγκυρες επιστημονικές γνώσεις και εξειδικευμένη εκπαιδευτική κατάρτιση, ώστε να καταφέρουν να διαχειριστούν ποιοτικά και αποτελεσματικά το θέμα της σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης και να προάγουν τη σεξουαλική υγεία και ευεξία των παιδιών (ΥΠΕΠΘ, 2024).

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει, να καταγράψει και να αναδείξει τις αντιλήψεις και τις επιμορφωτικές ανάγκες των εν ενεργεία νηπιαγωγών που εργάζονται στη δημόσια ή ιδιωτική εκπαίδευση της περιοχής της Αττικής, σχετικά με θέματα που αφορούν στη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση στο ελληνικό νηπιαγωγείο.

Λόγω ελάχιστων αντίστοιχων ερευνών στο ελληνικό νηπιαγωγείο, γίνεται μια προσπάθεια να διερευνηθούν ευρύτερα οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή, διαπαιδαγώγηση και υγεία, με στόχο τη συλλογή δεδομένων για την ανάδειξη της αναγκαιότητας οργάνωσης επιμορφωτικών προγραμμάτων προς βελτίωση των γνώσεων των εκπαιδευτικών και ειδικά των νηπιαγωγών. Εντούτοις, η εργασία λαμβάνει σοβαρά υπόψη της, παλαιότερες έρευνες, οι οποίες διεξήχθησαν στον χώρο της δημοτικής και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και οι οποίες έδειξαν ότι τόσο οι γνώσεις, όσο και απόψεις των εκπαιδευτικών στο δημοτικό σχολείο, το γυμνάσιο και το λύκειο σε θέματα σεξουαλικής υγείας και αγωγής είναι ανεπαρκείς και κρίνεται απαραίτητη η επιμόρφωσή τους πάνω στα θέματα αυτά. Λαμβάνοντας υπόψη

ότι η υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής εμποδίζεται από διάφορους παράγοντες, όπως αυτοί αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, η ερευνήτρια επιθυμεί να εξακριβώσει τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Αναμένεται λοιπόν, να επιβεβαιωθεί η υπόθεση ότι οι νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν την παιδαγωγική και διδακτική αξία της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο, εντούτοις όμως δεν εφαρμόζουν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής λόγω ανεπαρκούς σχετικής επιμόρφωσής τους και άλλων παραγόντων (εκκλησία, ταμπού) που παρεμποδίζουν την υλοποίηση της σεξουαλικής αγωγής.

Συγκεκριμένα, διερευνώνται οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών ως προς την ύπαρξη ή μη, θετικής στάσης αυτών απέναντι στη σεξουαλική αγωγή και κατά πόσο οι νηπιαγωγοί αναλαμβάνουν και υλοποιούν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό τους έργο. Διερευνώνται η βαθμίδα έναρξης της σεξουαλικής αγωγής, το πλαίσιο εφαρμογής της και η θεματολογία που θα περιλαμβάνει, αν ο νηπιαγωγός είναι κατάλληλος να παρέχει σεξουαλική αγωγή καθώς και τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει για εφαρμόζει αποτελεσματικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής. Παράλληλα, εξετάζεται ο χρόνος έναρξης της σεξουαλικής αγωγής, το περιεχόμενό της, τα οφέλη από την υλοποίηση Σ.Α, ο βαθμός επάρκειας των νηπιαγωγών στο να υλοποιούν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, αν υπάρχουν ανασταλτικοί παράγοντες που εμποδίζουν την υλοποίηση της σεξουαλικής αγωγής και ποιοι είναι αυτοί. Τέλος, η παρούσα έρευνα διερευνά και στοχεύει στην ανάδειξη των επιμορφωτικών αναγκών των νηπιαγωγών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης. Διερευνώνται, λοιπόν, τόσο τα κίνητρα που ωθούν όσο και τα εμπόδια που δυσχεραίνουν τους/τις νηπιαγωγούς να συμμετέχουν σε επιμορφωτικά προγράμματα, ανιχνεύοντας, ταυτόχρονα, τις προτιμήσεις των εν λόγω εκπαιδευτικών σχετικά με το περιεχόμενο, τον τρόπο και τις μεθόδους επιμόρφωσης τόσο σε γενικά επιμορφωτικά προγράμματα όσο και σε συγκεκριμένα προγράμματα για τη σεξουαλική αγωγή.

Ερωτήματα προς διερεύνηση :

- Έχουν γνώσεις πάνω σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης;
- Κατά πόσο υλοποιούν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης;
- Σε ποιο βαθμό αισθάνονται ικανοί και έτοιμοι για αυτό;
- Υπάρχουν ανασταλτικοί παράγοντες και ποιοι είναι αυτοί;

- Κατά πόσο είναι επαρκώς καταρτισμένοι ή όχι για να αντιμετωπίζουν θέματα που προκύπτουν στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική και σχετίζονται με την σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση;
- Ποια χαρακτηριστικά και ποιες δεξιότητες χρειάζεται να διαθέτει ο/η νηπιαγωγός;
- Ποια είναι τα κίνητρα που ωθούν τους/τις νηπιαγωγούς να συμμετέχουν σε επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης;
- Ποια είναι τα εμπόδια που ενδεχομένως συναντούν και δυσχεραίνουν την συμμετοχή τους σε αυτά;
- Ποιες είναι οι αντιλήψεις τους σχετικά με το περιεχόμενο, τη μορφή, τη διάρκεια και τις προτεινόμενες μεθόδους επιμόρφωσης για τη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση;

4.2 Εργαλεία συλλογής δεδομένων

4.2.1 Το ερωτηματολόγιο

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε διπλή μεθολογική προσέγγιση. Αφενός, χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική έρευνα όπου συμμετέχοντες συμπλήρωσαν μέσω του διαδικτύου ένα ερωτηματολόγιο, προκειμένου να επιτευχθεί η συλλογή πρωτογενών δεδομένων σχετικά με το θέμα της έρευνας. Αφετέρου, χρησιμοποιήθηκε και η ποιοτική μεθοδολογία, μέσω της υλοποίησης προσωπικής συνέντευξης σε εν ενεργεία νηπιαγωγούς που υπηρετούν στη δημόσια εκπαίδευση, με σκοπό την εμβάθυνση ορισμένων στοιχείων του προς διερεύνηση θέματος.

Το ερωτηματολόγιο της ποσοτικής έρευνας που σχεδιάστηκε με την βοήθεια της εφαρμογής ‘ Microsoft Google Forms’, συνοδευόταν από ενημερωτική επιστολή προς τους συμμετέχοντες, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συγκατάθεσή τους στην ερευνητική διαδικασία. Στην επιστολή ακόμη, δίνονταν πληροφορίες σχετικά με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, τον εκτιμώμενο χρόνο, τον σκοπό και το πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας και τέλος, επιβεβαιωνόταν η τήρηση της ανωνυμίας. Για οποιαδήποτε διευκρίνιση, επεξήγηση ή δυσαρέσκεια παρουσιαζόταν, οι

συμμετέχοντες μπορούσαν να επικοινωνήσουν με την ερευνήτρια μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος.

Τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα και όλα τα επιμέρους θέματα που σχετίζονται με τη Σ.Α, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, καθόρισαν το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου και δημιούργησαν τις ερωτήσεις αυτού. Συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο (Παράρτημα Α) διαρθρώνεται σε 5 μέρη και περιλαμβάνει 47 ερωτήσεις, εκ των οποίων οι 42 είναι κλειστού τύπου και οι 5 ανοιχτού τύπου. Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αφορά στα δημογραφικά στοιχεία και περιλαμβάνει 8 ερωτήσεις. Το δεύτερο μέρος των ερωτήσεων αφορά στη διερεύνηση των αντιλήψεων των νηπιαγωγών σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή και περιλαμβάνει 13 ερωτήσεις. Το τρίτο μέρος αναφέρεται στον ρόλο του εκπαιδευτικού και περιέχει 6 ερωτήσεις. Το τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου, χωρίζεται σε δύο ενότητες ερωτήσεων: στην πρώτη υποενότητα ερευνάται το θέμα της επιμόρφωσης, ενώ στην δεύτερη υποενότητα, ερευνάται το ζήτημα της επιμόρφωσης στη σεξουαλική αγωγή και περιέχει συνολικά 13 ερωτήσεις. Το πέμπτο και τελευταίο μέρος των ερωτήσεων, αφορούν στη διερεύνηση των κινήτρων που ωθούν αλλά και των εμποδίων που δυσχεραίνουν τη συμμετοχή των νηπιαγωγών σε επιμορφωτικά προγράμματα.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε δεν προέρχεται από έρευνα μεγάλης κλίμακας, αλλά αντίθετα βασίστηκε στη βιβλιογραφική επισκόπηση και σε άλλες μικρότερης εμβέλειας, σχετικές με το θέμα έρευνες.

Η ποσοτική μεθοδολογική προσέγγιση, επιλέχθηκε καθώς επιχειρείται να περιγραφούν οι τάσεις που παρουσιάζει ένα συγκεκριμένο πλήθος ατόμων (Creswell, 2016). Τα ερευνητικά ερωτήματα έχουν μετρήσιμο χαρακτήρα και οι απαντήσεις είναι καθορισμένες. Τα αποτελέσματα και η ανάλυση αυτών, οδηγούν στην ανάδειξη τάσεων και σύγκρισης τους με άλλα ερευνητικά ευρήματα (Creswell, 2016), καθώς τα στατιστικά δεδομένα που προκύπτουν είναι αντικειμενικά μετρήσιμα, δεν μπορούν να επηρεαστούν από άλλους παράγοντες ούτε από την ερευνήτρια και δεν στοχεύουν στην ανάδειξη σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών, αλλά στην περιγραφή των αντιλήψεων για προς εξέταση θέματα (Creswell, 2016).

4.2.2 Η Συνέντευξη

Με σκοπό να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες της έρευνας, χρησιμοποιήθηκε σε συνδυασμό με το ερωτηματολόγιο και η συνέντευξη για τη συλλογή των δεδομένων. Στο πρώτο

μέρος υπάρχουν 6 ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία των συνεντευξιζόμενων και με το αν έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή. Στο δεύτερο μέρος τίθενται 10 ερωτήσεις που στόχο έχουν την διερεύνηση των αντιλήψεων σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο ενώ στο τρίτο και τελευταίο μέρος διερευνώνται, με βάση 8 ερωτήσεις, οι επιμορφωτικές ανάγκες των συμμετεχόντων στην έρευνα νηπιαγωγών. Μέσω της συνέντευξης αυτής, ο ερευνητής καταφέρνει να κατανοήσει σε βάθος τις προσωπικές εμπειρίες και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και ιδιαίτερα των νηπιαγωγών και να ερμηνεύσει τα ζητήματα που μελετώνται.

Διαδικασία Ανάλυσης Συνεντεύξεων

Αφού ολοκληρώθηκαν οι συνεντεύξεις, ακολούθησε η απομαγνητοφώνησή τους και η καταγραφή των απαντήσεων, μία προς μία. Σε κάθε συνέντευξη δόθηκε ένας αριθμός που σήμαινε τον αύξοντα αριθμό σειράς των συνεντεύξεων. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκαν τα χαρακτηριστικά «Ε»/ «Σ» τα οποία δηλώνουν «Ερευνήτρια» / «Συνεντευξιζόμενος-η», ανάλογα με το ποιος μιλάει κάθε φορά. Για την ανάλυση των δεδομένων, χρειάστηκαν πολλές αναγνώσεις των συνεντεύξεων και καταγραφή ενδιαφερόντων στοιχείων που δόθηκαν σχετικά με το θέμα.

4.3 Υλοποίηση της ποσοτικής έρευνας

Δείγμα

Οι εκπαιδευτικοί που επιλέχθηκαν να προσεγγιστούν στην παρούσα μελέτη, είναι ενεργεία νηπιαγωγοί που εργάζονται σε δημόσια ή ιδιωτικά νηπιαγωγεία του νομού Αττικής. Συνολικά συμμετείχαν 80 νηπιαγωγοί, από διαφορετικές περιοχές του νομού Αττικής. Το συγκεκριμένο αρχικά δείγμα επιλέχθηκε για λόγους ευκολίας, καθώς ήταν οικείο στην ερευνήτρια. Η βολική δειγματοληψία ή όπως αναφέρεται και δειγματοληψία ευκολίας, αποτελείται από άτομα που συμμετέχουν οικειοθελώς στη διαδικασία, είτε έχουν θετική ή αρνητική θέση για το προς μελέτη θέμα (Robson, 2010). Αρχικά, η ερευνήτρια προσέγγισε το δείγμα που ήταν προσιτό στην ίδια. Στη συνέχεια ακολουθήθηκε η δειγματοληψία 'χιονόμπαλας'. Με τον τρόπο αυτό η ερευνήτρια απέκτησε πρόσβαση σε περισσότερα άτομα, ώστε να συμπληρωθεί μεγαλύτερος αριθμός συμμετοχών. Τέλος, χρησιμοποιήθηκε και η δειγματοληψία εθελοντικής απάντησης, όπου ο σύνδεσμος του ερωτηματολογίου αναρτήθηκε στην

πλατφόρμα ευρέως γνωστού μέσου κοινωνικής δικτύωσης με στόχο την εθελοντική συμμετοχή των εκπαιδευτικών ως προς τη συμπλήρωσή του.

Τόπος και χρόνος

Το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε διαδικτυακά την περίοδο Μαρτίου -Απριλίου 2023, μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων σε βολικό δείγμα πληθυσμού και στη συνέχεια, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο διαμοιρασμός του ακολούθησε τη μέθοδο της ‘χιονόμπαλας’. Δημιουργήθηκε ηλεκτρονικός σύνδεσμος, ο οποίος διαμοιράστηκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και ηλεκτρονικών μηνυμάτων.

4.4 Ηθική και δεοντολογία

Ο/Η ερευνητής/-τρια είναι σημαντικό να είναι εξοικειωμένος/-η με ζητήματα δεοντολογίας στην έρευνά του/της. Στην παρούσα εργασία, η ερευνήτρια ακολουθεί τα πρωτόκολλα εκπαιδευτικής έρευνας που περιγράφονται από την European Educational Research Association (<https://eera-ecer.de/about-eera/ethical-guidelines/>). Όλοι οι συμμετέχοντες είναι ενήλικες και ενημερωμένοι σχετικά με το θέμα και το είδος της έρευνας, έχοντας συμμετάσχει καθαρά εθελοντικά. Τα δεδομένα, τα οποία έχουν συλλεχθεί, είναι ανώνυμα. Η χρήση τους περιορίζεται αποκλειστικά στην έρευνα ενώ δεν έχουν υποστεί κανενός είδους παραμόρφωση. Για τους παραπάνω λόγους δεν τίθεται κάποιο ζήτημα παραβίασης των κανόνων ηθικής και δεοντολογίας στην διεξαγωγή αυτής της έρευνας.

4.5 Περιορισμοί της ποσοτικής έρευνας

Η ποσοτική έρευνα που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, θεωρείται μικρής κλίμακας (συμμετείχαν 80 νηπιαγωγοί), ενώ το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων, δεν αποτελεί κάποιο σταθμισμένο εργαλείο. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευτούν στον πληθυσμό.

Κεφάλαιο 5: Ανάλυση δεδομένων

5.1 Στατιστική ανάλυση

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ/ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

Τα δημογραφικά στοιχεία παρατίθενται στον Πίνακα 1. Όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα, η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι γυναίκες (96,3%), ηλικίας άνω των 40 ετών (62,5%).

Μεταβλητή	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Φύλο:		
- Άνδρας	3	3,8
- Γυναίκα	77	96,3
Ηλικία:		
- 21-30	14	17,5
- 31-40	16	20
- 41-50	32	40
- 51-60	18	22,5

Πίνακας 1

Σε σχέση με τα στοιχεία του επαγγέλματος, οι περισσότεροι έχουν έως 20 έτη προϋπηρεσίας (63,8%), ενώ το 62,5% είναι μόνιμοι νηπιαγωγοί σε δημόσιο σχολείο, κάποιοι είναι αναπληρωτές (17,5%) και κάποιοι/κάποιες εργάζονται στην ιδιωτική εκπαίδευση (15%) και διδάσκουν σε διάφορους Δήμους στην Αθήνα (Πίνακας 2 και 3).

Το 71,3% δεν είναι κάτοχοι άλλου πτυχίου, ενώ το 27,5% έχουν δεύτερο πτυχίο ΑΕΙ και μόνο 1 άτομο έχει δεύτερο πτυχίο ΑΤΕΙ (Πίνακας 4).

Μεταβλητή	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Έτη προϋπηρεσίας:		
- 0-5	20	25
- 6-10	5	6,3
- 11-15		
- 16-20	15	18,8
- 21-25	24	30
- 26-30	9	11,3
- Άνω των 30	3	3,8
	4	5

Πίνακας 2

Σχέση εργασίας:

- Αναπληρώτρια νηπιαγωγός δημοσίου	14	17,5
- Νηπιαγωγός δημόσιας εκπαίδευσης		
- Νηπιαγωγός ιδιωτικής εκπαίδευσης	50	62,5
- Άλλο	12	15
	4	5

Πίνακας 3

Κάτοχος άλλου πτυχίου σπουδών:

- Ναι, πτυχίο ΑΕΙ	22	27,5
- Ναι, πτυχίο ΑΤΕΙ	1	1,3
- Όχι	57	71,3

Μεταπτυχιακές σπουδές:

- Όχι	36	45
- Εξομοίωση	3	3,8
- Διδασκαλείο	4	5
- Μεταπτυχιακό	36	45
- Διδακτορικό	3	3,8

Πίνακας 4

Σε σχέση με την εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή, οι περισσότεροι (85%) αναφέρουν ότι δεν έχουν παρακολουθήσει μάθημα σεξουαλικής αγωγής στη διάρκεια των σπουδών τους (Πίνακας 5).

Μεταβλητή	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Ναι	12	15
Όχι	68	85

Πίνακας 5

B. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Οι απαντήσεις σχετικά με τον ρόλο που πρέπει να διαδραματίζουν διάφοροι φορείς στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών γύρω από τη σεξουαλική αγωγή αντικατοπτρίζουν τη

διαφορετική αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι σχετικά με τον ρόλο και την επιρροή των διάφορων φορέων. Η πλειοψηφία θεωρεί την οικογένεια πολύ σημαντική (μέσος όρος 3,71), υπογραμμίζοντας την πρωταρχική ευθύνη των γονέων στη σεξουαλική αγωγή. Το σχολείο θεωρείται επίσης σημαντικό (μέσος όρος 3,35), υποδεικνύοντας τη σημασία της εκπαίδευσης στον τομέα της σεξουαλικής αγωγής στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι απαντήσεις για τα Μ.Μ.Ε είναι μάλλον αντιφατικές, με μέση τιμή 2,23. Η εκκλησία αξιολογείται χαμηλότερα (μέση τιμή 1,45), υποδηλώνοντας περιορισμένες απόψεις σχετικά με τον ρόλο της εκκλησίας στη σεξουαλική αγωγή. Οι απαντήσεις για τους φίλους είναι μέτριες (μέση τιμή 2,13), υποδεικνύοντας ότι οι άνθρωποι θεωρούν τους φίλους ως σημαντικούς, αλλά όχι ως τον κυριότερο φορέα εκπαίδευσης για τα παιδιά στον τομέα της σεξουαλικής αγωγής (Πίνακας 6).

Στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών γύρω από τη σεξουαλική αγωγή σημαντικό ρόλο πρέπει να διαδραματίζει (1=καθόλου, 2=λίγο, 3=πολύ, 4=πάρα πολύ):					
	N	Ελάχιστ ο	Μέγιστ ο	M.O.	T.A.
[Η οικογένεια]	80	2	4	3,71	,508
[Το σχολείο]	79	2	4	3,35	,556
[Τα Μ.Μ.Ε]	80	1	4	2,23	1,113
[Η εκκλησία]	78	1	4	1,45	,784
[Οι φίλοι]	79	1	4	2,13	,838
Valid N (listwise)	76				

Πίνακας 6

Για το πότε θεωρείται από τους εκπαιδευτικούς ότι είναι καλύτερο να ξεκινά η σεξουαλική αγωγή, η πλειοψηφία (75%) θεωρεί ότι πρέπει να ξεκινά από την προσχολική αγωγή, και το 16,3% από τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού. Το 5% στις μεγάλες τάξεις του Δημοτικού και μόνο το 3,8% πιστεύει ότι πρέπει να γίνεται στο Γυμνάσιο (Πίνακας 7).

Η σεξουαλική αγωγή είναι καλύτερο να ξεκινά όταν το παιδί φοιτά/είναι:	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
στην προσχολική αγωγή/νηπιαγωγείο	60	75
στις μεγάλες τάξεις του Δημοτικού σχολείου (Δ, Ε, ΣΤ)	4	5
στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού σχολείου (Α, Β, Γ)	13	16,3
στο γυμνάσιο	3	3,8

Πίνακας 7

Οι απαντήσεις σχετικά με τη σημασία της σεξουαλικής αγωγής αναδεικνύουν διάφορα προφίλ απόψεων. Πρώτον, υπάρχει συναίνεση όσον αφορά την σημασία της σεξουαλικής αγωγής για την ανάπτυξη του παιδιού, με μέση τιμή 3,48. Ωστόσο, υπάρχει ανάγκη βελτίωσης στην παροχή σεξουαλικής αγωγής από την οικογένεια (μέση τιμή 2,06) και το σχολείο (μέση τιμή 1,64), καθώς οι απαντήσεις υποδεικνύουν ότι αυτοί οι φορείς δεν παρέχουν επαρκή σεξουαλική αγωγή (Πίνακας 8).

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι είναι σημαντική η συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια για τη διδασκαλία σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά (μέση τιμή 3,59). Αυτό υποδεικνύει τη σημασία της συνεργασίας και της ανοικτής επικοινωνίας μεταξύ των ενηλίκων που ασχολούνται με την αγωγή των παιδιών (Πίνακας 8).

Σημειώστε κατά πόσο συμφωνείτε με τις ακόλουθες διατυπώσεις (1=καθόλου, 2=λίγο, 3=πολύ, 4=πάρα πολύ):					
	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.O	T.A.
[Η σεξουαλική αγωγή είναι σημαντική για την ανάπτυξη του παιδιού.]	79	1	4	3,48	,617
[Η οικογένεια παρέχει επαρκή σεξουαλική αγωγή στο παιδί της/στα παιδιά της.]	78	1	4	2,06	,631
[Το σχολείο παρέχει επαρκή σεξουαλική αγωγή στους μαθητές/μαθήτριες.]	80	1	4	1,64	,621
[Είναι σημαντική η συνεργασία σχολείου-οικογένειας για τη διδασκαλία σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά.]	79	1	4	3,59	,725
[Σε πανεπιστημιακά τμήματα που συνδέονται με τη διδασκαλία χρειάζεται να διδάσκεται μάθημα συναφές με τη σεξουαλική αγωγή και τη διδασκαλία της.]	79	1	4	3,58	,744
[Στο νηπιαγωγείο είναι νωρίς να γίνεται λόγος για ζητήματα που άπτονται της σεξουαλικής αγωγής.]	80	1	4	1,56	,824
[Στο νηπιαγωγείο χρειάζεται να παρέχεται σεξουαλική αγωγή.]	79	1	4	3,13	,882
[Στο νηπιαγωγείο η σεξουαλική αγωγή χρειάζεται να διδάσκεται ξεχωριστά στα αγόρια και στα κορίτσια.]	79	1	4	1,15	,483
[Είναι σημαντικό να μάθουν οι μαθητές/τριες νωρίς στο σχολείο πως υπάρχουν μορφές οικογένειας εκτός του παραδοσιακού δίπολου 'μαμά-παμπάς' (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, οικογένειες με γονείς ίδιου φύλου).]	76	1	4	3,26	,957
Valid N (listwise)	73				

Πίνακας 8

Οι απαντήσεις σχετικά με την υλοποίηση του μαθήματος σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο αποκαλύπτουν το ευρύτερο θετικό προσανατολισμό προς τα οφέλη αυτού

του είδους της εκπαίδευσης. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα συμβάλει στην ανάπτυξη της υπεύθυνης συμπεριφοράς γύρω από τη σεξουαλική υγεία στο μέλλον (μέση τιμή 3,41). Επιπλέον, πιστεύουν ότι αυτό το μάθημα θα ενισχύσει την αποδοχή και το σεβασμό προς τους άλλους (μέση τιμή 3,55) και θα συντείνει στην καλύτερη αλληλοκατανόηση των φύλων και των διαφορών τους (μέση τιμή 3,43) (Πίνακας 9).

Επιπλέον, υπάρχει σημαντική πίστη ότι η σεξουαλική αγωγή μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να μην πέφτουν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης (μέση τιμή 3,40). Ωστόσο, οι απαντήσεις δείχνουν επίσης ανησυχία ότι το μάθημα θα μπορούσε να οδηγήσει τα παιδιά σε απρεπή συμπεριφορά και χρήση ακατάλληλου λεξιλογίου (μέση τιμή 1,37). Αυτή η ανησυχία υπογραμμίζει τη σημασία της επιλεκτικής και καλά σχεδιασμένης προσέγγισης στη σεξουαλική αγωγή που λαμβάνει υπόψη την ηλικία και την ανάπτυξη των παιδιών (Πίνακας 9).

Πιστεύω ότι η υλοποίηση του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο θα (1=καθόλου, 2=λίγο, 3=πολύ, 4=πάρα πολύ):					
	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.O.	T.A.
[Βοηθήσει τα παιδιά να προσέχουν τη σεξουαλική τους υγεία στο μέλλον.]	80	1	4	3,25	,703
[Θα θεμελιώσει υπεύθυνη συμπεριφορά γύρω από τη σεξουαλική υγεία στο μέλλον.]	79	1	4	3,41	,725
[Ενισχύσει την αποδοχή και το σεβασμό στους άλλους.]	80	1	4	3,55	,692
[Συντείνει στην καλύτερη αλληλοκατανόηση έμφυλων διαφορών.]	79	1	4	3,43	,692
[Αμβλύνει στερεότυπα και προκαταλήψεις απέναντι στη διαφορετικότητα (ως προς τη σεξουαλικότητα).]	75	1	4	3,25	,917
[Οδηγήσει τα παιδιά σε απρεπή συμπεριφορά και χρήση ακατάλληλου λεξιλογίου.]	79	1	4	1,37	,865
[Θα βοηθήσει τα παιδιά να μην πέφτουν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης.]	77	1	4	3,40	,831
Valid N (listwise)	73				

Πίνακας 9

Οι απαντήσεις από τους συμμετέχοντες σχετικά με το επίπεδο γνώσης των μαθητών/μαθητριών του νηπιαγωγείου και την πρόσβασή τους σε εκπαιδευτικό υλικό για θέματα σεξουαλικής αγωγής δείχνουν μια ελαφρά αρνητική αντίληψη. Οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι τα παιδιά δεν έχουν επαρκείς γνώσεις για το σώμα τους και τη λειτουργία των μελών τους (μέση τιμή 1,70), και δεν έχουν επαρκή πρόσβαση σε κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό σχετικό με τη σεξουαλική αγωγή (μέση τιμή 1,45) (Πίνακας 10).

Επίσης, οι συμμετέχοντες δηλώνουν ότι τα παιδιά δεν ενημερώνονται επαρκώς από τους γονείς τους για θέματα σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή (μέση τιμή 1,69) και δεν ενημερώνονται επαρκώς από το σχολείο για αυτά τα θέματα (μέση τιμή 1,58) (Πίνακας 10).

Αυτά τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν τη σημασία της αναβάθμισης της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο και της βελτίωσης της ενημέρωσης τόσο από την οικογένεια όσο και από το σχολείο, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά αποκτούν τις απαραίτητες γνώσεις και πληροφορίες για τη σεξουαλική τους υγεία και τη σεξουαλική αγωγή (Πίνακας 10).

Πιστεύω ότι στην Ελλάδα οι μαθητές/μαθήτριες του νηπιαγωγείου (1=καθόλου, 2=λίγο, 3=πολύ, 4=πάρα πολύ):					
	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.O.	T.A.
[Έχουν επαρκή γνώση για το σώμα τους και τη λειτουργία όλων των μελών αυτού.]	80	1	3	1,70	,537
[Έχουν στο σχολείο πρόσβαση σε κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό συναφές με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής.]	80	1	3	1,45	,549
[Ενημερώνονται επαρκώς από τους γονείς τους για θέματα σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή.]	78	1	3	1,69	,542
[Ενημερώνονται επαρκώς από το σχολείο για θέματα σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή.]	80	1	3	1,58	,522
Valid N (listwise)	78				

Πίνακας 10

Σχετικά με το πώς θα έπρεπε να διδάσκεται η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο, οι περισσότεροι θεωρούν ότι θα πρέπει να υλοποιείται στο πλαίσιο ενός προγράμματος αγωγής υγείας (47,5%) ή στο πλαίσιο διαφόρων γνωστικών θεματικών ενοτήτων που διατρέχουν το πρόγραμμα σπουδών (37,5%), το 7,5% θεωρεί ότι θα πρέπει να αποτελεί

διακριτό γνωστικό αντικείμενο και το 5% ότι θα πρέπει να διδάσκεται όποτε προκύπτει (Πίνακας 11).

Νομίζω ότι η διδασκαλία θεμάτων σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα ήταν καλύτερο να υλοποιείται στο πλαίσιο:	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
-διαφόρων γνωστικών θεματικών ενοτήτων που διατρέχουν το πρόγραμμα σπουδών	30	37,5
-ξεχωριστού γνωστικού αντικειμένου	6	7,5
-όποτε προκύπτουν οι περιστάσεις	4	5,0
-προγράμματος αγωγής υγείας	38	47,5
-άλλο	2	2,5

Πίνακας 11

Σε σχέση με τα πιο σημαντικά ζητήματα που θα πρέπει κατά την άποψη των εκπαιδευτικών να πραγματεύεται η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο, οι πιο σημαντικές παράμετροι είναι η αποδοχή και ο σεβασμός όπου απαντήθηκε από το 78,8% των ερωτηθέντων και δεύτερον τίθεται το ζήτημα των διαπροσωπικών σχέσεων στο 42,5%, ενώ με μικρή διαφορά ακολουθεί η ενημέρωση για τα σεξουαλικά δικαιώματα των παιδιών και νέων στο 41,3%. Ακολουθεί το ζήτημα των πληροφοριών σχετικά με το αναπαραγωγικό σύστημα στο 18,8% και μικρά ποσοστά συγκεντρώνουν οι απαντήσεις που αφορούν στα ζητήματα ηθικής στο 7,5% και τα ζητήματα υγείας και ασθενειών στο 2,5% (Πίνακας 12).

Σημειώστε τα δύο πιο σημαντικά ζητήματα που θα πρέπει, κατά την άποψή σας, να πραγματευτεί η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο:	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Αποδοχή και σεβασμός	63	78,8
Ενημέρωση για τα σεξουαλικά δικαιώματα των παιδιών και των νέων	33	41,3
Ζητήματα ηθικής	6	7,5
Διαπροσωπικές σχέσεις	34	42,5
Ζητήματα υγείας και ασθενειών	2	2,5
Πληροφορίες σχετικά με το αναπαραγωγικό σύστημα	15	18,8

Πίνακας 12

Η αξιολόγηση των συμμετεχόντων σχετικά με το υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου αναφορικά με την δυνατότητα των νηπιαγωγών να ασχοληθούν με θέματα σεξουαλικής αγωγής φαίνεται να είναι αρκετά χαμηλή. Ο μέσος όρος αξιολόγησης είναι 1,69 (Πίνακας 13).

Το υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου δίνει στον/στην νηπιαγωγό τη δυνατότητα να ασχοληθεί με θέματα σεξουαλικής αγωγής (1=καθόλου, 2=λίγο, 3=πολύ, 4=πάρα πολύ):					
	N	Ελάχιστ ο	Μέγιστ ο	M.O.	T.A.
Το υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου δίνει στον/στην νηπιαγωγό τη δυνατότητα να ασχοληθεί με θέματα σεξουαλικής αγωγής.	74	1	3	1,69	,618
Valid N (listwise)	74				

Πίνακας 13

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρεί ότι ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται η σεξουαλική αγωγή στην εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι ανεπαρκής (91,3%) (Πίνακας 14).

Πιστεύω ότι ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται η σεξουαλική αγωγή στην εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα είναι επαρκής.	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Ναι	4	5
Όχι	73	91,3
ΔΞ/ΔΑ	3	3,8

Πίνακας 14

Κατά την άποψη των εκπαιδευτικών τα δύο πιο βασικά εμπόδια που αναδεικνύονται για την συστηματική διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής στο Ελληνικό νηπιαγωγείο είναι ο συντηρητισμός της ελληνικής κοινωνίας στο 63,8% και η ελλιπής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο 50%. Ακολουθούν σε σειρά οι αντιρρήσεις από τους γονείς στο 26,3%, η ελλιπής πολιτική βούληση στο 21,3%, η έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού στο 18,8%, ενώ μικρά ποσοστά συγκεντρώνουν οι απαντήσεις για αντιρρήσεις από φορείς όπως η εκκλησία και η έλλειψη διδακτικού αντικειμένου που θα μπορούσε να ενταχθεί η σεξουαλική αγωγή με ποσοστά 6,3 και 7,5% αντίστοιχα (Πίνακας 15).

Κατά την άποψή σας, τα δύο πιο βασικά εμπόδια εξαιτίας των οποίων στο ελληνικό νηπιαγωγείο δεν έχει ως τώρα διδαχθεί συστηματικά η σεξουαλική αγωγή είναι:	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Αντιρρήσεις από γονείς	21	26,3
Συντηρητισμός ελληνικής κοινωνίας	51	63,8
Αντιρρήσεις από φορείς όπως η Εκκλησία	5	6,3
Ελλιπής πολιτική βούληση	17	21,3
Ελλιπής επιμόρφωση εκπαιδευτικών	40	50
Έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού	15	18,8
Έλλειψη διδακτικού αντικειμένου όπου θα μπορούσε να ενταχθεί	6	7,5

Πίνακας 15

Σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τα πιο σημαντικά αρνητικά αποτελέσματα για τους εφήβους και τις έφηβες και τους νέους και τις νέες από την έλλειψη παροχής συστηματικής εκπαίδευσης στη σεξουαλική αγωγή, τα δύο πιο σημαντικά αρνητικά αποτελέσματα τα οποία αναδείχθηκαν είναι η ενημέρωση για ζητήματα σεξουαλικής αγωγής από ακατάλληλους φορείς στο 72,5% και η δυσκολία να μιλήσουν και να διαχειριστούν ζητήματα σεξουαλικότητας και διαπροσωπικών σχέσεων στο 63,8%. Ακολουθεί με 52,6% ο αυξημένος κίνδυνος για τη σεξουαλική υγεία, από 25% έλαβαν η διαιώνιση των αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων ως προς την διαφορετικότητα στη σεξουαλικότητα και η διαιώνιση στερεοτύπων και προκαταλήψεων σχετικά με το άλλο φύλο. Τέλος ο προβληματισμός για την πρώτη ολοκληρωμένη σεξουαλική εμπειρία έλαβε ποσοστό 3,8% (Πίνακας 16).

Σημειώστε τα δύο πιο σημαντικά, κατά την άποψή σας, αρνητικά αποτελέσματα για τους/τις έφηβους και τους νέους/τις νέες από την έλλειψη παροχής συστηματικής εκπαίδευσης στη σεξουαλική αγωγή.	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Αυξημένος κίνδυνος για τη σεξουαλική υγεία (π.χ. σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, ανεπιθύμητες κυήσεις)	42	52,6
Διαιώνιση αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων απέναντι στη διαφορετικότητα (ως προς τη σεξουαλικότητα)	20	25
Διαιώνιση αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων σχετικά με το άλλο φύλο	20	25
Δυσκολία να μιλήσουν και να διαχειριστούν ζητήματα σεξουαλικότητας και διαπροσωπικών σχέσεων	51	63,8
Ενημέρωση για ζητήματα σεξουαλικής αγωγής από ακατάλληλους φορείς (π.χ. ΜΜΕ, διαδίκτυο)	58	72,5
Προβληματισμός για την πρώτη ολοκληρωμένη σεξουαλική εμπειρία	3	3,8

Πίνακας 16

Σε σχέση με την ερώτηση ανοικτού τύπου που τέθηκε στους ερωτηθέντες σχετικά με το αν έχουν κάποιο παράδειγμα ενασχόλησης με τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο που θεώρησαν θετικό, οι περισσότεροι δεν είχαν κάποιο παράδειγμα να αναφέρουν. Δύο τρία άτομα μόνο αναφέρουν για την ενασχόληση στα πλαίσια της θεματικής Αγωγής Υγείας και ένα άτομο για τον κανόνα του εσφούχου.

Αναφορικά με το αν οι ερωτηθέντες έχουν διαβάσει κάποιο εκπαιδευτικό υλικό που προορίζεται για διδασκαλία στην Ελλάδα, η συντριπτική πλειοψηφία δεν έχει διαβάσει. Από τις θετικές απαντήσεις αυτά που αναφέρθηκαν είναι κάποια βιβλία τύπου παραμύθια (Ο Φοίβος ο σκαντζόχοιρος, Το παπάκι πάει ' από το εγκεκριμένο πρόγραμμα από το Χαμόγελο του Παιδιού, Η Κίκο και το χέρι, Κλερ Ράνερ το αυγό

κλπ), κάποια βιβλία ή πανεπιστημιακές σημειώσεις και υλικό από το εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου.

Γ. ΡΟΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Όσον αφορά για το ποιος θα έπρεπε να υλοποιεί τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο, σχεδόν τα 2/3 των απαντήσεων υποστηρίζουν ότι θα έπρεπε να γίνει από το νηπιαγωγό ο οποίος θα έχει επιμορφωθεί σε συναφή ζητήματα και το 1/3 από άλλο πρόσωπο εκτός των νηπιαγωγών το οποίο θα είναι εξειδικευμένο σε συναφή ζητήματα όπως για παράδειγμα νοσηλεύτρια, βιολόγο κλπ (Πίνακας 17).

Νομίζω ότι η διδασκαλία θεμάτων σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα ήταν καλύτερο να υλοποιείται από:	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Άλλο πρόσωπο, εκτός των νηπιαγωγών, εξειδικευμένο σε συναφή ζητήματα (π.χ. νοσηλεύτη/νοσηλεύτρια, ιατρό, βιολόγο, ψυχολόγο)	28	35,0%
Τον/την νηπιαγωγό που θα έχει επιμορφωθεί σε συναφή ζητήματα	52	65,0%

Πίνακας 17

Σε σχέση με το αν θεωρούν οι ερωτηθέντες για το αν πιστεύουν ότι οι Έλληνες και Ελληνίδες νηπιαγωγοί είναι επαρκώς καταρτισμένοι για την παροχή σεξουαλικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση η συντριπτική πλειοψηφία, το 95% δηλαδή θεωρεί ότι δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι, και το 5% υποστηρίζει ότι δεν ξέρει ή δεν απαντά (Πίνακας 18).

Πιστεύω ότι οι Έλληνες/Ελληνίδες νηπιαγωγοί είναι επαρκώς καταρτισμένοι να παρέχουν σεξουαλική αγωγή.	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Όχι	76	95
ΔΞ/ΔΑ	4	5

Πίνακας 18

Όσον αφορά τους πιο σημαντικούς παράγοντες που κατά την άποψη των εκπαιδευτικών αναστέλλουν την ενασχόληση των νηπιαγωγών με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής, ως πιο σημαντικοί παράγοντες αναδείχθηκαν οι αντιδράσεις των γονέων και της ευρύτερης κοινωνίας και η ελλιπής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με 63,8 και 60% αντίστοιχα. Ακολουθεί με 45% η έλλειψη σχετικής υποστήριξης από το υπουργείο, και με 22,5% οι προσωπικές ή κοινωνικές προκαταλήψεις και ταμπού (Πίνακας 19).

Σημειώστε τους δύο πιο σημαντικούς παράγοντες, που, κατά την άποψή σας, αναστέλλουν την ενασχόληση των νηπιαγωγών με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής.	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Έλλειψη σχετικής υποστήριξης από το υπουργείο	36	45
Προσωπικές ή κοινωνικές προκαταλήψεις και ταμπού	18	22,5
Ελλιπής επιμόρφωση εκπαιδευτικών	48	60
Αντιδράσεις γονέων και ευρύτερης κοινωνίας	51	63,8
Θρησκευτικοί λόγοι	5	6,3
Άλλο	1	1,3

Πίνακας 19

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων τονίζουν την ανάγκη οι εκπαιδευτές που είναι υπεύθυνοι για τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής να διαθέτουν ποικίλες γνώσεις και δεξιότητες. Συγκεκριμένα, θεωρούν σημαντικό ο εκπαιδευτικός να έχει ένα

υπόβαθρο στη βιολογία και την ιατρική, όπως προκύπτει από τη μέση βαθμολογία 2,54. Οι συμμετέχοντες εκτιμούν επίσης τη γνώση που αποκτήθηκε από διεθνείς εμπειρίες σχετικά με αυτό το θέμα (μέση βαθμολογία 3,14) (Πίνακας 20).

Πιστεύω ότι ο/η εκπαιδευτικός που θα αναλάμβανε να διδάξει σεξουαλική αγωγή είναι σημαντικό να διαθέτει (1=καθόλου, 2=λίγο, 3=πολύ, 4=πάρα πολύ):					
	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.O.	T.A.
[Γνώσεις για θέματα βιολογίας και ιατρικής.]	78	1	4	2,54	,768
[Γνώσεις για την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των παιδιών.]	80	2	4	3,49	,551
[Γνώσεις για τα σεξουαλικά δικαιώματα των πολιτών σήμερα.]	80	2	4	3,30	,644
[Γνώσεις από τη διεθνή εμπειρία σχετικά με το θέμα.]	79	1	4	3,14	,747
[Γνώσεις αξιοποίησης Νέων Τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.]	80	1	4	2,91	,766
[Κατάρτιση στην αξιοποίηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων.]	80	1	4	3,25	,703
[Άνεση να συζητά συναφή ζητήματα στην τάξη.]	80	2	4	3,50	,595
[Καλή σχέση με τα παιδιά και επικοινωνιακές δεξιότητες.]	80	2	4	3,63	,537
Valid N (listwise)	77				

Πίνακας 20

Στον πιο κάτω πίνακα (Πίνακας 21) φαίνεται πως αυτοαξιολογούν οι ερωτηθέντες τον εαυτό τους σε σχέση με τις γνώσεις δεξιότητες που χρειάζονται στην διδασκαλία της

σεξουαλικής αγωγής. Όσον αφορά τις βιολογικές και ιατρικές γνώσεις (μέση βαθμολογία 1,96), υπάρχει χώρος για βελτίωση, υποδεικνύοντας σχετικά χαμηλό επίπεδο αυτοπεποίθησης. Όσον αφορά την κατανόηση της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών (μέση βαθμολογία 2,34) και τη γνώση των τρεχουσών σεξουαλικών δικαιωμάτων (μέση βαθμολογία 2,43), τα αποτελέσματα δείχνουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Παρ' όλα αυτά, τα αποτελέσματα υπονοούν ότι υπάρχει χώρος για ανάπτυξη και επιπλέον εκπαίδευση σε αυτούς τους τομείς. Η αυτοαξιολόγηση σχετικά με την εξοικείωση με διεθνείς εμπειρίες που σχετίζονται με το θέμα (μέση βαθμολογία 1,95) επίσης δείχνει δυνατότητες ανάπτυξης. Επιπλέον, εκφράζουν κάποιο βαθμό αυτοπεποίθησης στη χρήση νέων τεχνολογιών σε εκπαιδευτικές ρυθμίσεις (μέση βαθμολογία 2,78) και την προσαρμογή σε νέες διδακτικές προσεγγίσεις (μέση βαθμολογία 2,57). Τέλος, αναφέρουν ότι αισθάνονται σχετικά άνετα να συζητούν σχετικά θέματα σε ένα περιβάλλον τάξης (μέση βαθμολογία 2,80) και υπογραμμίζουν τη σημασία μιας ισχυρής σχέσης με τους μαθητές και των δεξιοτήτων αποτελεσματικής επικοινωνίας (μέση βαθμολογία 3,34) (Πίνακας 21).

Πιστεύω ότι αν κληθώ να διδάξω σεξουαλική αγωγή, διαθέτω 1=καθόλου, 2=λίγο, 3=πολύ, 4=πάρα πολύ):					
	N	Ελάχιστ ο	Μέγιστ ο	M.O.	T.A.
[Γνώσεις για θέματα βιολογίας και ιατρικής.]	80	1	4	1,96	,754
[Γνώσεις για την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των παιδιών.]	80	1	4	2,34	,745
[Γνώσεις για τα σεξουαλικά δικαιώματα των πολιτών σήμερα.]	80	1	4	2,43	,823
[Γνώσεις από τη διεθνή εμπειρία σχετικά με το θέμα.]	80	1	4	1,95	,884
[Γνώσεις αξιοποίησης Νέων Τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.]	80	1	4	2,78	,856
[Κατάρτιση στην αξιοποίηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων.]	80	1	4	2,57	,883
[Άνεση να συζητώ συναφή ζητήματα στην τάξη.]	80	1	4	2,80	,802
[Καλή σχέση με τα παιδιά και επικοινωνιακές δεξιότητες.]	80	2	4	3,34	,594
Valid N (listwise)	80				

Πίνακας 21

Αναφορικά με το που πρόκειται να απευθυνθούν οι εκπαιδευτικοί αν κληθούν να διδάξουν σεξουαλική αγωγή και χρειαστούν υποστήριξη για ζητήματα που ενδεχομένως προκύψουν, το 57,5% απαντά ότι θα απευθυνθεί σε ειδικό όπως για παράδειγμα ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό, ενώ το 20% θα απευθυνθεί στο συντονιστή εκπαίδευσης που έχει. Το 8,8% θα απευθυνθεί στον προϊστάμενο του νηπιαγωγείου και το 7,5% σε συναδέλφους (Πίνακας 22).

Αν κληθώ να διδάξω σεξουαλική αγωγή και χρειαστώ υποστήριξη για ζητήματα που ενδεχομένως προκύψουν, θα απευθυνθώ:	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Σε ειδικό (π.χ. ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, νοσηλεύτη)	46	57,5
Σε συναδέλφους	6	7,5
Στον/στην προϊστάμενο/προϊσταμένη του νηπιαγωγείου	7	8,8
Στον/στην συντονιστή/συντονίστρια εκπαίδευσης	16	20
Άλλο	5	6,3

Πίνακας 22

Δ1. ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

Όσον αφορά στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, στην ερώτηση εάν έχουν παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα, πάνω από τα δύο τρίτα των εκπαιδευτικών απαντούν ναι, ποσοστό 67,5% ενώ το 32,5% απαντά όχι (Πίνακας 23).

Έχετε παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα;	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Ναι	54	67,5
Όχι	26	32,5

Πίνακας 23

Τα παρακάτω δεδομένα (Πίνακας 24) προσφέρουν μια ενδιαφέρουσα εικόνα των προτιμήσεων σχετικά με τις μορφές επιμόρφωσης σε ένα πλαίσιο εκπαίδευσης ή επαγγελματικής ανάπτυξης. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να ταξινομήσουν οκτώ διαφορετικούς τύπους επιμόρφωσης από τον πιο επιθυμητό (1) έως τον λιγότερο επιθυμητό (8). Η Υποχρεωτική Επιμόρφωση και η Αυτό-Επιμόρφωση είναι οι πιο επιθυμητές επιλογές, με μέσες τιμές τα 4.48 και 4.46 αντίστοιχα. Αυτό υποδηλώνει ότι

οι συμμετέχοντες τίθενται σε προνομιακή θέση να επιλέξουν μεταξύ υποχρεωτικών ή αυτοδιοχετευμένων μορφών επιμόρφωσης. Αντίθετα, η Εξ αποστάσεως Επιμόρφωση, η Μεικτή Επιμόρφωση και η Προαιρετική Επιμόρφωση κατατάσσονται στις λιγότερο επιθυμητές επιλογές με μέσες τιμές 3.46, 3.73 και 4.29 αντίστοιχα (Πίνακας 24).

Ιεραρχήστε τις παρακάτω 8 μορφές επιμόρφωσης που προτιμάτε, ξεκινώντας από το 1 ως την πιο επιθυμητή και καταλήγοντας στο 8 ως τη λιγότερο επιθυμητή: (ο κάθε αριθμός θα επιλεγεί μόνο μία φορά) (1= πάρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=επιθυμητή, 5=λίγο επιθυμητή, 6=λιγότερο επιθυμητή, 7=πολύ λίγο επιθυμητή, 8=πάρα πολύ λίγο επιθυμητή)					
	N	Ελάχιστ ο	Μέγιστ ο	M.O.	T.A.
[Ημερίδες Επιμόρφωσης]	80	1	8	3,10	2,138
[Ταχύρρυθμα σεμινάρια επιμόρφωσης]	80	1	8	3,24	1,982
[Εξ αποστάσεως επιμόρφωση]	80	1	8	3,46	2,239
[Μεικτή επιμόρφωση (δια ζώσης και εξ αποστάσεως)]	80	1	8	3,73	2,170
[E-learning (με τη χρήση Η/Υ)]	80	1	8	4,11	2,228
[Αυτό- επιμόρφωση]	80	1	8	4,46	2,344
[Υποχρεωτική επιμόρφωση]	80	1	8	4,48	2,792
[Προαιρετική Επιμόρφωση]	80	1	8	4,29	2,517
Valid N (listwise)	80				

Πίνακας 24

Σε σχέση με το ποια πιστεύουν ότι θα ήταν η επιθυμητή χρονική διάρκεια ενός επιμορφωτικού προγράμματος, το 22,5% απαντά ότι θα έπρεπε να είναι ολιγόωρα έως 10 ώρες, το 20% απαντά έως 40 ώρες σε ταχύρρυθμα τμήματα, το 16,3% θεωρεί ότι θα πρέπει να είναι εξάμηνης διάρκειας, και το 15% ετήσιας διάρκειας (Πίνακας 25).

Ποια η επιθυμητή χρονική διάρκεια ενός επιμορφωτικού προγράμματος;	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Εξάμηνης διάρκειας	13	16,3
Ετήσιας διάρκειας	12	15,0
Έως 10 ώρες (ολιγόωρα)	18	22,5
Έως 40 ώρες (ταχύρρυθμα)	16	20,0
Άλλο	3	3,8

Πίνακας 25

Ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 26) παρουσιάζει τις απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετικά με την καταλληλότητα έξι διαφορετικών οργανισμών για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Αυτοί οι οργανισμοί κυμαίνονται από τα Περιφερειακά Εκπαιδευτικά Κέντρα του Υπουργείου Παιδείας έως τα Ιδιωτικά Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης και τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, κατά την αξιολόγηση αυτών των οργανισμών, τα Ιδιωτικά Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) και οι Σχολικές Μονάδες εμφανίζονται ως λιγότερο κατάλληλες επιλογές. Και τα δύο αυτά είδη οργανισμών έχουν την υψηλότερη μέση αξιολόγηση (Μ.Ο.) της τάξης του 3,89. Αντίθετα, οργανισμοί όπως το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και τα Περιφερειακά Εκπαιδευτικά Κέντρα (ΠΕΚ) θεωρούνται περισσότερο κατάλληλα, με Μ.Ο. 2,95 και 2,80 αντίστοιχα. Αυτοί οι οργανισμοί κινούνται στο μέσο εύρος όσον αφορά την αποδοτικότητά τους στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Πίνακας 26).

Ιεραρχήστε τους παρακάτω 6 πιο κατάλληλους για εσάς φορείς υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων, ξεκινώντας από το 1 ως τον πιο κατάλληλο και καταλήγοντας στο 6 ως τον λιγότερο κατάλληλο: (ο κάθε αριθμός θα επιλεγθεί μόνο μία φορά) (1=πολύ κατάλληλος, 2=αρκετά κατάλληλος, 3=κατάλληλος, 4=λίγο κατάλληλος, 5=ελάχιστα κατάλληλος, 6=πάρα πολύ λίγο κατάλληλος)

	N	Ελάχιστ ο	Μέγιστ ο	M.O.	T.A.
[Περιφερειακά επιμορφωτικά κέντρα (ΠΕΚ) Υπουργείου Παιδείας]	80	1	6	2,80	1,672
[Πιστοποιημένα ιδιωτικά κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης (ΚΕΚ)]	80	1	6	3,89	1,599
[ΚΕΚ Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων εθνικής εμβέλειας]	80	1	6	2,79	1,704
[Συντονιστής/συντονίστρια εκπαιδευτικού έργου]	80	1	6	3,11	1,559
[Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ)]	80	1	6	2,95	1,550
[Σχολική μονάδα]	80	1	6	3,89	1,757
Valid N (listwise)	80				

Πίνακας 26

Δ2. ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Όσον αφορά στο αν έχουν παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, το 18,8% απαντά ναι ενώ το 81,3% όχι (Πίνακας 27).

Έχετε παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής;	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Ναι	15	18,8%
Όχι	65	81,3%

Πίνακας 27

Οι συμμετέχοντες ταξινόμησαν οκτώ διαφορετικούς τύπους επιμόρφωσης από την πιο επιθυμητή (1) έως τη λιγότερο επιθυμητή (8). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η Αυτό-Επιμόρφωση ξεχωρίζει ως η λιγότερο επιθυμητή μορφή επιμόρφωσης, με μέση τιμή 4.50, υποδηλώνοντας ότι οι συμμετέχοντες δεν προτιμούν τον αυτο-καθοδηγούμενο τρόπο εκμάθησης στο πλαίσιο της σεξουαλικής αγωγής. Ακολουθούν σε κατάταξη η Υποχρεωτική Επιμόρφωση και η Προαιρετική Επιμόρφωση με μέσες τιμές 4.05 και 4.48 αντίστοιχα, υποδεικνύοντας τη σημασία της εκπαίδευσης στη σεξουαλική αγωγή, είτε αυτή είναι υποχρεωτική είτε προαιρετική (Πίνακας 28).

Από την άλλη πλευρά, η Μεικτή Επιμόρφωση και η Εξ αποστάσεως Επιμόρφωση εμφανίζονται στις περισσότερες επιθυμητές επιλογές, με μέσες τιμές 3.55 και 3.48 αντίστοιχα (Πίνακας 28).

Ιεραρχήστε τις παρακάτω 8 μορφές επιμόρφωσης που προτιμάτε για τη σεξουαλική αγωγή, ξεκινώντας από την πιο επιθυμητή και καταλήγοντας στη λιγότερο επιθυμητή:

(1= πάρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=επιθυμητή, 5=λίγο επιθυμητή, 6=λιγότερο επιθυμητή, 7=πολύ λίγο επιθυμητή, 8=πάρα πολύ λίγο επιθυμητή)

	N	Ελάχιστ ο	Μέγιστ ο	M.O.	T.A.
[Ημερίδες επιμόρφωσης]	80	1	8	3,16	2,131
[Ταχύρρυθμα σεμινάρια επιμόρφωσης]	80	1	8	3,39	2,009
[Εξ αποστάσεως επιμόρφωση]	80	1	8	3,48	2,227
[Μεικτή επιμόρφωση (δια ζώσης και εξ αποστάσεως)]	80	1	8	3,55	2,169
[E-learning (με τη χρήση H/Y)]	80	1	8	4,01	2,084
[Αυτό- επιμόρφωση]	80	1	8	4,50	2,392
[Υποχρεωτική επιμόρφωση]	80	1	8	4,05	2,604
[Προαιρετική επιμόρφωση]	80	1	8	4,48	2,300
Valid N (listwise)	80				

Πίνακας 28

Σε σχέση με το αν έχουν ερωτηθεί ποτέ για τις επιμορφωτικές τους ανάγκες στη σεξουαλική αγωγή, το 91,3 απαντάει ότι δεν έχει ερωτηθεί ποτέ και μόνο το 8,8% απαντά καταφατικά (Πίνακας 29).

Έχετε ερωτηθεί ποτέ για τις επιμορφωτικές σας ανάγκες στη σεξουαλική αγωγή;	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Ναι	7	8,8%
Όχι	73	91,3%

Πίνακας 29

Η ποικιλία των ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών που προτιμάται για τα επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής αντανακλά τη σημασία της προσαρμογής και της διαφοροποίησης σε αυτόν τον ευαίσθητο τομέα. Το κάθε μέσο επικοινωνίας προσφέρει μια μοναδική δυνατότητα για την προσέγγιση και την πρόσληψη των πληροφοριών και των θεμάτων σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή (Πίνακας 30).

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι η πρακτική άσκηση και η αντιπαραθετική συζήτηση (Debate) κατατάσσονται ως οι λιγότερο επιθυμητές τεχνικές, με μέσες τιμές 4.15 και 4.43 αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, το Καταιγισμός Ιδεών και η Εμπλουτισμένη Εισήγηση προτιμώνται, υποδηλώνοντας την ανάγκη για δημιουργική σκέψη και πλούσια περιεχόμενα σε αυτόν τον τομέα (Πίνακας 30).

Ιεραρχήστε παρακάτω τις 10 πιο επιθυμητές για εσάς ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές που θα θέλατε να περιλαμβάνουν τα επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, ξεκινώντας από την πιο επιθυμητή και καταλήγοντας στην πιο ανεπιθύμητη: (σημειώστε μία μόνο επιλογή ανά σειρά)

(1= πάρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=ικανοποιητικά επιθυμητή, 5=επιθυμητή, 6=μάλλον όχι επιθυμητή, 7=λίγο επιθυμητή, 8=ελάχιστα επιθυμητή, 9=πολύ λίγο επιθυμητή, 10=πάρα πολύ λίγο επιθυμητή)

	N	Ελάχιστ ο	Μέγιστ ο	M.O.	T.A.
[Μελέτη περίπτωσης]	80	1	10	3,95	3,068
[Παίξιμο ρόλων και προσομοίωση]	80	1	10	4,24	3,143
[Ερωτήσεις, απαντήσεις και συζήτηση]	80	1	10	3,42	2,623
[Καταιγισμός ιδεών]	80	1	10	3,71	2,724
[Ομάδες εργασίας]	80	1	10	3,68	2,628
[Πρακτική άσκηση]	80	1	10	4,15	2,724
[Έρευνα δράσης]	80	1	10	3,96	2,655
[Επίλυση προβλήματος]	80	1	10	3,90	2,675
[Αντιπαραθετική συζήτηση (Debate)]	80	1	10	4,43	2,950
[Εμπλουτισμένη εισήγηση]	80	1	10	4,35	3,281
Valid N (listwise)	80				

Πίνακας 30

Τα παρακάτω δεδομένα αναδεικνύουν τη σημασία και την ανάγκη για επιμόρφωση στον τομέα της σεξουαλικής αγωγής. Συγκεκριμένα, το 87,5% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι θεωρεί αναγκαία την επιμόρφωσή τους σε αυτόν τον τομέα. Αυτό αντικατοπτρίζει τη συνειδητοποίηση της σημασίας της σεξουαλικής αγωγής στην εκπαίδευση και την κοινωνία γενικότερα (Πίνακας 31).

Επιπλέον, όσον αφορά τη συχνότητα της επιμόρφωσης, τα αποτελέσματα δείχνουν ποικιλία στις προτιμήσεις. Το 41,3% θεωρεί ότι η επιμόρφωση πρέπει να πραγματοποιείται κάθε 5 έτη, ενώ το 21,3% προτιμά να γίνεται αμέσως μετά τις σπουδές. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης στον τομέα της σεξουαλικής αγωγής, καθώς οι γνώσεις και οι προσεγγίσεις εξελίσσονται συνεχώς (Πίνακας 32).

Τέλος, το γεγονός ότι υπάρχει μια μικρή ποσοστιαία μερίδα (12,5%) που αναφέρει ότι δεν θεωρεί αναγκαία την επιμόρφωση αναδεικνύει την ανάγκη για ευαισθητοποίηση και ενημέρωση σχετικά με την σημασία της σεξουαλικής αγωγής και των επαγγελματικών γνώσεων σε αυτόν τον τομέα. (Πίνακας 31).

Θεωρείτε αναγκαία την επιμόρφωσή σας στη σεξουαλική αγωγή;	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Ναι	70	87,5%
Όχι	10	12,5%

Πίνακας 31

Κάθε πότε πρέπει να πραγματοποιείται;	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Αμέσως μετά τις σπουδές	17	21,3%
Κάθε 10 έτη	1	1,3%
Κάθε 5 έτη	33	41,3%
Μόνον αμέσως μετά την ανάληψη υπηρεσίας στην εκπαίδευση	5	6,3%
Άλλο	17	21,3%

Πίνακας 32

Ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 33) αντανακλά τη μεγάλη ποικιλία των επιπέδων γνώσης και εξοικείωσης που υπάρχουν σχετικά με τα θέματα της σεξουαλικής αγωγής. Ενώ ένα μικρό ποσοστό (2,5%) δηλώνει ότι είναι απολύτως εξοικειωμένο με αυτά τα θέματα, ένα μικρότερο ποσοστό (5%) δηλώνει ότι είναι πολύ εξοικειωμένο. Ωστόσο, το μεγαλύτερο ποσοστό των ανταποκριτών (26,3%) δηλώνει ότι δεν είναι σίγουρο σχετικά με το επίπεδο εξοικείωσής τους με τα θέματα αυτά (Πίνακας 33).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 25% των ανταποκριτών αναφέρει ότι είναι "λίγο" εξοικειωμένο με τα θέματα της σεξουαλικής αγωγής, και το 22,5% αναφέρει ότι είναι

"ελάχιστα" εξοικειωμένο. Τέλος, το 11,3% δηλώνει ότι δεν είναι καθόλου εξοικειωμένο με τα θέματα αυτά (Πίνακας 33).

Αυτή η ποικιλία στα επίπεδα εξοικείωσης υπογραμμίζει την ανάγκη για εκπαίδευση και επαγγελματική ανάπτυξη στον τομέα της σεξουαλικής αγωγής, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι οι εκπαιδευτικοί είναι επαρκώς προετοιμασμένοι για την αντιμετώπιση αυτών των σημαντικών και ευαίσθητων θεμάτων.

Θεωρείτε πως είστε επαρκώς εξοικειωμένος/η με θέματα σεξουαλικής αγωγής;	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)
Απολύτως	2	2,5%
Πολύ	4	5,0%
Αρκετά	6	7,5%
Δεν είμαι σίγουρος/η	21	26,3%
Λίγο	20	25,0%
Ελάχιστα	18	22,5%
Καθόλου	9	11,3%

Πίνακας 33

Στο τέλος, υπήρξαν 3 ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Στην πρώτη ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να προσδιορίσουν τα κριτήρια με βάση τα οποία θα θεωρούσαν ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής επιτυχημένο. Αυτά που αναδείχθηκαν κυρίως είναι να έχει επιστημονική τεκμηρίωση, να είναι ενδιαφέρον, να είναι προσαρμοσμένο στην προσχολική ηλικία, να είναι σύντομο σε διάρκεια, να έχει επαρκές εποπτικό υλικό, να περιέχει δραστηριότητες, όπως παιχνίδια ρόλων κλπ, ενώ αναφέρουν και ότι είναι βασικό στοιχείο τα άτομα που θα το υλοποιήσουν να είναι επαρκώς καταρτισμένα.

Για το με ποια κριτήρια θα θεωρούσαν οι συμμετέχοντες ένα πρόγραμμα αποτυχημένο, αναφέρουν κυρίως το αν είναι πολύ θεωρητικό, αυτό που θα στηρίζεται σε

υποκειμενικές απόψεις και προσωπικές θέσεις, να μη βασίζεται σε επιστημονικά δεδομένα, να μην είναι διαδραστικό (απουσία διαλόγου, βαρετό κλπ), και να μην είναι εξειδικευμένο για την προσχολική αγωγή, ενώ και πάλι αναφέρεται το ζήτημα της κατάρτισης των εκπαιδευτικών.

Τέλος, στην ελεύθερη ερώτηση και σχολιασμό για το θέμα της σεξουαλικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση, αναφέρεται ξανά πόσο σημαντικό είναι οι εκπαιδευτικοί ή άλλα άτομα που θα αναλάβουν τη διεκπεραίωση ενός τέτοιου πρότζεκτ να είναι καταρτισμένοι, εφοδιασμένοι με τις απαραίτητες γνώσεις, ότι θα πρέπει να εμπλέκονται και οι γονείς στο ζήτημα αυτό, και ότι τα παιδιά έχουν περιέργεια για το σώμα τους και ρωτάνε τα ίδια για τέτοια θέματα. Τέλος, ο συντηρητισμός της ελληνικής κοινωνίας τίθεται και πάλι στα σχόλια, ενώ αναφέρεται και παράδειγμα παλαιότερο ενός νηπιαγωγείου που εφάρμοσε με επιτυχία εγκεκριμένο πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής και κατακρίθηκε από την κοινωνία.

5.2 Θεματική ανάλυση

ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ένα βασικό στοιχείο το οποίο διακρίνεται μέσα από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών είναι ότι, ανεξαρτήτως των ετών προϋπηρεσίας και το μορφωτικό επίπεδο, οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν κάποια κατάρτιση πάνω στο αντικείμενο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Καμία από τις συμμετέχουσες δεν ανέφερε ότι έχει λάβει κάποια επιμόρφωση πάνω στη σεξουαλική αγωγή και κάποιες από τις συμμετέχουσες αφήνουν να εννοηθεί ότι έχει υπάρξει μία μικρή προσέγγιση κατά τη διάρκεια των σπουδών πάνω στο ζήτημα όμως σε πολύ μικρό βαθμό.

Η έλλειψη κατάρτισης, όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων δημιουργεί δισταγμό στο να προχωρήσουν στην υλοποίηση διδασκαλίας με θέμα τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο. Πολλές εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι επειδή δεν έχουν λάβει κάποια κατάρτιση δεν νιώθουν την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να υλοποιήσουν μία τέτοια διδασκαλία.

Είναι το γεγονός πως νιώθω ότι δεν έχω εκπαιδευτεί γι' αυτό και επειδή είναι ένα ευαίσθητο θέμα και δεν μπορώ να το αναλάβω χωρίς την απαιτούμενη εκπαίδευση. Αυτός είναι ο βασικότερος λόγος.

Παρατηρείται λοιπόν ότι η έλλειψη επιμόρφωσης πάνω στο θέμα της σεξουαλικής αγωγής δημιουργεί φραγμούς στην υλοποίηση τέτοιων προγραμμάτων στο νηπιαγωγείο.

ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Σε σχέση με τις δυσκολίες που πιστεύουν οι ερωτηθέντες ότι υπάρχουν για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής, μία από τις πιο βασικές που αναφέρεται όπως ήδη παρατέθηκε και παραπάνω είναι η έλλειψη κατάρτισης και εξειδικευμένης γνώσης πάνω στο ζήτημα. Όμως, επίσης μία από τις κύριες δυσκολίες που αναφέρονται από το σύνολο σχεδόν των εκπαιδευτικών είναι η αντίδραση των γονέων. Πολλές από τις ερωτηθείσες θεωρούν ότι οι αντιδράσεις των γονέων μπορεί να είναι αρκετά έντονες και να έρθουν οι εκπαιδευτικοί σε σύγκρουση με αυτούς λόγω του ότι μπορεί να μη συμφωνούν με το περιεχόμενο ενός προγράμματος σεξουαλικής αγωγής.

Το πρώτο και το μοναδικό που σκέφτομαι τώρα είναι η αντίδραση των γονέων. Οι γονείς είναι πιο δύσκολο να τους διαχειριστείς από τα παιδιά. Μπορούν να κάνουν μεγάλη φασαρία.

Ενδιαφέρον είναι σε αυτό το σημείο ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως ή υποχρεωτικοποίηση υλοποίησης ενός προγράμματος σεξουαλικής αγωγής από το υπουργείο παιδείας θα μπορούσε να εξαλείψει ή να αμβλύνει το πρόβλημα των επικείμενων αντιδράσεων των γονέων.

Θεωρώ ότι αν γίνει υποχρεωτικό μάθημα στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου και υπάρχει επίσημα η υποστήριξη του Υπουργείου Παιδείας, δε θα μπορούν οι γονείς να πουν κάτι...να διαμαρτυρηθούν.

Επίσης, αναφέρεται από κάποιες εκπαιδευτικούς η σωστή ενημέρωση των γονέων πάνω στο ζήτημα, αφού έχουν καταρτιστεί κατάλληλα οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί για να μπορούν να υποστηρίξουν αυτή την ενημέρωση.

Σίγουρα η κατάρτιση η δική μας και φυσικά η σωστή ενημέρωση των γονέων. Αυτά θα βοηθούσαν σημαντικά. Γιατί αν έχεις καταρτιστεί ξέρεις και τον τρόπο να ενημερώσεις και να το πεις στους γονείς των παιδιών. Βέβαια, πάλι θα υπάρχουν αντιδράσεις, αλλά πιο ήπιες ίσως.

Βασική επίσης δυσκολία που διακρίνεται μέσα από τις απαντήσεις εμμέσως είναι η ίδια η αντίληψη των εκπαιδευτικών για τη σεξουαλική αγωγή και γενικά τη σεξουαλικότητα. Όπως φαίνεται σε πολλές απαντήσεις, το θέμα χαρακτηρίζεται ως θέμα ταμπού. Αυτό από μόνο του δείχνει ότι η σεξουαλικότητα και η σεξουαλική αγωγή αντιμετωπίζεται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς ως ένα θέμα το οποίο εκτός ότι δεν έχουν εξοικείωση, πιθανώς να νιώθουν ότι είναι στα όρια του απαγορευμένου να συζητιέται δημοσίως.

[...] αλλά περισσότερο είναι το γεγονός ότι πρόκειται για ένα άβολο θέμα. Θα μπορούσα ενδεχομένως με βάση όλες τις γνώσεις που έχω και την κατάρτισή μου να το υποστηρίξω, αλλά τελικά δεν το κάνω[...] Είναι ένα θέμα ταμπού έτσι κι αλλιώς. Ακόμη το θεωρούμε δηλαδή θέμα ταμπού.

Σημαντικό φαίνεται να είναι και για κάποιες εκπαιδευτικούς και το πώς θα μπορέσουν να απαντήσουν σε ενδεχόμενες ερωτήσεις που θα κάνουν τα παιδιά.

[...] οι ερωτήσεις που θα κάνουν τα παιδιά όπως, πως γεννιούνται τα παιδιά, πως γίνονται τα παιδιά κ.ά στις οποίες δεν είμαι έτοιμη να απαντήσω[...]

ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Σε σχέση με τα οφέλη που αποκομίζονται από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο, υπάρχουν πολλά τα οποία αναφέρονται από τους εκπαιδευτικούς και τα αξιολογούν και ως πολύ σημαντικά για τη ζωή των παιδιών. Το πρώτο που μπορεί να αναφερθεί είναι η γνώση και η καλή επαφή με το σώμα τους. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών αναφέρει ως πρώτο και κύριο όφελος την γνώση των παιδιών για το πώς λειτουργεί το σώμα τους και την καλή επαφή με αυτό.

Δεύτερο σημαντικό όφελος που μπορεί να αναδειχθεί είναι η προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική παρενόχληση. Όπως αναφέρεται από τους εκπαιδευτικούς τα παιδιά μέσα από τη σεξουαλική αγωγή μπορούν να μάθουν ποιο είδος αγγίγματος μπορεί να είναι απρεπές και να βάλουν τα όρια τους απέναντι σε άλλους ανθρώπους που υπάρχει πιθανότητα να τα εκμεταλλευτούν αλλά και επίσης ότι αφού τα παιδιά θα είναι ενημερωμένα θα μπορούν και να ζητήσουν βοήθεια από τους γονείς ή το σχολείο αν υποπέσει στην αντίληψή τους κάποια τέτοιου είδους συμπεριφορά από ένα άτομο στο περιβάλλον τους.

[...] να τα προφυλάζουμε από πιθανούς μελλοντικούς κινδύνους που αφορούν στη σεξουαλική παρενόχληση, δίνοντάς τους μαθήματα ζωής και ενημερώνοντάς τους για τα όρια του σώματος, για τα αθώα και τα πονηρά αγγίγματα.

Θα μάθαιναν να μην φοβούνται να μιλήσουν αν τυχόν δέχονταν οποιαδήποτε βία ή κακοποίηση σεξουαλικής φύσεως.

Αναφέρεται από αρκετές εκπαιδευτικούς ότι ένα από τα βασικά οφέλη είναι και η πιο υγιής ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων. Αναφέρεται ότι τα παιδιά μπορούν να βοηθηθούν στο να εκφράζουν τα συναισθήματά τους να δείχνουν σεβασμό προς τους γύρω τους,

Μία εκπαιδευτικός τονίζει ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση μπορεί να βοηθήσει στο να αναπτυχθεί μία ανεκτικότητα στο διαφορετικό, όπως, για παράδειγμα, στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια και στα άτομα που χαρακτηρίζονται ως non binary.

να αναγνωρίσουν τη διαφορετικότητα του άλλου, να γνωρίσουν τα διαφορετικά μοντέλα οικογενειών (μονογονεϊκή, με δυο μαμάδες, δυο μπαμπάδες), να μάθουν να σέβονται το διαφορετικό.

Σημαντικό όφελος επίσης αναγνωρίζεται και η εκμάθηση της σεξουαλικότητας και να μάθουν τα παιδιά να μη νιώθουν ενοχή για τις σεξουαλικότητά τους.

Να μάθουμε στα παιδιά να μην νιώθουν ενοχή για σεξουαλικά θέματα και να μπορούν να μιλάνε για αυτά.

ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΩΣ ΕΦΑΛΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Το νηπιαγωγείο θεωρείται ως η κατάλληλη βαθμίδα εκπαίδευσης από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών για την υλοποίηση ενός πρώτου προγράμματος σεξουαλικής αγωγής. Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι τα παιδιά είναι σε θέση να αντιληφθούν τέτοια ζητήματα και ότι μπορεί να είναι σημαντικό για την ίδια την ανάπτυξή τους και την προστασία τους ενώ διαθέτουν και έμφυτη περιέργεια για πολλά θέματα που αφορούν το σώμα τους αλλά και ζητήματα όπως πώς ήρθαν σε αυτόν τον κόσμο.

Στο νηπιαγωγείο, τα παιδιά της ηλικίας αυτής, έχουν σώμα πολύ ενεργό, έχουν πολύ μεγάλη περιέργεια για τις λειτουργίες του σώματος [...] Ακόμη, τα παιδιά του νηπιαγωγείου ενδιαφέρονται να μάθουν για την έναρξη της ζωής τους

Μία μόνο εκπαιδευτικός αναφέρει ότι το νηπιαγωγείο είναι αρκετά νωρίς για τα παιδιά για να εμπλακούν σε τέτοια συζητήσεις και προτείνει ως αρχή της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης τα τέλη του δημοτικού δηλαδή στην προεφηβεία.

ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Βασικός άξονας τον οποίο δόθηκε η μεγάλη εστίαση σε αυτή την συνέντευξη ήταν τα επιμορφωτικά προγράμματα για τη σεξουαλική αγωγή και τις απόψεις των εκπαιδευτικών για το πώς μπορούν να υλοποιηθούν τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής που θα απέφεραν και τα βέλτιστα οφέλη.

- ΚΙΝΗΤΡΑ

Πρώτος άξονας που αναφέρεται σε αυτήν την ενότητα είναι τα κίνητρα που θα ωθούσαν τους εκπαιδευτικούς να παρακολουθήσουν ένα τέτοιο πρόγραμμα. Όπως μπορεί να δει κανείς μέσα από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, ως βασικό κίνητρο αναφέρεται το εσωτερικό κίνητρο δηλαδή η ίδια η θέληση του/της εκπαιδευτικού να επιμορφωθεί για αυτά τα ζητήματα ούτως ώστε και να αναπτυχθεί επαγγελματικά αλλά και προσωπικά δηλαδή οι γνώσεις αυτές να βοηθούν το ίδιο το άτομο να εξελιχθεί.

Κάθε εκπαιδευτικός έχει υποχρέωση απέναντι στον εαυτό του και στους/στις μαθητές/τριες του και ειδικά όταν είναι μικρής ηλικίας, να επιμορφώνεται.

θα διάλεγα ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα με βάση το θέμα της επιμόρφωσης, το οποίο να άπτεται των προσωπικών μου ενδιαφερόντων σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Από κάποιες συμμετέχουσες αναφέρθηκε ότι σημαντικό κίνητρο είναι και η μοριοδότηση που μπορεί να δίνεται στο δημόσιο από την παρακολούθηση ενός τέτοιου προγράμματος ενώ αναφέρεται επίσης ότι ένα κίνητρο βασικό που θα μπορούσε να δοθεί στους εκπαιδευτικούς είναι η υποχρεωτικοποίηση της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο.

Αλλά και η μοριοδότηση είναι ένα κίνητρο που λαμβάνω υπ' όψη μου

αν η Σ.Α. είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα στο νηπιαγωγείο, σίγουρα τότε κάποιος θα είχε το κίνητρο να επιμορφωθεί πάνω στο θέμα αυτό

Επίσης σημαντικό κίνητρο φαίνεται να είναι και η χρονική διάρκεια του σεμιναρίου αφού κάποιες εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι θα πρέπει το πρόγραμμα αυτό να έχει μικρή διάρκεια για να μπορεί να το παρακολουθήσει ένα άτομο.

Δεδομένου ότι ο προσωπικός χρόνος και ο χρόνος για ξεκούραση για εμάς τους εκπαιδευτικούς είναι λίγος, θα προτιμούσα ένα πρόγραμμα μικρής ως μέτριας χρονικά διάρκειας.

Άλλες θέσεις που αναφέρονται από κάποιες εκπαιδευτικούς είναι η οργάνωση των προγραμμάτων αυτών να είναι από έγκυρους και αξιόπιστους φορείς, ενώ η απόψεις δίστανται σε σχέση με το αν αυτό το πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής θα έπρεπε να είναι υποχρεωτικό ή προαιρετικό.

Να είναι προγράμματα που οργανώνονται από έγκυρους και αξιόπιστους φορείς

- ΙΔΑΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Σε σχέση με τη χρονική διάρκεια που θα πρέπει να έχει αυτό το επιμορφωτικό πρόγραμμα, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι ιδανική διάρκεια είναι περίπου 3 μήνες. Οι περισσότερες αναφέρουν είτε έναν με τρεις μήνες είτε δύο με πέντε είτε λιγότερο από εξάμηνο πάντως η πλειοψηφία κυμαίνεται γύρω από το τρίμηνο. Μόνο μία εκπαιδευτικός αναφέρει ότι η επιμόρφωση θα έπρεπε να έχει διάρκεια ένα έτος.

Ιδανικά, κατά την προσωπική μου γνώμη, είναι τα μικρής διάρκειας προγράμματα. Μέχρι τρεις (3) μήνες.

Να είναι μικρής διάρκειας. Δεν θα συμμετείχα σε ένα μακροχρόνιο σεμινάριο

Να έχει μια διάρκεια τουλάχιστον τριών (3) ή έξι (6) μηνών

Αν και το χρονικό διάστημα το οποίο θεωρούν ιδανικό οι εκπαιδευτικοί ποικίλει, κανένας από τους εκπαιδευτικούς δεν θεωρεί ότι θα μπορούσε να γίνει ή επιμόρφωση με τη μορφή ολιγοώρου σεμιναρίου ή διημερίδας.

- ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Σε σχέση με το περιεχόμενο που θα έπρεπε να έχει αυτό το σεμινάριο ή γενικά πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής, κάποιοι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι είναι σημαντικό να εντυφύσουν σε πρακτικά θέματα όπως για τον τρόπο με τον οποίο θα μιλήσουν οι εκπαιδευτικοί για τη γέννηση του παιδιού, ή τις λειτουργίες του σώματος

πρακτικά θέματα όπως π.χ. πως μιλώ στα νήπια και στα προνήπια για την δημιουργία των ανθρώπων

Σημαντικό επίσης αναδεικνύεται και το να μάθουν οι εκπαιδευτικοί για τη σεξουαλική κακοποίηση ούτως ώστε να μπορούν να αναγνωρίσουν πιθανά περιστατικά και να μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά στο να προστατευτούν από αυτά.

υπάρχει στις μέρες μας, τα τελευταία χρόνια γενικά, και ενδοοικογενειακή βία και σεξουαλική. Οπότε θα πρέπει να μάθουμε να διαβάζουμε τα σημάδια όταν αυτό συμβαίνει.

Βασικό σημείο που θίγεται επίσης σε αυτή την έρευνα είναι και τα σεξουαλικά δικαιώματα και το πώς μπορούν οι εκπαιδευτικοί να ενημερώσουν τα παιδιά σε σχέση με αυτό το ζήτημα.

Τα σεξουαλικά δικαιώματα είναι ακόμη ένα θέμα που θα ήθελα να ενημερωθώ

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι είναι σημαντικό να γίνει μία γνωριμία των παιδιών με ζητήματα ανατομίας και βιολογίας σε σχέση με το σώμα, όπως και τις

σχέσεις μεταξύ των φίλων και τις διαπροσωπικές σχέσεις γενικώς, αλλά υπάρχουν και εκπαιδευτικοί οι οποίοι θεωρούν ότι αυτά τα ζητήματα είναι για μεγαλύτερες τάξεις.

- ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Αναφορικά με τις προτεινόμενες μεθόδους διδασκαλίας που φαίνεται να προτιμούν η εκπαιδευτικοί για ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης σεξουαλικής αγωγής, οι απαντήσεις κινούνται κυρίως γύρω από δύο άξονες. Ο ένας έχει να κάνει με το αν οι πραγματοποίηση του προγράμματος θα είναι δια ζώσης ή εξ αποστάσεως, ενώ το άλλο ζήτημα έχει να κάνει με τις τεχνικές και το σχέδιο το οποίο θα ακολουθηθεί από τον επιμορφωτή.

Όσον αφορά τον τρόπο υλοποίησης του προγράμματος, οι απόψεις γενικά δίστανται. Υπάρχουν εκπαιδευτικοί που αναφέρουν ότι θα ήταν καλύτερο να γίνουν δια ζώσης τέτοια μαθήματα αφού μπορεί να γίνει καλύτερη εμβάθυνση και το πρόγραμμα να είναι πιο αποτελεσματικό, ενώ αλλά άτομα θεωρούν ότι οι εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι πιο βολική λόγω του φορτωμένου προγράμματος που μπορεί να έχουν οι εκπαιδευτικοί. Υπάρχουν και αρκετοί εκπαιδευτικοί οι οποίοι θεωρούν ότι οι βέλτιστη μέθοδος θα ήταν η μικτή διδασκαλία δηλαδή να υπάρχουν τόσο δια ζώσης όσο και εξ αποστάσεως μαθήματα.

Δια ζώσης επιμόρφωση είναι ιδανική, να υπάρχει αλληλεπίδραση και διάδραση μεταξύ των συμμετεχόντων και με τον/την εκπαιδευτή/εκπαιδευτρια. Η δια ζώσης επιμόρφωση προσφέρει αμεσότητα και βιωματικότητα.

Τα δια ζώσης προγράμματα έχουν πλεονεκτήματα που τα εξ αποστάσεως δεν μπορούν να υποστηρίξουν.

Η εξ αποστάσεως παρέχει κατά κάποιο τρόπο μια 'ευκολία' πρακτικά

Λόγω έλλειψης χρόνου και για οικονομία, η επιμόρφωση "e- learning", η ασύγχρονη επιμόρφωση είναι προσωπικά η πιο ιδανική. Συνδυαστικά με κάποιες δια ζώσης συναντήσεις όπου θα μπορείς να μιλήσεις, να

συζητήσεις, να εκφράσεις και να ακούσεις απόψεις, να επιλύσεις πιθανές απορίες, είναι ο καλύτερος τρόπος επιμόρφωσης.

Αν ήταν ένα μεγάλης διάρκειας σεμινάριο, σίγουρα θα βοηθούσε να είναι μια μικτή επιμόρφωση. Αν ήταν βραχυχρόνια η επιμόρφωση, σίγουρα θα βοηθούσε να είναι δια ζώσης.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι η μικτή μέθοδος θα μπορούσε να είναι η ιδανική σύμφωνα με τις απαντήσεις, καθώς θα εμπεριείχε τα πλεονεκτήματα και των δύο μορφών ξεχωριστά.

Σε σχέση με τις προτεινόμενες μεθόδους διδασκαλίας, και τις τεχνικές που θα ακολουθούσε ο επιμορφωτής σε ένα τέτοιο πρόγραμμα, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι είναι σημαντικό να υπάρξει μία παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου του θέματος και να ακολουθήσει ένα μέρος διδασκαλίας το οποίο θα έχει βιωματική προσέγγιση όπως για παράδειγμα μέσω παιχνιδιών ρόλων.

Οι βιωματικές, όμως, μέθοδοι όπως π.χ. το παιχνίδι ρόλων, έχουν καλύτερα αποτελέσματα μαθησιακά. Το βίωμα, δηλαδή, γίνεται μάθημα.

Αναφέρεται ως σημαντικό στοιχείο και η συζήτηση μεταξύ των εκπαιδευτικών.

Οι συζητήσεις είναι αυτές που έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον γιατί ακούγονται πολλές και διαφορετικές απόψεις, υπάρχει αλληλεπίδραση και παρατίθενται προσωπικές εμπειρίες από τους άλλους συμμετέχοντες που μπορούν να βοηθήσουν.

- ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τέλος, αναφορικά με τη χρονική περίοδο που θα έπρεπε ένα τέτοιο πρόγραμμα να λάβει χώρα, οι απόψεις δεν συμφωνούν σε μία περίοδο. Υπάρχουν εκπαιδευτικοί που θεωρούν ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα θα έπρεπε να γίνει εκτός της σχολικής χρονιάς, άλλοι ότι θα έπρεπε οπωσδήποτε να μην είναι σε περίοδο διακοπών, ενώ άλλοι τονίζουν ότι είναι σημαντικό να διεξαχθεί στην αρχή της σχολικής χρονιάς.

*Στην αρχή του σχολικού έτους είναι κατά τη γνώμη μου η κατάλληλη
περίοδος υλοποίησης επιμορφώσεων ή σεμιναρίων γιατί έχουμε ήδη
ξεκουραστεί από τις καλοκαιρινές διακοπές*

*Ιδανικότερο θα ήταν πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς για να είμαστε
και προετοιμασμένοι καλύτερα*

*Την περίοδο που είναι ανοιχτά τα σχολεία και λειτουργούν κανονικά και
όχι σε περιόδους διακοπών και ξεκούρασης.*

*Σε μέρες και ώρες εκτός εργασιακού ωραρίου στη διάρκεια όλου του
σχολικού έτους. Προσωπικά, προτιμώ τα Σαββατοκύριακα.*

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα- συζήτηση

6.1 Συζήτηση

Ως προς το δείγμα των συμμετεχόντων, η συντριπτική πλειοψηφία είναι γυναίκες άνω των 40 ετών. Οι περισσότεροι είναι νηπιαγωγοί που εργάζονται σε δημόσια νηπιαγωγεία.

Σε σχέση με την εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή, οι περισσότεροι (85%) αναφέρουν ότι δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή ούτε στις προπτυχιακές σπουδές ούτε υπό τη μορφή κάποιας επιμόρφωσης. Αυτό συμφωνεί απόλυτα με τα δεδομένα της βιβλιογραφικής έρευνας, καθώς αρκετές έρευνες (Γερούκη, 2007, Γερούκη, 2009) υποστηρίζουν ότι ένας σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας μη υλοποίησης της σεξουαλικής αγωγής είναι η έλλειψη της εκπαιδευτικής κατάρτισης πάνω σε θέματα σεξουαλικής αγωγής. Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και η έρευνα της Λαδοπούλου (2022), σύμφωνα με την οποία το 85,90% των εκπαιδευτικών θα επιθυμούσαν επιμορφωτικά προγράμματα, προκειμένου να αποκτήσουν την εξειδίκευση και κατάρτιση ώστε να μπορούν να υλοποιήσουν τη σεξουαλική αγωγή στο σχολείο.

Όσον αφορά στις αντιλήψεις των νηπιαγωγών για τον ρόλο που διαδραματίζουν οι διάφοροι φορείς στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών, διαπιστώθηκε ότι η οικογένεια αποτελεί τον βασικό φορέα και πάροχο σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά. Από αρκετές έρευνες συμπεραίνεται ότι οι Έλληνες γονείς νιώθουν ότι ανάμεσα στις γονεϊκές τους υποχρεώσεις βρίσκεται και αυτή της σεξουαλικής αγωγής (Ioannidi-Karolou, 1997, Kakavoulis, 2001, Κρεατσάς, 2003, Kirana et al, 2007).

Ως προς το πότε είναι καλύτερο να ξεκινά η σεξουαλική αγωγή, η πλειοψηφία (75%) των ερωτηθέντων υποστηρίζει ότι η σεξουαλική αγωγή θα πρέπει να ξεκινά στο νηπιαγωγείο. Σε αυτή τη θέση συγκλίνουν και τα δεδομένα από τη βιβλιογραφία. Έρευνες των Brouskeli & Sapountzis, 2017, Robinson, Smith & Davies, 2017, Κιντής, 1995, Δράγαση, 1995, W.H.O., 2010, υποστηρίζουν ότι η κατάλληλη ηλικία έναρξης της σεξουαλικής αγωγής είναι η προσχολική ηλικία και το νηπιαγωγείο είναι το κατάλληλο εκπαιδευτικό πλαίσιο παροχής σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά, καθώς κατά την ηλικιακή αυτή περίοδο συντελούνται νοητικές, σωματικές, συναισθηματικές και κοινωνικές ωριμάνσεις που το καθιστούν ικανό να καλλιεργήσει στάσεις, να

υιοθετήσει υγιείς συμπεριφορές και να αναπτύξει στάσεις θετικές προς την εικόνα του εαυτού, του σώματος και γενικότερα της αυτοπεποίθησής του.

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα συμβάλει στην ανάπτυξη υπεύθυνης συμπεριφοράς γύρω από τη σεξουαλική υγεία στο μέλλον. Επιπλέον, το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής θα ενισχύσει τον σεβασμό, την αποδοχή και την αλληλοκατανόηση των φύλων. Η βιβλιογραφία αποκαλύπτει ότι η σεξουαλική αγωγή αποτρέπει την υιοθέτηση επικίνδυνων σεξουαλικών συμπεριφορών (Kao & Manczak, 2012, Kirby, 2002), επιδρά θετικά στη συνειδητοποίηση των δικαιωμάτων (Braeken & Cardina, 2008), βοηθά στην ανάπτυξη υγιών και ισότιμων σχέσεων που βασίζονται στον σεβασμό, την αποδοχή και την αμοιβαιότητα (W.H.O., Regional Office for the Eastern Mediterranean, 2012). Επιπλέον, υπάρχει η διαπίστωση ότι η σεξουαλική αγωγή βοηθά προληπτικά ώστε τα παιδιά να μην πέφτουν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η πρόληψη είναι βασικό στοιχείο της σεξουαλικής αγωγής και της αγωγής υγείας. Επομένως, η σεξουαλική αγωγή λειτουργεί παρεμβατικά με στόχο να προλάβει αρνητικά περιστατικά, όπως είναι η σεξουαλική εκμετάλλευση και βία (Ρίζος, 2022). Άλλωστε, βασικός σκοπός των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής είναι να εφοδιάσουν τους μαθητές με γνώσεις και δεξιότητες που θα τους οδηγούν σε ασφαλείς σεξουαλικές συμπεριφορές (Walsh et al., 2018).

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, η συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια είναι ιδιαίτερα σημαντική. Οι περισσότεροι γονείς σε ερώτηση που τους έγινε σχετική με το ποιος έχει τα απαραίτητα προσόντα ως προς την παροχή σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά, απάντησαν ότι η συνεργασία των ίδιων με το σχολείο λειτουργεί υποστηρικτικά και καλύπτει την πληροφόρηση των παιδιών σε θέματα σεξουαλικότητας (Κρεατσάς, 2008). Ακόμη, η Γερούκη (2011) υποστηρίζει ότι η συνεργασία, η εμπιστοσύνη και η αλληλοβοήθεια των δύο αυτών φορέων θα προσφέρει θετικά αποτελέσματα στη σεξουαλική αγωγή των παιδιών.

Ωστόσο, οι συμμετέχοντες δηλώνουν ότι τα παιδιά δεν ενημερώνονται ούτε από τους γονείς, ούτε από το σχολείο. Πράγματι, έρευνες δείχνουν ότι κυρίως οι έφηβοι, στρέφονται στο διαδίκτυο και στον ψηφιακό χώρο προκειμένου να αντλήσουν πληροφορίες για θέματα που τους απασχολούν και σχετίζονται με τη σεξουαλική αγωγή

(www.advocatesforyouth.org/). Η UNESCO, σε έρευνα που διεξήγαγε, διαπίστωσε ότι το 71% των νέων αναζητούν πληροφορίες σε διαδικτυακούς χώρους και πλατφόρμες.

Ως προς το πως θα πρέπει να διδάσκεται η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο, οι απαντήσεις που δόθηκαν δείχνουν ότι θα πρέπει να υλοποιείται στο πλαίσιο ενός προγράμματος αγωγής υγείας (47,5%) ή στο πλαίσιο διάφορων γνωστικών θεματικών ενοτήτων. Η διαπίστωση αυτή συμφωνεί απόλυτα με τα δεδομένα της βιβλιογραφικής μελέτης. Κατά την Γερούκη (2010), η σεξουαλική αγωγή δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα αυτόνομο και αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο, αλλά θα πρέπει να ενσωματώνεται σε προγράμματα και θεματικές που σχετίζονται με την αγωγή υγείας.

Σε σχέση με τα πιο σημαντικά ζητήματα που θα πρέπει να πραγματεύεται η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο, οι νηπιαγωγοί απάντησαν την αποδοχή και τον σεβασμό. Η βιβλιογραφία αποδεικνύει ότι η διαμόρφωση υγιών στάσεων και θετικών αξιών όπως είναι η καλλιέργεια του σεβασμού και της αποδοχής αποτελούν κάποια από τα βασικότερα οφέλη της σεξουαλικής αγωγής (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). Ακόμη, βοηθά στην ανάπτυξη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων που διέπονται από τον αμοιβαίο σεβασμό και την αποδοχή (W.H.O.).

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρεί ότι ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται η σεξουαλική αγωγή στην Ελλάδα είναι ανεπαρκής. Στην Ελλάδα, η σεξουαλική αγωγή δεν έχει τύχει της αξίας και της σημαντικότητας που της αρμόζει. Πολλοί παράγοντες έχουν λειτουργήσει αρνητικά, με αποτέλεσμα να μην έχει υπάρξει μέχρι σήμερα συστηματική και οργανωμένη σεξουαλική εκπαίδευση. Η Ελληνική Εκκλησία, με τις παρεμβάσεις της στις εκπαιδευτικές διαδικασίες, οι κοινωνικές και πολιτισμικές παραδόσεις, η έλλειψη σωστής ενημέρωσης και πληροφόρησης της κοινωνίας και της οικογένειας για τα οφέλη της σεξουαλικής αγωγής, η ελλιπής επιστημονική κατάρτιση και εκπαιδευτική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι μερικοί μόνο από τους παράγοντες εκείνους που αναστέλλουν την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, με αποτέλεσμα η σεξουαλική αγωγή σήμερα στην Ελλάδα να είναι ανεπαρκής. Επίσης, οι παράγοντες αυτοί δυσχεραίνουν οποιαδήποτε ενασχόληση με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο.

Ως προς το ποιος πρέπει να υλοποιεί τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο, παραπάνω από τους μισούς ερωτηθέντες, υποστηρίζουν ότι ο/η

νηπιαγωγός είναι υπεύθυνος για αυτή, αφού θα έχει επιμορφωθεί σε συναφή θέματα. Διαπιστώνεται στην έρευνα αυτό που τονίζεται και στη βιβλιογραφία. Ο ρόλος των νηπιαγωγών είναι πολυδιάστατος και απαιτητικός. Ο/Η νηπιαγωγός λειτουργεί ως πρότυπο, καθώς διδάσκει συμπεριφορές, αξίες και στάσεις ζωής (ΔΕΕΠΣ, 2014). ο/η νηπιαγωγός χρειάζεται να βελτιώνει και να εμπλουτίζει τις εκπαιδευτικές του/της πρακτικές, να ανανεώνει και να επικαιροποιεί τις γνώσεις του/της. Είναι σημαντικό να επενδύει στη Δια Βίου Επαγγελματική Μάθηση (Πρόγραμμα Σπουδών για την Προσχολική Εκπαίδευση, 2021). Ο νηπιαγωγός οφείλει να είναι ενημερωμένος, να έχει έγκυρες επιστημονικές γνώσεις σχετικά με θέματα σεξουαλικής αγωγής. Για τον λόγο αυτό, η επιμόρφωσή του στο θέμα αυτό κρίνεται άμεσης ανάγκης (Γερούκη, 2010). Ακόμη, οι ερωτηθέντες ότι αν χρειαστεί, θα ζητήσουν βοήθεια κυρίως από κάποιον ειδικό (ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό). Η σεξουαλικότητα και η αγωγή αυτής, ως διαθεματική ενότητα, αφού περιλαμβάνει πτυχές βιολογικές, συναισθηματικές, σωματικές και ψυχικές, θα λειτουργήσει αποτελεσματικά με τη συνεργασία και την παρουσία ειδικών επαγγελματιών υγείας (Parker, Wellings & Lazarus, 2009).

6.2 Συμπεράσματα-Προτάσεις

Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας, διαπιστώνεται ότι εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, η σεξουαλική αγωγή δεν πρωταγωνιστεί ούτε στα προγράμματα σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων ούτε και μετέπειτα στην επαγγελματική πορεία των νηπιαγωγών, καθώς δεν προσφέρονται επιμορφωτικά προγράμματα από τους επίσημους φορείς (Υπουργείο, ΙΕΠ, Περιφερειακά Κέντρα Εκπαίδευσης) που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και τα δεδομένα του σύγχρονου σχολείου και της πολυμορφικής κοινωνίας μας.

Παρ' όλο που δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση και υποχρεωτική επιμόρφωση με αποκλειστικό το θέμα της σεξουαλικής αγωγής, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να υλοποιήσουν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής (στα πλαίσια του εργαστηρίου δεξιοτήτων), έχοντας να αντιμετωπίσουν τις συντηρητικές ακόμη αντιλήψεις που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία και τις βαθιά ριζωμένες θρησκευτικές ιδεολογίες και παραδόσεις της ορθόδοξης εκκλησίας, η οποία επηρεάζει σημαντικά τις πολιτικές και εκπαιδευτικές αρχές. Τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής που περιστασιακά υλοποιούνται χαρακτηρίζονται ως ασπόνδυλα, ανολοκλήρωτα και κατακερματισμένα,

καθώς πραγματοποιούνται μόνο όταν τύχουν οι περιστάσεις. Οι νηπιαγωγοί δηλώνουν να μην γνωρίζουν το υπάρχον εκπαιδευτικό υλικό, καθότι τα νηπιαγωγεία δεν είναι εφοδιασμένα με σύγχρονα παιδαγωγικά μέσα. Ελλείψεις παρουσιάζονται και στην ύπαρξη βιβλίων ή εκπαιδευτικών εγχειριδίων που αφορούν στην σεξουαλική αγωγή των νηπίων.

Η ελλιπής βασική εκπαίδευση των νηπιαγωγών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής συνδυαστικά με την απουσία σχετικών επιμορφωτικών προγραμμάτων, οδηγεί τους εν λόγω εκπαιδευτικούς να νιώθουν ανασφάλεια και ανεπάρκεια για την υλοποίηση της σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό τους έργο, ενώ η σεξουαλική αγωγή είναι βασικό δικαίωμα και ανάγκη των σύγχρονων κοινωνιών προκειμένου να εξασφαλίζουν την υγεία και ευημερία των πολιτών τους.

Αν και η σεξουαλική αγωγή ως μέρος των θεματικών ενοτήτων των εργαστηρίων δεξιοτήτων είναι θεσμικά υποχρεωτική, οι νηπιαγωγοί δεν την εκλαμβάνουν ως τέτοια, αλλά αντίθετα την αντιμετωπίζουν ως μια προαιρετική ενότητα της Αγωγής Υγείας, την οποία δεν αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν θέλοντας να αποφύγουν την μεγάλη αναστάτωση που δύναται να προκληθεί κυρίως από γονείς αλλά ίσως και από συναδέλφους.

Τα παιδιά έρχονται στο νηπιαγωγείο, φέρνοντας μαζί τους τις εμπειρίες, τις ιδέες τους και τις θέσεις τους. Όταν στις ερωτήσεις των παιδιών οι νηπιαγωγοί αδυνατούν να απαντήσουν με ακρίβεια, σαφήνεια, τότε δημιουργούνται δυσάρεστες ψυχολογικές αντιδράσεις, όπως άγχος και σύγχυση.

Χρειάζονται, επομένως, κατάλληλα επιμορφωμένοι εκπαιδευτικοί ώστε τα προγράμματα της σεξουαλικής αγωγής στο σχολείο να έχουν αποτελεσματικότητα ως προς την επίτευξη των γενικών, βασικών στόχων της. Η επιμόρφωση κρίνεται αναγκαία, χρήσιμη και σημαντική, αφού μέσω αυτής παρέχονται συγκεκριμένες γνώσεις και δεξιότητες, σύγχρονες ιδέες, καλές πρακτικές. Μιας επιμόρφωσης που να λαμβάνει υπόψη της τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων και να ενσωματώνει στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις της τις διαστάσεις της κριτικής συνειδητοποίησης και του μετασχηματισμού στερεοτυπικών αντιλήψεων. Οι εκπαιδευτικοί, μέσα από τα κατάλληλα οργανωμένα προγράμματα επιμόρφωσης και εκπαίδευσης και το πλαίσιο της γενικότερης δια βίου μάθησης, τόσο για τη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση, όσο για την γενικότερη βελτίωση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας της

εκπαίδευσης, θα πρέπει να βιώσουν τα στάδια της θεωρίας του Μετασχηματισμού και να εισέλθουν σε κάποια διεργασία μετασχηματίζουσας μάθησης προκειμένου να επανεξετάσουν κριτικά τις προσωπικές τους παραδοχές και θεωρήσεις σχετικά με το αναφερόμενο θέμα. Σημαντικό και κρίσιμο σημείο στην παραπάνω διαδικασία αποτελεί ο εσωτερικός στοχαστικός διάλογος και ο συλλογικός διάλογος στη συνέχεια, ώστε οι εκπαιδευτικοί και στην προκειμένη περίπτωση οι νηπιαγωγοί, να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για διερεύνηση, αναθεώρηση και αναστοχασμό των καθιερωμένων αντιλήψεών τους για τη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση αλλά και για την εκπαιδευτική διαδικασία γενικότερα.

Η χρονική στιγμή που θα επιλέγουν οι νηπιαγωγοί να παρακολουθήσουν ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα έχει ιδιαίτερη σημασία, ιδίως για την επιτυχία του προγράμματος.

Με βάση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, μπορούν να διατυπωθούν με σαφήνεια συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο και τις επιμορφωτικές ανάγκες των νηπιαγωγών στην περιφέρεια της Αττικής. Οι προτάσεις αυτές θα στοχεύουν στη βελτίωση της παρεχόμενης επιμόρφωσης και στην ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας και τάξης. Κυρίως, όμως, θα οδηγήσουν σε μελλοντικές ερευνητικές μελέτες για το θέμα της σεξουαλικής αγωγής στο ελληνικό νηπιαγωγείο.

Πιο αναλυτικά, προτείνονται τα παρακάτω:

Εκπόνηση νέων μελετών και ερευνών στο συγκεκριμένο θέμα και εξέταση μεταβλητών, όπως η υλοποίηση σεξουαλικής αγωγής συγκριτικά με την ηλικία των νηπιαγωγών, διεύρυνση του υπάρχοντος υλικού και της παιδαγωγικής αξιοποίησής του στο νηπιαγωγείο, προγραμματισμός νέων επιμορφώσεων βασισμένων στις πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες των νηπιαγωγών, αναβάθμιση των σπουδών, ώστε να περιλαμβάνουν μαθήματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική υγεία και διαπαιδαγώγηση.

Η επιμόρφωση των νηπιαγωγών να είναι ενιαία, καθολική και υποχρεωτική και να απευθύνεται τόσο στους/στις νηπιαγωγούς όσο και στους γονείς/κηδεμόνες των νηπίων και προνηπίων. Η επιμόρφωση αυτή, ειδικά για τους εν λόγω εκπαιδευτικούς θα πρέπει να είναι συνεχής και μικρής διάρκειας, σύμφωνα με τα δεδομένα της παρούσας έρευνας, βασισμένη πάντα στις διαπιστωμένες εκπαιδευτικές ανάγκες τους. Ακόμη, η

συγκεκριμένη επιμόρφωση για τη σεξουαλική αγωγή χρειάζεται να έχει εθνικό χαρακτήρα, υποχρεωτικό με την ιδέα δημιουργίας δικτύου αλληλοϋποστήριξης όπου θα γίνεται ανταλλαγή εμπειριών, απόψεων, διαδικασιών.

Τα Κέντρα Επιστημονικής Κατάρτισης και δια βίου μάθησης των πανεπιστημίων καθώς και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, θα πρέπει να λειτουργήσουν ως οι βασικοί φορείς επιμόρφωσης ενώ το Υπουργείο Παιδείας θα πρέπει να εξασφαλίσει να αναλάβει το κόστος της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στο θέμα της σεξουαλικής αγωγής.

Βασική ανάγκη των νηπιαγωγών που έλαβαν μέρος στην έρευνα είναι να υπάρχει εμπάθυνση στο θέμα, να αποφεύγεται η αποσπασματικότητα των προσφερόμενων πληροφοριών και γνώσεων και κυρίως να προσφέρονται πραγματοποιήσιμοι στόχοι, να συνδέεται άμεσα με την εκπαιδευτική διαδικασία. Με άλλα λόγια, αυτά που διδάσκονται να βρίσκουν πρακτική εφαρμογή μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας. Ο πολύς χρόνος, η μεγάλη διάρκεια, ο μη συστηματικός σχεδιασμός, η πολλή θεωρία και το ανούσιο περιεχόμενο του προγράμματος λειτουργούν ως στοιχεία δυσαρέσκειας, κούρασης, απογοήτευσης που οδηγούν στη μη συμμετοχή των νηπιαγωγών στα επιμορφωτικά προγράμματα. Για αυτούς τους λόγους, καλό θα ήταν τα αποτελέσματα άλλων ερευνών να γίνονται οδηγός βελτίωσης των προσφερόμενων προγραμμάτων προκειμένου να μελετώνται οι ανάγκες των εκπαιδευτικών, ώστε να αναπτυχθούν σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ των επιμορφούμενων και μεταξύ των συμμετεχόντων και των επιμορφωτών.

Οι επιμορφωτές, από την άλλη πλευρά, χρειάζεται να είναι κατάλληλοι και δημιουργικοί, εξειδικευμένοι και επικοινωνιακοί, να χρησιμοποιούν πρακτικές και βιωματικές μεθόδους εργασίας ενεργοποιώντας και εμπλέκοντας τους εκπαιδευόμενους στη μαθησιακή διαδικασία και παράλληλα, δείχνοντας κατανόηση και σεβασμό στις ανάγκες τους. Συγκεκριμένα και σύμφωνα πάντα με τη Θεωρία του Μετασχηματισμού, είναι σημαντικό οι εκπαιδευτές των επιμορφωτικών προγραμμάτων να εργάζονται με στόχο τη δημιουργία κριτικών ερωτημάτων και τη δημιουργία συνθηκών στοχαστικού διαλόγου, εσωτερικού και συλλογικού, ώστε ο/οι εκπαιδευόμενος/οι να επαναξιολογεί/γουν κριτικά τις παραδοχές του/τους.

Η σεξουαλική αγωγή είναι μια προοδευτική διαδικασία, η οποία κατάλληλα συνδυασμένη και με άλλες παιδαγωγικές παραμέτρους πετυχαίνει αλλαγές σε στάσεις,

συμπεριφορές αλλά και δομές τόσο του σχολικού όσο και του κοινωνικού συνόλου. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών πρέπει να χαρακτηρίζεται από δυνατότητα αναδιαμόρφωσης και αναπροσαρμογής ώστε να ικανοποιεί τις σύγχρονες απαιτήσεις των μαθητών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και να καλύπτει τις ανάγκες που δημιουργούνται πάνω στο θέμα μέσα στο σχολικό πλαίσιο.

Είναι αναγκαία η άμβλυνση των προκαταλήψεων που αφορούν στην σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική αγωγή και η ανάπτυξη προϋποθέσεων που οδηγούν στην επίτευξη της ψυχικής και σεξουαλικής υγείας των ατόμων.

Μελετώντας τα αποτελέσματα της έρευνας, παρατηρούμε πως οι περισσότεροι (σχεδόν όλοι) οι νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν την αξία της διδασκαλίας της σεξουαλικής αγωγής ιδίως για την αντιμετώπιση φαινομένων σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης, ωστόσο ελάχιστοι πραγματοποιούν τέτοια προγράμματα, καθώς δεν έχουν επιμορφωθεί σε ζητήματα που αφορούν στη σεξουαλική αγωγή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών και λόγω του φόβου τους για την αντίδραση των γονέων και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Παρουσιάζεται μια αντίθεση μεταξύ θεωρίας και πράξης που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, τελικά, η σεξουαλική αγωγή θεωρείται ακόμη θέμα «ταμπού» για την ελληνική κοινωνία και σχολική κοινότητα, καθώς δεν έχει απαλλαγεί από προκαταλήψεις και θρησκευτικές παραδόσεις. Η διάθεση των νηπιαγωγών χαρακτηρίζεται από απροθυμία να διδάξουν σεξουαλική αγωγή, η οποία προέρχεται από την έλλειψη κατάρτισης και από τον φόβο για την «κοινωνική κατακραυγή». Ο εκπαιδευτικός, ο οποίος διακρίνεται για την επιστημονική του κατάρτιση, διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο ως φορέας της σεξουαλικής εκπαίδευσης των παιδιών και των νέων, καθώς σε αυτόν οφείλεται μεγάλο μέρος της επιτυχίας του διδακτικού έργου. Για τον λόγο αυτό, η κατάλληλη επιμόρφωσή του σε θέματα και ζητήματα σεξουαλικής αγωγής πρέπει να γίνει άμεσα και συντονισμένα. Η αρχή για την υποχρεωτική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη σεξουαλική αγωγή μπορεί να γίνει με την εισαγωγή του μαθήματος στα πανεπιστήμια. Έπειτα, ένα ακόμη κρίσιμο σημείο για την ομαλή και αποτελεσματική υλοποίηση της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο, κρίνεται η ενημέρωση και σωστή πληροφόρηση της κοινωνίας και κυρίως των γονέων και κηδεμόνων για το περιεχόμενο και την αναγκαιότητά της στο σχολικό πρόγραμμα. Οι πολιτικές και εκπαιδευτικές αρχές οφείλουν να δημιουργήσουν προγράμματα ευρείας Αγωγής Υγείας για όλους τους πολίτες όλων των ηλικιών και να ενημερώνουν συχνά για τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης καθώς και τις συνθήκες και διατάξεις που

υπαγορεύονται από Παγκόσμιους Οργανισμούς για την προστασία των δικαιωμάτων, της υγείας και ευημερίας του συνόλου.

Βιβλιογραφία

- Abbasi, M. A., Saeidi, M., Khademi, G., Hoseini, B. L., & Moghadam, Z. E. (2015). Child maltreatment in the worldwide: A review article. *International Journal of Pediatrics*, 3(1), 353-365.
- Alslman, E. T., Ahmad, M. M., Bani Hani, M. A., & Atiyeh, H. M. (2017). Health: A Developing Concept in Nursing. *International journal of nursing knowledge*, 28(2), 64–69. <https://doi.org/10.1111/2047-3095.12113>
- Ali, S., Kowalski, S., & Silva, P. (2015). Advocating for sexual rights at the UN: the unfinished business of global development. *Reproductive health matters*, 23(46), 31-37.
- Anderson, R. M. (2013). Positive sexuality and its impact on overall well-being. *Bundesgesundheitsblatt-Gesundheitsforschung-Gesundheitsschutz*, 56(2), 208-214.
- Ashcraft, A. M., & Murray, P. J. (2017). Talking to parents about adolescent sexuality. *Pediatric Clinics*, 64(2), 305-320.
- Conti A. A. (2018). Historical evolution of the concept of health in Western medicine. *Acta bio-medica : Atenei Parmensis*, 89(3), 352–354. <https://doi.org/10.23750/abm.v89i3.6739>
- Baum, F., & Fisher, M. (2014). Why behavioural health promotion endures despite its failure to reduce health inequities. *Sociology of health & illness*, 36(2), 213–225. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.12112>
- Berglas, N. F., Constantine, N. A., & Ozer, E. J. (2014). A rights-based approach to sexuality education: Conceptualization, clarification and challenges. *Perspectives on sexual and reproductive health*, 46(2), 63-72.
- Berk, L. (2015). *Child development*. Pearson Higher Education AU.
- Bickenbach, J. (2017). WHO's Definition of Health: Philosophical Analysis. In: Schramme, T., Edwards, S. (eds) *Handbook of the Philosophy of Medicine*. Springer, Dordrecht. (pp. 961-974). https://doi.org/10.1007/978-94-017-8688-1_48
- Bolin, A., Whelehan, P., Vernon, M., & Antoine, K. (2021). *Human sexuality: Biological, psychological, and cultural perspectives*. Routledge.
- Christodoulou, G. N., Mezzich, J. E., Cloninger, C. R., Christodoulou, N., Villar, E., Appleyard, J., & Botbol, M. (2018). Promoting healthy lives and well-being for all: The contribution of the International College of Person-Centered Medicine (ICPCM). *Psychiatriki*, 29, 52-57. <https://doi.org/10.22365/jpsych.2018.291.52>
- Cole, M. (Ed.). (2022). *Education, equality and human rights: issues of gender, 'race', sexuality, disability and social class*. Taylor & Francis.
- Crooks, R. L., Baur, K., & Widman, L. (2020). *Our sexuality*. Cengage Learning.

- David-Ferdon, C., & Simon, T. R. (2014). Preventing Youth Violence: Opportunities for Action. *Centers for Disease Control and Prevention*.
- DeLamater, J. (2014). Emotions and sexuality. In *Sexuality in close relationships* (pp. 65-86). Psychology Press.
- Dewitte, M. (2014). On the interpersonal dynamics of sexuality. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 40(3), 209-232.
- Douglas Jr, J. M., & Fenton, K. A. (2013). Understanding sexual health and its role in more effective prevention programs. *Public Health Reports*, 128(2_suppl1), 1-4.
- Drever, A. I., Odders-White, E., Kalish, C. W., Else-Quest, N. M., Hoagland, E. M., & Nelms, E. N. (2015). Foundations of financial well-being: Insights into the role of executive function, financial socialization, and experience-based learning in childhood and youth. *Journal of Consumer Affairs*, 49(1), 13-38. <https://doi.org/10.1111/joca.12068>
- Edelman, C., & Kudzma, E. C. (2021). *Health promotion throughout the life span-e-book*. Elsevier Health Sciences.
- Evans, D. (2013). *Sexual citizenship: The material construction of sexualities*. Routledge.
- Foucault, M. (2019). *The history of sexuality: 1: the will to knowledge*. Penguin UK.
- Gardner, B., & Rebar, A. L. (2019). Habit formation and behavior change. In *Oxford research encyclopedia of psychology*.
- Greenberg, J. S., Bruess, C. E., & Oswalt, S. B. (2014). *Exploring the dimensions of human sexuality*. Jones & Bartlett Publishers.
- Hastings, A. C. (Ed.). (2019). *Health for the whole person: The complete guide to holistic medicine*. Routledge.
- Haberland, N., & Rogow, D. (2015). Sexuality education: emerging trends in evidence and practice. *Journal of adolescent health*, 56(1), S15-S21.
- Herd, G. (2020). *Third sex, third gender: Beyond sexual dimorphism in culture and history*. Princeton University Press.
- Herek, G. M., & McLemore, K. A. (2013). Sexual prejudice. *Annual review of psychology*, 64, 309-333.
- Katz-Wise, S. L., & Hyde, J. S. (2014). Sexuality and gender: The interplay. In *APA handbook of sexuality and psychology, Vol. 1: Person-based approaches*. (pp. 29-62). American Psychological Association.
- Kelly, L. (2013). *Surviving sexual violence*. John Wiley & Sons.
- Khan, M. A., Raza, F., & Khan, I. A. (2015). Ibn sina and the roots of the seven doctrines of preservation of health. *Acta medico-historica Adriatica: AMHA*, 13, 87-102.

- Kickbusch, I. (2003). The contribution of the World Health Organization to a new public health and health promotion. *American journal of public health*, 93(3), 383-388. <https://doi.org/10.2105/ajph.93.3.383>
- Kimmel, M. S. (2013). Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. In *Toward a new psychology of gender* (pp. 223-242). Routledge.
- Kismödi, E., Corona, E., Maticka-Tyndale, E., Rubio-Aurioles, E., & Coleman, E. (2017). Sexual rights as human rights: A guide for the WAS declaration of sexual rights. *International Journal of Sexual Health*, 29(sup1), 1-92.
- Kühn, S., & Rieger, U. M. (2017). Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely absence of disease or infirmity. *Surgery for Obesity and Related Diseases*, 13(5), 887. <https://doi.org/10.1016/j.soard.2017.01.046>
- Kutsyuruba, B., Klinger, D. A., & Hussain, A. (2015). Relationships among school climate, school safety, and student achievement and well-being: a review of the literature. *Review of Education*, 3(2), 103-135. <https://doi.org/10.1002/rev3.3043>
- Lehmiller, J. J. (2017). *The psychology of human sexuality*. John Wiley & Sons.
- Ling, H. W. (2019). Why are diabetic patients still having hyperglycemia despite diet regulation, antiglycemic medication and insulin. *International Journal of Diabetes & Metabolic Disorders*, 4(2), 1-14.
- Lloyd, M. (2018). Domestic violence and education: Examining the impact of domestic violence on young children, children, and young people and the potential role of schools. *Frontiers in psychology*, 9, 2094.
- Lottes, I. L. (2013). Sexual rights: Meanings, controversies, and sexual health promotion. *Journal of Sex Research*, 50(3-4), 367-391.
- Marwick, A. E., & Lewis, R. (2017). Media manipulation and disinformation online.
- McConaghy, N. (2013). *Sexual behavior: Problems and management*. Springer Science & Business Media.
- McDaniels, B., & Fleming, A. (2016). Sexuality education and intellectual disability: Time to address the challenge. *Sexuality and Disability*, 34(2), 215-225.
- McKenzie, J. F., Neiger, B. L., & Thackeray, R. (2022). *Planning, implementing and evaluating health promotion programs*. Jones & Bartlett Learning.
- Mills, A. J. (2017). Organization, gender, and culture. In *Insights and Research on the Study of Gender and Intersectionality in International Airline Cultures* (pp. 15-33). Emerald Publishing Limited.
- Mitchell, K. R., Lewis, R., O'Sullivan, L. F., & Fortenberry, J. D. (2021). What is sexual wellbeing and why does it matter for public health?. *The Lancet Public Health*, 6(8), e608-e613.

- Naidoo, J., & Wills, J. (2016). *Foundations for Health Promotion-E-Book*. Elsevier Health Sciences.
- Nobile, M. (2014). The WHO definition of health: a critical reading. *Med. & L.*, 33(2), 33-40.
- Oakley, A. (2015). *Sex, gender and society*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Parker, A., Russo, M., Sommer, D., & Yaeger, P. (Eds.). (2018). *Nationalisms & sexualities*. Routledge.
- Parveen, A., Ahmad, M., Parveen, B., Parveen, R., & Iqbal, M. (2022). The traditional system of Unani medicine, its origin, evolution and Indianisation: A critical appraisal. *Indian Journal of Traditional Knowledge (IJTK)*, 21(3), 511-521.
- Rao, T. S., & Nagaraj, A. K. M. (2015). Female sexuality. *Indian journal of psychiatry*, 57(Suppl 2), S296.
- Rudnicka, E., Napierała, P., Podfigurna, A., Męczekalski, B., Smolarczyk, R., & Grymowicz, M. (2020). The World Health Organization (WHO) approach to healthy ageing. *Maturitas*, 139, 6-11. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2020.05.018>
- Russell, D., Higgins, D., & Posso, A. (2020). Preventing child sexual abuse: A systematic review of interventions and their efficacy in developing countries. *Child abuse & neglect*, 102, 104395. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104395>
- Salisbury, J. E. (2013). *Handbook of medieval sexuality*. Routledge.
- Sanborn, F. W. (2022). *A cognitive psychology of mass communication*. Taylor & Francis.
- Sharma, M. (2021). *Theoretical foundations of health education and health promotion*. Jones & Bartlett Learning.
- Short, S. E., & Mollborn, S. (2015). Social determinants and health behaviors: conceptual frames and empirical advances. *Current opinion in psychology*, 5, 78-84. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.05.002>
- Simon, W. (2017). *Sexual conduct: The social sources of human sexuality*. Routledge.
- Sinclair, J., Unruh, D., Lindstrom, L., & Scanlon, D. (2015). Barriers to sexuality for individuals with intellectual and developmental disabilities: A literature review. *Education and training in autism and developmental disabilities*, 50(1), 3-16.
- Starrs, A. M., & Anderson, R. (2016). Definitions and debates: sexual health and sexual rights. *The Brown Journal of World Affairs*, 22(2), 7-23.
- Stone, N., Ingham, R., & Gibbins, K. (2013). ‘Where do babies come from?’ Barriers to early sexuality communication between parents and young children. *Sex Education*, 13(2), 228-240.
- Ståhl, T. (2018). Health in All Policies: From rhetoric to implementation and evaluation – the Finnish experience. *Scandinavian Journal of Public Health. Supplement*, 46(20), 38-46. <https://doi.org/10.1177/1403494817743895>

- Svalastog, A. L., Donev, D., Kristoffersen, N. J., & Gajović, S. (2017). Concepts and definitions of health and health-related values in the knowledge landscapes of the digital society. *Croatian medical journal*, 58(6), 431-435. <https://doi.org/10.3325/cmj.2017.58.431>
- Tan, D. A., Haththotuwa, R., & Fraser, I. S. (2017). Cultural aspects and mythologies surrounding menstruation and abnormal uterine bleeding. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 40, 121-133. <https://doi.org/10.1016/j.bpobgyn.2016.09.015>
- Thumiger, C. (2018). A history of the mind and mental health in Classical Greek medical thought. *History of Psychiatry*, 29(4), 456-469. <https://doi.org/10.1177/0957154X18793592>
- Toates, F. (2014). *How sexual desire works*. Cambridge University Press.
- Van Ouytsel, J., Walrave, M., & Van Gool, E. (2014). Sexting: Between thrill and fear—How schools can respond. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 87(5), 204-212.
- Ventriglio, A., & Bhugra, D. (2019). Sexuality in the 21st century: Sexual fluidity. *East Asian Archives of Psychiatry*, 29(1), 30-34.
- Vivancos, R., Abubakar, I., Phillips-Howard, P., & Hunter, P. R. (2013). School-based sex education is associated with reduced risky sexual behaviour and sexually transmitted infections in young adults. *Public Health*, 127(1), 53-57.
- Warner, L. R., & Shields, S. A. (2013). The intersections of sexuality, gender, and race: Identity research at the crossroads. *Sex roles*, 68, 803-810.
- Weeks, J. (2017). *Sex, politics and society: The regulation of sexuality since 1800*. Routledge.
- Williams, D. J., Thomas, J. N., Prior, E. E., & Walters, W. (2015). Introducing a multidisciplinary framework of positive sexuality. *Journal of Positive Sexuality*, 1(1), 6-11.
- Woodall, J., Cross, R., Tones, K., & Green, J. (2015). *Health promotion: Planning & strategies*. SAGE Publications.
- World Health Organization. (1984). *Health promotion: a discussion document on the concept and principles: summary report of the Working Group on Concept and Principles of Health Promotion, Copenhagen, 9-13 July 1984* (No. ICP/HSR 602 (m01)). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- World Health Organization. (1986). *Progress report of the World Health Organization for 1986: 1 September 1985 to 31 August 1986* (No. JPC7. 2). Onchocerciasis Control Programme in West Africa.
- World Health Organization. (2015). *Sexual health, human rights and the law*. World Health Organization.

- World Health Organization. (2015). *WHO global disability action plan 2014-2021: Better health for all people with disability*. World Health Organization.
- World Health Organization. (2016). *Frequently asked questions on health and sexual diversity: an introduction to key concepts* (No. WHO/FWC/GER/16.2). World Health Organization.
- World Health Organization. (2017a). *Sexual health and its linkages to reproductive health: an operational approach*.
- World Health Organization. (2017). *Transformative accountability for adolescents: accountability for the health and human rights of women, children and adolescents in the 2030 agenda*.
- World Health Organization. (2017). *WHO community engagement framework for quality, people-centred and resilient health services* (No. WHO/HIS/SDS/2017.15). World Health Organization.
- World Health Organization. (2019). *Advocacy for mental health, disability and human rights: WHO QualityRights guidance module*.
- World Health Organization. (2020). *WHO consolidated guidelines on tuberculosis: tuberculosis preventive treatment*. World Health Organization.
- World Health Organization, Department of Mental Health, Substance Abuse, World Health Organization, World Health Organization. Department of Mental Health, Substance Abuse. Mental Health, World Health Organization. Mental Health Evidence, & Research Team. (2005). *Mental health atlas 2005*. World Health Organization.
- Ybarra, M. L., Strasburger, V. C., & Mitchell, K. J. (2014). Sexual media exposure, sexual behavior, and sexual violence victimization in adolescence. *Clinical pediatrics*, 53(13), 1239-1247. <https://doi.org/10.1177/0009922814538700>
- Αθανασιάδης, Γ. (2015). Ορίζοντας την υγεία και την ασθένεια: Η αυτογνωσία ως κριτήριο υγείας. *Bioethica*, 1(1), 4-24.
- Αυγερινού, Ι. Β. (2010). *Σεξουαλική αγωγή: αντιλήψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης για τις δυσκολίες εφαρμογής και αξιολόγηση σχετικού παιδαγωγικού υλικού στα νηπιαγωγεία του Δήμου Βόλου* (Master's thesis).
- Βασιλείου, Α. (2021). *Η αγωγή υγείας ως παράγοντας προαγωγής της υγείας. Η περίπτωση μιας αυτο-οργανωμένης ομάδας πρώτων βοηθειών*. Μεταπτυχιακή εργασία: ΕΑΠ
- Βασιλείου, Δ. (2019). *Η φροντίδα της υγείας στην εκπαίδευση: προκλήσεις δεοντολογίας για τη σύγχρονη εκπαιδευτική διοίκηση και ηγεσία*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Γεωργούλα, Χ. (2022). *Χαρτογράφηση προγραμμάτων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το περιβάλλον και την αγωγή υγείας σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.

- Γκούβρα, Μ., Κυρίδης, Α., & Μαυρικάκη, Ε. (2001). *Αγωγή υγείας και σχολείο* (No. ΙΚΕΕBOOK-2014-279). Τυπωθήτω.
- Ιωαννίδη, Β. (2007). ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΩΣ ΦΟΡΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ.
- Κουβατσίδου, Δ. (2022). *Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση σε Εκπαιδευτικά Προγράμματα. Το περιεχόμενο και ο ρόλος των εκπαιδευτικών*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Κούτσια, Θ. (2022). *Η σεξουαλική αγωγή στο δημοτικό σχολείο*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
- Λαδοπούλου, Α. Μ. (2022). *Γνώσεις, Απόψεις και Στάσεις των Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Τυπικής Εκπαίδευσης για Θέματα Σεξουαλικής Αγωγής*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.
- Λογαράς, Ι. (2017). *Ανάπτυξη δεξιοτήτων και αγορά εργασίας. Αντιλήψεις και πεποιθήσεις μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μελέτη περίπτωσης*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
- Μαρκοπούλου, Ι. (2022). *Διερεύνηση των αντιλήψεων των εφήβων σχετικά με την Αγωγή Υγείας και των γνώσεών τους πάνω σε θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης*.
- Μαυρικάκη, Ε., Γκούβρα, Μ., Κυρίδης, Α., & Γκόλια, Π. (2005). *Η Αγωγή Υγείας στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών του ελληνικού Δημοτικού Σχολείου* (No. ΙΚΕΕART-2014-1899, pp. 137-153). Aristotle University of Thessaloniki.
- Μυλωνά, Σ. (2021). *Παιδαγωγική και διδακτική διαχείριση της σεξουαλικότητας στο νηπιαγωγείο*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.
- Πλουμίδης, Χ. (2022). *Η σεξουαλική αγωγή ως μάθημα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου (2014), Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Αθήνα
- Πρόγραμμα Σπουδών για την Προσχολική Εκπαίδευση (2021), ΙΕΠ, Αθήνα
- Σταματάκη, Ι. (2018). *Μελέτη των απόψεων εκπαιδευτικών, σχολείων της Αττικής για τα προγράμματα Αγωγής Υγείας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
- Σταματοπούλου, Α., Σταματοπούλου, Ε., Χανιώτης, Δ., Παπαγεωργίου, Ε., & Χανιώτης, Φ. (2021). ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ. *e-Journal of Science & Technology*, 16(1), 75-96.
- Σταμπόγλη, Μ. (2014). *Προγράμματα προαγωγής υγείας στα σχολεία*. Διδακτορική Διατριβή: Πανεπιστήμιο Πειραιά.
- Στρέκλα, Ε. (2015). *Η πρόληψη στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή: Πανεπιστήμιο Πειραιά.
- Σώκου, Κ. (1994). *Οδηγός αγωγής και προαγωγής της υγείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Τζιριβήλα, Φ. Χ. (2020). *Απόψεις γονέων γύρω από τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική εκπαίδευση των ατόμων με Διαταραχές Φάσματος Αυτισμού*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Τίκα, Ε. (2020). *Σχολική υγιεινή και ασφάλεια*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Τσιώλη, Σ., & Κάργατζη, Σ. (2021). *Αγωγή υγείας και διατροφικές συνήθειες παιδιών προσχολικής ηλικίας*. Μεταπτυχιακή Εργασία: Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο.
- Φιλαλήθης, Α. (2021). Ορόσημα στην εξέλιξη της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας. *Archives of Hellenic Medicine/Arheia Ellenikes Iatrikes*, 38(5), 675-682.
- Φρούντα, Μ. (2014). Διερευνώντας τη σχέση μεταξύ των εννοιών υγεία-αγωγή υγείας και προαγωγή υγείας: συνεισφορά στην αποτελεσματικότερη ανάπτυξη των προγραμμάτων αγωγής υγείας στο σχολείο. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 26, 163-191.
<http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.8632>

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:

- World Health Organization: *Sexual Health* (χ.η.) https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1 (Πρόσβαση στις 20/01/23)
- <https://worldsexology.org/wp-content/uploads/2013/08/declaration-of-sexual-rights.pdf>
- Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού: *Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση* (χ.η.) <https://www.familyplanning.org.cy/srhr/sexuality-education> (Πρόσβαση στις 25/01/23)
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής : *Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση* (χ.η.) <https://iep.edu.gr/el/sex-education> (Πρόσβαση στις 10/01/23)
- Δρ Θάνος Ασκητής, Ινστιτούτο Ψυχικής και Σεξουαλικής Υγείας (χ.η.) <https://askitis.gr/sexoualiki-agogi> (Πρόσβαση στις 12/01/23)
- Advocate for Youth, 2020 <https://advocatesforyouth.org/wp-content/uploads/2020/03/NSES-2020-web.pdf> (Πρόσβαση στις 15/02/23)
- UNESCO : *Health and Education: Comprehensive Sexuality Education* <https://www.unesco.org/en/health-education/cse> (Πρόσβαση στις 27/02/23)
- Εκστρατεία «Ένα στα Πέντε» για την προστασία των παιδιών από την σεξουαλική κακοποίηση <https://www.sigmalive.com/archive/news/local/513429> (Πρόσβαση στις 05/03/23)

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2021) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0314_EL.html (Πρόσβαση στις 18/02/23)

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής : *Εργαστήρια Δεξιοτήτων* (2021) <https://iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs> (Πρόσβαση στις 10/01/23)

Η Εφημερίδα των Συντακτών (2014) https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/190290_sexualiki-diapaidagogisi-55-hronia (Πρόσβαση στις 19/01/23)

Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων : *Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης*
https://gslegal.gov.gr/?page_id=5506 (Πρόσβαση στις 22/02/23)

Παγκόσμια Ημέρα για τα Δικαιώματα του Παιδιού <https://www.sansimera.gr/worldays/361>
(Πρόσβαση στις 26/02/23)

Παγκόσμια Ημέρα Σεξουαλικής Υγείας <https://www.sansimera.gr/worldays/361> (Πρόσβαση στις 28/02/23)

Παράρτημα Α

Ερωτηματολόγιο Ποσοτικής Έρευνας

A) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο

άνδρας	
γυναίκα	
άλλο	

2. Ηλικία

21-30 ετών	
31-40 ετών	
41-50 ετών	
51-60 ετών	
Άνω των 60	

3. Έτη προϋπηρεσίας

0 ως 5 έτη	
6 ως 10 έτη	
11 ως 15 έτη	
16 ως 20 έτη	
21 ως 25 έτη	
26 ως 30 έτη	
Άνω των 30 ετών	

4. Σχέση εργασίας

Εκπαιδευτικός ιδιωτικής εκπαίδευσης	
Μόνιμος εκπαιδευτικός δημόσιας εκπαίδευσης	
Αναπληρωτής εκπαιδευτικός δημόσιας εκπαίδευσης	
Άλλο	

5. Δήμος/περιοχή που ανήκει το σχολείο σας

.....

6. Κάτοχος άλλου τίτλου σπουδών (εκτός του βασικού του εκπαιδευτικού προσχολικής αγωγής).

Ναι (πτυχίο Α.Ε.Ι)	
Ναι (πτυχίο Τ.Ε.Ι)	
Όχι	

7. Μεταπτυχιακές σπουδές (επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Εξομοίωση	
Διδασκαλείο	
Μεταπτυχιακό	
Διδακτορικό	
Μεταδιδακτορικό	
Όχι	

8. Έχω παρακολουθήσει κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών σπουδών μου μάθημα σχετικό με τη σεξουαλική αγωγή.

Ναι	
Όχι	

Β) Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή

9. Στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών γύρω από τη σεξουαλική αγωγή σημαντικό ρόλο πρέπει να διαδραματίζει:

	καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
Η οικογένεια					
Το σχολείο					
Τα Μ.Μ.Ε					
Η εκκλησία					
Οι φίλοι					

10. Η σεξουαλική αγωγή είναι καλύτερο να ξεκινά όταν το παιδί φοιτά/ είναι:

- στην προσχολική εκπαίδευση

-στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού σχολείου (Α, Β, Γ)

-στις μεγάλες τάξεις του Δημοτικού σχολείου (Δ, Ε, ΣΤ)

-στο Γυμνάσιο

-στο Λύκειο

11. Σημειώστε κατά πόσο συμφωνείτε με τις ακόλουθες διατυπώσεις:

1. Η σεξουαλική αγωγή είναι σημαντική για την ανάπτυξη ενός παιδιού.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

2. Η οικογένεια παρέχει επαρκή σεξουαλική αγωγή στο παιδί της/στα παιδιά της

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

3. Το σχολείο παρέχει επαρκή σεξουαλική αγωγή στους μαθητές/μαθήτριες.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

4. Είναι σημαντική η συνεργασία σχολείου-οικογένειας για τη διδασκαλία σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

5. Σε πανεπιστημιακά τμήματα που συνδέονται με τη διδασκαλία χρειάζεται να διδάσκεται μάθημα συναφές με τη σεξουαλική αγωγή και τη διδασκαλία της.

καθόλου	λίγο	Πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

6. Στο νηπιαγωγείο είναι πολύ νωρίς να γίνεται λόγος για τα ζητήματα που άπτονται της σεξουαλικής αγωγής.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

7. Στο νηπιαγωγείο χρειάζεται να παρέχεται σεξουαλική αγωγή.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

8. Στο νηπιαγωγείο η σεξουαλική αγωγή χρειάζεται να διδάσκεται ξεχωριστά στα αγόρια και στα κορίτσια.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

9. Είναι σημαντικό να μάθουν οι μαθητές/μαθήτριες νωρίς στο σχολείο πως υπάρχουν μορφές οικογένειας εκτός του παραδοσιακού δίπολου "μαμά-παμπάς" (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, οικογένειες με γονείς ίδιου φύλου).

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

12. Πιστεύω ότι η υλοποίηση του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής στο σχολείο θα:

Βοηθήσει τα παιδιά να προσέχουν τη σεξουαλική τους υγεία στο μέλλον.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Θεμελιώσει υπεύθυνη συμπεριφορά γύρω από τη σεξουαλική υγεία στο μέλλον.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Ενισχύσει την αποδοχή και το σεβασμό προς τους άλλους.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Συντείνει στην καλύτερη αλληλοκατανόηση έμφυλων διαφορών.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Αμβλύνει στερεότυπα και προκαταλήψεις απέναντι στη διαφορετικότητα (ως προς τη σεξουαλικότητα).

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Οδηγήσει τα παιδιά σε απρεπή συμπεριφορά και χρήση ακατάλληλου λεξιλογίου.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Βοηθήσει τα παιδιά να μην πέφτουν εύκολα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης και βίας.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

13. Πιστεύω ότι στην Ελλάδα οι μαθητές/μαθήτριες του νηπιαγωγείου:

Έχουν επαρκή γνώση για το σώμα τους και τις λειτουργίες όλων των μελών αυτού.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Έχουν στο σχολείο πρόσβαση σε κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό συναφές με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Ενημερώνονται επαρκώς από τους γονείς τους για θέματα σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Ενημερώνονται επαρκώς από το σχολείο για θέματα σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

14. Νομίζω ότι η διδασκαλία θεμάτων σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα ήταν καλύτερο να υλοποιείται στο πλαίσιο:

- προγράμματος αγωγής υγείας
- ξεχωριστού γνωστικού αντικειμένου
- διαφόρων γνωστικών θεματικών ενοτήτων που διατρέχουν το πρόγραμμα σπουδών
- όποτε προκύπτουν οι περιστάσεις
- άλλο

15. Σημειώστε τα δύο πιο σημαντικά ζητήματα που θα πρέπει, κατά την άποψή σας, να πραγματεύεται η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο:

- πληροφορίες σχετικά με το αναπαραγωγικό σύστημα
- ζητήματα υγείας και ασθενειών
- διαπροσωπικές σχέσεις
- αποδοχή και σεβασμός
- ενημέρωση για τα σεξουαλικά δικαιώματα των παιδιών και των νέων
- ζητήματα ηθικής

16. Το υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου δίνει στον/στην νηπιαγωγό τη δυνατότητα να ασχοληθεί με θέματα σεξουαλικής αγωγής.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

17. Πιστεύω ότι ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται η σεξουαλική αγωγή στην εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα είναι επαρκής.

ναι	όχι	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
-----	-----	---------------------

18. Κατά την άποψή σας, τα δύο πιο βασικά εμπόδια εξαιτίας των οποίων στο ελληνικό νηπιαγωγείο δεν έχει ως τώρα διδαχθεί συστηματικά η σεξουαλική αγωγή είναι:

- συντηρητισμός ελληνικής κοινωνίας
- ελλιπής πολιτική βούληση
- αντιρρήσεις από φορείς όπως η Εκκλησία
- αντιρρήσεις από γονείς
- ελλιπής επιμόρφωση εκπαιδευτικών
- έλλειψη διδακτικού αντικείμενου όπου θα μπορούσε να ενταχθεί
- έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού
- άλλο

19. Σημειώστε τα δύο πιο σημαντικά, κατά την άποψή σας, αρνητικά αποτελέσματα για τους/τις έφηβους και τους νέους/τις νέες από την έλλειψη παροχής συστηματικής εκπαίδευσης στη σεξουαλική αγωγή:

- αυξημένος κίνδυνος για τη σεξουαλική υγεία (π.χ. σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, ανεπιθύμητες κυήσεις)
- προβληματισμός για την πρώτη ολοκληρωμένη σεξουαλική εμπειρία
- ενημέρωση για ζητήματα σεξουαλικής αγωγής από ακατάλληλους φορείς (π.χ. ΜΜΕ, διαδίκτυο)
- δυσκολία να μιλήσουν και να διαχειριστούν ζητήματα σεξουαλικότητας και διαπροσωπικών σχέσεων
- διαίωνιση αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων σχετικά με το άλλο φύλο
- διαίωνιση αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων απέναντι στη διαφορετικότητα (ως προς τη σεξουαλικότητα)
- άλλο

20. Αναφέρετε, αν έχετε υπόψη, κάποιο θετικό παράδειγμα ενασχόλησης με τη σεξουαλική αγωγή στο ελληνικό νηπιαγωγείο (αν όχι, σημειώστε -).

.....

.....

.....

.....

21. Σημειώστε αν έχετε δει/μελετήσει παιδαγωγικό υλικό σεξουαλικής αγωγής που έχει παραχθεί για να αξιοποιηθεί στην εκπαίδευση. Αναφέρετε ποιο είναι αυτό (αν όχι, σημειώστε -).

.....
.....
.....
.....

Γ) Ρόλος εκπαιδευτικού και σεξουαλική αγωγή

22. Πιστεύω ότι η διδασκαλία θεμάτων σχετικά με την σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα ήταν καλύτερο να υλοποιείται από:

- τον/την νηπιαγωγό που θα έχει επιμορφωθεί σε συναφή ζητήματα
- άλλο πρόσωπο, εκτός των νηπιαγωγών, εξειδικευμένο σε συναφή ζητήματα (π.χ. νοσηλεύτη/νοσηλεύτρια, ιατρό, βιολόγο, ψυχολόγο)

23. Πιστεύω ότι οι Έλληνες/Ελληνίδες νηπιαγωγοί είναι επαρκώς καταρτισμένοι να παρέχουν σεξουαλική αγωγή.

ναι	όχι	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
-----	-----	---------------------

24. Σημειώστε τους δύο πιο σημαντικούς παράγοντες που, κατά την άποψή σας, αναστέλλουν την ενασχόληση των νηπιαγωγών με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής.

- έλλειψη σχετικής υποστήριξης από το υπουργείο
- ελλιπής επιμόρφωση εκπαιδευτικών
- προσωπικές ή κοινωνικές προκαταλήψεις και ταμπού
- θρησκευτικοί λόγοι
- αντιδράσεις γονέων και ευρύτερης κοινωνίας
- άλλο

25. Πιστεύω ότι ο/η εκπαιδευτικός που αναλαμβάνει να υλοποιήσει προγράμματα σεξουαλικής αγωγής είναι σημαντικό να διαθέτει :

Γνώσεις για θέματα βιολογίας και ιατρικής.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Γνώσεις για την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των παιδιών.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Γνώσεις για τα σεξουαλικά δικαιώματα των πολιτών σήμερα.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	δεν
---------	------	------	-----------	-----

Γνώσεις από τη διεθνή εμπειρία σχετικά με το θέμα.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Γνώσεις αξιοποίησης Νέων Τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Κατάρτιση στην αξιοποίηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Άνεση να συζητά συναφή ζητήματα μέσα στην τάξη.

--	--	--	--	--

Καλή σχέση με τα παιδιά και επικοινωνιακές δεξιότητες.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

26. Πιστεύω ότι αν κληθώ να διδάξω σεξουαλική αγωγή, διαθέτω:

Γνώσεις για θέματα βιολογίας και ιατρικής.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Γνώσεις για την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των παιδιών.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Γνώσεις για τα σεξουαλικά δικαιώματα των πολιτών σήμερα.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Γνώσεις από την διεθνή εμπειρία πάνω στο θέμα.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Γνώσεις αξιοποίησης Νέων Τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Κατάρτιση στην αξιοποίηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Άνεση να συζητώ συναφή ζητήματα μέσα στην τάξη.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

Καλή σχέση με τα παιδιά και επικοινωνιακές δεξιότητες.

καθόλου	λίγο	πολύ	Πάρα πολύ	Δεν ξέρω/δεν απαντώ
---------	------	------	-----------	---------------------

27. Αν κληθώ να διδάξω σεξουαλική αγωγή και χρειαστώ υποστήριξη για ζητήματα που ενδεχομένως προκύψουν, θα απευθυνθώ:

- στον/στην προϊστάμενο/προϊσταμένη
- στον/στην συντονιστή/συντονίστρια εκπαίδευσης
- σε συναδέλφους
- σε ειδικό (π.χ. ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, νοσηλεύτη)
- άλλο

Δ1) Επιμόρφωση

28. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα;

ναι	όχι
-----	-----

29. Ιεραρχήστε τις παρακάτω 8 μορφές επιμόρφωσης που προτιμάτε, ξεκινώντας από την πιο επιθυμητή και καταλήγοντας στην λιγότερο επιθυμητή:

(1= πάρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=επιθυμητή, 5=λίγο επιθυμητή, 6=λιγότερο επιθυμητή, 7=πολύ λίγο επιθυμητή, 8=πάρα πολύ λίγο επιθυμητή)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ημερίδες επιμόρφωσης								
Ταχύρρυθμα σεμινάρια								
Εξ αποστάσεως επιμόρφωση								
Μικτή επιμόρφωση(δια ζώσης και εξ αποστάσεως								
E-learning(με τη χρήση Η/Υ)								
Αυτό- επιμόρφωση								
Υποχρεωτική επιμόρφωση								
Προαιρετική επιμόρφωση								

30. Ποια η επιθυμητή χρονική διάρκεια ενός επιμορφωτικού προγράμματος;
(σημειώστε 1 μόνο επιλογή)

Έως 10 ώρες (ολιγόωρα)	
Έως 40 ώρες (ταχύρρυθμα)	
Τρίμηνης διάρκειας	
Εξάμηνης διάρκειας	
Ετήσιας διάρκειας	
Άλλο	

31. Ιεραρχήστε τους παρακάτω πιο κατάλληλους για εσάς φορείς υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων, ξεκινώντας από τον πιο κατάλληλο και καταλήγοντας στον λιγότερο κατάλληλο: (σημειώστε 1 μόνο επιλογή ανά σειρά)

(1=πολύ κατάλληλος, 2=αρκετά κατάλληλος, 3=κατάλληλος, 4=λίγο κατάλληλος, 5=ελάχιστα κατάλληλος, 6=πάρα πολύ λίγο κατάλληλος)

	1	2	3	4	5	6
Περιφερειακά επιμορφωτικά κέντρα (ΠΕΚ) Υπουργείου Παιδείας						
Πιστοποιημένα ιδιωτικά κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης						
ΚΕΚ Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων Εθνικής Εμβέλειας						
Συντονιστής/συντονίστρια εκπαιδευτικού έργου						
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π)						
Σχολική μονάδα						

Δ2) Επιμόρφωση στη Σεξουαλική αγωγή

32. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής;

Ναι	
Όχι	

33. Ιεραρχήστε τις παρακάτω 8 μορφές επιμόρφωσης που προτιμάτε για τη σεξουαλική αγωγή, ξεκινώντας από την πιο επιθυμητή και καταλήγοντας στη λιγότερο επιθυμητή:

(1= πάρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=επιθυμητή, 5=λίγο επιθυμητή, 6=λιγότερο επιθυμητή, 7=πολύ λίγο επιθυμητή, 8=πάρα πολύ λίγο επιθυμητή)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ημερίδες επιμόρφωσης								
Ταχύρρυθμα σεμινάρια								
Εξ αποστάσεως επιμόρφωση								
Μικτή επιμόρφωση (δια ζώσης και εξ αποστάσεως)								
E- learning (με τη χρήση Η/Υ)								
Αυτό- επιμόρφωση								
Υποχρεωτική επιμόρφωση								
Προαιρετική επιμόρφωση								

34. Ποια η επιθυμητή χρονική διάρκεια ενός επιμορφωτικού προγράμματος στη σεξουαλική αγωγή; (μία μόνο επιλογή)

Έως 10 ώρες (ολιγόωρα)	
Έως 40 ώρες (ταχύρρυθμα)	
Τρίμηνης διάρκειας	
Εξάμηνης διάρκειας	
Ετήσιας διάρκειας	
Άλλο	

35. Ιεραρχήστε τους παρακάτω 6 πιο κατάλληλους φορείς υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων για τη σεξουαλική αγωγή, ξεκινώντας από τον πιο κατάλληλο και καταλήγοντας στον λιγότερο κατάλληλο: (σημειώστε 1 μόνο επιλογή ανά σειρά)

(1=πολύ κατάλληλος, 2=αρκετά κατάλληλος, 3=κατάλληλος, 4=λίγο κατάλληλος, 5=ελάχιστα κατάλληλος, 6=πάρα πολύ λίγο κατάλληλος)

	1	2	3	4	5	6
Περιφερειακά επιμορφωτικά κέντρα (ΠΕΚ) Υπουργείου Παιδείας						
Πιστοποιημένα ιδιωτικά κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης						
ΚΕΚ Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων Εθνικής Εμβέλειας						
Συντονιστής/συντονίστρια εκπαιδευτικού έργου						
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π)						
Σχολική μονάδα						

36. Έχετε ερωτηθεί ποτέ για τις επιμορφωτικές σας ανάγκες στη σεξουαλική αγωγή;

Ναι	
Όχι (στην περίπτωση αυτή δεν απαντάτε στις επόμενες δύο ερωτήσεις)	

37. Ποια χρονική στιγμή ερωτηθήκατε; (επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Πριν την έναρξη του προγράμματος	
Κατά τη διάρκεια του προγράμματος	
Μετά τη λήξη του προγράμματος	
Σε όλες τις παραπάνω φάσεις	
Άλλο	

38. Με ποιον τρόπο ερωτηθήκατε; (επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Με ατομική συνέντευξη	
Με ομαδική συζήτηση	
Με ερωτηματολόγιο	
Άλλο	

39. Ιεραρχήστε παρακάτω τις 10 πιο επιθυμητές για εσάς ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές που θα θέλατε να περιλαμβάνουν τα επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, ξεκινώντας από την πιο επιθυμητή και καταλήγοντας στην πιο ανεπιθύμητη: (σημειώστε μία μόνο επιλογή ανά σειρά)

(1= πάρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=ικανοποιητικά επιθυμητή, 5=επιθυμητή, 6=μάλλον όχι επιθυμητή, 7=λίγο επιθυμητή, 8=ελάχιστα επιθυμητή, 9=πολύ λίγο επιθυμητή, 10=πάρα πολύ λίγο επιθυμητή)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Μελέτη περίπτωσης										
Παίξιμο ρόλων και προσομοίωση										
Ερωτήσεις, απαντήσεις, συζήτηση										
Καταιγισμός ιδεών										
Ομάδες εργασίας										
Πρακτική άσκηση										
Έρευνα δράσης										
Επίλυση προβλήματος										

Αντιπαραθετική συζήτηση (debate)										
Εμπλουτισμένη εισήγηση										

40. Θεωρείτε αναγκαία την επιμόρφωση στη σεξουαλική αγωγή; (επιλέξτε μία μόνο απάντηση)

Ναι	
Όχι (στην περίπτωση αυτή δεν απαντάτε στην επόμενη ερώτηση)	

41. Κάθε πότε πρέπει να πραγματοποιείται; ; (επιλέξτε μία μόνο απάντηση)

Αμέσως μετά τις σπουδές	
Μόνον αμέσως μετά την ανάληψη υπηρεσίας στην εκπαίδευση	
Κάθε 5 έτη	
Κάθε 10 έτη	
Μόνο όταν νιώσει ο/η εκπαιδευτικός ότι έχει την αντίστοιχη εκπαιδευτική ανάγκη	
Άλλο	

42. Θεωρείτε πως είστε επαρκώς εξοικειωμένος/η με θέματα σεξουαλικής αγωγής; (επιλέξτε μία μόνο απάντηση)

Καθόλου	
Ελάχιστα	
Λίγο	
Δεν είμαι σίγουρος/η	
Αρκετά	
Πολύ	
Απολύτως	

Ε) Κίνητρα και εμπόδια

43. Σε ποιο βαθμό οι παρακάτω λόγοι σας ωθούν να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής; (μία μόνο απάντηση ανά σειρά)

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Για να είμαι αποδοτικότερος/η στην εργασία μου					
Για εξεύρεση εργασίας					
Γιατί είμαι υπέρ της δια βίου μάθησης και της επιμόρφωσης					
Για να αποκτήσω το αντίστοιχο πιστοποιητικό					
Γιατί επιθυμώ να ευαισθητοποιηθώ στις κατάλληλες διδακτικές τεχνικές για τη διδασκαλία της Σ.Α					
Γιατί επιθυμώ να αποκτήω νέες γνώσεις και να διευρύνω τους ορίζοντές μου					
Για να μπορώ να διαχειρίζομαι τις νέες προκλήσεις του σύγχρονου σχολείου					
Γιατί έχω ελεύθερο χρόνο					
Γιατί είναι σχεδιασμένο και υλοποιείται σύμφωνα με τις ανάγκες των συμμετεχόντων					
Γιατί με ενδιαφέρει το					

Θέμα του προγράμματος					
Γιατί το επιμορφωτικό υλικό είναι ελκυστικό και ενδιαφέρον					

44. Σε ποιο βαθμό οι παρακάτω λόγοι σας εμποδίζουν να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής; (μία μόνο επιλογή ανά σειρά)

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Γιατί υπάρχει έλλειψη χρόνου					
Γιατί είναι εθελοντικού χαρακτήρα					
Γιατί η παρακολούθησή του είναι υποχρεωτική					
Για οικονομικούς λόγους					
Γιατί υπάρχει δυσκολία μετακίνησης					
Γιατί έχω άγχος και φοβάμαι την αποτυχία					
Για προσωπικούς/οικογενειακούς λόγους					
Γιατί νιώθω κούραση					
Γιατί η χρονική του διάρκεια είναι μεγάλη					
Γιατί ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του προγράμματος δε συμβαδίζουν με τις ανάγκες των συμμετεχόντων					
Γιατί το εκπαιδευτικό προσωπικό δεν είναι επαρκώς καταρτισμένο					
Γιατί δεν με ενδιαφέρει το θέμα					
Γιατί δεν γίνεται χρήση των αρχών και μεθόδων/τεχνικών της εκπαίδευσης ενηλίκων					
Γιατί συνήθως τα προγράμματα αυτά είναι περισσότερο θεωρητικά και					

δεν απαντούν σε πραγματικά προβλήματα της εκπαιδευτικής πρακτικής					
---	--	--	--	--	--

45. Προσδιορίστε δύο κριτήρια με βάση τα οποία θα θεωρούσατε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης στη σεξουαλική αγωγή επιτυχημένο :

.....

.....

.....

.....

46. Προσδιορίστε δύο κριτήρια με βάση τα οποία θα θεωρούσατε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης στη σεξουαλική αγωγή αποτυχημένο:

.....

.....

.....

.....

47. Συμπληρώστε ελεύθερα κάποια σχετική σας εμπειρία ή αναφορά που σχετίζεται με τη σεξουαλική αγωγή και δεν τέθηκε παραπάνω.

.....

.....

.....

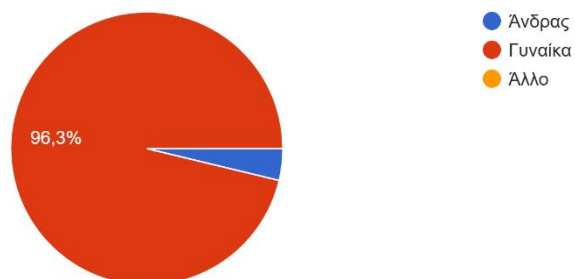
.....

.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Διαγράμματα και πίνακες στατιστικής ανάλυσης

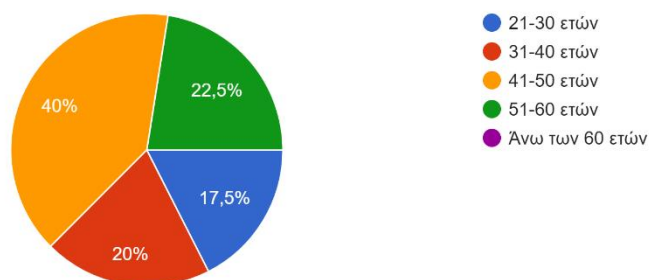
Α. Δημογραφικά Στοιχεία 1. Φύλο

80 απαντήσεις

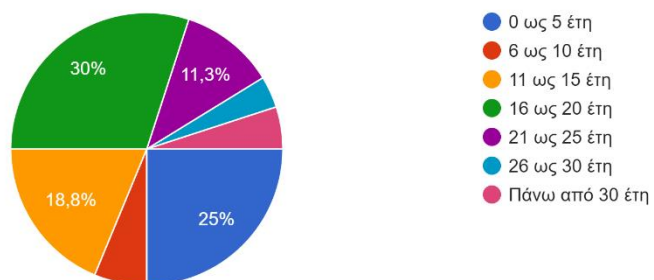
2. Ηλικία

80 απαντήσεις

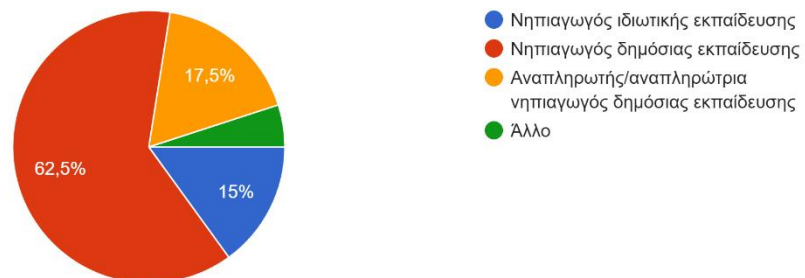
3. Έτη προϋπηρεσίας

80 απαντήσεις

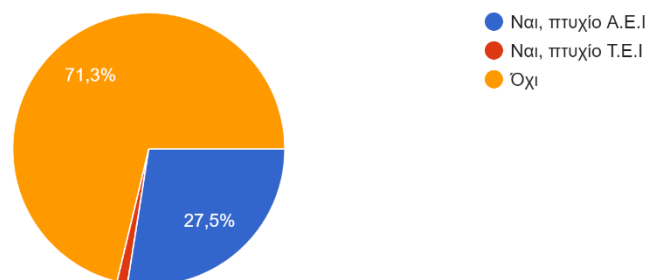
4. Σχέση εργασίας

80 απαντήσεις

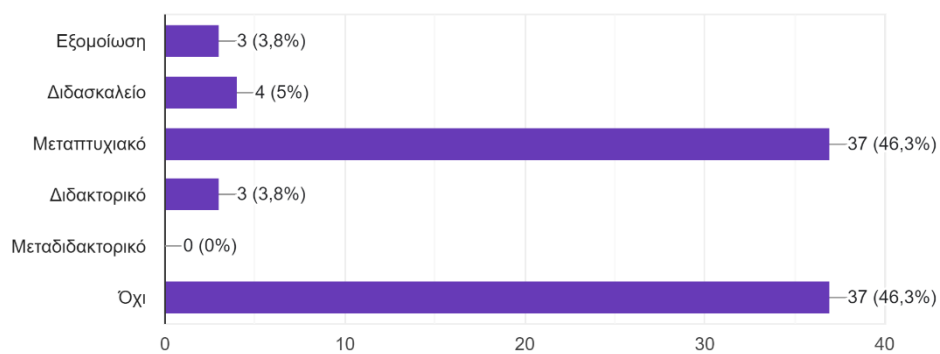
6. Κάτοχος άλλου τίτλου Σπουδών (εκτός του βασικού του εκπαιδευτικού προσχολικής αγωγής)

80 απαντήσεις

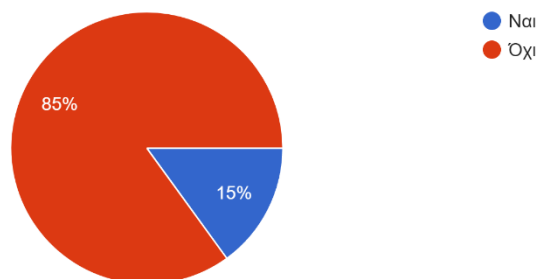
7. Μεταπτυχιακές σπουδές (επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

80 απαντήσεις

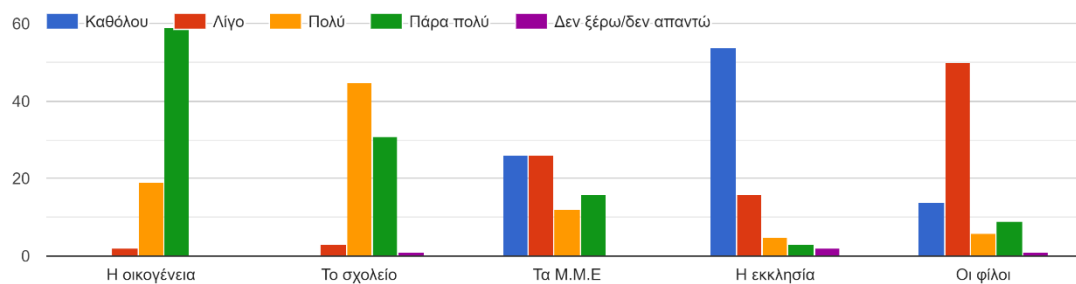

8. Έχω παρακολουθήσει κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών μου σπουδών μάθημα σχετικό με τη σεξουαλική αγωγή.

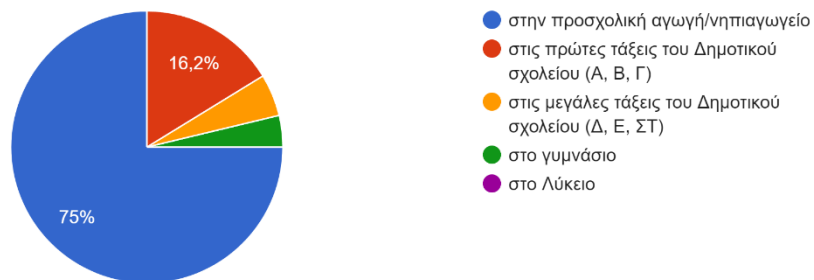
80 απαντήσεις

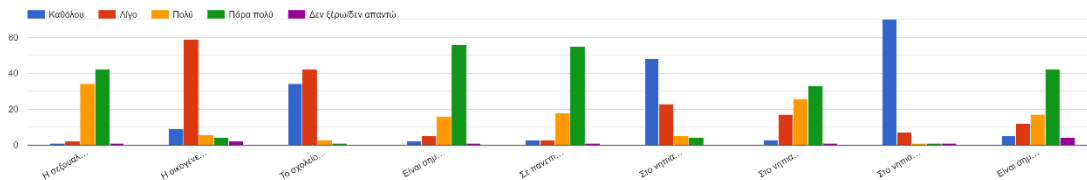
Β. Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή 9. Στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών γύρω από τη σεξουαλική αγωγή σημαντικό ρόλο πρέπει να διαδραματίζει : Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

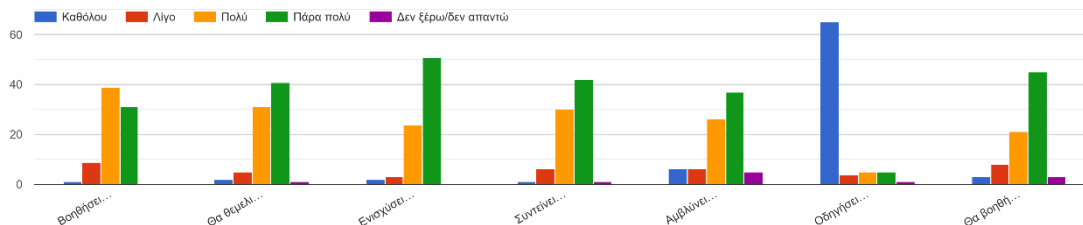
10. Η σεξουαλική αγωγή είναι καλύτερο να ξεκινά όταν το παιδί φοιτά/είναι : Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
80 απαντήσεις

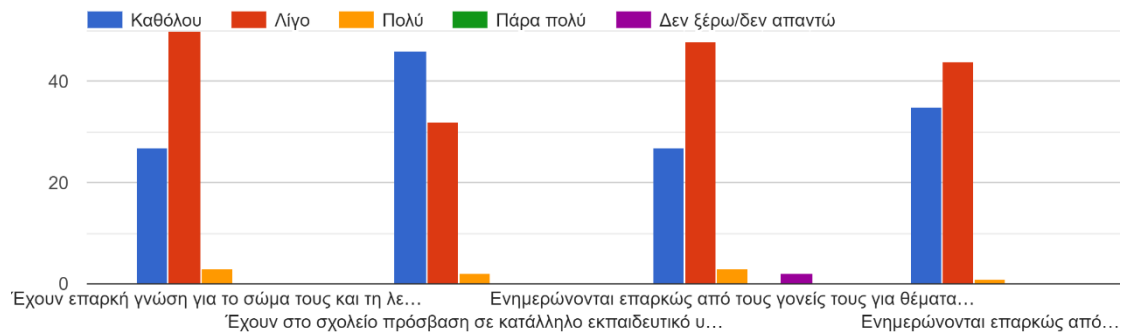
11. Σημειώστε κατά πόσο συμφωνείτε με τις ακόλουθες διατυπώσεις : Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

12. Πιστεύω ότι η υλοποίηση του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο θα : Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

13. Πιστεύω ότι στην Ελλάδα οι μαθητές/μαθήτριες του νηπιαγωγείου: Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

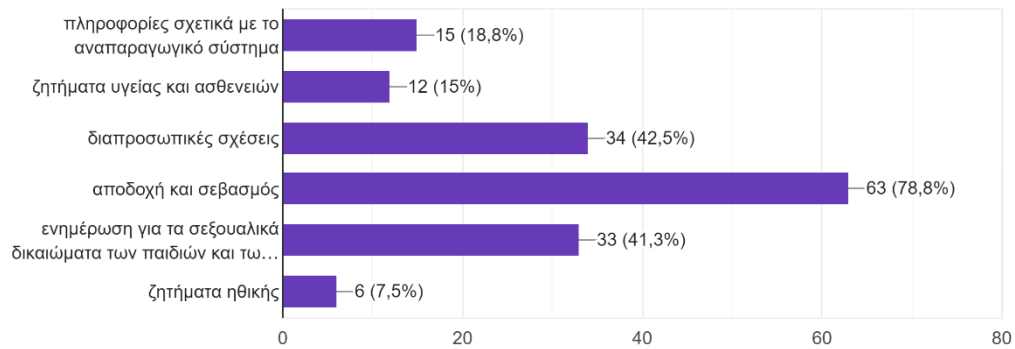
14. Νομίζω ότι η διδασκαλία θεμάτων σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα ήταν καλύτερο να υλοποιείται στο πλαίσιο: Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

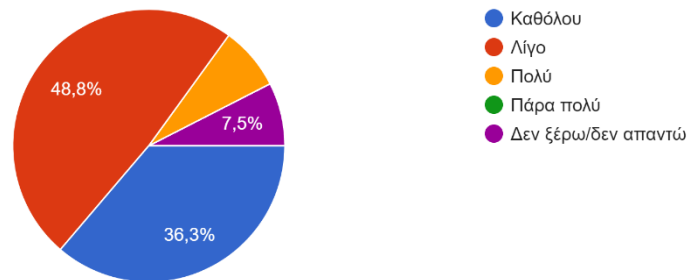
15. Σημειώστε τα δύο πιο σημαντικά ζητήματα που θα πρέπει, κατά την άποψή σας, να πραγματευτεί η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο:

80 απαντήσεις

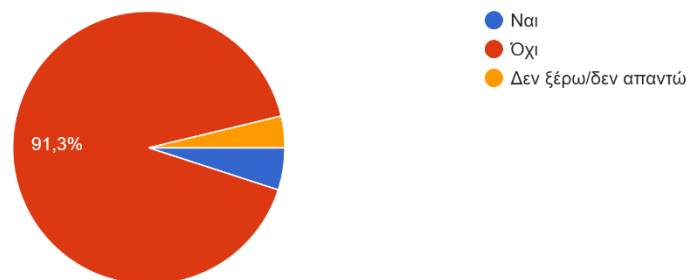
16. Το υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου δίνει στον/στην νηπιαγωγό τη δυνατότητα να ασχοληθεί με θέματα σεξουαλικής αγωγής. Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

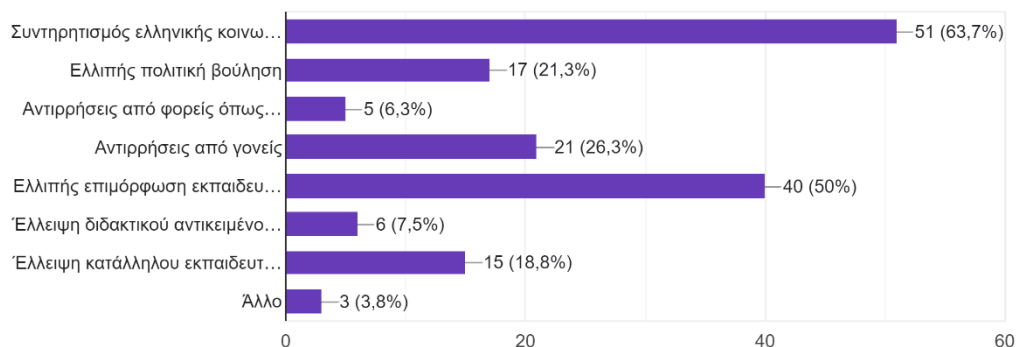

17. Πιστεύω ότι ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται η σεξουαλική αγωγή στην εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα είναι επαρκής. Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

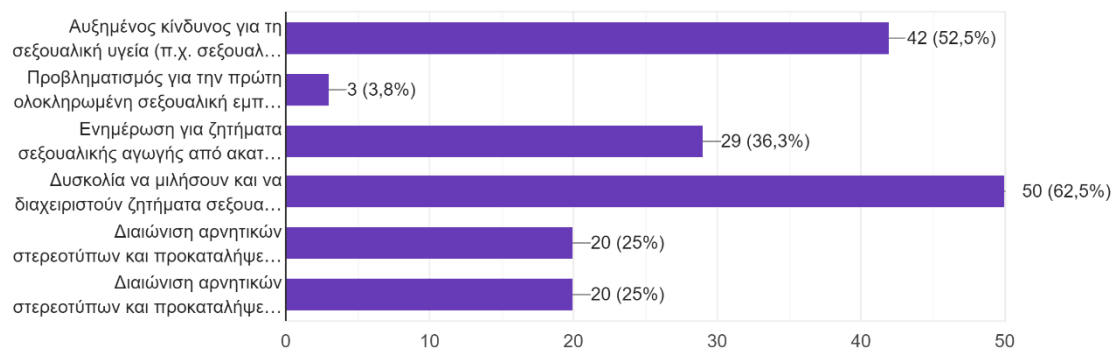
80 απαντήσεις

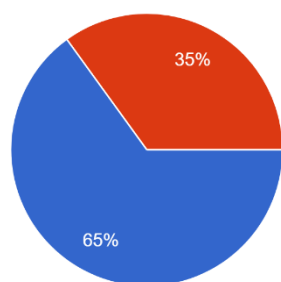
18. Κατά την άποψή σας, τα δύο πιο βασικά εμπόδια εξαιτίας των οποίων στο ελληνικό νηπιαγωγείο δεν έχει ως τώρα διδαχθεί συστηματικά η σεξουαλική αγωγή είναι:
80 απαντήσεις

19. Σημειώστε τα δύο πιο σημαντικά, κατά την άποψή σας, αρνητικά αποτελέσματα για τους/τις έφηβους και τους νέους/τις νέες από την έλλει...υστηματικής εκπαίδευσης στη σεξουαλική αγωγή.
80 απαντήσεις

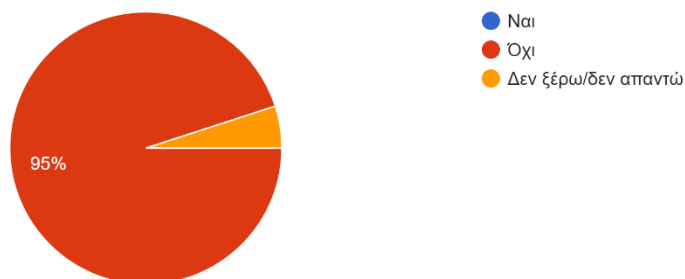
Γ. Ρόλος εκπαιδευτικού και σεξουαλική αγωγή 22. Νομίζω ότι η διδασκαλία θεμάτων σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο θα ήταν ...ίται από: Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
80 απαντήσεις

- Τον/την νηπιαγωγό που θα έχει επιμορφωθεί σε συναφή ζητήματα
- Άλλο πρόσωπο, εκτός των νηπιαγωγών, εξειδικευμένο σε συναφή ζητήματα (π.χ. νοσηλεύτη/νοσηλεύτρια, ιατρό, βιολόγο, ψυχολόγο)

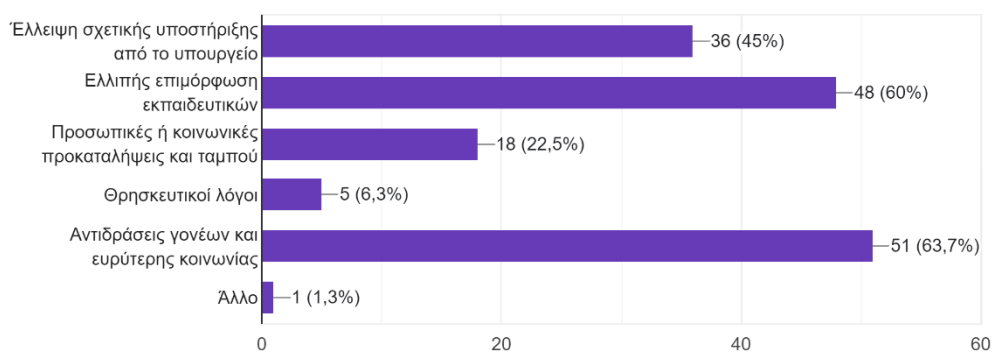
23. Πιστεύω ότι οι Έλληνες/Ελληνίδες νηπιαγωγοί είναι επαρκώς καταρτισμένοι να παρέχουν σεξουαλική αγωγή. Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

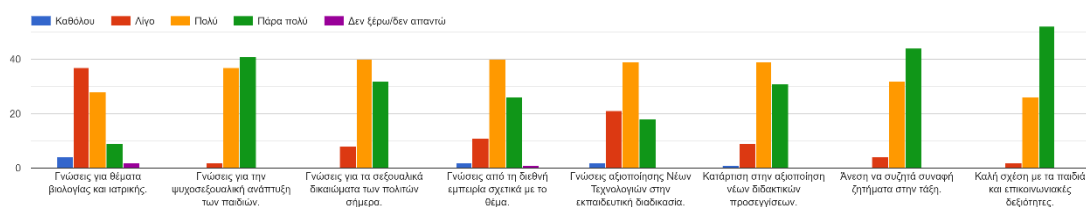

24. Σημειώστε τους δύο πιο σημαντικούς παράγοντες, που, κατά την άποψή σας, αναστέλλουν την ενασχόληση των νηπιαγωγών με ζητήματα σεξουαλικής αγωγής.

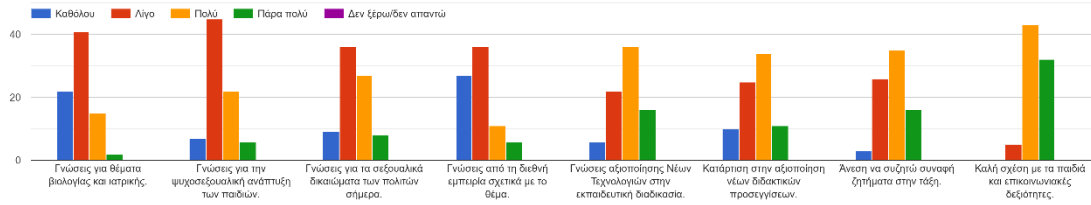
80 απαντήσεις

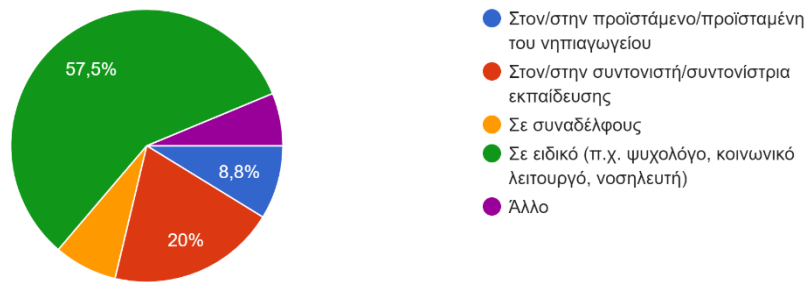
25. Πιστεύω ότι ο/η εκπαιδευτικός που θα αναλάμβανε να διδάξει σεξουαλική αγωγή είναι σημαντικό να διαθέτει: Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

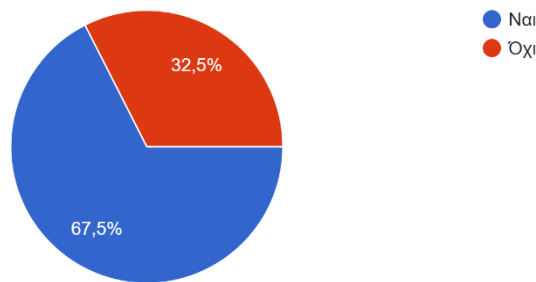
26. Πιστεύω ότι αν κληθώ να διδάξω σεξουαλική αγωγή, διαθέτω: Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

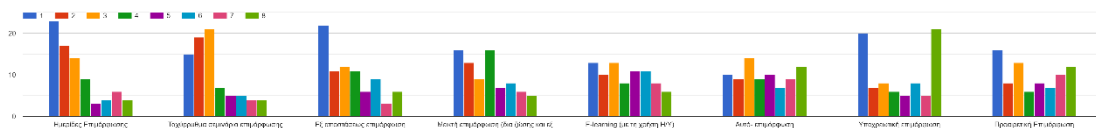
27. Αν κληθώ να διδάξω σεξουαλική αγωγή και χρειαστώ υποστήριξη για ζητήματα που ενδεχομένως προκύψουν, θα απευθυνθώ: Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη. 80 απαντήσεις

Δ1. Επιμόρφωση 28. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη. 80 απαντήσεις

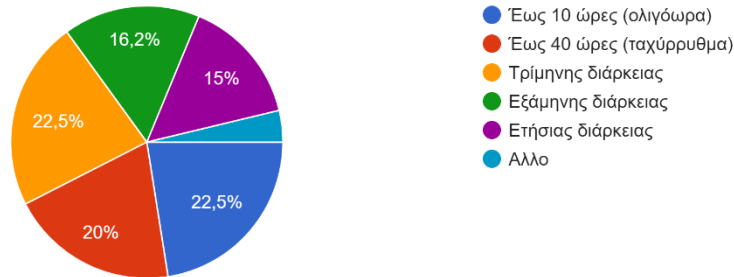

29. Ιεραρχήστε τις παρακάτω 8 μορφές επιμόρφωσης που προτιμάτε, ξεκινώντας από το 1 ως τη πιο κερυθητή και καταλήγοντας στο 8 ως τη λιγότερο κερυθητή (ο κάθε αριθμός θα επιλεγεί μόνο μία φορά). Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά. (1=πάρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=επιθυμητή, 5=λίγο επιθυμητή, 6=αλλάγότερο επιθυμητή, 7=πολύ λίγο επιθυμητή, 8=πάρα πολύ λίγο επιθυμητή)

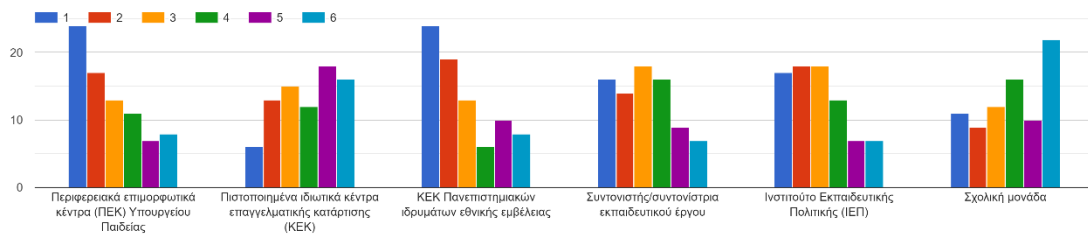

30. Ποια η επιθυμητή χρονική διάρκεια ενός επιμορφωτικού προγράμματος; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

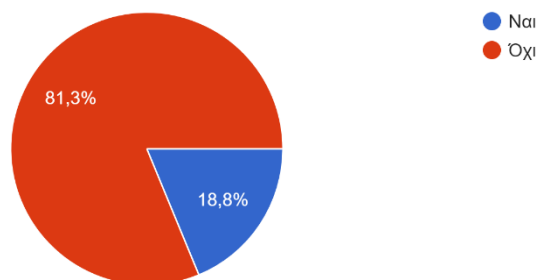

31. Ιεραρχήστε τους παρακάτω 6 πιο κατάλληλους για εσάς φορείς υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων, ξεκινώντας από το 1 ως τον πιο κατάλληλο και καταλήγοντας στο 6 ως τον λιγότερο κατάλληλο: (ο κάθε αριθμός, 4=λίγο κατάλληλος, 5=ελάχιστα κατάλληλος, 6=πολύ λίγο κατάλληλος)

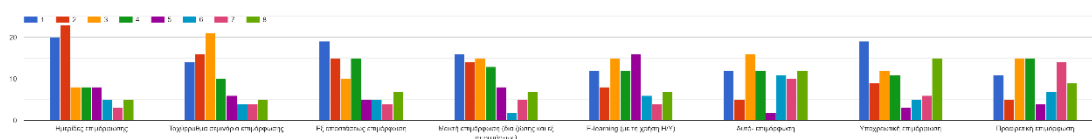

Δ2. Επιμόρφωση στη Σεξουαλική αγωγή 32. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

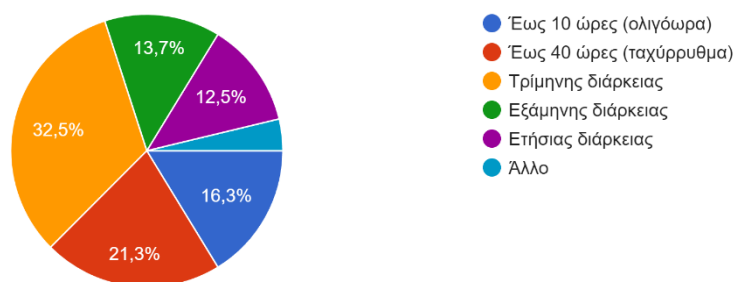

33. Ιεραρχήστε τις παρακάτω 8 μορφές επιμόρφωσης που προτιμάτε για τη σεξουαλική αγωγή, ξεκινώντας από το 1 ως την πιο επιθυμητή και καταλήγοντας στο 8 ως τη λιγότερα επιθυμητή (ο κάθε αριθμός θα επιλεγεί μόνο μία φορά). Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά. (1=πέρα πολύ επιθυμητή, 2=πολύ επιθυμητή, 3=αρκετά επιθυμητή, 4=επιθυμητή, 5=λίγο επιθυμητή, 6=λιγότερο επιθυμητή, 7=πολύ λίγο επιθυμητή, 8=πέρα πολύ λίγο επιθυμητή)

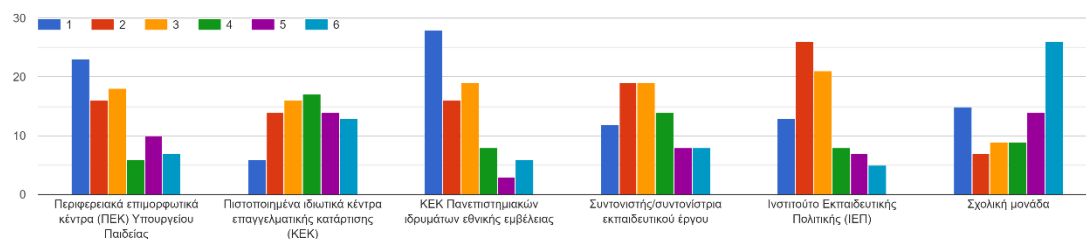

34. Ποια η επιθυμητή χρονική διάρκεια ενός επιμορφωτικού προγράμματος στη σεξουαλική αγωγή; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

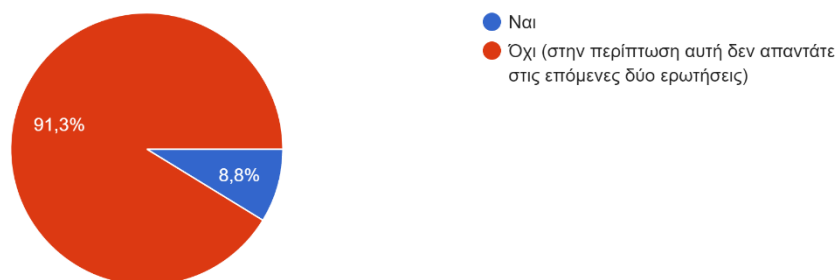

35. Ιεραρχήστε τους παρακάτω 6 πιο κατάλληλους για εσάς φορείς υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων για τη σεξουαλική αγωγή, ξεκινώντας από το 1 ως τον πιο κατάλληλο και καταλήγοντας στο 6 ως τον λιγότερο κατά...α επιλεγεί μόνο μία φορά). Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

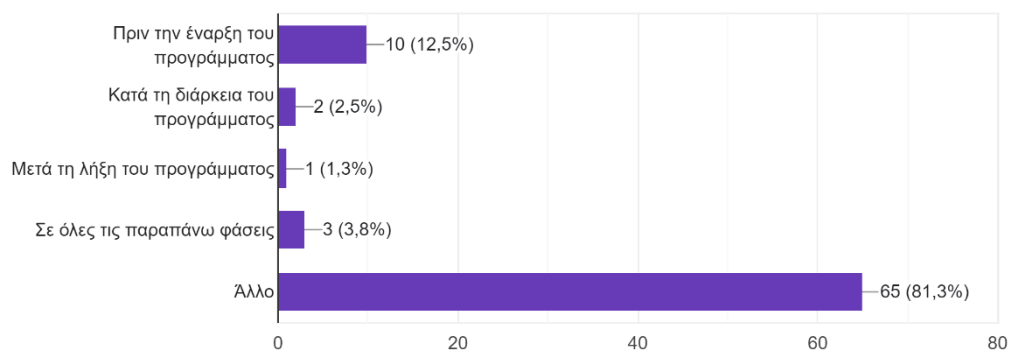
36. Έχετε ερωτηθεί ποτέ για τις επιμορφωτικές σας ανάγκες στη σεξουαλική αγωγή; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

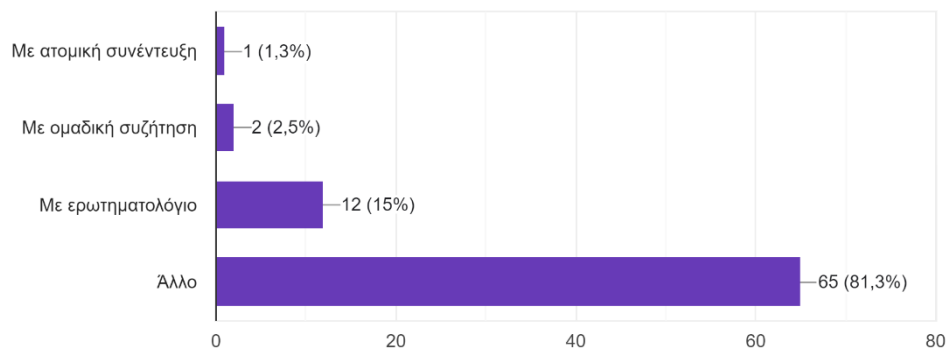
37. Ποια χρονική στιγμή ερωτηθήκατε; Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

80 απαντήσεις

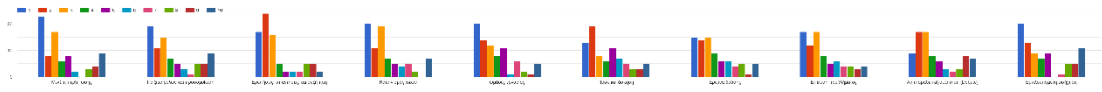

38. Με ποιον τρόπο ερωτηθήκατε; Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

80 απαντήσεις

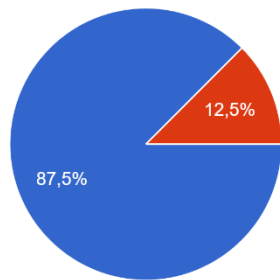

39. Άραγε, επισημαίνεται, ως 10 από τα 100, η ανάγκη να πραγματοποιηθούν, διαφορετικές και, μελλοντικά, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που αφορούν στην επεξεργασία των δεδομένων που προκύπτουν από την εφαρμογή των εργαλείων που χρησιμοποιούνται στην παρούσα έρευνα; (Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής: 0-9 αρίθμηση των απαντήσεων σύμφωνα με τον αριθμό των επιλογών που επιλέγονται) (Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής)

40. Θεωρείται αναγκαία την επιμόρφωσή σας στη σεξουαλική αγωγή; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

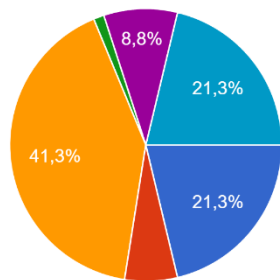
80 απαντήσεις

- Ναι
- Όχι (στην περίπτωση αυτή δεν απαντάτε στην επόμενη ερώτηση)

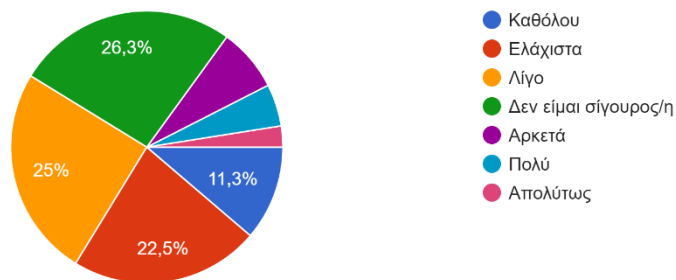
41. Κάθε πότε πρέπει να πραγματοποιείται; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

80 απαντήσεις

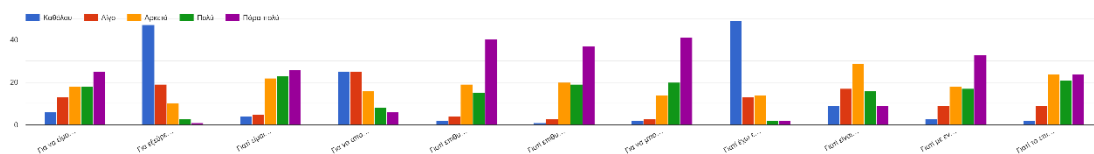

- Αμέσως μετά τις σπουδές
- Μόνον αμέσως μετά την ανάληψη υπηρεσίας στην εκπαίδευση
- Κάθε 5 έτη
- Κάθε 10 έτη
- Μόνον όταν νιώσω ότι έχω την αντίστοιχη εκπαιδευτική ανάγκη
- Άλλο

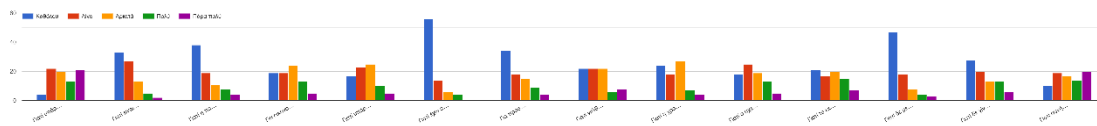
42. Θεωρείται πως είστε επαρκώς εξοικειωμένος/η με θέματα σεξουαλικής αγωγής; Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη.
80 απαντήσεις

Ε. Κινητρα και Εμπόδια 43. Σε ποιο βαθμό οι παρακάτω λόγοι σας ωθούν να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής; Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

44. Σε ποιο βαθμό οι παρακάτω λόγοι σας εμποδίζουν να συμμετάσχετε σε επιμορφωτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής; Να επισημάνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

Παράρτημα Γ: Πρωτόκολλο Συνέντευξης

Θέμα : « Διερεύνηση των αντιλήψεων και των επιμορφωτικών αναγκών των νηπιαγωγών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης»

Ημερομηνία:

Τόπος:

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη:

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη:

Μέρος που το άτομο δίνει τη συνέντευξη:

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί εργαλείο συλλογής δεδομένων στο πλαίσιο της συγγραφής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας, της μεταπτυχιακής φοιτήτριας, Σοφίας Μαστροδήμα, στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εκπαίδευση Ενηλίκων. Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).

Η παρούσα εργασία στοχεύει στη διερεύνηση του πεδίου της σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης στη βαθμίδα εκπαίδευσης του νηπιαγωγείου όπως αυτό βιώνεται από εν ενεργεία νηπιαγωγούς της δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται διερεύνηση των αντιλήψεων και των επιμορφωτικών αναγκών των νηπιαγωγών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης

Στα πλαίσια της συνέντευξης θα γίνει μαγνητοφώνηση και στη συνέχεια τα δεδομένα θα απομαγνητοφωνηθούν. Κατά τη διάρκεια της ηχογράφησης θα κρατούνται χειρόγραφες σημειώσεις. Τα στοιχεία που θα συλλεχθούν έχουν εμπιστευτικό χαρακτήρα και θα τηρηθεί η δεοντολογία προστασίας των προσωπικών σας δεδομένων, καθώς θα τηρηθεί πλήρης ανωνυμία ενώ τα στοιχεία που θα διοχετευθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της έρευνας. Η συνέντευξη θα διαρκέσει περίπου 15 λεπτά. Τέλος, τονίζεται πως δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις.

Είμαι στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε πρόσθετη πληροφορία ή διευκρίνηση.

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συμμετοχή και τη συνεργασία σας.

Σοφία Μαστροδήμα

Οδηγός Συνέντευξης

A) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο
2. Ηλικία

3. Έτη προϋπηρεσίας
4. Επιστημονική κατάρτιση
5. Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;
6. Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για την σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων, ημερίδων κ.λ.π)

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Αν ναι, πόσο συχνά;
2. Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;
3. Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία , σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;
4. Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;
5. Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;
6. Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις και λέξεις;
7. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;
8. Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;
9. Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Παρακαλώ, αιτιολογείστε
10. Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;
2. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;
3. Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας ;

4. Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;
5. Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;
6. Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής ;
7. Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;
8. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ: Υλικό συνεντεύξεων

Συνέντευξη 1^η

A) Δημογραφικά Στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα
2. Ηλικία: 56
3. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών), Μεταπτυχιακό
4. Έτη προϋπηρεσίας στην εκπαίδευση: 15
5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;
Συνεντευξιαζόμενη: Όχι
6. Ερευνήτρια: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. σεμινάρια, επιμορφώσεις, συνέδρια, ημερίδες κ.λ.π)
Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;
Σ: Όχι, μόνο όταν ασχολούμαστε γενικά με τα δικαιώματα των παιδιών και την προστασία του σώματος.
2. Ε: Αν όχι, ποιοι λόγοι σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Ο πρώτος βασικός λόγος είναι ότι δεν ξέρω πως να διαχειριστώ το θέμα αυτό, το θεωρώ ένα πολύ λεπτό ζήτημα και ο άλλος λόγος, ο βασικότερος, είναι ότι φοβάμαι την αντίδραση των γονέων.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Η τυπική εκπαίδευση που έχω λάβει δεν μου προσφέρει καμία επάρκεια. Επιμόρφωση δεν έχω λάβει και αυτό δεν με βοηθάει να ανταπεξέλθω στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Η εμπειρία που έχω τόσα χρόνια μπορεί να με βοηθήσει σε κάποια πράγματα γενικά, αλλά λείπει η γνώση για τα πιο ειδικά.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Η δυσκολία που μπορεί να προκύψει είναι ως προς τη διαχείριση του θέματος εντός και εκτός τάξης. Η δυσκολία μέσα στην τάξη έχει να κάνει με το πώς θα απαντήσω σε ερωτήσεις των παιδιών ως προς την αναπαραγωγική διαδικασία και όχι τόσο με τη βιολογική διαφορά των δύο φύλων. Δυσκολία ακόμη υπάρχει ως προς το τί λέγεται μέσα στην τάξη από τον/την νηπιαγωγό και το τί λένε οι γονείς στο σπίτι για το θέμα αυτό και πως δηλαδή αντιλαμβάνεται και αντιμετωπίζει τη Σ.Α.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σίγουρα το να καταρτιστούμε, στη συνέχεια να έχουμε την υποστήριξη του/της συντονιστή/συντονίστριας εκπαίδευσης και έπειτα να γίνει κατάλληλη ενημέρωση των γονέων.

6. Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις και λέξεις;

Σ: Δεν πιστεύω ότι τα παιδιά στο νηπιαγωγείο θα πειραματιστούν με ακατάλληλες σεξουαλικές δραστηριότητες ή θα χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις και λέξεις από ένα πρόγραμμα Σ.Α. όταν αυτό γίνει σωστά και στοχεύει μαθησιακά στην ηλικία τους. Ακατάλληλες σεξουαλικές δραστηριότητες και απρεπή λεξιλόγιο εκφράζουν όταν βλέπουν στην τηλεόραση και στο διαδίκτυο ακατάλληλες εικόνες και ακούν άσεμνες εκφράσεις, χωρίς κανείς να τους λέει το σωστό λεξιλόγιο.

7.Ε: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και τα προνήπια;

Σ: Το μεγαλύτερο όφελος είναι να μάθουν να προστατεύονται γιατί ακούγονται πολλά περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης και αυτό δείχνει ότι τα παιδιά χρειάζονται εκπαίδευση σε αυτά τα θέματα. Πρέπει να μάθουν να λένε όχι και να μάθουν να μιλάνε σε αυτούς που πρέπει για αυτά τα ζητήματα. Να μάθουν να μιλάνε στη μαμά, στο μπαμπά, στους εκπαιδευτικούς, να μιλάνε όταν συμβαίνει κάτι.

8. Ε: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Από το σπίτι, από μικρή ηλικία, όταν τα παιδιά αρχίζουν να ψάχνουν το φύλο τους, από όταν ξεκινούν να έχουν σχετικές απορίες. Από πολύ νωρίς πρέπει τα παιδιά να έχουν σεξουαλική αγωγή. Ηλικιακά, από 3 ετών και πάνω.

9. Ε: Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή της σεξουαλικής αγωγής ; Αιτιολογείστε.

Σ: Πραγματικά μπορούμε από το νηπιαγωγείο να ξεκινήσουμε να εφαρμόζουμε προγράμματα Σ.Α. γιατί μπορούμε με τον κατάλληλο τρόπο να διδάξουμε τα πάντα. Αρκεί να έχουμε εκπαιδευτεί και να υπάρχει και κατάλληλο υποστηρικτικό παιδαγωγικό υλικό.

10. Ε: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό. Θα μπορούσε να προλάβει πολλά περιστατικά σεξουαλικής βίας και να προστατεύσει πολλά παιδιά και εφήβους, γιατί θα μάθαιναν τα παιδιά να λένε όχι σε ότι δεν γίνεται με τη συγκατάθεσή τους. Θα μάθαιναν να μην φοβούνται να μιλήσουν αν τυχόν δέχονταν οποιαδήποτε βία ή κακοποίηση σεξουαλικής φύσεως.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. Ε: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Να είναι προγράμματα που οργανώνονται από έγκυρους και αξιόπιστους φορείς και τα οποία υποστηρίζονται από τους συναδέλφους, τους συντονιστές και διευθυντές εκπαίδευσης, αλλά και από τους γονείς.

2. Ε: Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου, όποτε υπάρχει ανάγκη.

3. Ε: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Δια ζώσης επιμόρφωση είναι ιδανική, να υπάρχει αλληλεπίδραση και διάδραση μεταξύ των συμμετεχόντων και με τον/την εκπαιδευτή/εκπαιδευτριά. Η δια ζώσης επιμόρφωση προσφέρει αμεσότητα και βιωματικότητα.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Περισσότερο από μία μέρα. Να μην είναι ολιγόωρα σεμινάρια τριών ωρών, ούτε ημερίδες ή διημερίδες.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό. Είναι πλέον απαραίτητο.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θέματα φύλου, θέματα που έχουν να κάνουν με την αναπαραγωγή, τρόπους να βοηθήσουμε τα παιδιά να μάθουν να ξεχωρίζουν τις μη πρόπουσες συμπεριφορές, να μάθουν δηλαδή να ξεχωρίζουν ένα αθώο από ένα μη αθώο άγγιγμα. Να μάθουμε στα παιδιά να μην νιώθουν ενοχή για σεξουαλικά θέματα και να μπορούν να μιλάνε για αυτά. Τρόπους προστασίας και σεβασμού του σώματός τους, τόσο του δικού τους όσο και των άλλων.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Θα έλεγα η παρουσίαση, η επίδειξη όπου μπορεί να γίνει, η βιωματική άσκηση και το παιχνίδι, θεατρικό ή κάποιο άλλο βιωματικό.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζεται ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε σχετικά με το θέμα;

Σ: Είναι ένα θέμα που δεν το έχουμε δουλέψει στο νηπιαγωγείο γενικά όλοι οι νηπιαγωγοί, από ανασφάλεια περισσότερο και από άγνοια. Η γνώση βοηθάει πάντα στο να αισθανόμαστε ασφαλείς. Γι' αυτό το λόγο, επειδή δεν έχω την ειδικευμένη γνώση πάνω στο θέμα, αισθάνομαι ανασφαλής και δεν κάνω πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής.

Ε: Σας ευχαριστώ πολύ!

Συνέντευξη 2^η

A) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα
2. Ηλικία: 35
3. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών), Μεταπτυχιακό
4. Έτη προϋπηρεσίας : 3
5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

- 6.Ερευνήτρια: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων ; (π.χ. σεμινάρια, επιμορφώσεις, συνέδρια, ημερίδες, διημερίδες;)

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Όχι, δε διδάσκω

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Είναι το γεγονός πως νιώθω ότι δεν έχω εκπαιδευτεί γι' αυτό και επειδή είναι ένα ευαίσθητο θέμα και δεν μπορώ να το αναλάβω χωρίς την απαιτούμενη εκπαίδευση. Αυτός είναι ο βασικότερος λόγος.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία , σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Σε μικρό βαθμό γιατί δεν υπήρχαν σχετικά μαθήματα στο προπτυχιακό, ούτε έχω παρακολουθήσει κάποια επιμόρφωση και η εμπειρικά η γνώση μου γύρω από το θέμα συγκεντρώνεται σε ό,τι έχω διαβάσει.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Πιστεύω ότι μπορεί να προκύψουν δυσκολίες με τους γονείς καθώς είναι ένα θέμα ταμπού η σεξουαλική αγωγή. Μπορεί ακόμη να δημιουργήσει και φασαρίες από τους γονείς που δε δέχονται τη θεματική αυτή στο χώρο νηπιαγωγείου. Αυτή θα έλεγα είναι για μένα η μεγαλύτερη δυσκολία. Μία άλλη δυσκολία είναι να μην μπορώ να απαντήσω σωστά ή κατάλληλα στις ερωτήσεις των παιδιών. Ακόμη και μία επιμόρφωση να κάνω, να μην μπορώ και πάλι να απαντήσω στις αυθόρμητες ερωτήσεις των παιδιών για ζητήματα σεξουαλικότητας. Τα παιδιά πάντα ρωτάνε για διάφορα θέματα και μπορούν εύκολα να σε φέρουν σε αμηχανία ή δε σε δύσκολη θέση.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θεωρώ ότι αν γίνει υποχρεωτικό μάθημα στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου και υπάρχει επίσημα η υποστήριξη του Υπουργείου Παιδείας, δε θα μπορούν οι γονείς να πουν κάτι...να διαμαρτυρηθούν , Αν δεν υπάρχει η επίσημη υποστήριξη από όλους τους φορείς εκπαίδευσης , ό,τι κι αν κάνουμε εμείς μόνοι μας πάντα θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε την αντίδραση τ ω γονέων και πάντα θα δημιουργούνται προβλήματα με τους γονείς.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Θεωρώ ότι αν χρησιμοποιηθεί σωστά το μάθημα της Σ.Α. και το κατάλληλο λεξιλόγιο για αυτή την ηλικία , δεν υπάρχει κίνδυνος τα παιδιά να προβούν σε ακατάλληλες σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπές λεξιλόγιο. Στο νηπιαγωγείο , η Σ.Α αφορά στα όρια του σώματος, μέχρι που είναι τα επιτρεπτά όρια στους άλλους και στον εαυτό μας στο άγγιγμα και πως πρέπει να προστατέψει κάθε παιδί το σώμα του. Η Σ.Α. δεν έχει να κάνει με κάτι πονηρό ή κακό, ούτε εμπεριέχει 'κακό' λεξιλόγιο.

7.Ε: Ποια θεωρείτε τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Να γνωρίζουν τα όρια του άλλου ανθρώπου αλλά και του ίδιου τους του εαυτού και κυρίως να την απρεπή συμπεριφορά που μπορεί να προκύψει από άλλους και να ξέρουν

να το πουν σε κάποιον που εμπιστεύονται , γιατί και αυτό είναι ένα άλλο μεγάλο ζήτημα, ότι δηλαδή τα παιδιά δε λένε και δεν μιλούν είτε γιατί φοβούνται είτε γιατί ντρέπονται ή νιώθουν αμήχανα και δεν ξέρουν να το διαχειριστούν. Πρέπει λίγο να απενοχοποιηθεί όλο αυτό και να έχουν το θάρρος να μιλήσουν στους γονείς ή τους δασκάλους τους.

8.Ε: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Νομίζω ότι η ηλικία του νηπιαγωγείου είναι η πιο κατάλληλη. Δειλά, δειλά είναι η ηλικία που μπορεί να ξεκινήσει η σεξουαλική αγωγή, όπως για παράδειγμα με τον κανόνα του εσωρούχου και τα όρια του σώματος και στις επόμενες τάξεις και βαθμίδες σταδιακά να διανθίζεται, να συμπληρώνεται, να συνεχίζεται γενικότερα με στόχο την ευαισθητοποίηση και σωστή πληροφόρηση για το θέμα.

9. Ε: Πόσο κατάλληλη είναι κατά την άποψή σας η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογήστε.

Σ: Είναι κατάλληλη η νηπιακή ηλικία γι' αυτό που είπαμε, για να γνωρίζουν δηλαδή τα παιδιά ποιες συμπεριφορές είναι επιτρεπτές, για να τους περάσουμε την ιδέα ότι δεν είναι κάτι κακό. Γιατί όσο εμείς οι γονείς αλλά και οι εκπαιδευτικοί δεν μιλάμε για αυτό, τόσο διαιωνίζουμε το γεγονός ότι το να μιλάμε για θέματα που αφορούν στη σεξουαλική αγωγή είναι κάτι κακό. Πρέπει όλοι να καταλάβουμε ότι είναι κάτι φυσιολογικό. Δεν είναι κάτι κακό ή μεμπτό ή χυδαίο να μιλάμε για τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική αγωγή, είναι μέσα στη ζωή , είναι μέρος της ζωής.

10. Ε: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό, θεωρώ γιατί το παιδί αν γνωρίζει, αν έχει τη γνώση αυτή, μπορεί να το διαχειριστεί καλύτερα, αν για παράδειγμα προκύψει κάποιος τέτοιος κίνδυνος, να μιλήσει και να αντισταθεί.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. Ε: Περνάμε στις επόμενες ερωτήσεις που έχουν σχέση με την επιμόρφωση. Πρώτη ερώτηση: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα; Τι σας ωθεί δηλαδή στο να δηλώσετε συμμετοχή σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα

Σ: Σίγουρα το θέμα της επιμόρφωσης και ειδικά αυτό της σεξουαλικής αγωγής είναι ένα πολύ ενδιαφέρον θέμα και κρίσιμο στην εποχή μας με όλα αυτά που ακούμε. Ένα άλλο κίνητρο είναι να είναι υποχρεωτικό, ειδικά το θέμα της Σ.Α. Πρέπει να είναι υποχρεωτική η επιμόρφωση σε αυτό. Όχι προαιρετικό πρόγραμμα. Να είναι υποχρεωτικό και να αφορά όλους τους εκπαιδευτικούς, όχι όποιος θέλει να το κάνει και να μην έχει να κάνει με μόρια. Να είναι βασική υποχρεωτική επιμόρφωση για όλο τον κλάδο των εκπαιδευτικών.

2. Ε: Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Ιδανικότερο θα ήταν πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς για να είμαστε και προετοιμασμένοι καλύτερα και να μην υπάρχει το άγχος του τρεξίματος του σχολείου, της καθημερινότητας και της ρουτίνας.

3. Ε: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Το ιδανικό για εμένα είναι να είναι υποχρεωτική, δια ζώσης και βιωματική. Αυτό το τρίπτυχο είναι για μένα το επιθυμητό.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Περίπου 200 ώρες. Όχι μια ημερίδα ή διημερίδα, μου φαίνεται πολύ λίγο. Πρέπει να έχει διάρκεια και να γίνει εμβάθυνση στο θέμα για να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να το εμπεδώσει και να προετοιμαστεί κατάλληλα, γιατί τα θέματα και ειδικά η Σ.Α. δεν είναι κάτι απλό και επιφανειακό.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό. Είναι πολύ ενδιαφέρον και επίκαιρο το θέμα της Σ.Α. και όσα σχετίζονται με αυτό.

6.Ε : Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Έχει σημασία να ξέρουμε και για το αναπαραγωγικό σύστημα, το πώς λειτουργεί αλλά περισσότερο σημαντικό είναι να ξέρουμε τον τρόπο μετάδοσης αυτών των πληροφοριών σε παιδιά νηπιακής ηλικίας. Να μάθουμε τρόπους ώστε να μεταφέρουμε πληροφορίες και να γίνονται κατανοητές στα παιδιά με απλό και σωστό λεξιλόγιο. Ακόμη, θα ήθελα να μάθω τι πρέπει να κάνω και σε ποιους πρέπει να απευθυνθώ όταν μέσα στο σχολείο διαπιστώσω ότι κάποιος/α μαθητής/τρια είναι θύμα σεξουαλικής βίας.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Θα μπορούσε να είναι ένα βιωματικό παιχνίδι ή και ένα παιχνίδι ρόλων, δηλαδή να υπάρχουν μοιρασμένοι ρόλοι και να δούμε πως θα λειτουργήσει η μετάδοση πληροφοριών. Η παρουσίαση με εικόνες βοηθάει αρκετά στο να μπούμε στο θέμα και σίγουρα να υπάρχουν παραδείγματα. Να μην υπάρχει μόνο θεωρία αλλά και πρακτική. Να δώσουμε έμφαση στο πως ακριβώς θα μεταφέρουμε εμείς αυτή τη γνώση στα παιδιά. Και να ξέρουμε μέχρι ποιο στάδιο μπορούμε να φτάσουμε για κάθε ηλικία.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη πολύ κάνατε;

Σ: Όχι, σε αυτή τη φάση νομίζω είμαι καλυμμένη από τις ερωτήσεις σας και δεν θέλω να προσθέσω κάτι άλλο. Ευχαριστώ πολύ και καλή επιτυχία στην εργασία σας.

Ε: Σας ευχαριστώ πολύ!

Συνέντευξη 3^η

A) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα
2. Ηλικία: 43
3. Έτη προϋπηρεσίας: 18
4. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών), Σεμινάρια
5. Ερευνήτρια : Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

6.Ε: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων, ημερίδων κ.λ.π.)

Σ: Όχι, ποτέ

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Όχι, δεν έχει τύχει ποτέ Ε:

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Δεν ξέρω αν μπορώ να το διαχειριστώ, σαφώς δεν έχω την εμπειρία σε τέτοια θέματα. Επίσης, φοβάμαι για το πως θα αντιδράσουν οι γονείς. Κάποιοι είναι θετικοί, κάποιοι αρνητικοί και μπορούν να δημιουργηθούν διάφορα προβλήματα. Οπότε, η αλήθεια είναι ότι το αποφεύγω.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σε πολύ μικρό βαθμό. Δεν ξέρω αν θα μπορούσα να ανταπεξέλθω. Σαφώς αν χρειαστεί, θα το συζητήσω το θέμα. Μόνο αν προκύψει και βρεθώ στην ανάγκη να το κάνω. Και θα το κάνω με πολύ επιφυλακτικά βήματα και προσεκτικά.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Το λεξιλόγιο που πρέπει να χρησιμοποιήσεις, πρέπει να είσαι λίγο άνετος με αυτό και δεν ξέρω πως θα μεταφερθούν στο σπίτι και μετά πως θα πρέπει εγώ να διαχειριστώ τους γονείς. Αυτό είναι το μεγάλο πρόβλημα και η μεγάλη δυσκολία, οι γονείς.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Αφενός η κατάρτιση ώστε να μπορώ να αποκτήσω αυτοπεποίθηση, να πατάω στα πόδια μου για να μπορώ να το κάνω, να υλοποιώ δηλαδή δραστηριότητες σεξουαλικής

αγωγής. Αφετέρου, αν συλλογικά και από το Υπουργείο τεθεί ως μάθημα και αρχίζει σιγά-σιγά να γίνεται και πιο οικείο και στους γονείς, τότε θα διευκολυνθούμε και θα μπορούμε κι εμείς να το χρησιμοποιήσουμε μέσα στην τάξη.

6.E: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Ενδεχομένως στην αρχή κάποιες λέξεις να τους κάνουν εντύπωση, στη συνέχεια όμως προσαρμόζονται και πλέον τις οικειοποιούνται εύκολα. Οπότε παύουν να φαίνονται ιδιαίτερες, διαφορετικές ή αστειές. Μόνο στην αρχή μπορεί τα παιδιά να γελάσουν ή να αισθανθούν αμήχανα με το λεξιλόγιο. Στη συνέχεια δεν υπάρχει κάποιο θέμα ως προς τη συμπεριφορά ή το λεξιλόγιο των παιδιών. Δεν είναι επικίνδυνο σε καμία περίπτωση.

7.E: Ποια θεωρείται ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Κυρίως το να γνωρίσουν το σώμα τους, να γνωρίσουν τί μπορεί να είναι επικίνδυνο ή όχι και να εντοπίζουν τα σημάδια που μπορεί να τους φέρουν σε δύσκολη θέση και φυσικά σιγά-σιγά μπαίνει το λιθαράκι ώστε σε μεγαλύτερες τάξεις να μπορούν να διαχειριστούν και θέματα που έχουν να κάνουν με τη σεξουαλικότητά τους.

8.E: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Από τη στιγμή που αντιλαμβάνονται το περιβάλλον τους, σιγά-σιγά μέσα από βιβλία με απλές και κατανοητές ιστορίες. Οπότε, η πρώτη επαφή μπορεί να είναι ήπια και σε αρκετά μικρή ηλικία, κυρίως μέσα από τα βιβλία, τα παραμύθια και τις εικόνες. Όσο πιο γρήγορα, όσο πιο νωρίς ξεκινήσει η σεξουαλική αγωγή τόσο το καλύτερο. Όσο καθυστερεί, είναι δύσκολο και για μας τους ενήλικες να ψάχνουμε πότε είναι η κατάλληλη στιγμή γιατί η κατάλληλη στιγμή δεν έρχεται ποτέ.

9. E: Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογείστε.

Σ: Η ηλικία του νηπιαγωγείου είναι ακριβώς η κατάλληλη για να μπουν τα παιδιά σε έννοιες που σχετίζονται με τη σεξουαλική αγωγή και σιγά-σιγά, μεγαλώνοντας να μπορούν να αντιμετωπίσουν και θέματα που έχουν να κάνουν με τη σεξουαλική κακοποίηση ή να μπορούν να λύσουν απορίες που προκύπτουν στην εφηβεία.

10. E: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Θα μπορούσε να λειτουργήσει πολύ προληπτικά γιατί έτσι μέσα από προγράμματα σεξουαλικής αγωγής θα μάθαιναν για την κακοποίηση και τα σημάδια της και θα μπορούσαν να τα αναγνωρίσουν όταν θα γίνονταν. Μέσα από τα προγράμματα τα παιδιά θα μάθαιναν να βάζουν όρια και να ξέρουν να πουν ΣΤΟΠ όσον αφορά το σώμα τους και τις σχέσεις τους με άλλους. Θα μάθαιναν να μιλούν και ότι δεν είναι σωστό να ενοχλούνται αλλά ούτε και να ενοχλούν.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. E: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Μέχρι τώρα δεν έχουν πέσει στην αντίληψή μου σεμινάρια σεξουαλικής αγωγής. Τα προτεινόμενα δεν έχουν να κάνουν με αυτό το θέμα. Δεν γνωρίζω αν γίνονται, αν εγώ δεν το έχω προσέξει.

Σίγουρα ένας βασικός λόγος συμμετοχής σε επιμορφωτικά σεμινάρια είναι ο εμπλουτισμός των γνώσεων, να αποκτήσω ικανότητες στο πως να διαχειρίζομαι θέματα που προκύπτουν, όπως το θέμα της σεξουαλικής αγωγής μέσα σε μια σχολική τάξη.

2. E: Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Οποιαδήποτε χρονική περίοδο. Να υπάρχει δυνατότητα καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς η επιλογή για συμμετοχή σε επιμορφώσεις, ώστε να δίνεται η δυνατότητα σε όλους οποιαδήποτε στιγμή μπορεί και θέλει ο καθένας να επιμορφώνεται.

3. E: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση διευκολύνει περισσότερο λόγω οικονομίας χρόνου. Τα δια ζώσης προγράμματα έχουν πλεονεκτήματα που τα εξ αποστάσεως δεν μπορούν να υποστηρίξουν.

4. E: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Ιδανικά, κατά την προσωπική μου γνώμη, είναι τα μικρής διάρκειας προγράμματα. Μέχρι τρεις (3) μήνες.

5. E: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό. Είναι αναγκαίο πλέον. Τα περίστατικά βίας είναι καθημερινά και χρειάζεται να πάρουμε μέτρα.

6.E: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Το σώμα, η γνωριμία με τα μέρη του σώματος, η χρήση σωστού λεξιλογίου για να μπορώ να διαχειρίζομαι έννοιες και λέξεις, να ενημερωθώ για την στάση και συμπεριφορά μας ως εκπαιδευτικοί απέναντι στα παιδιά, απέναντι στους γονείς, να γνωρίζω πως να τους προετοιμάζω. Τα σεξουαλικά δικαιώματα είναι ακόμη ένα θέμα που θα ήθελα να ενημερωθώ, αφότου πρώτα ενημερωθώ και επιμορφωθώ σε πιο πρακτικά και καθημερινά ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη Σ.Α.

7.E: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Να υπάρχει αρχικά μια μετάδοση πληροφοριών που να συνοδεύεται από μια παρουσίαση και σιγά-σιγά να γίνονται μικρές ομάδες εργασίας όπου θα μπορούν τα μέλη να συζητήσουν και να διαπραγματευτούν το θέμα. Να υπάρχει δηλαδή αρχικά μια ενημέρωση και μετά ομάδες εργασίας.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Όχι, σας ευχαριστώ πολύ. Καλή επιτυχία στην έρευνά σας.

Ε: Σας ευχαριστώ κι εγώ για τον χρόνο σας και τη συμμετοχή σας.

Συνέντευξη 4^η

Α) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα

2. Ηλικία : 45

3. Έτη προϋπηρεσίας : 16

4. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών), Σεμινάρια

5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι

6.Ε: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων, ημερίδων κ.λ.π)

Σ: Όχι

Β) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Όχι

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι κύριοι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Ο κύριος λόγος είναι επειδή δεν έχω επιμορφωθεί ακόμη για αυτό. Είναι στα άμεσα σχέδιά μου να παρακολουθήσω κάποιο πρόγραμμα Σ.Α.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια στην υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Όχι σε ικανοποιητικό βαθμό. Νιώθω ότι χρειάζεται να εκπαιδευτώ πιο εξειδικευμένα για αυτό το θέμα.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Η άβολη συμπεριφορά των παιδιών όπως, γέλια και πονηρά βλέμματα καθώς και οι ερωτήσεις που θα κάνουν τα παιδιά όπως, πως γεννιούνται τα παιδιά, πως γίνονται τα παιδιά κ.ά στις οποίες δεν είμαι έτοιμη να απαντήσω.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Μια επιμόρφωση δική μου και μία σωστή ενημέρωση από μέρους μου προς τους γονείς, ώστε να είναι ενήμεροι.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Δεν έχει να κάνει με το μάθημα αυτό της Σ.Α. Έχει να κάνει αποκλειστικά με τον χαρακτήρα του παιδιού και θεωρώ ότι λίγο μόνο θα μπορούσε να επηρεάσει τα παιδιά στο να εκδηλώσουν ακατάλληλες σεξουαλικές συμπεριφορές ή να χρησιμοποιήσουν απρεπή λεξιλόγιο.

7.Ε : Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Πιστεύω ότι θα βοηθήσει πολύ τα παιδιά να γνωρίσουν το σώμα τους, το φύλο τους και τη συμπεριφορά τους, την αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών, δηλαδή τις σχέσεις τους μεταξύ τους και θα ενισχύσει σεβασμό και κατανόηση.

8.Ε: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Είναι η ηλικία αυτή του νηπιαγωγείου. Θεωρώ ότι από τα πέντε(5) χρόνια και πάνω είναι ό,τι καλύτερο για να μάθει και να ενημερωθεί για το θέμα αυτό.

9. Ε: Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογείστε.

Σ: Πιστεύω ότι είναι η καταλληλότερη. Είναι η πρώτη και πιο κατάλληλη, γιατί σε αυτή την ηλικία μπαίνουν οι πρώτες βάσεις διαμόρφωσης στάσεων, απόψεων και ιδεών, διαμορφώνεται ο χαρακτήρας τους και ταυτόχρονα ενισχύεται η κοινωνικοποίησή τους.

10. Ε: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Θα βοηθούσε σε πολύ μεγάλο βαθμό. Θα ενημέρωνε τα παιδιά για επικίνδυνες συμπεριφορές αρχικά και μετέπειτα θα έκανε τα παιδιά πιο άνετα να μιλήσουν για τυχόν περιστατικά κακοποίησης χωρίς να ντρέπονται ή να φοβούνται. Για παράδειγμα, γνωρίζω ένα κορίτσι που δεχόταν πιέσεις από αγόρια και ανεχόταν τις προκλητικές τους συμπεριφορές επειδή ήταν φίλοι της και ντρεπόταν να μιλήσει για αυτό. Σε μεγάλο βαθμό λοιπόν θα βοηθούσε στην αποφυγή κακοποίησης.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. Ε: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Το κίνητρό μου θα ήταν αρχικά να επιμορφωθώ για να μπορώ να διαχειριστώ με μεγαλύτερη ευκολία κάποια θέματα που προκύπτουν στην τάξη μου και με

δυσκολεύουν. Κατά δεύτερον, το γεγονός της πιστοποίησης είναι καλό και μετρήσιμο και εξυπηρετεί πολλαπλούς σκοπούς (ενημέρωση, πρόσληψη). Τρίτον, ένα άλλο κίνητρο είναι η διάρκεια ενός προγράμματος. Δεδομένου ότι ο προσωπικός χρόνος και ο χρόνος για ξεκούραση για εμάς τους εκπαιδευτικούς είναι λίγος, θα προτιμούσα ένα πρόγραμμα μικρής ως μέτριας χρονικά διάρκειας.

2. Ε: Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Θα ήταν ευχής έργο να ήταν σε κάποιες διακοπές που έχουμε ή να είναι λίγο πριν την σχολική χρονιά. Μάλλον αυτό είναι το καλύτερο, πριν δηλαδή ξεκινήσει η σχολική χρονιά, έτσι ώστε να έχω την άνεση και την ευχέρεια πριν ξεκινήσει η σχολική χρονιά να έχω ενημερωθεί για κάποιο θέμα και να ξέρω πως να το διαχειριστώ.

3. Ε: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας ;

Σ: Πιο εύκολη πρακτικά μιλώντας, θα ήταν μια επιμόρφωση εξ' αποστάσεως. Και η διαζώσης είναι καλή όταν γίνεται στην ίδια πόλη κατοικίας των εκπαιδευόμενων. Φυσικά, η ιδανική επιμόρφωση για μένα, είναι αυτή που θα μπορώ να παρακολουθήσω όταν θέλω και όταν μπορώ εγώ και όχι όταν πρέπει ή αναγκάζομαι από διάφορους παράγοντες.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Μια ταχύρρυθμη επιμόρφωση θα ήταν προτιμότερη και συγκεκριμένα να υλοποιηθεί μέσα σε ένα (1), ενάμιση (1,5) μήνα το μέγιστο.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Πολύ. Όπως είπα και στην αρχή, είναι στα άμεσα σχέδιά μου, να παρακολουθήσει ενός σεμιναρίου για τη Σ.Α.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θα ήθελα να επιμορφωθώ για τα αναπτυξιακά των παιδιών, για όσα αφορούν στην ανάπτυξη του σώματος, για να γνωρίσουν και τα παιδιά καλύτερα το σώμα τους , να μάθουν να αγαπάνε το σώμα τους, να το σέβονται και να το προφυλάσσουν. Ακόμη για τις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των νηπίων και προνηπίων.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Θα ήθελα πρώτα να γίνεται μια ενημέρωση, μια επιμόρφωση, μια ομιλία δηλαδή, και να υπάρχει δια-δραστικό παιχνίδι και βέβαια ερωτήσεις, απαντήσεις και συζήτηση μεταξύ των εκπαιδευόμενων σε ομάδες και μεταξύ των ομάδων και του ομιλητή και τέλος, ερωτήσεις πολλαπλών χρήσεων.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Επιβάλλεται το συντομότερο δυνατό να υπάρχουν τέτοιες επιμορφώσεις (για τη Σ.Α) επειδή το νηπιαγωγείο είναι μια δίχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση και βλέπω ήδη τα

παιδιά να είναι τεχνολογικά πολύ ανεπτυγμένα. Παρακολουθούν βίντεο στο διαδίκτυο και είναι εξοικειωμένα με τα μέσα τεχνολογίας και τα social media, οπότε βλέπουν τα πάντα όλα. Επομένως, επειδή το κάθε παιδί αυτά που βλέπει τα ερμηνεύει όπως θέλει, πρέπει να υπάρχει σωστή και κατάλληλη ηλικιακά ενημέρωση. Η νηπιαγωγός είναι εκείνη που θα του δώσει τα φώτα της σε θέματα δύσκολα ή ευαίσθητα και θα πρέπει να τα καθοδηγήσει σωστά. Να τεθούν τα όρια και να δοθούν οι γνώσεις έτσι ώστε να αντιλαμβάνεται τα πράγματα όπως είναι και όχι όπως θα τα ερμήνευε το μικρό του μυαλό. Και να αποφεύγονται οι φαντασιώσεις. Αυτά!

Ε: Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας και τη συμμετοχή σας.

Σ: Κι εγώ σας ευχαριστώ.

Συνέντευξη 5^η

A) Δημογραφικά Στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα

2. Ηλικία: 55

3. Έτη προϋπηρεσίας: 16

4. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών)

5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

6.Ε: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων, ημερίδων κ.λ.π)

Σ: Όχι

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Όχι, ποτέ

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Ένας και βασικός λόγος είναι επειδή δεν έχω την ανάλογη κατάρτιση.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σε μικρό βαθμό. Είναι δύσκολο θέμα και όση εμπειρία κι αν έχεις, δεν μπορείς να ανταποκριθείς. Χρειάζονται πιο εξειδικευμένες γνώσεις. Πρέπει να γνωρίζεις συγκεκριμένα πράγματα. Και φυσικά να μπορείς να είσαι άνετος/άνετη με όλο αυτό.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Το πρώτο και το μοναδικό που σκέφτομαι τώρα είναι η αντίδραση των γονέων. Οι γονείς είναι πιο δύσκολο να τους διαχειριστείς από τα παιδιά. Μπορούν να κάνουν μεγάλη φασαρία.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σίγουρα η κατάρτιση η δική μας και φυσικά η σωστή ενημέρωση των γονέων. Αυτά θα βοηθούσαν σημαντικά. Γιατί αν έχεις καταρτιστεί ξέρεις και τον τρόπο να ενημερώσεις και να το πεις στους γονείς των παιδιών. Βέβαια, πάλι θα υπάρχουν αντιδράσεις, αλλά πιο ήπιες ίσως.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Όχι δεν πιστεύω ότι μπορεί να ενθαρρύνει ακατάλληλες συμπεριφορές ή ακατάλληλο λεξιλόγιο. Τα παιδιά ακόμη και αυτής της ηλικίας ούτως ή άλλως το κάνουν γιατί τα ακούν και τα βλέπουν από την τηλεόραση, το διαδίκτυο και τη μουσική. Υπάρχει αυτή η μουσική που λέγονται πολλές ακατάλληλες εκφράσεις και λέξεις και τα παιδιά τις λένε.

7.Ε: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και τα προνήπια;

Σ: Να γνωρίσουν το σώμα τους, να μάθουν να το σέβονται και κυρίως να σέβονται των άλλων παιδιών το σώμα και να μπορούν να το προστατέψουν. Έτσι θα μπορέσει να γίνει και η αποφυγή της σεξουαλικής παρενόχλησης και βίας που μαστίζει τη σύγχρονη εποχή.

8.Ε: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Προσωπικά πιστεύω στην αρχή του Δημοτικού σχολείου. Και ίσως και στο νηπιαγωγείο, ωστόσο λόγω έλλειψης κατάρτισης δικής μου, δεν ξέρω με ποιο τρόπο θα μπορούσε να γίνει στο νηπιαγωγείο.

9. Ε: Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογείστε.

Σ: Είναι κατάλληλη βαθμίδα του νηπιαγωγείου, προσφέρεται για αυτό γιατί εκεί μπαίνουν οι βάσεις και πρέπει να ξεκινά νωρίς, αλλά να γίνεται με τον σωστό τρόπο. Και για αυτό χρειάζεται να έχεις κατάρτιση πάνω στο θέμα. Να γνωρίζεις πράγματα και να κάνεις κατάλληλες δραστηριότητες. Μόνο τότε μπορεί να θεωρηθεί σωστό το πρόγραμμα.

10. Ε: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό. Θα μάθαιναν τα παιδιά πότε να λένε όχι αλλά κυρίως θα μάθαιναν πότε κάτι γίνεται πονηρά και έχει επικίνδυνο χαρακτήρα. Θα μάθαιναν να ξεχωρίζουν τα αγαθά από τα πονηρά αγγίγματα.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. Ε: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Να είναι μικρής διάρκειας. Δεν θα συμμετείχα σε ένα μακροχρόνιο σεμινάριο. Και για εμένα η πιστοποίηση που προσφέρουν κάποια σεμινάρια, δεν είναι απαραίτητη, ούτε αποτελεί κίνητρο για να παρακολουθήσω κάποια επιμόρφωση. Για εμένα, η επιμόρφωση ή το σεμινάριο πρέπει να είναι χρονικά σύντομο και προαιρετικό.

2. Ε: Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Σε μέρες και ώρες εκτός εργασιακού ωραρίου στη διάρκεια όλου του σχολικού έτους. Προσωπικά, προτιμώ τα Σαββατοκύριακα.

3. Ε: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Μια επιμόρφωση μεικτής μορφής είναι ιδανική. Κυρίως να είναι δια ζώσης, δηλαδή πιο πολύ να είναι δια ζώσης και κάποιες ώρες να είναι εξ αποστάσεως. Για εμένα, για την ηλικία μου, η δια ζώσης είναι απαραίτητη και πιο ιδανική γιατί δεν έχω μάθει να λειτουργώ μέσω του υπολογιστή.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Ιδανικά μικρής διάρκειας, μέχρι δύο (2) μήνες.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό γιατί είναι ένα ιδιαίτερο και ευαίσθητο θέμα, αφού κάθε μέρα ακούμε για περιστατικά σεξουαλικής βίας σε ανήλικα παιδιά.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σίγουρα για τις διαπροσωπικές σχέσεις γιατί αυτό πρέπει να διαπραγματευτούμε και στο νηπιαγωγείο. Να μάθουν τα παιδιά να δημιουργούν ομαλές σχέσεις με όλους τους γύρω τους και να σέβονται τους άλλους. Άλλες θεματικές όπως για παράδειγμα η ανατομία και βιολογία, αφορούν μεγαλύτερα παιδιά.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Συζήτηση, ερωτήσεις, απαντήσεις και τέλος ένα βιωματικό παιχνίδι. Να υπάρχει θεωρία και πρακτικό μέρος.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Πρέπει πρώτα να δούμε πού δεν έχουμε καταρτιστεί εμείς οι εκπαιδευτικοί. Μετά είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει ένα τέτοιο πρόγραμμα επιμόρφωσης για να μάθουμε τι ακριβώς θα λέμε στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας γιατί είναι δύσκολη η προσχολική ηλικία και πρέπει να γνωρίζουμε ακριβώς τι κάνουμε και τι λέμε εμείς οι νηπιαγωγοί. Και να γίνεται σε όλους τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων και να συμμετέχουν και οι γονείς γιατί έτσι όταν τους ενημερώσουμε θα είναι και οι ίδιοι ενήμεροι και δεν θα έχουμε αντιδράσεις. Στόχος μας να είναι η συνεργασία σχολείου και οικογένειας και η οικογένεια να έχει εμπιστοσύνη στο δάσκαλο. Σας ευχαριστώ πολύ.

Ε: Κι εγώ σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο σας και τη συμμετοχή σας στην έρευνα.

Συνέντευξη 6^η

Α) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα
2. Ηλικία: 44
3. Έτη προϋπηρεσίας: 16
4. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών), 2 Μεταπτυχιακά
5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

6.Ε: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για την σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων, ημερίδων κ.λ.π.)

Σ: Όχι

Β) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Μπορεί να γίνει, να διδάξω δηλαδή σεξουαλική αγωγή, αλλά με μία συχνότητα όχι πολύ μεγάλη. Συνήθως κατά τη διάρκεια προγραμμάτων που έχουν σχέση με το σώμα. Περίπου τρεις (3) ή τέσσερις (4) φορές το χρόνο.

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Μπορεί να μην έχω ακριβώς την κατάρτιση, οπότε να μην νιώθω άνετα, γιατί δεν έχω ένα καλό επιστημονικό υπόβαθρο σχετικά με το θέμα και δεν έχω τα δεδομένα εκείνα που να μου 'ανοίγουν' το δρόμο για να μπω με σιγουριά στην τάξη και να κάνω ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής. Σίγουρα είναι ένα άβολο θέμα και σε σχέση με τους υπόλοιπους συναδέλφους και σε σχέση με τους γονείς γιατί κανείς μας δεν έχει εκπαιδευτεί σχετικά. Μπορεί λοιπόν να εγείρει πολλά θέματα, ερωτήματα, προβληματισμούς, ανησυχίες και έρθουν όλοι σε δύσκολη θέση, αφού είναι ακόμη ένα θέμα ταμπού που δεν συζητιέται εύκολα. Προκειμένου να μην βρεθώ σε μια παρόμοια δύσκολη θέση και να μην μπορώ να υποστηρίξω τα λόγια μου και τις πράξεις μου, αποφεύγω, παραλείπω ή παρακάμπτω να το υλοποιήσω. Όταν όμως έρχεται η περίπτωση και χρειάζεται να το διαπραγματευτώ, όπως μου έχει τύχει πραγματικά να αναφερθούν δηλαδή τα παιδιά και να μιλήσουμε για αυτό, τότε το κάνω στο βαθμό που εγώ κρίνω και γνωρίζω.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σε μικρό βαθμό θα έλεγα, αλλά περισσότερο είναι το γεγονός ότι πρόκειται για ένα άβολο θέμα. Θα μπορούσα ενδεχομένως με βάση όλες τις γνώσεις που έχω και την κατάρτισή μου να το υποστηρίξω, αλλά τελικά δεν το κάνω. Οπότε, σε μικρό βαθμό.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Είναι ένα θέμα ταμπού έτσι κι αλλιώς. Ακόμη το θεωρούμε δηλαδή θέμα ταμπού. Αυτό από μόνο του φέρνει δυσκολίες και δημιουργεί προβληματισμούς και ανησυχίες σε όλους. Έτσι δημιουργείται και μεγάλη δυσκολία επικοινωνίας του θέματος με τους γονείς. Από την άλλη, δεν υπάρχει η κατάρτιση σε εμάς τους/τις εκπαιδευτικούς και αυτό πάλι είναι από μόνο του μία άλλη ακόμη δυσκολία.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Ένα σεμινάριο στοχευμένο στο θέμα της σεξουαλικής αγωγής. Αυτό κυρίως θα βοηθούσε. Ένα σεμινάριο για όλες/όλους τις/τους νηπιαγωγούς. Με θεματολογία ανάλογη για την ηλικία των νηπίων και προνηπίων.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Όχι, ένα πρόγραμμα Σ.Α. δεν θα πυροδοτούσε κάποια απρεπή συμπεριφορά ή θα ωθούσε στη χρήση ακατάλληλης φρασεολογίας ή λεξιλογίου. Μπορούν να ειπωθούν όλα με λεξιλόγιο κατάλληλο για την ηλικία τους και σε ένα βαθμό που αυτό επιτρέπεται. Η σεξουαλικότητα υπάρχει έτσι κι αλλιώς σε όλους μας, από κει και πέρα κάποια πράγματα είναι για αργότερα.

7.Ε: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Να γνωρίσουν λίγο καλύτερα το σώμα τους, να γνωρίσουν εν μέρει τη σεξουαλικότητα που υπάρχει σε όλους μας από τη γέννησή μας και φυσικά τα όρια σε σχέση με αυτήν και να προλάβει ενδεχομένως κακοποιήσεις και περιστατικά σεξουαλικής βίας. Να αποφύγουν τα παιδιά να εκτεθούν σε κακοποιητικές συμπεριφορές ξέροντας πώς να τις αναγνωρίζουν.

8.Ε: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θα μπορούσε να ξεκινήσει από τα 4 χρόνια και στα 3 ίσως, με ανάλογο για κάθε ηλικία περιεχόμενο και ανάλογο λεξιλόγιο και ανάλογο τρόπο προσέγγισης του θέματος. Βασική προϋπόθεση να γνωρίζουμε εμείς, είτε γονείς είτε εκπαιδευτικοί να το επικοινωνήσουμε στα παιδιά και να τα διδάξουμε.

9. Ε: Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογείστε.

Σ: Στο νηπιαγωγείο, τα παιδιά της ηλικίας αυτής, έχουν σώμα πολύ ενεργό, έχουν πολύ μεγάλη περιέργεια για τις λειτουργίες του σώματος και είναι πολύ κατάλληλη η στιγμή να ειπωθούν κάποια πράγματα που αφορούν τόσο τα μέρη του σώματος όσο και τις λειτουργίες που συντελούνται με τα μέλη του σώματος. Ακόμη, τα παιδιά του νηπιαγωγείου ενδιαφέρονται να μάθουν για την έναρξη της ζωής τους και το σωστό είναι να απαντάμε στα ερωτήματά τους λέγοντας αληθή πράγματα. Να μην τους κρύβουμε κάτι που ρωτάνε ούτε να τους δίνουμε λανθασμένες απαντήσεις. Πρέπει πάντα να λέμε την αλήθεια. Για αυτό και πρέπει να ειπωθούν ορισμένα πράγματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική αγωγή και η βαθμίδα του νηπιαγωγείου είναι κατάλληλη για να αναπτυχθούν προγράμματα Σ.Α.

10. Ε: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Πάρα πολύ! Θα μπορούσε να προλάβει καταστάσεις και να βοηθήσει τα παιδιά έτσι ώστε να μπορούν να αναγνωρίζουν τότε τα αγγίγματα κάποιου είναι αθώα και τότε όχι, να ορίζουν τα ίδια το σώμα τους θέτοντας όρια και μην αφήνοντας κανέναν να τα προσπεράσει και φυσικά ενισχύοντας τον σεβασμό προς το σώμα όλων των άλλων. Πολύ σημαντικό θα ήταν να εκπαιδευτούν και οι γονείς πάνω σε θέματα σεξουαλικής αγωγής. Τότε κάθε πρόγραμμα θα είχε μεγάλη επιτυχία ως προς τον προληπτικό του χαρακτήρα.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. Ε: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Σίγουρα θα πρέπει να υπάρχει σημαντικό εσωτερικό κίνητρο, όπως π.χ. να μάθω κάτι που δεν γνωρίζω ή να εμπλουτίσω τις γνώσεις μου σε κάτι που υστερώ και να καλύψω κάποια κενά που έχω διαπιστώσει. Να έχει δημιουργηθεί μια εσωτερική ανάγκη και να πρέπει να την ικανοποιήσω. Θα δεν μπορούσα να συμμετέχω ή θα δυσκολευόμουν πολύ αν κάποιος μου το επέβαλε. Θα συμμετείχα ακόμη με την προϋπόθεση να έχει βιωματικό χαρακτήρα. Πολύ σημαντικό ρόλο παίζει και ο φορέας υλοποίησης ενός επιμορφωτικού σεμιναρίου ή προγράμματος. Θα πρέπει για εμένα να

είναι επίσημα αναγνωρισμένος και να ανταποκρίνεται σε ορισμένα στοιχεία όπως π.χ. οι εκπαιδευτές, τα μέσα διδασκαλίας, ο χώρος.

2. Ε: Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Στην αρχή του σχολικού έτους είναι κατά τη γνώμη μου η κατάλληλη περίοδος υλοποίησης επιμορφώσεων ή σεμιναρίων γιατί έχουμε ήδη ξεκουραστεί από τις καλοκαιρινές διακοπές, δεν έχουμε κουραστεί από την καθημερινότητα της εργασίας και είμαστε πιο δεκτικοί να ακούσουμε και να μάθουμε.

3. Ε: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Να έχει διάρκεια για να προλαβαίνεις να αφομοιώσεις το υλικό. Η εξ αποστάσεως παρέχει κατά κάποιο τρόπο μια 'ευκολία' πρακτικά (από την άνεση του σπιτιού) και ειδικά όταν είναι και ασύγχρονη δίνει τη δυνατότητα της προσωπικής εφαρμογής σε άλλους χρόνους, καθώς γενικότερα ο χρόνος μας είναι περιορισμένος. Για εμένα προσωπικά, πιο αποδοτική είναι μια επιμόρφωση ενός έτους, δια ζώσης που να έχει βιωματικό χαρακτήρα, να πλαισιώνεται από βιβλιογραφία και να υπάρχει και κάποια τελική εργασία αξιολόγησης.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Όπως ανέφερα ήδη, να έχει διάρκεια. Περίπου ένα έτος. Ετήσια επιμόρφωση ή ένα ετήσιο σεμινάριο.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Θα με ενδιέφερε σε μεγάλο βαθμό. Και είναι αναγκαίο πλέον γιατί υπάρχει μεγάλη τοξικότητα στις σχέσεις των ανθρώπων, των παιδιών. Υπάρχει βία έμφυλη, σεξουαλική και η εκπαίδευσή μας σε αυτά τα θέματα είναι κρίσιμη.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θέματα ανατομίας, βιολογίας, γνωριμίας με το σώμα και τα μέρη του, θέματα που σχετίζονται με τις σχέσεις των δύο φύλων, τις διαπροσωπικές καθώς και με θέματα που σχετίζονται με την προστασία της γενετήσιας αρχής, τη θέσπιση ορίων από μέρους των παιδιών ώστε να προστατεύουν και να διαφυλάσσουν το σώμα τους και την ακεραιότητά τους την ψυχική και συναισθηματική. Θέματα που αφορούν επίσης στην υποστήριξη θυμάτων σεξουαλικής βίας και κακοποίησης.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Νομίζω πως μια σύνθεση από διάφορες μεθόδους είναι ιδανική, δηλαδή παρουσίαση, συζήτηση, ερωτήσεις-απαντήσεις, βιωματικά παιχνίδια όπως π.χ. παιχνίδια ρόλων ώστε να γίνεται διέγερση όλων των μηχανισμών μάθησης των ατόμων και να διεγείρονται όλα τα στάδια: το διανοητικό, το ψυχοκοινωνικό, το συναισθηματικό, το βιωματικό. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι συμμετέχουμε με όλο μας το είναι, ψυχή και σώμα στη διαδικασία της επιμόρφωσης. Με αυτόν τον τρόπο καταγράφεται το βίωμα και έχει επιτυχία ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα για όλους.

8.E: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Αυτό που με προβλημάτισε και δεν αναπτύχθηκε στη συζήτηση είναι το πως οι γονείς συμπεριλαμβάνονται σε όλα αυτά. Ίσως αφορά ένα άλλο στάδιο ή μέρος της έρευνά σας, αλλά ο ρόλος τους είναι ιδιαίτερα σημαντικός γιατί είναι ο πρώτος φορέας εκπαίδευσης και επιμόρφωσης για τα παιδιά. Χρειάζεται να ληφθεί υπόψη και αυτή η παράμετρος και να επεκταθεί η συνέντευξη και στους γονείς των παιδιών που φοιτούν στο νηπιαγωγείο. Είναι πολύ ενδιαφέρον το θέμα σας και μπορεί να αναπτυχθεί και σε άλλες πτυχές. Καλή επιτυχία στην έρευνά σας.

E: Σας ευχαριστώ πολύ για τις επισημάνσεις σας τις οποίες και θα λάβω σοβαρά υπόψη.

Συνέντευξη 7^η

A) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα

2. Ηλικία: 51

3. Έτη προϋπηρεσίας: 21

4. Επαγγελματική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών), Σεμινάρια

5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

6.E: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων, ημερίδων κ.λ.π.)

Σ: Όχι

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. E: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Όχι, καθόλου

2. E: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Υπάρχει δυσκολία προσέγγισης του συγκεκριμένου θέματος σε μια τόσο μικρή ηλικία. Δεν έχω επιμορφωθεί σχετικά οπότε είναι δύσκολο γιατί δεν γνωρίζω πώς να

προσεγγίσω αυτό το θέμα στα παιδιά και να μεταφέρω σωστά κάποιες γνώσεις ή δεδομένα. Σίγουρα οι αντιδράσεις των γονέων είναι μια μεγάλη ακόμη δυσκολία καθώς οι αντιδράσεις τους θα είναι έντονες όσον αφορά αυτά τα ζητήματα.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σε πολύ μικρό βαθμό. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει επιμόρφωση, θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ δύσκολο. Καλές οι σπουδές, ακόμη καλύτερη η εμπειρία αλλά δεν μπορούν να βοηθήσουν σε αυτό το θέμα. Χρειάζονται κι άλλα όπως η ενημέρωση των γονέων και η υποστήριξη του Υπουργείου.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Καταρχήν οι αντιδράσεις των γονέων. Μετά θα πρέπει κι εμείς να είμαστε πολύ καλά καταρτισμένες πάνω στο θέμα, να γνωρίζουμε καλά όλες τις πτυχές του γιατί είναι πολύ ευαίσθητη αυτή η ηλικία και θα πρέπει να γνωρίζουμε πώς να προσεγγίζουμε σωστά τα παιδιά ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να έχουμε μάθει και τη σωστή ορολογία σε αυτό τον τομέα.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Να υπάρχει σχετική νομοθεσία, να έχει ενσωματωθεί ως γνωστικό αντικείμενο μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου και φυσικά να γίνει και η ανάλογη επιμόρφωση σε όλους τους/τις νηπιαγωγούς.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Εξαρτάται από τον τρόπο προσέγγισης, αλλά σημαντικό ρόλο παίζει και η οικογένεια σε αυτό. Μπορεί λέξεις ή γεγονότα να ερμηνευτούν διαφορετικά από τους γονείς ή να αλλοιωθούν ή να διαστρεβλωθούν από την οικογένεια ή από την τηλεόραση και το διαδίκτυο και τα παιδιά να εκδηλώσουν απρεπή συμπεριφορά ή να χρησιμοποιήσουν απρεπή λεξιλόγιο.

7.Ε: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Σίγουρα το να γνωρίζουν το σώμα τους, αν και αυτό γίνεται στα πλαίσια θεματικών ενοτήτων στο νηπιαγωγείο. Αν όμως το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής ήταν υποχρεωτικό τότε θα το κάναμε κάθε χρόνο και θα ίσχυε Πανελλαδικά. Θα βοηθούσε πολύ τα παιδιά στο να προφυλαχθούν από τη σεξουαλική βία και παρενόχληση. Υπάρχουν πολλά περιστατικά που ακούμε καθημερινά και η πρόληψη είναι πάντα η καλύτερη θεραπεία. Θα μπορούσαμε να προλάβουμε περιπτώσεις επικίνδυνες για τα παιδιά όπου υπάρξει σεξουαλική παρενόχληση ή βία, έχοντας θωρακίσει τα παιδιά με ικανότητες που αφορούν στην προστασία τους σώματός τους. Αυτό είναι και το

βασικότερο όφελος από ένα πρόγραμμα τέτοιο στο νηπιαγωγείο. Αυτός θα πρέπει να είναι και ο στόχος της υλοποίησης προγραμμάτων Σ.Α. στο νηπιαγωγείο.

8.Ε: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την ένερξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Η ηλικία του νηπιαγωγείου είναι κατά τη γνώμη μου η καταλληλότερη, όπου τα παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν για το σώμα τους και συνεχίζοντας στις μεγαλύτερες τάξεις να εμβαθύνουν σε άλλες ενότητες που σχετίζονται με πιο δύσκολες έννοιες όπως είναι π.χ. η σεξουαλικότητα, η σεξουαλική ταυτότητα κ.ά.

9. Ε: Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογείστε.

Σ: Το νηπιαγωγείο μπορεί και είναι πράγματι το σκαλοπάτι εκείνο που θα ξεκινήσει η Σ.Α. και να γίνει η πρώτη επαφή με το θέμα. Είναι το σκαλοπάτι που τα παιδιά χτίζουν τις πρώτες γνώσεις τους και αποδίδουν νόημα σε διάφορα γεγονότα, πράγματα και περιστατικά που συμβαίνουν στον κόσμο. Επειδή ίσως όμως δεν υπάρχει η επιμόρφωση η δική μας, είναι ακόμη δύσκολη η πραγματοποίηση προγραμμάτων Σ.Α. στο νηπιαγωγείο. Οπότε πρακτικά, από αυτή την πλευρά η βαθμίδα του νηπιαγωγείου ενώ είναι η πιο κατάλληλη, είναι ακόμη ανέτοιμη για την εφαρμογή της σεξουαλικής αγωγής.

10. Ε: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Αυτός θα πρέπει να είναι ο στόχος της υλοποίησης προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο και στο σχολείο γενικότερα. Να λειτουργήσει προληπτικά και να βοηθήσει στο να περιοριστούν τα φαινόμενα σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης που ακούμε καθημερινά. Η σεξουαλική αγωγή οφείλει να στοχεύει στην ενδυνάμωση όλων των μαθητών και μαθητριών ώστε να μάθουν να λένε όχι σε κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά που τους προσβάλλει.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. Ε: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Ο κύριος λόγος συμμετοχής μου σε προγράμματα ή σεμινάρια είναι καθαρά προσωπικός και αφορά στην ανάγκη μου να μάθω κάτι, να εμπλουτίσω τις γνώσεις μου για να αντιμετωπίσω μία δυσκολία μου ως προς την επαγγελματική μου απόδοση. Για να βελτιώσω τη διδασκαλία μου, να κάνω πιο προσιτό το μάθημα στα παιδιά. Η προσωπική μου λοιπόν ανάγκη για μάθηση είναι ο μόνος λόγος συμμετοχής μου σε μια επιμόρφωση.

2. Ε: Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Εξαρτάται από τη διάρκεια του επιμορφωτικού προγράμματος. Σίγουρα θα πρέπει να υπάρχει χρόνος να εμβαθύνουμε στο θέμα, να το κατανοήσουμε επαρκώς ώστε να μπορούμε μετά μπαίνοντας στην τάξη να το αναπτύξουμε και να το διδάξουμε. Θα

πρέπει να είναι μια περίοδος όπου είμαστε ξεκούραστοι και έχουμε χρόνο. Ίσως στην αρχή του σχολικού έτους.

3. Ε: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Λόγω έλλειψης χρόνου και για οικονομία, η επιμόρφωση “e- learning”, η ασύγχρονη επιμόρφωση είναι προσωπικά η πιο ιδανική. Συνδυαστικά με κάποιες δια ζώσης συναντήσεις όπου θα μπορείς να μιλήσεις, να συζητήσεις, να εκφράσεις και να ακούσεις απόψεις, να επιλύσεις πιθανές απορίες, είναι ο καλύτερος τρόπος επιμόρφωσης. Χρειάζεται η επιμόρφωση να είναι συνδυαστική και να ακολουθεί ένα μεικτό μοντέλο ώστε να μπορείς αυτά που διαβάζεις να τα κατανοείς και να μπορείς να λύσεις και τις απορίες σου.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Όχι ταχύρρυθμη. Όχι δηλαδή γρήγορη και μικρής διάρκειας. Να έχει μια διάρκεια τουλάχιστον τριών (3) ή έξι (6) μηνών και πάντα ανάλογα με το θέμα το οποίο διαπραγματεύεται.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Θα με ενδιέφερε πάρα πολύ να παρακολουθήσω ένα τέτοιο σεμινάριο μόνο για τη σεξουαλική αγωγή και συγκεκριμένα θα επιθυμούσα να είναι τρίμηνης διάρκειας. Θα ήταν πραγματικά πολύ ενδιαφέρον να εξειδικευτούμε στο θέμα αυτό.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Αρχικά να υπάρχει μια θεωρητική ενημέρωση γύρω από το θέμα. Να υπάρχει δηλαδή το θεωρητικό πλαίσιο και μια ενημέρωση στο τι γίνεται και στις άλλες χώρες στο ζήτημα αυτό για την ηλικία του νηπιαγωγείου. Έπειτα να αναπτυχθούν περισσότερο πιο πρακτικά θέματα όπως π.χ. πως μιλά στα νήπια και στα προνήπια για την δημιουργία των ανθρώπων, πως περιγράφω λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος, πως απαντώ στις απορίες τους για το πώς ήρθαν στον κόσμο. Να υπάρχει μετάδοση εμπειρίας από άλλους εκπαιδευτικούς και να παρουσιαστούν κάποιες καλές πρακτικές εφαρμογής προγραμμάτων Σ.Α. Ακόμη, πολύ σημαντικό να γνωρίσουμε το υλικό που υπάρχει και να μάθουμε να το χρησιμοποιούμε κατάλληλα. Τέλος, να μάθουμε να έχουμε μεγάλη ευαισθησία πάνω στο θέμα αυτό και να μην το αντιμετωπίζουμε ως ένα θέμα ταμπού.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Οι συζητήσεις είναι αυτές που έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον γιατί ακούγονται πολλές και διαφορετικές απόψεις, υπάρχει αλληλεπίδραση και παρατίθενται προσωπικές εμπειρίες από τους άλλους συμμετέχοντες που μπορούν να βοηθήσουν. Επίσης, η μελέτη περίπτωσης έχει ενδιαφέρον γιατί προσφέρει παραδείγματα που έχουν ίσως συμβεί και μπορούμε να μελετήσουμε πιο πρακτικά κάποια πράγματα. Το να γίνει και μια παρουσίαση ώστε να ενημερωθούμε για τα θεωρητικά, αυτό είναι εντάξει. Αλλά μετά πρέπει να ακολουθήσει συζήτηση ώστε να εκφραστούν απόψεις και απορίες και να δοθεί ευκαιρία για αλληλεπίδραση.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Νιώθω ανασφαλής να συζητήσω ή να αναφέρω και γενικά να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα μέσα στην τάξη μου. Νιώθω ότι έχω ανεπάρκεια γνώσεων και δεν μπορώ να το προσεγγίσω κατάλληλα παρά την εκπαιδευτική εμπειρία μου. Ήθελα να σας εκφράσω τους φόβους μου αυτούς μιας και μου δίνετε την ευκαιρία αυτή.

Ε: Σας ευχαριστώ θερμά για την κατάθεση των συναισθημάτων σας και για την συμμετοχή σας στην συνέντευξη.

Σ: Κι εγώ σας ευχαριστώ.

Συνέντευξη 8^η

A) Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο: Γυναίκα

2. Ηλικία: 40

3. Έτη προϋπηρεσίας: 12

4. Επαγγελματική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών), Μεταπτυχιακό

5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι

6.Ε: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων, ημερίδων κ.λ.π).

Σ: Όχι, δεν έχω παρακολουθήσει κάτι σχετικό.

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Όχι δεν διδάσκω.

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν στο να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Ο βασικός λόγος είναι ότι δεν έχω την κατάλληλη κατάρτιση. Έπειτα, έχω δυσκολία στο πώς να το υλοποιήσω με τα παιδιά και από θέμα υλικού και από θέμα προσέγγισης, δηλαδή με ποιο τρόπο και ένας τρίτος βασικός λόγος είναι το πως θα 'πείσω' (εντός

εισαγωγικών) τους γονείς να συμφωνήσουν σε κάτι τέτοιο γιατί η κοινωνία μας πιστεύω ότι ακόμη έχει κάποια ταμπού. Έτσι, αν δεν υπάρχει προετοιμασία και απλά ανακοινώσω στους γονείς, πιστεύω ότι θα φέρουν αντίρρηση, αν όχι όλοι, οι περισσότεροι. Αυτοί είναι οι κυριότεροι λόγοι που με εμποδίζουν να διδάξω στην τάξη μου ένα τέτοιο θέμα.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σε πολύ μικρό βαθμό γιατί δεν είμαι γνώστης του θέματος και ειδικά στη σεξουαλική αγωγή πρέπει να έχεις πιο εξειδικευμένες γνώσεις. Πιστεύω ότι αν ξεκινήσουμε ένα πρόγραμμα Σ.Α. θα πρέπει να είμαστε πλήρως καταρτισμένοι στο θέμα και να γνωρίζουμε εξειδικευμένα πράγματα, ειδικά όταν έχουμε μια τέτοια ηλικία, μικρή και ευαίσθητη όπως αυτή των νηπίων και προνηπίων.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Πρώτον είναι το εποπτικό και εκπαιδευτικό υλικό, διότι τα νηπιαγωγεία μας δεν διαθέτουν αυτό το υλικό και ούτε κι εμείς οι νηπιαγωγοί γνωρίζουμε ποιο είναι το κατάλληλο υλικό (εποπτικό και παιδαγωγικό) αφού δεν έχει προβλεφθεί ούτε και από το Υπουργείο. Έπειτα, μια άλλη μεγάλη δυσκολία είναι η προσέγγιση του θέματος εντός της τάξης, έτσι ώστε να μην δημιουργηθεί ανησυχία και προβληματισμός από τους γονείς κυρίως.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θα βοηθούσε πάρα πολύ μία επιμόρφωση, ένα πρόγραμμα δηλαδή επιμόρφωσης για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Πολύ βασικό είναι να υπάρχει και μια ενημέρωση προς τους γονείς, σαν συμβουλευτική γονέων πάνω στο θέμα ώστε να μπορέσουν να απενοχοποιήσουν κάποια πράγματα μέσα τους για να μπορούν κι αυτοί στο σπίτι, σε συνεργασία με εμάς τις/τους νηπιαγωγούς, να μπορέσουν τυχόν απορίες και ερωτήσεις των παιδιών να τις διαχειριστούν σωστά και να υπάρχει κοινή γραμμή σχολείου-οικογένειας. Δεν γίνεται να είναι μονόπλευρη η εκπαίδευση των παιδιών στη Σ.Α. Πρέπει να υπάρχει συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικού, γονέα και επιμορφωτή για να μας δώσει τις σωστές κατευθυντήριες.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Είναι το πώς θα το προσεγγίσεις όλο το θέμα. Δηλαδή, αν π.χ. δεν υπάρχει καθόλου ενημέρωση από εμάς τις νηπιαγωγούς, πιστεύω ότι μπορεί να προκύψουν τέτοια περιστατικά. Η λάθος προσέγγιση από την πλευρά του/της νηπιαγωγού μπορεί να προκαλέσει σύγχυση στα παιδιά με αποτέλεσμα αυτά να εκδηλώσουν απρεπή συμπεριφορά και χρήση ακατάλληλου λεξιλογίου. Για το λόγο αυτό ο/η νηπιαγωγός πρέπει να είναι σωστά καταρτισμένος/η. Η μη σωστή προσέγγιση μπορεί να περάσει στα παιδιά λάθος μηνύματα.

7.E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Θα μάθουν σωστά το σώμα τους, τη λειτουργία του. Θα αποκτήσουν έναν σεβασμό προς τους συμμαθητές τους, θα λύσουν απορίες και ερωτήσεις που έχουν ως προς τη διαφορά των φύλων, το πώς ήρθαν στον κόσμο και θα απενοχοποιηθούν κάποια πράγματα. Τα παιδιά δεν θα είναι τόσο ενοχικά και κατ' επέκταση δεν θα αντιμετωπίζουν πονηρά αυτά τα θέματα που έχουν να κάνουν με τη σεξουαλικότητα. Επίσης, θα περιοριζόταν αρκετά η παραπληροφόρηση των παιδιών που γίνεται από την τηλεόραση και το διαδίκτυο κυρίως αλλά και από την οικογένεια κάποιες φορές. Ακόμη, τα παιδιά θα βοηθηθούν στο να μάθουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους και γενικά να μιλούν για αυτά τα ζητήματα.

8.E: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Πιστεύω η ηλικία των 4, 5 χρόνων, η ηλικία που εισέρχονται τα παιδιά στο σχολικό πλαίσιο και πάντα με την κατάλληλη επιμόρφωση και εκπαίδευση του/της εκπαιδευτικού ή κάποιου άλλου ειδικού, είναι μια σωστή ηλικία να πραγματοποιηθεί η Σ.Α.

9. E: Πόσο κατάλληλη κατά την άποψή σας είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογείστε.

Σ: Η βαθμίδα του νηπιαγωγείου είναι η σωστή και η κατάλληλη να ξεκινήσουμε προγράμματα Σ.Α. γιατί με μικρά βήματα, σιγά-σιγά θα κάνουμε εισαγωγή στο θέμα για να συνεχιστεί στις επόμενες τάξεις και αργότερα να κατανοηθούν άλλες έννοιες πιο πολύπλοκες. Στο νηπιαγωγείο τα παιδιά χτίζουν τις γνώσεις τους και βάζουν τα θεμέλια για να τις ολοκληρώσουν στις επόμενες εκπαιδευτικές βαθμίδες.

10. E: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Πιστεύω ότι είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να θωρακιστούν και να ενδυναμωθούν ώστε να μπορούν να πουν όχι στα πονηρά αγγίγματα και τα επικίνδυνα, γιατί έχουμε ακούσει πολλά περιστατικά σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης. Αν ένα παιδί είναι σωστά ενημερωμένο θα μπορέσει να μιλήσει σε κάποιον όταν χρειαστεί, χωρίς ντροπές και ενοχές και να ζητήσει βοήθεια. Η σεξουαλική αγωγή δίνει στα παιδιά αυτό το πλεονέκτημα και μπορεί να αποτρέψει περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες

1. E: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Κάθε εκπαιδευτικός έχει υποχρέωση απέναντι στον εαυτό του και στους/στις μαθητές/τριες του και ειδικά όταν είναι μικρής ηλικίας, να επιμορφώνεται. Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να είναι πάντα έτοιμος/η να διαχειριστεί διάφορα θέματα, να μπορεί να λύσει απορίες των παιδιών και να δίνει σε αυτά σαφείς και κατανοητές πληροφορίες και γενικά να τα ενημερώνει ορθά. Η επιμόρφωση για εμένα είναι

προσωπική και εσωτερική υπόθεση γιατί νιώθω αυτό το χρέος μου να εξελίσσομαι και να αναπτύσσομαι ως εκπαιδευτικός και ως άνθρωπος.

2. E: Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Μέσα στα πλαίσια της σχολικής χρονιάς, αν και δεν πιστεύω ότι θα πρέπει να παίζει ρόλο τότε θα γίνει μια επιμόρφωση. Θεωρώ όμως ότι κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους προκύπτουν και πολλά θέματα και προβληματικές εντός τάξης και πρέπει εμείς οι εκπαιδευτικοί να έχουμε φορείς που να μπορούν να μας εκπαιδεύσουν ώστε να τα αντιμετωπίζουμε. Μια επιμόρφωση μέσα στα πλαίσια της σχολικής χρονιάς θα έχει και μεγαλύτερο ενδιαφέρον και πολλοί θα είναι οι εκπαιδευτικοί που θα συμμετέχουν.

3. E: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Μια επιμόρφωση μέσω υπολογιστή και δια ζώσης για να λυθούν τυχόν απορίες ή να συζητηθούν προβληματισμοί και απόψεις και όχι ταχύρρυθμη γιατί πιστεύω ότι σε ένα ταχύρρυθμο πρόγραμμα δημιουργούνται ασάφειες. Μια τρίμηνη επιμόρφωση είναι επαρκής. Όχι λιγότερο από τρεις (3) μήνες.

4. E: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Όπως ανέφερα και πριν, τρεις μήνες. Μια τρίμηνη επιμόρφωση είναι ιδανική. Όχι ταχύρρυθμη γιατί δεν καλύπτονται όλα τα σημεία του θέματος και δεν διευκρινίζονται τα επιμέρους θέματα.

5. E: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Σε μεγάλο βαθμό. Ναι, θα ήθελα να παρακολουθήσω ένα επιμορφωτικό σεμινάριο για τη Σ.Α.

6.E: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Πιστεύω ότι η σεξουαλική κακοποίηση είναι κάτι πολύ σημαντικό και θα πρέπει τα παιδιά να τα θωρακίζουμε από πολύ μικρή ηλικία ως προς αυτό γιατί υπάρχει στις μέρες μας, τα τελευταία χρόνια γενικά, και ενδοοικογενειακή βία και σεξουαλική. Οπότε θα πρέπει να μάθουμε να διαβάζουμε τα σημάδια όταν αυτό συμβαίνει. Ακόμη, θα ήθελα να μάθω για τα σεξουαλικά δικαιώματα ώστε να τα μεταφέρω και στα παιδιά και να γνωρίζουν και τα ίδια αυτά τα δικαιώματά τους και τέλος θα ήθελα να εκπαιδευτώ στους τρόπους με τους οποίους θα μπορώ να προσεγγίσω το θέμα. Επίσης, να μου δοθούν και κάποια εργαλεία σε πρακτικό επίπεδο όπως π.χ. υλικό εγκεκριμένο από το Υπουργείο και να έχω τη δυνατότητα να συνεργαστώ με κάποιον ειδικό όπως π.χ. με ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό ώστε να με δια φωτίσει σε διάφορα ζητήματα σχετικά.

7.E: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Μια διάλεξη, μια παρουσίαση, σωστό οπτικό ή ακουστικό υλικό πρέπει να είναι κάποια από τα μέσα που θα χρησιμοποιεί ένας επιμορφωτής. Το υλικό να είναι πρόσφατο, επίκαιρο, σύγχρονο. Το παιχνίδι ρόλων είναι ένας βιωματικός τρόπος που βοηθά κι εμάς τους ενήλικες να αφομοιώσουμε καλύτερα ένα θέμα, αλλά τα εποπτικά

μέσα μαζί με μία διάλεξη και ένα βιωματικό παιχνίδι είναι τα προτεινόμενα κατά την δική μου εκτίμηση.

8.E: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Αυτό που με προβληματίζει σχετικά με το θέμα είναι η παιδική σεξουαλική κακοποίηση, γιατί υπάρχουν πολλά κρούσματα, αρκετές περιπτώσεις που μαθαίνουμε καθημερινά για περιστατικά τέτοιου είδους. Τέλος, όπως είπα και πριν, με ενδιαφέρει πολύ να επιμορφωθώ στη Σ.Α. για να βοηθήσω τα παιδιά και γιατί οι ερωτήσεις που κάνουν χρήζουν ειδικής και εξειδικευμένης διαχείρισης. Σας ευχαριστώ πολύ.

Ε: Κι εγώ σας ευχαριστώ για το χρόνο σας και τη συμμετοχή σας.

Συνέντευξη 9^η

A) Δημογραφικά στοιχεία:

1. Φύλο: Γυναίκα
2. Ηλικία: 33
3. Έτη προϋπηρεσίας: 7
4. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ (Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών), Μεταπτυχιακό
5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, δεν υπήρχε κάποια επιλογή τέτοιου μαθήματος.

6.E: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για την σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων κ.λ.π.)

Σ: Όχι

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο:

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Επειδή δεν υπάρχει κάποιο πρόγραμμα που να μιλάει για τη σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο και για την αποφυγή διενέξεων και συγκρούσεων με τους γονείς, δεν επιλέγουμε να υλοποιήσουμε παρόμοιο πρόγραμμα. Για την ασφάλεια και προστασία μας, δεν κάνουμε κάποιο πρόγραμμα. Παρόλα αυτά, κάνουμε θέματα βιολογίας, π.χ. για το σώμα μας, διαφορά ανατομίας και θέματα υγείας και αυτοεξυπηρέτησης της τουαλέτας.

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν από το να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Από τη στιγμή που δεν έχουμε διδαχθεί το θέμα στο προπτυχιακό μας επίπεδο σπουδών, δεν έχουμε την αντίστοιχη κατάρτιση ώστε να χειριστούμε μία τέτοια θεματολογία, η οποία είναι αμφιλεγόμενη ακόμη και σήμερα, στην ελληνική κοινωνία που ζούμε.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σε μη ικανοποιητικό βαθμό, καθώς δεν έχουμε λάβει καμία εκπαίδευση και η εμπειρία πάνω στο θέμα δεν υπάρχει.

4. Ε: Ποιες κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Οι δυσκολίες είναι ότι δεν υπάρχει κάποιο υλικό, ότι δεν έχουμε την κατάλληλη επιμόρφωση, είναι ότι έχουμε πολλές φορές «απέναντί» μας τους γονείς, οι οποίοι δεν λειτουργούν σαν συνεργάτες μας. Αντίθετα, μας περιμένουν στη «γωνία» που λέμε, να δουν τί θα κάνουμε και να βρουν κάποια αφορμή να μας «πολεμήσουν». Αυτές είναι οι κυριότερες δυσκολίες, ότι δεν έχουμε την κατάρτιση και κάποιον φορέα υποστήριξης.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Η κοινωνία θα πρέπει να σταματήσει να είναι τόσο συντηρητική, να έχουμε πιο ανοιχτούς τους ορίζοντές μας και η κοινωνία σαν κοινωνία να αρχίσει να δέχεται και το διαφορετικό, να δέχεται πράγματα τα οποία ως τώρα θεωρούνται ακόμη ταμπού, όπως π.χ. η σχέση ομόφυλων ζευγαριών, ο αυτοπροσδιορισμός του φύλου κ.α. Σαν κοινωνία, οι Έλληνες, είμαστε πάρα πολλά βήματα πίσω και μέχρι να εξαλείψουμε αυτά τα στερεότυπα και τα ταμπού, είμαστε με δεμένα τα χέρια. Πρέπει να εκπαιδευτεί ο κόσμος, η κοινωνία, όχι μόνο οι εκπαιδευτικοί. Τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο είναι καταδικασμένα, αν δεν εκπαιδευτούμε όλοι μας στα θέματα αυτά.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Δεδομένου ότι η σεξουαλική αγωγή δεν αναφέρεται στη σεξουαλική πράξη, αλλά μιλά για το σώμα, τη διαφοροποίηση των φύλων σε ανατομικό επίπεδο και δεδομένου ότι ο/η εκπαιδευτικός δίνει το κατάλληλο υλικό και παρέχει κατάλληλες για τη νηπιακή ηλικία πληροφορίες, δεν υπάρχει κάποιος κίνδυνος να πειραματιστούν τα παιδιά με απρεπή συμπεριφορά ή ακατάλληλο λεξιλόγιο. Το υλικό και η πληροφορία που δίνεται πρέπει να είναι διαφορετική στο νηπιαγωγείο, στο δημοτικό, στο γυμνάσιο, στο λύκειο. Τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν από μικρή ηλικία για θέματα σεξουαλικής αγωγής και κάθε βαθμίδα να λειτουργεί προσθετικά στην προηγούμενη πληροφόρηση ή γνώση. Και δεν επιτρέπεται τα παιδιά να φτάνουν στη προεφηβεία και εφηβεία και να

πληροφορούνται για το θέμα αυτό μέσα από ταινίες, το διαδίκτυο, τους φίλους, αντί να ενημερώνονται σωστά και κατάλληλα μέσα από την οικογένεια και το σχολείο, που είναι και οι βασικοί φορείς παιδείας. Οι πληροφορίες να είναι πάντα κατάλληλες για την κάθε ηλικία και ανάλογες με την βαθμίδα εκπαίδευσης.

7.E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Στο να γνωρίσουν τον εαυτό τους, να αναγνωρίσουν τη διαφορετικότητα του άλλου, να γνωρίσουν τα διαφορετικά μοντέλα οικογενειών (μονογονεϊκή, με δυο μαμάδες, δυο μπαμπάδες), να μάθουν να σέβονται το διαφορετικό.

8.E: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Από μικρή ηλικία, δηλαδή από προνηπιακή ηλικία. Από τη στιγμή που το παιδί μπορεί να αντιληφθεί μερικά πράγματα και υπάρχει επικοινωνία μαζί του, από τότε μπορούμε να ξεκινήσουμε τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

9.E: Πόσο κατάλληλη είναι κατά την άποψή σας η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογήστε.

Σ: Είναι κατάλληλη η βαθμίδα του νηπιαγωγείου γιατί από τη στιγμή που τα παιδιά μπορούν να αντιληφθούν, να κατανοήσουν και να συζητήσουν και έχουν απορίες για τα πάντα, και ειδικά για θέματα σεξουαλικής αγωγής, είναι πολύ σημαντικό να διαπαιδαγωγούνται και να ενημερώνονται ώστε να λύνονται οι απορίες τους και οι προβληματισμοί τους. Να μάθουν να θεωρούν τη σεξουαλικότητα κάτι φυσικό και φυσιολογικό, όπως και είναι. Να μην τρομάζουν με τις αλλαγές στο σώμα τους. Από το νηπιαγωγείο αντιλαμβάνεσαι το σώμα σου. Από εκεί, λοιπόν, ξεκινάς και αν δεν αγαπήσεις το σώμα σου και δεν έχεις αυτοπεποίθηση για αυτό, μπορεί μεγαλώνοντας να έχεις προβλήματα ψυχικής υγείας.

10.E: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε, κατά τη γνώμη σας, ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Πάρα πολύ! Θα μπορούσε να βοηθήσει αποτρεπτικά σε μεγάλο βαθμό. Μία ενότητα της σεξουαλικής αγωγής είναι ότι το σώμα μου είναι δικό μου, μαθαίνω να το προστατεύω, να το προφυλάσσω, να μην το δείχνω οπουδήποτε, να μην αφήνω κανέναν να με αγγίζει. Προς αυτό, ευτυχώς, υπάρχουν κάποια βιντεάκια στο διαδίκτυο, που παρέχουν συμβουλές και καθοδηγούν τα παιδιά να μιλήσουν αν τους συμβαίνει κάτι, να προστατεύονται.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες:

1.E: Ποιες είναι οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Η μη υποχρεωτικότητα ενός προγράμματος. Να γίνεται η επιλογή με βάση τις προσωπικές και εσωτερικές ανάγκες του ατόμου και όχι να υποβάλλεται υποχρεωτικά από κάποιον φορέα, όπως π.χ. ΙΕΠ με τις επιμορφώσεις που προσφέρει (εργαστήρια δεξιοτήτων κ.α.). Να ικανοποιεί τις ανάγκες μου εκπαιδευτικές και άλλες, χωρίς να

εξαναγκάζομαι. Ένα άλλο βασικό κίνητρο είναι οι επιμορφωτές, οι οποίοι πρέπει να έχουν την κατάλληλη κατάρτιση, να υπάρχει πρακτικό πλαίσιο και όχι μόνο θεωρητικό όπου να μιλάμε για μια ουτοπία καταστάσεων και πρακτικών. Συμπερασματικά, τα κίνητρα είναι η σωστά οργανωτικά δομημένη επιμόρφωση από έμπειρους και καταρτισμένους εκπαιδευτές και να υπάρχει σύνδεση με την πραγματικότητα κυρίως από πρακτικής πλευράς.

2. Ε: Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Κάθε περίοδος είναι καλή περίοδος για επιμόρφωση. Κάθε φορά που ένας εκπαιδευτικός χρειάζεται να τονώσει τις γνώσεις του ή ανακαλύπτει ένα έλλειμα που αφορά στις ικανότητές/ δεξιότητές του και θέλει να βελτιωθεί, τότε θα πρέπει να του δίνεται η ευκαιρία να το κάνει.

3. Ε: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Βοηθά πολύ η επιμόρφωση να γίνεται με τη χρήση υπολογιστή μέσω του διαδικτύου, λόγω οικονομίας χρημάτων και χρόνου, με την άνεση χρόνου και την οικονομία μετακινήσεων. Υποστηρίζω την σύγχρονη και εξ' αποστάσεως επιμόρφωση.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Σίγουρα όχι κάτι φευγαλέο, που γίνεται εντός 2-3 ημερών ούτε κάτι που ξεπερνά τους 6 μήνες και γίνεται κουραστικό. Η τρίμηνη επιμόρφωση είναι αυτή που επιθυμώ προσωπικά.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Σε πολύ μεγάλο βαθμό, αφού δεν έχουμε άλλη εκπαίδευση στο θέμα ενώ καλούμαστε καθημερινά να το διαχειριστούμε στο νηπιαγωγείο τόσο μέσα από τις ερωτήσεις των παιδιών όσο και τη συμπεριφορά τους.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θεματολογία που άπτεται των ηλικιών του νηπιαγωγείου, δηλαδή της προσχολικής και σχολικής ηλικίας.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Μία μικτή μέθοδος, μακριά από το δασκαλοκεντρικό μοντέλο ή μια εισήγηση που δεν προσφέρει κάποιο ουσιαστικό μαθησιακά πλεονέκτημα. Έπειτα, η συζήτηση, η εργασία σε ομάδες, η βιωματική μέθοδος ώστε να εμβαθύνουμε στο θέμα.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Όσο περισσότερο το συζητάμε, διαπιστώνω τις ελλείψεις μου πάνω στο θέμα και συνειδητοποιώ την ανάγκη μου για επιμόρφωση. Σίγουρα θα αναζητήσω κάποιο σχετικό πρόγραμμα. Σας ευχαριστώ πολύ.

Ε: Και εγώ σας ευχαριστώ για το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή σας.

10^η Συνέντευξη

A) Δημογραφικά στοιχεία:

1. Φύλο: Γυναίκα
2. Ηλικία: 42
3. Έτη προϋπηρεσίας: 19
4. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ, Σεμινάρια, Πτυχία μουσικής θεωρίας, πιάνου και μονωδίας
5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, δεν υπήρχε κάποιο σχετικό μάθημα

6.Ε: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων κ.λ.π.)

Σ: Όχι, δεν έχω παρακολουθήσει κάποια εκπαίδευση μόνο για τη Σ.Α. Μόνο στα πλαίσια ενός σεμιναρίου όπου παρουσιάζονταν κάποιες πρακτικές καινοτόμων προγραμμάτων, παρακολούθησα δραστηριότητες που μας παρουσίασε μια νηπιαγωγός συνάδελφος που είχε εφαρμόσει σχετικό πρόγραμμα στην τάξη της. Μου φάνηκε ιδιαίτερα πρωτόπορο.

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο:

1. Ε: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Η αλήθεια είναι ότι δεν το εντάσσουμε στο ετήσιο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, γιατί θεωρούμε ότι δεν έχουμε την επαρκή γνώση και κατάρτιση ώστε να το προσεγγίσουμε με τον κατάλληλο τρόπο για τα νήπια.

2. Ε: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν από το να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Δεν είμαστε έτοιμοι να κάνουμε προγράμματα Σ.Α., γιατί δεν είμαστε καταρτισμένοι. Δεν έχουμε τις κατάλληλες γνώσεις για να το προσεγγίσουμε σωστά στη βαθμίδα του νηπιαγωγείου. Η ηλικία του νηπιαγωγείου είναι ευαίσθητη, έχει συγκεκριμένες απαιτήσεις και πρέπει να είμαστε τέλεια προετοιμασμένοι/ες για να διδάξουμε θέματα σχετικά με τη Σ.Α.

3. Ε: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σε πολύ μικρό βαθμό, με επιείκεια σε μέτριο βαθμό

4. Ε: Ποιες, κατά τη γνώμη σας, μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Οι δυσκολίες που θα μπορούσαν να προκύψουν είναι ίσως κατά πόσο αυτές οι συγκεκριμένες έννοιες μπορούν να γίνουν πλήρως αντιληπτές και κατανοητές στα παιδιά από τη μία μεριά. Επίσης, λόγω των ταμπού που υπάρχουν πάνω στα θέματα αυτά της Σ.Α. και της ιδιαιτερότητας που έχει το θέμα εκ των πραγμάτων, έχουμε στο πίσω μέρος του μυαλού μας την αντίδραση των γονέων.

5. Ε: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Σίγουρα θα μπορούσε να βοηθήσει ένα κατάλληλο πρόγραμμα που είναι οργανωμένο είτε από το Ι.Ε.Π. είτε από τους Συντονιστές Εκπαιδευτικού έργου Πανελλαδικά με κατευθυντήριες γραμμές από το Υπουργείο έτσι ώστε οι εκπαιδευτικοί να λάβουμε αυτή την εκπαίδευση και να νιώσουμε πιο έτοιμοι να υλοποιήσουμε σχετικά προγράμματα στο εκπαιδευτικό μας έργο.

6.Ε: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Δε νομίζω ότι θα επηρέαζε τα παιδιά ούτε θα τα ενθάρρυνε να εκδηλώσουν απρεπή συμπεριφορά και λεξιλόγιο. Το αντίθετο ίσως, θα μαθαίνουν, δηλαδή, τα παιδιά να συμπεριφέρονται με σεβασμό και να χρησιμοποιούν σωστό λεξιλόγιο, κατάλληλο πάντα για την ηλικία τους.

7.Ε: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Αρχικά, να γνωρίσουν καλύτερα το σώμα τους και δεύτερον, ότι αυτή μπορεί να τα προφυλάξει από πιθανές σεξουαλικές παρενοχλήσεις. Μπορούμε, χωρίς να τα φοβίσουμε, να τα προφυλάξουμε από πιθανούς μελλοντικούς κινδύνους που αφορούν

στη σεξουαλική παρενόχληση, δίνοντάς τους μαθήματα ζωής και ενημερώνοντάς τους για τα όρια του σώματος, για τα αθώα και τα πονηρά αγγίγματα.

8.E: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Αρχικά, θεωρώ ότι σε οποιαδήποτε ηλικία θα μπορούσαν τα παιδιά να μάθουν για τη σεξουαλική αγωγή αλλά προσωπικά, θεωρώ ότι η κατάλληλη ηλικία είναι προς τα τέλη του δημοτικού, δηλαδή από την τετάρτη, πέμπτη δημοτικού και μετά.

9.E: Πόσο κατάλληλη, κατά την άποψή σας, είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογήστε.

Σ: Εξαρτάται τι αναφέρουμε στα παιδιά και με τι τρόπο τα λέμε. Οπότε, χρειάζονται λεπτοί χειρισμοί από μέρους μας πάνω στο θέμα. Γι' αυτό και θεωρώ ότι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου δεν είναι ακόμη κατάλληλη για την εφαρμογή της Σ.Α. Μέσα στα πλαίσια των θεματικών «Το σώμα μου», η βαθμίδα του νηπιαγωγείου είναι σε μεγάλο βαθμό κατάλληλη. Στην ηλικία αυτή τα παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν τόσο τον κόσμο γύρω τους όσο και τον εαυτό τους και μπορούν κατά κάποιο τρόπο να καταλάβουν και τις αισθήσεις και τα συναισθήματα και τις λειτουργίες του σώματος που σχετίζονται με τη σεξουαλική αγωγή.

10.E: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε, κατά τη γνώμη σας, ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Σε πολύ μεγάλο βαθμό θα έλεγα.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες:

1.E: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Αρχικά, θα διάλεγα ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα με βάση το θέμα της επιμόρφωσης, το οποίο να άπτεται των προσωπικών μου ενδιαφερόντων σε πολύ μεγάλο βαθμό. Έπειτα, για την προσωπική μου εξέλιξη και επαγγελματική μου ανάπτυξη και τέλος, για την απόκτηση μορίων, διότι η αλήθεια είναι ότι είναι ένα εξωτερικό κίνητρο που προσωπικά με ωθεί στο να συμμετέχω σε εκπαιδευτικά προγράμματα και επιμορφώσεις.

2. E: Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Την περίοδο που είναι ανοιχτά τα σχολεία και λειτουργούν κανονικά και όχι σε περιόδους διακοπών και ξεκούρασης. Επομένως, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

3. E: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Ταχύρρυθμα σεμινάρια, κατά προτίμηση, τα οποία έχουν δια ζώσης παρακολούθηση και όχι εξ' αποστάσεως και να υπάρχει και κάποια βιωματική προσέγγιση.

4. E: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Η ιδανική, για εμένα, διάρκεια ενός επιμορφωτικού προγράμματος θα ήταν από 1 έως 3 μήνες το περισσότερο.

5. Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Σε αρκετά μεγάλο βαθμό, γιατί όπως είπα και πριν, θεωρείται ένα πρωτόπορο θέμα και έχουμε ανάγκη να γνωρίζουμε περισσότερα πράγματα για το συγκεκριμένο ζήτημα.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Να μάθω το σωστό λεξιλόγιο για τα μέρη του σώματος και για τις λειτουργίες αυτών, που να είναι απλό και κατανοητό και στα παιδιά και σύμφωνα πάντα με την ηλικία τους. Δεύτερον, θα με ενδιέφερε πολύ να μάθω κάποια πράγματα για τη σεξουαλική παρενόχληση των παιδιών, όπως π.χ. πώς να την αναγνωρίζω όταν συμβαίνει, πώς να επέμβω ίσως ή πώς να βοηθήσω ένα παιδί που την υφίσταται, καθότι υπάρχουν καθημερινά πολλά περιστατικά σεξουαλική βίας και παρενόχλησης.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Θα ήθελα η επιμόρφωση να έχει κάτι μεικτό και εξειδικευμένο. Πιο αναλυτικά, θα ήθελα μια θεωρητική εισήγηση, στη συνέχεια να παρέχονται περαιτέρω πληροφορίες για όλα αυτά μέσω μιας συζήτησης και να υπάρχει και βιωματικό μέρος, όπου να παίζουμε παιχνίδι ρόλων, ή κάποιον άλλο βιωματικό χαρακτήρα. Θα μπορούσε, ακόμη, να μας μιλήσει και κάποιος ψυχολόγος, κάποιος πιο εξειδικευμένος, και να αλληλοεπιδράσουμε μαζί του μέσω συζητήσεων, ή και κάποιο μέλος της αστυνομίας ώστε να δούμε την θέση και των υπόλοιπων αρχών.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Μέσα στα χρόνια, αλλάζουν γενικότερα οι συνθήκες στην κοινωνία μας και ενώ είχαμε άγνοια για κάποιες καταστάσεις που συνέβαιναν, πλέον θεωρείται επιτακτική η επιμόρφωσή μας πάνω σε θέματα Σ.Α. για να μπορέσουμε να προστατέψουμε τα παιδιά μας, που είναι το μέλλον του κόσμου. Σας ευχαριστώ πολύ.

Ε: Και εγώ σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο σας!

11^η Συνέντευξη

Α) Δημογραφικά στοιχεία:

1. Φύλο: Γυναίκα
2. Ηλικία: 44
3. Έτη προϋπηρεσίας: 18
4. Επιστημονική κατάρτιση: ΑΕΙ – Μεταπτυχιακό

5. Ερευνήτρια: Έχετε παρακολουθήσει μάθημα για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων στις προπτυχιακές σας σπουδές;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, δεν είχα παρακολουθήσει κάποιο τέτοιο μάθημα.

6.E: Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση για τη σεξουαλική αγωγή των νηπίων; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, επιμορφώσεων, συνεδρίων κ.λπ.)

Σ: Όχι, δεν έτυχε μέχρι τώρα να έχω κάποιου είδους τέτοια επιμόρφωση.

B) Σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο:

1. E: Διδάσκετε σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο; Πόσο συχνά;

Σ: Όχι δεν διδάσκω, γιατί δεν έχω επιμορφωθεί πάνω σε αυτό και θεωρώ ότι είναι ένα ευαίσθητο θέμα. Ακόμη, θεωρώ ότι ο ρόλος και η αντίδραση των γονέων είναι αρκετά δύσκολος, οπότε δεν τόλμησα ποτέ μέχρι τώρα να ασχοληθώ με κάτι τέτοιο.

2. E: Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποτρέπουν από το να υλοποιήσετε προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σας έργο;

Σ: Δεν έχω επιμορφωθεί στο θέμα αυτό και επιπλέον, θεωρώ ότι ο ρόλος των γονέων στο ζήτημα αυτό αλλά και η συνεργασία τους, δεν είναι θετική. Γενικά, πιστεύω πως είναι ένα ευαίσθητο θέμα για να το αγγίξω εφόσον δεν έχω επιμορφωθεί και δεν έχω προηγούμενη εμπειρία πάνω σε αυτό.

3. E: Σε ποιο βαθμό νιώθετε ότι η εκπαίδευση που έχετε λάβει και η επαγγελματική σας εμπειρία, σας προσφέρουν επάρκεια για την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θεωρώ ότι δεν μου προσφέρουν καθόλου επάρκεια οι σπουδές που έχω κάνει και η επιστημονική μου κατάρτιση για το θέμα αυτό, δεν επαρκεί ώστε να το διδάξω.

4. E: Ποιες, κατά τη γνώμη σας, μπορεί να είναι οι δυσκολίες από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στο νηπιαγωγείο;

Σ: Θεωρώ ότι υπάρχει εκπαιδευτικό υλικό για να ασχοληθεί κάποιος, απλά χρειάζεται κάποιες κατευθύνσεις από ειδικούς, με ποιο τρόπο θα μιλήσει ο εκπαιδευτικός στα παιδιά, πώς θα τους περάσει τη γνώση με τρόπο που να είναι κατάλληλος για την ηλικία τους, δηλαδή με τι τρόπο πρέπει να μιλήσει και να προσφέρει γνώσεις σε αυτήν την ηλικία.

5. E: Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό στο να εξαλειφθούν οι όποιες δυσκολίες της υλοποίησης των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Η επίσημη θεσμοθέτηση από την πολιτεία του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πάνω σε αυτό.

6.E: Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική αγωγή στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να πειραματιστούν με ακατάλληλες για την ηλικία τους σεξουαλικές δραστηριότητες ή να χρησιμοποιήσουν απρεπείς εκφράσεις ή λέξεις;

Σ: Θεωρώ ότι δεν τα ενθαρρύνει προς αυτήν την κατεύθυνση. Εκτιμώ πως δεν θα τα ενθαρρύνει προς αυτήν την κατεύθυνση, γιατί αν γίνει σωστά, δεν υπάρχει τέτοιος κίνδυνος.

7.E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα οφέλη από την υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα νήπια και στα προνήπια;

Σ: Πρώτα απ' όλα, θα γνωρίσουν τα ίδια το σώμα τους και μετέπειτα μελλοντικά, θα τα βοηθήσει και στις σχέσεις τους με το άλλο φύλο, να έχουν, δηλαδή, ομαλές σχέσεις στη ζωή τους και να σέβονται τους συντρόφους τους.

8.E: Ποια πιστεύετε ότι είναι η καταλληλότερη ηλικία για την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Θεωρώ ότι η ηλικία 4-6 ετών, η ηλικία του νηπιαγωγείου, είναι αρκετά κατάλληλη ώστε να ξεκινήσει η σεξουαλική αγωγή των παιδιών.

9.E: Πόσο κατάλληλη, κατά την άποψή σας, είναι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου για την εφαρμογή σεξουαλικής αγωγής; Αιτιολογήστε.

Σ: Εκτιμώ ότι η βαθμίδα του νηπιαγωγείου είναι κατάλληλη για Σ.Α., γιατί από αυτή τη βαθμίδα μπαίνουν οι βάσεις της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Όσο νωρίτερα ξεκινήσουν, τόσο -θεωρώ- καλύτερα αποτελέσματα θα έχουμε στο μέλλον.

10.E: Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε, κατά τη γνώμη σας, ένα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής να λειτουργήσει προληπτικά ενάντια στην παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση;

Σ: Θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά σε μεγάλο βαθμό, έτσι ώστε τα παιδιά να ξέρουν να προστατεύονται, να γνωρίζουν τους κινδύνους.

Γ) Επιμορφωτικές ανάγκες:

1. E: Ποιες οι προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Σίγουρα, το ενδιαφέρον είναι ο μεγαλύτερος παράγοντας για εμένα, να με ενδιαφέρει, δηλαδή, το θέμα της επιμόρφωσης, να θέλω να ασχοληθώ με κάποιο θέμα. Αλλά και η μοριοδότηση είναι ένα κίνητρο που λαμβάνω υπ' όψη μου. Ακόμη, αν η Σ.Α. είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα στο νηπιαγωγείο, σίγουρα τότε κάποιος θα είχε το κίνητρο να επιμορφωθεί πάνω στο θέμα αυτό.

2. E: Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η καλύτερη περίοδος για να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

Σ: Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους θα ήταν η καλύτερη περίοδος για εμένα να επιμορφωθώ, να παρακολουθήσω, δηλαδή, ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα. Όχι στις διακοπές του καλοκαιριού ή σε κάποιες άλλες διακοπές, ούτε όμως και στην έναρξη ή στη λήξη του σχολικού έτους λόγω της ύπαρξης μεγάλου φόρτου εργασίας.

3.E: Ποιες μορφές θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Εξαρτάται από τη χρονική διάρκεια της επιμόρφωσης. Αν ήταν ένα μεγάλης διάρκειας σεμινάριο, σίγουρα θα βοηθούσε να είναι μια μικτή επιμόρφωση. Αν ήταν βραχυχρόνια η επιμόρφωση, σίγουρα θα βοηθούσε να είναι δια ζώσης.

4. Ε: Πόση διάρκεια θα επιθυμούσατε να έχει η επιμόρφωσή σας;

Σ: Δύο με τέσσερις μήνες το πολύ

5.Ε: Σε ποιο βαθμό θα σας ενδιέφερε να παρακολουθήσετε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο με μοναδικό θέμα τη σεξουαλική αγωγή;

Σ: Θα με ενδιέφερε σε μεγάλο βαθμό.

6.Ε: Ποια θέματα θα θέλατε να επεξεργαστείτε σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής;

Σ: Αυτό που με ενδιαφέρει περισσότερο είναι η σεξουαλική κακοποίηση. Εκεί εστιάζω πιο πολύ το ενδιαφέρον μου και γι' αυτό το θέμα θα ήθελα να μάθω, γιατί υπάρχουν πολλά φαινόμενα σεξουαλικής βίας στις μέρες μας, που αφορούν κυρίως σε παιδιά και νέους.

7.Ε: Ποιοι είναι οι προτεινόμενοι μέθοδοι διδασκαλίας σε επιμορφωτικά προγράμματα;

Σ: Και η εισήγηση σίγουρα βοηθάει. Οι βιωματικές, όμως, μέθοδοι όπως π.χ. το παιχνίδι ρόλων, έχουν καλύτερα αποτελέσματα μαθησιακά. Το βίωμα, δηλαδή, γίνεται μάθημα.

8.Ε: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο που νομίζετε ότι χρειάζεται ή κάποια σκέψη που κάνατε;

Σ: Δεν υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελα να προσθέσω πάνω στο θέμα που συζητήθηκε. Θέλω να σας ευχαριστήσω και να σας ευχηθώ καλή συνέχεια στην έρευνά σας.

Ε: Σας ευχαριστώ και εγώ πάρα πολύ για τον χρόνο και τη συμμετοχή σας.